

2 17.0001

BARBU DELAVRANCEA

O P E R E

III

Ediție îngrijită, studiu in-
troductiv, note și variante,
glosar și bibliografie
de
EMILIA ȘT. MILICESCU

13892

SCRIITORI ROMANI

EDITURA PENTRU LITERATURA

București, 1967

TEATRU

APUS DE SOARE

(1503—1504)

DRAMĂ ÎN IV ACTE

Ștefan cel Mare
 Bogdan
 Logofătul Tăut
 Postelnicul Toader
 5 Vornicul Jurj
 Hatmanul Arbore
 Pîrcălabul Dragoș
 Pîrcălabul Alexa
 Pîrcălabul Grumază
 10 Pîrcălabul Șandru
 Pîrcălabul Costea
 Pîrcălabul Negrilă
 Bătrînul Șteful, fost pîrcălab
 Bătrînul Hrăman, fost pîrcălab
 15 Paharnicul Ulea
 Clucerul Hrincoș
 Vameșul Chiracola
 Clucerul Moghilă
 Stolnicul Drăgan
 20 Jitnicerul Stavăr
 Petru Rareș
 Doftorul Ieronimo da Cesena
 Doftorul Șmil
 Doftorul Klingens Porn
 25 Țugulea Moghilă
 Un pietrar
 Un curtean
 Doamna Maria

- I r i n a, fata pîrcălabului Dajbog, + 1476
 R e v e c a, fata comisului Huru, + 1476
 B ă l a ş a, fata pîrcălabului Oană, + 1484
 I l i n c a, fata pîrcălabului Gherman, + 1484
 5 D o m n i c a, fata hatmanului Arbore
 A n c u Ț a, fata pîrcălabului Toader
 O l e a n a, fata vornicului Duma
 F i r a, fata pîrcălabului Dragoș
 L i s a n d r a, fata pîrcălabului Alexa
 10 J o i Ț a, fata pîrcălabului Ivanco
 N e a g a, fata pîrcălabului Șandru
 I l e a n a, fata pîrcălabului Ivașcu
 H e r a, fata pîrcălabului Grumază
 S t ă n i ș o a r a, fata pîrcălabului Ieremia
 15 O a n a
 D o c h i a

Căpitani, copii de casă, aprozi, hotnogi, hînsari etc.

5 În stînga, o aripă a castelului din Suceava, cu fe-
restre cu grătii de fer, sfîrşindu-se cu o terasă pusă
pe tălpi de peatră. O uşă dă pe terasă. Mai departe
se vede turnul castelului. În dreapta, o poartă.
Ceva mai în fund, un puţ cu două roate şi cu un
colac de peatră. O albie cu apă de nălbît. Lîngă
10 puţ, o salcie pletoasă. Ograda domnească, cu ar-
bori şi copaci bătrîni, înconjurată cu ziduri vechi.
Jeţuri, scobite în peatră, la umbra copacilor. În
fund, o parte din oraşul Suceava şi valea râului
Suceava şerpuind dinspre munte. E o zi de toamnă.
Vîntul suflă. Frunzele cad.

SCENA I

15 Irina, Reveca, Bălaşa, Ilinca,
Ileana, Domnica, Ancuţa, Ōlea-
na, Fira, Lisandra, Joiţa, Hera,
Neaga, Stănişoara, Oana, Dochia
şi Țugulea Moghilă.

20 (*La ridicarea cortinii toate lucrează.*)

I r i n a: Cum, cum?

F i r a: Ei, așa... Zic, se duse, se duse, pînă dete d-un
balaur...

25 J o i ț a: Mai încet, Hera. Dai peste țeavă... De un
ce, Zamfiro?... Și tu, Lisandra, bate mai do-
mol... Na! iar ai încurcat firele...

L i s a n d r a: De un balaur... Stați... A sărit tin-
dechia.

I l e a n a : Cu gîndul la Orhei. D-a mai sări o dată,
să știi că rămîi, ca mine, fată bătrînă.

R e v e c a : Ba ca mine...

I r i n a : Ba ca mine...

5 B ă l a ș a : Ca voi... ca noi...

I l i n c a : Dumnezeu să ție pe pîrcălabul Alexa din
Orhei.

10 N e a g a : Lasă focului basmul. La noapte. Vîntul se
umflă. Frunzele cad. Va fi numa bine: noapte,
vijelie, basm, și eu să mă ghemuiesc lîngă
dada Irina.

(*S-aud toaca și clăpotile.*)

15 R e v e c a : Mamă Dochio, e vremea la toacă. Adu
bostanul fiert și fagurii de miere și ulciorul cu
apă rece.

D o c h i a : S-aducă mama, bunica maichii.

I r i n a (*către Țugulea*): Și tu? Ce stai ca un țăp logo-
dit?... Ești mîndru... Ai sabie... Și ce-ai să
faci cu ea?

20 Ț u g u l e a (*face cu mîna ca și cum ar tăia*): Să...

I r i n a : Măăăă...

Ț u g u l e a : Hî-hî...

I r i n a : Cînd?...

Ț u g u l e a : Iacă ș-acuma...

25 I r i n a : O! bătu-te-ar potca! (*Îl mîngîie.*) S-ajuți
mamii Dochii. Dar, vezi, ține-ți firea, nu-ți
pune mintea cu bostanul.

(*Fetele rîd.*)

Ț u g u l e a : Apoi... dă... maică, maică! (*Iese.*)

30

SCENA II

Cele de sus, afară de Ț u g u l e a și D o c h i a .

L i s a n d r a : Am țesut bine, dadă Reveca?

R e v e c a : Nu bate într-o parte. Apucă spata drept
de mijloc.

35 A n c u ț a : Dar eu?

14

- Reveca: Mai bine... Nu strînge cîrligele... Aşa...
mînele-n voie... ca şi cum te-ai juca.
- Domnica: Verdele ăsta, or ăsta, dadă Reveca?
- 5 Reveca: Priveşte firea... Aci, şcoala şi învăţătura. Primăvara toate sunt proaspete, dar nu depline, vara toate coapte şi vii, toamna toate pălesc, prind un fel de rugină, se învechesc... şi nimic murdar... Da, bine...
- Stănişoara: Uf! Doamne, Doamne!
- 10 Reveca: Ce, moţato? Ți s-a urît? Binişor. Ghergheful e de răbdare.
- Joiţa: Iaca şi barba părintelui Ivaşcu din Hotin...
- Irina: Ba părul tău de oaie creată.
- Hera: Am isprăvit. Nu mai am ţevi.
- 15 Bălaşa: Da, dar pe dinafară cine-a dat?
- Hera: Numai la două. Le desfac şi le fac.
- Oleana: E bine, Reveca?
- Reveca: A! o minune! Ai zice că de cînd te-ai născut ții furca-n briu. Da... da... Inul curge din caier pe fus ca un fir de păr. Nici o gîlcă. Deştele tale mulg caierul, şi caierul se topeşte, şi fusul zbîrnie şi pluteşte parc-ar avea aripi. O! ciută zglobie, tu ai să ții casa c-un fus... Dar tu, Oană, ce ispravă mi-ai făcut?
- 20 Oana: Mai am puţin şi le nălbesc. Prea multe. Şi nu mă plîng că sunt prea multe, dar pentru că sunt multe mă pui pe gînduri...
- Reveca: Mă băiete — că porți părul bălan ca plăieşii — ce spui? Ce gînduri?
- 30 Oana: Nu vedeți ce de făşii? Şi încă trei cămăşi de in, d-ale doamnei, să le rup pentru slăvitul domn al mare...
- Ilincă: Fa Oană, ție ți-e lene.
- Oana: Ba...
- 35 Bălaşa: Fa Oană, ție ți-e foame.
- Oana: Ba...
- Bălaşa: Fa Oană, pe tine te ține degeaba la curte.
- Oana: Dă...
- Irina: Fa Onişor, cin' ți-a dat ție betele astea de
- 40 argint?

O a n a: Slăvitul.

R e v e c a: Dați pace fetei... Ce e, Oană, cu gîndurile tale?

O a n a: Ce să fie?... Prea multe fășii... Prea multe...

R e v e c a: Nu-i trebuie?... De ce te plîngi?

O a n a: Da... îi trebuie... Dar de ce așa de multe?...
Și buna doamnă, cînd mi le-a dat, mi-a zis:
„Pînă diseară să le faci... Și mai lungi, Oană,
mai lungi.“ Și-a oftat. Și, plecînd, am văzut-o
făcîndu-și cruce.

T o a t e: Făcîndu-și cruce?

O a n a: Da... Mie îmi miroase a război...

T o a t e: A!

I l i n c a: Război... că de mult nu fusese... Aproape
de doi ani... Și se-implinesc douăzeci de ani de
cînd pîrcălabii Gherman — bietul tata — și
Oană, tovarășul lui, picară din turnul Cetății-
Albe... Și-a zis Oană lui Gherman: „Scapă
tu!“... Și-a răspuns Gherman lui Oană: „Ba,
tu!“... Și s-au grijit amîndoi, și și-au iertat
păcatele unul altuia... Și-a zis Oană lui Gher-
man: „Ție-l Dumnezeu pe Ștefan!“ Și-a zis
Gherman lui Oană: „Amin!“ Ș-au pierit ei
cu toți ai lor...

I r i n a: Sunt douăzeci și șapte de ani încheiați de
cînd pieri floarea Moldovei la Războieni. Tros-
nea cetatea ridicată-n pripă de slăvitul nostru
voievod... Flacăările se-nălțau pînă la cer... Și
el țipa: „Nu vă lăsați!“ Și pîrcălabul Dajbog,
bietul tata, i-a zis: „Nu ne-om lăsa, dar du-te“...
Și comisul Huru, și postelnicul Hrîncu îl tîrîră
afară din luptă, rupîndu-i vestmintele de pe el,
și i-au zis: „Du-te, că Moldova nu piere, d-om
pieri noi“... Și s-au stins și Hrîncu, și Huru,
și Dajbog, cu toți boierii mari și mici, bă-
trîni și tineri, pînă la unul, că Mohamed, vă-
zîndu-i, a șoptit lăcrămînd: „Oh! țara aceasta
nu va fi a mea!“... Și sfîntul s-a dus ș-a adunat
plăieșii, și-a adulmecat pe Mohamed lovindu-l
de dinapoi și din lături pîn' l-a trecut Dună-

rea... Și-a pus peatra săpată unde a stat bă-
tălia, mărturisind lumii: „Aici, eu am fost frînt,
să cunoască și să știe toată suflarea din țară
că a fost cu voința lui Dumnezeu ca să mă pe-
depsească pentru păcatele mele, și lăudat să
fie numele lui în veacul vecilor“

To a t e: Amin!

Re v e c a: În patruzeci și șase de ani, treizeci și
trei de bătlîi, două fără izbîndă și treizeci și
10 una de biruinți! El să trăiască, și Moldovei
i-e bine!

I l e a n a: Va trăi cît Matusalem, știu eu...

Do m n i c a: Și eu...

L i s a n d r a: Și eu...

15 J o i ț a: Și eu...

H e r a: E înzăoat!

N e a g a: Cînd s-a născut, l-a scăldat în sînge de
șerpoaică...

I r i n a: Și de vultur... Să se strecoare și să se înalțe...

20

SCENA III

Do c h i a aduce, p-un cîrpător, bostanul spart
în bucăți. Ies aburi. Ț u g u l e a, pe două tăvi
de argint, faguri de miere, pere și struguri. O a n a
se duce cu un vraf de fâșii la puț și le-așează în
25 albie.

Ț u g u l e a: Loc, loc... struguri mascați... parcă ar
fi lacrimi... și faguri cu miros de sulcină... și
pere ca

Re v e c a: Cum?

30 Ț u g u l e a: Iacă o vorbă.

Re v e c a: De unde știi?... Șterge-te la nas... Uf!
și ai și sabie... Multe urzici ai tăiat...

Ț u g u l e a: Sunt moldovean... Țugulea al lui Mo-
ghilă... Să nu rîzi de mine... Măria-sa doamna
35 m-a pus să-nvăț slujbă domnească... Pîn' la
sabie...

Re v e c a: Sît!... Vine...

SCENA IV

5 Ștefan vine de la dreapta din ogradă. Mustățile și părul, aproape albe. C-o mână ține pe Doamna Maria, cu alta o sabie dreaptă cu minierul cruce. La câțiva pași, câțiva curteni și aprozi în haine împodobite.

10 Ștefan: Ce e tăcerea aceasta, fetelor? Parcă sunteți pui de găină când trece uleul... Parcă sunteți un stol de vrăbii încremenite în stuhăraia din iazuri când aude chiotul... Parcă sunteți niște flori de luncă când n-adie vîntul... Smerite? Mie nu-mi plac oamenii smeriți... Veniți să vă blagoslovesc. *(Fetele se apropie sfioase.)* Împrejurul meu... așa... așa... ca ierburile crude de pe bătrînul turn al Sucevei... Da... da... sărută mai bine, nu te sfii, Ilinco... mai bine, fata pîrcălabului Dajbog... Da... da... pe rînd... Ileană, erai mică când pieri Hrincu... Și tu, Oleană, ai să vezi pe tat-tău Duma. *(Toate sărută mina domnului. Țugulea nu se mișcă, încremenit.)* Dar tu? Tu ești stană de peatră? Ai sabie? A? Bine. Din Moșoroi, Moghilă. *(Vede pe Oana înlemnită cu fășiile în mîini.)* Dar tu? Băbătie! Ce speli? Știi tu pentru cine nălbești?

25 Oana: Da...

Ștefan: Pentru cine?

Oana: Pentru preaslăvitul nostru stăpîn...

30 Ștefan: Pentru preaslăvitul nostru stăpîn... Pentru osul lui! De cîte ori îmi înfăș pulpa dreaptă zic doamnei: „Oana, piciorul meu. Piciorul meu, vrednic ca Oana.” *(Scapă sabia într-afins.)* Oană... *(Oana ridică sabia, i-o dă și dă să-i sărute mîna, dar n-o ajunge.)* Să mă cobor la tine, or să te-nalți la mine? Privește drept în dreptul ochilor mei. A! tu plîngi, Oană? Și de ce? Aide... vino încoace... bătrîna mea prietenă. Pe creștetul tău să cază sărutatul voievodului ca ploaia peste holdele verzi. *(O sărută în creștet.)* Destul ați lucrat. *(Face semn să se ducă. Fetele se duc binișor și în ordine.)* Apune

soarele pe după trîmbele fumurii. Să lucrăm
și noi. (*Se uită lung după ele, mai ales după*
Oana.)

5 D o a m n a M a r i a : Seamănă cu măria-ta... Ca
două picături de apă...

Ș t e f a n . : Una care pică acum și alta care a picat
odinioară... Abur... risipit... Pe una o văz...
pe cealaltă...

SCENA V

10

Ștefan și Maria.

D o a m n a M a r i a : Stăpînul meu, toamna a so-
sit, soarele apune trist, și în urma lui, o baltă
de sînge. Vremea o să se strice... Ploi subțiri
cari pătrund... frig... viscol... Rămîi, sfîntul
15 meu stăpîn...

Ș t e f a n (*trăgîndu-se pe un jeț*): Te rogi ca un copil...
întîiași dată...

D o a m n a M a r i a : Întîiași dată... (*Îi ia mîi-*
nele amîndouă.) Ah! Moldovo, căci nu ți-e
20 milă...

Ș t e f a n : Milă?

D o a m n a M a r i a : De mine...

Ș t e f a n : De tine și de Moldova. De una fără alta,
nu... nu-mi stă-n putîntă. Domnul care dăs-
25 parte ce e al lui de ce e al țării...

D o a m n a M a r i a : Dar nu vezi măria-ta...

Ș t e f a n : Că sunt bătrîn...

D o a m n a M a r i a : Nu...

Ș t e f a n . : Că sunt bolnav...

30

D o a m n a M a r i a : Nu... nu... adică...

Ș t e f a n : Adică, da...

D o a m n a M a r i a : Abia te văzui mai bine...

Ș t e f a n : Mario, Mario, ce bolnav? Ce picior? Ui-
tă-te la mine... Așa privește un om bolnav?

35

Și nu merg bine? (*Face cîțiva pași, apăsînd ceva*
mai adînc pe piciorul drept.) Ieri nu-mi zîmbiși
cînd încălecai pe Voitiș?

10 **D o a m n a M a r i a :** Da... Părei un arhanghel!

Ș t e f a n : Ei...

D o a m n a M a r i a : Rămii, stăpîne! Îngrijești de Moldova îngrijind de sănătatea ta...

5 **Ș t e f a n :** Pocuția...

D o a m n a M a r i a : Iarnă... Viscole...

Ș t e f a n : Ah! Pocuția!

D o a m n a M a r i a : Să înceapă primăvara...

10 **Ș t e f a n :** Iarnă e aici (*arată părul*), și niciodată primăvara nu va mai sosi. Iarna, călăreți moldoveni străbat codrii, s-amestecă cu viforul și cad asupra cetăților și turnurile lor să năruie. Viforul are ochi! Și pe cînd ai noștri deschid părții prin nămeți, leșii să cocoloșesc la Halici, la Lew, care pe unde apucă.

15 **D o a m n a M a r i a :** Măria-ta!

Ș t e f a n : A... Doamnele nu sunt femei... Femei sunt destule...

D o a m n a M a r i a : Nu, măria-ta... (*Suride.*)

20 **Ș t e f a n :** Așa da, Mario! Rîsul tău... Erai de paisprezece ani cînd mi-ai rîs întîi... Ah! Munteanco! nu-mi strica socotelile... Mai tîrziu oi fi or n-oi mai fi...

D o a m n a M a r i a : O! ce zici...

25 **Ș t e f a n :** De douăzeci de ani turcii stăpînesc Chilia și Cetatea-Albă, că leșii n-au ținut învoiala. Atins la miazăzi, poporul ăsta trebuie să se ridice la miazănoapte. Sunt vro șase ani... Ioan Albert... Iagelonul... craiul Poloniei... ca un hotoman năvălește în Moldova. Îl izbesc la Cosmin, în Dumbrava-Roșie, și-l duc învins, bolnav, umilit, pînă aproape de Lew. Doborii trufia Iagelonului. A îngenuchiat la Colomeia Ștefan în fața Poloniei, îngenuchiă Polonia în fața lui Ștefan!... Pui stăpînire pe Pocuția. Primesc judecata craiului Ungariei, a lui Vladislav, a frățîne-său. Să aleagă el hotarele și să ne facă lege. Și la ziua pusă, împuterniciții lui nu vin. Și tocmai acum îmi dă de veste Ion Grumază, pîrcălabul din Cernăuți, că leșii se arată pe

30

35

40

supt poalele Haliciului. Apoi nu, Mario, nu

- se poate, trebuie să stăpînim Pocuția, că această
bucată de pămînt e mai mult moldovenească
ca leșească, ș-o ținem zălog pe bani buni din
punga strămoșilor, ș-o avem cu armelenoastre,
5 și Ștefan n-a murit încă...
- Un curtean: Măria-ta, pîrcălabii.
- Ștefan (*face semn să vie*): Mario... lasă... lasă...
(*Doamna Maria iese pe ușa din stînga.*)

SCENA VI

- 10 Ștefan, hatmanul Arbore, pîrcălabul Negrilă, pîrcălabul Dragoș, pîrcălabul Alexa, pîrcălabul Costea, pîrcălabul Sandru, fostul pîrcălab bătrînul Hrăman, vornicul Jurj.
- 15 (*Toți intră pe poarta din dreapta.*)
- Ștefan: Bine ați venit, boieri d-voastră!
- Toți: Să trăiești, măria-ta!
- Ștefan: Cu toții. (*Dă mîna pîrcălabilor și ei i-o sărută.*) A! și moș Hrăman! Gata! Veniși! E
20 nuntă! Pe frunte semn... la ceafă semn... umărul drept mai jos... mîna stîngă ca un arc... deșteale zdrobite... abia te mai ții... Ce mai vrei, bătrîne? N-ai văzut dăstule?
- Hrăman: Nu mi-e dat să vreau sau să nu vreau.
25 Voința măriei-tale, voința țării. De vrea pace, pace, de vrea război, război. De n-aș fi venit, n-aș fi vrut ce vrea măria-ta... Ș-apoi asta nu pot...
- Ștefan: E, cum stau hotarele, pîrcălabi, că după
30 cum închideți ochii așa doarme și țara.
- Pîrcălabul Negrilă: Eu lăsai pe...
- Ștefan: Toader.
- Pîrcălabul Negrilă: Da, la Hotin. Bine.
Litvanii și rușii sunt cu minte de cînd i-ai cu-
35 mințit măria-ta.
- Pîrcălabul Alexa: Din turnul de la Orhei nici un semn de ropot. Senin cît bate ochiul.

- Ai liniștit pustietățile d-a lungul Nistrului.
 Ș-apoi am lăsat pe...
- 5 Ștefan: Pe pîrcălabul Ivanco.
- Pîrcălabul Alexa: De trei ori a cetit cartea
 mării-tale, tot i se părea că-l chemi pe el.
- Pîrcălabul Costea: În Soroca ne-ntărim
 mereu, și bună pace.
- 10 Pîrcălabul Șandru: Romășcanii, ce ară și
 seamănă toamna, seceră și treieră vara. Se-m-
 bogățesc, dar nu se dau lenii. Din Crăciuna,
 vești bune. Nimic d-a lungul Milcovului. Așa
 îmi scrie starostea Buhor.
- 15 Vornicul Jurj: În Țara-de-Jos, tihnă. Nego-
 țul se petrece fără cîrcotă. În Chilia și Cetatea-
 Albă — că de prin partea locului viu — numai
 doi subași cu roatele de turci, cît să păzească
 cetățile.
- Pîrcălabul Dragoș: Ungurii mai mult ar
 asculta de cuvîntul mării-tale ca de cuvîntul
 20 craiului lor. Și pîrcălabii din Cicea și Cetatea-
 de-Baltă, ca la ei acasă în mijlocul ungurimii.
- Ștefan: Da, pace de jur împrejurul țării, ca și în-
 lăuntrul ei. Da... (*trage sabia pe jumătate*) să
 mișcă și stă cumpănă la odihna țarei... Dar i-a
 25 venit iar rîndul... Gata, Luca?
- Hatmanul Arbore: Gata!
- Un curtean: Măria-sa Bogdan.

SCENA VII

- 30 Cei de sus. Bogdan, bătrînul logofăt Tăuț,
 bătrînul postelnic Șteful, pîrcălabul Gru-
 mază, clucerul Hrincoviți, vameșul
 Chiracola, postelnicul Toader, pahar-
 nicul Ulea, stolnicul Drăgan, jîtnicerul
 35 Stavăr, clucerul Moghilă, Petru Ra-
 reș, mai mulți căpitani, hînsari etc.

Toți: Să trăiești, măria-ta.

Ștefan: Cu toții, boieri d-voastră! (*Să repede spre
 Bogdan, șchioapătă și să oprește.*) Ah! am să te

- îndrept eu! (*Îmbrățișează pe Bogdan.*) **Măria-sa**
 vodă Bogdan! De pe drumuri... Însemnat în
 bătlăii înainte d-a domni singur... Firește că
 singur... Așa se cuvine unui fecior de domn
 moldovean... Ești mai răsărit ca mine...
- Bogdan:** Cin' să te-ajungă pe măria-ta!
- Ștefan:** Tu!... Și să mă-ntreci... Tu, sfios ca o
 fecioară, nu ești sfios cînd dai drumul calului
 și sabia vîjie și luminează ca fulgerul... Da,
 da... Ce e, Grumază, pe la Cernăuți și dincolo?
- 10 **Pîrcălabul Grumază:** Bine-ar fi... Ce zici,
 clucere Hrincoșici?
- Ștefan:** Ei...
- Clucere Hrincoșici:** Pocuția așa ș-așa...
- 15 **Ștefan:** Pocuția numai *așa* să fie!
- Clucere Hrincoșici:** Că leșii se trag la
 judecată la căpitănia Haliciului, rusneții și
 moldovenii se supun legilor țării noastre.
- Ștefan:** Dar vămile?
- 20 **Vameșul Chiracola:** Unii plătesc, alții zic
 c-au plătit cardinalului...
- Clucere Moghilă:** Alea-s vămile văzduhu-
 lui...
- Ștefan:** Cardinal, iagelon, bolnav, trufaș, leah...
 Ce nu e din cîte n-ar trebui să fie? Și nimic din
 cîte ar trebui să fie... Și tu, Tăut? Și tu, Ște-
 fule? O! prietenii mei, cu bărbile pînă în pă-
 mînt, nămeți nenvinși de oameni, albiți de griji
 și de vremuri...
- 30 **Logofătul Tăut:** Cu tinerețea, măria-ta...
- Postelnicul Șteful:** Așa, bat-o pustia...
- Pîrcălabul Hraman:** Vărul Tăut zise o
 vorbă... Că de la Dumnezeu este...
- Ștefan:** Postelnice Toader, ce știri de pe unde-ai
 umblat? Ai adus?... Ai vorbit cu dogele? Te-a
 blagoslovit sfîntul de la Roma?
- 35 **Postelnicul Toader:** Adus, măria-ta. Om
 iscusit și cu știință. Venezia, ca și cum ai visa.
 Noul doge să logodea cu marea.
- 40 **Clucere Moghilă:** Frumoasă mireasă!
- Ștefan:** Arunca inelul în valuri...

- Clucerul Moghilă: Bună de strîns în brațe!
Postelnicul Toader: Și numele tău cinstit
și lăudat...
- 5 Ștefan: Știu... Dar bani?
- Postelnicul Toader: De...
- Clucerul Moghilă: Ce e cu banii ceia?...
Cam de mult îi așteptăm...
- 10 Ștefan: Negustori, Moghilă... Nu mi-au dat ei
nici la Baia, nici la Podu-Înalt, nici la Războ-
ieni, dovedind lumii că nu sunt omul lui Ma-
tiaș. Acum la... (*Se privește.*) Negustorii au
dreptate!... Ei, la Roma?
- Postelnicul Toader: La Roma...
- 15 Ștefan: Blagosloveniile urmașului lui Sîn-Petru,
mie, sabia lui Christos... Doamne, iartă-mă...
Și cum îl cheamă pe doftor?
- Postelnicul Toader: Jeronimo da Cesena.
- Clucerul Moghilă: După nume trebuie să
aibă o barbă cît toate zilele...
- 20 Postelnicul Toader: Ras și cu plete lungi.
- Ștefan: Acum la ale noastre. Boieri, știți că Ale-
xandru al Poloniei iar a cerut zi, zi peste zi,
lege peste lege, că n-ar fi fost față. Iar să ne
judece frăține-său Vladislav. La 2 noiembrie.
- 25 Degeaba s-a pus. Iacob de Buczacz, omul car-
dinalului, n-are să vie, ca și omul lui Ion Al-
bert. Noi s-așteptăm în Cernăuți cu 5.000 de
oaste aleasă. Toți călări. Sosește, bine; nu? o
plimbare-n toată Pocuția ș-o raită pînă la Ha-
liciu, și poate și mai sus. Ș-apoi se va ști cine e
- 30 pîrcălab acolo și cine nu e, cui se cuvine adu-
narea vămilor și cui nu.
- Toți (*afară de paharnicul Ulea, de stolnicul Drăgan
și de jîtnicerul Stavăr*): Da, măria-ta.
- 35 Ștefan: Nu, măria-ta? (*Apucă pe paharnicul
Ulea de guler.*)
- Paharnicul Ulea: Am socotit...
- Ștefan: Ce-ai socotit?
- Paharnicul Ulea: Că... cu sănătatea mă-
riei-voastre..

- Ștefan: Ce?... Boieri, cine e mai bolnav din noi
amîndoi?
- Clucerul Moghilă: Aci (*arată piciorul*),
oleacă măria-ta... Aci (*arată la cap*) să se-n-
grijească vărul Ulea...
- 5 Ștefan: Ei, nu uiți că am tăiat pe din două mo-
șiile Gădintii, Storpul și Madravilele, după drep-
tate, jumătate ție și jumătate răzășilor. Și
te-am făcut paharnic, și ți-am dat viața mea
10 pe mîna ta. Tustrei țineai ochii în pămînt,
știind că mie nu-mi plac oamenii cari se uită
în jos. Frunțile sus... Așa, că sus e luna, stelele,
soarele și cerul... de sus ne vine harul... de sus,
cearta... și sus e mîntuirea și iertarea păcate-
15 lor noastre... (*S-aud cîntări nedăslușite din de-
părtări. A început să se coboare întunecimea.*)
Ai aprins focurile, Arbore?
- Hatmanul Arbore: De trei nopți ard.
- Ștefan: Ia? Rareș, repezi... (*Rareș se duce-n*
20 *fuga. Se urcă pe zid.*)
- Rareș (*de pe zid*): Abia să văd... Vin... Din Scheia...
din Lisaura... din Ciritei... de pretutindeni...
- Ștefan: Oh! săracii!... Săracii mei și-ai voștri...
Săraci și voi și eu... Ce bogată e Moldova! (*Ște-*
25 *fan și boierii să reped la zidul care înconjoară*
*ograda, afară de paharnicul*¹ *Ulea, stolnicul Dră-*
gan și jîtnicerul Stavăr.)
- Paharnicul Ulea (*încet*): Ați văzut?
- Stolnicul Drăgan: Văzut.
- 30 Paharnicul Ulea: Nu mai e Ștefan!
- Jitnicerul Stavăr: Dar cine e?
- Paharnicul Ulea: Umbra marelui Ștefan.
(*Tustrei se duc și s-amestecă cu ceilalți.*)
- Pîrcălabul Grumază (*de pe zid*): Ca niște
35 nori albi ce să tîrîie pe pămînt...
- Ștefan: Da...
- Hatmanul Arbore: Ca niște turme de ber-
beci...
- Ștefan: Da... da...

¹ Numele rangurilor boierești, abreviate în ediția de bază, au fost întregite.

H r ă m a n: Parc-auz ceva... dar nu-i văz...

Ș t e f u l: Parcă văz ceva... dar nu-i auz...

L o g o f ă t u l T ă u t: Nu-i aud și nu-i văz... dar
îi simț...

Ș t e f a n: I-auz și-i văz, îi văz și-i auz... O' cum se
varsă apele în Siret, așa vin șuvoaiele în Su-
ceava la chemarea voievodului lor!... Auziți?
„Supt poale de codru verde...”

H r ă m a n: Încep să-i și văz...

10 Ș t e f u l: Încep să-i și auz...

Ș t e f a n (*trage sabia și face semn în depărtare*): O!
mai sunteți? Să nu mai sece izvorul vostru!...

Aceiași tablou ca în actul întâi, cu deosebire că e vară și arborii încărcăți cu fructe, unele coapte, altele pîrguite, altele verzi. S-aud păsările cîntînd.

5

SCENA I

Doamna Maria, Irina, Rebeca,
Ileana, Bălașa, Hera, Oleana,
Oana, Țugulea, Moghilă, Dochia.

10 Doamna Maria: O, fetele mele iubite, mai lăsați lucrul... De-o lună Ștefan nu dă semn de viață... Ce-a putut să i se întîmple?... Dar ce n-a putut?... Bolnav... Abia să sculă din pat, și porni cu iarna-n cap... Doamne!

Irina: Frumoasa mea doamnă...

15 Doamna Maria: Pînă acum o lună primeam vești peste vești... Bine... sănătos... zdravăn... așează țara... întocmește Pocuția... va sosi... biruitor ca totdeauna... Îmi creștea inima... Și de (innumără pe dește)... da... de treizeci de zile, nimic...

20

Irina: Frumoasa mea doamnă...

Doamna Maria: S-a dus frumusețea. Uită-te la părul meu. S-a lătit șuvița albă cu două dește de cînd nici o veste... Auziți cum cîntă de te slăvesc... Sunt aceleași... Cîntați, păsări ale cerului, nepăsătoare la durerile noastre. A căzut

25

omătu, a suflat vîntul de primăvară, au încolțit mugurii, a dat frunza, au spuzit florile, a legat iarăși rodul... Și toate numai pentru voi. Partea noastră? Răbdări și lacrimi. De ce omul n-a fi putînd a fire ca stejarul? Iarna să-l scuture, vara să-i puie la loc mîndrețea și bărbăția!

Reveca: Ce nu se schimbă, stăpîna mea a bună! Frunzele cresc și nu sunt aceleași. Stejarul are și el o margine. Griul e tot griu, dar nu mai e același. Doar glasurile rămîn la păsări; ele se duc, altele vin... Și noi trăim cu părerea că numai omul îmbătrînește, să scutură și cade.

Doamna Maria: Da, Reveca; gînduri, nimicuri. Să-l văz pe viteazul meu... să-i fac patul... să-l culc... „Adormi, măria-ta, n-a fost nimic... O gîză bate în geamuri“... Ce somn ușor în grijile grele... Î, muiere rea! Uitasem pe Bogdan, odorul meu. Pre urmele tată-său calcă. Păcat că și-a pierdut ochiul. Eu am doi. La ce-mi slujește? Și cu unul v-aș vedea pe lîngă mine. Am două picioare zdravene. Să împart: un ochi lui Bogdan, un picior lui Ștefan... Aș întineri...

Hera: Și eu... cînd m-ar lăsa doamna... ce-aș mai săruta?

Doamna Maria: Tu?

Oleana: Și eu, cînd vrea doamna, cu cine aș mai umbla?

Doamna Maria: Tu... O! mușatină! Aș lua de la mine și-aș da la ai tăi...

Ileana: Ție Domnul pe domnii noștri, doamnă!

Doamna Maria: Numele Tatălui... ș-al Fiului... ș-al Sfîntului Duh... Amin... Țugulea!

Țugulea: Poruncă, doamnă.

Doamna Maria: Ce?

Țugulea: Da... măria-ta...

Doamna Maria (*făcîndu-se supărată*): Sabia... cu care te-am încins eu...

Țugulea: Da, măria-ta!

Doamna Maria (*pare necăjită*): Și de ce n-o mai porți?

Țugulea: Ele știu... Să spuie Bălașa...

- Bălașa: Șotii, măria-ta... Zice c-aș fi zis eu
că de cenici la 14 ani, aproape împliniți, nu s-a
dus la război cu tat-său Moșoroi, asta, Mo-
ghilă...
- 5 Țugulea: Ai zis, ați zis, ai râs, ați râs, și știați
bine c-am dat în genuchi la măria-sa Bogdan
și la tătuca... Și ei au râs, dar nu ca d-voastră...
cu moșoroi... cu vătrar... cu potcă... și câte și
mai câte... C-am zis: săracum de mine, n-o mai
10 port... Și n-o mai port!
Doamna Maria (*ascunzându-și surisul*): Altă-
dată să mi le spui mie.
Țugulea: Iacă le spui...
- 15 Doamna Maria: Mă băietane, pune sabia, că
va sosi și ceasul tău. Și s-o porți...
Reveca: Până când țara va avea nevoie de ea...
Țugulea: Uf!
Doamna Maria (*către Reveca*): Inimos și mu-
calit ca tat-său... Țugulea, să dai ajutor Do-
20 chiei. Mamă Dochio...
Dochia: La porunci.
Doamna Maria: A fiert grîul cu lapte?
Dochia: Iacă-l aduc. Acuși. (*Dochia și Țugulea
ies.*)

25

SCENA II

- Doamna Maria: Oană, Oană, ce robotești?
Oana: Spăl, măria-ta.
Doamna Maria: Ce speli, Oană?
Oana: Pentru împăratul nost'... Să fie gata pîn-o
30 veni...
Doamna Maria: N-ai isprăvit?
Oana: Isprăvit... Le-am luat a doua oară...
Doamna Maria: Cum îți zice el, Oană?
Oana: Băbătie, măria-ta.
Doamna Maria: De ce, Oană?
35 Oana: Fiindcă așa-i place, măria-ta.
Doamna Maria: Dar ție cum îți place, Oană?
Oana: Cum îi place și lui, măria-ta.

- Doamna Maria: Și cum te mai alintă, Oană?
 Oana: Dă, măria-ta...
 Doamna Maria: Dă... cum, Oană?
 Oana: Cum, măria-ta?
 5 Doamna Maria: A! nu vrei să spui doamnei?
 Oana: Cum să nu, măria-ta. Până acum doi ani
 mă suia pe genuchiul drept... ba nu, p-ăl stîng,
 și mă juca și zicea: „Oană, Oană, bărlăoană,
 Onoi, bîrloi, Oi, moi...” De doi ani îmi zice:
 10 „Băbătie, cum o mai duci cu bătrînețile?”
 „Bine”, zic. „Ai zis bine? Nu, rău, că sunt rele,
 bată-le focul.” Așa, măria-ta.
 Doamna Maria (*luînd la o parte pe Irina*):
 Ce vrei, Irino... Om de război... Trei luni acasă
 15 și nouă pretutindenii, numai acasă, nù.
 Irina: Sufletul măriei-tale ca chipul măriei-tale...
 Maica Domnului, adusă de la Roma de postel-
 nicul Purcevici.
 Doamna Maria: Soție de domn și mumă de
 20 domn, da Maica Domnului nu, Irino.
 Irina: Buuuno!

SCENA III

- Cele de sus. Dochia intră aducînd p-o tavă
 de porțelan albă cu margini albastre grîul fierț.
 25 Țugulea Moghilă încins cu sabia.
 Irina: Cîne să guste întîi, măria-ta?
 Doamna Maria: Ilinca.
 Ilinca: Buuun, măria-ta.
 Dochia: Grîul, spălat în zece ape, uscat, frecat,
 30 dezghiocat, puțintică miere și scorțișoară. Tal-
 gerile, boier Țugulea.
 Țugulea: Iacătă-le. Cel cu aur al măriei-sale.
 Doamna (*luînd din grîu, scapă talgerul și-l sparge*):
 Ah! semn rău!... Mă gîndii la Ștefan, la pi-
 35 ciorul lui, la bătrînețea lui... Ia!... Ascultați...

SCENA IV

Cele de sus. Clucerul Moghilă vine într-un suflet.

- Doamna Maria: Ah! Moghilă! Ce e? Bine?
- 5 Clucerul Moghilă: Sărutăm dreapta, bine. Vine. Ce păcatele suflu așa...
- Doamna Maria: Spune degrab'...
- Clucerul Moghilă: Spui îndată, acușica... Cît ai bea o oca de vin, și e aici. M-a trimis înainte să vă spui. Calul mi-a șchiopat, c-aș fi fost de mult...
- 10 Doamna Maria: Mai iute, Moghilă, mai iute!
- Clucerul Moghilă: Nu e nici biruit, nici rănit...
- 15 Doamna Maria: Cum e?
- Clucerul Moghilă: Biruitor și cu rana vechie ceva mai înrăită ca-n trecut...
- Doamna Maria: A!
- Clucerul Moghilă: Și ceva mai potolită ca acum șapte zile. Bogdan, slava Domnului... 20 Mă... Țugulea taichii... Acum pe șart, măria-ta.
- Doamna Maria: Da, da, Moghilă.
- Clucerul Moghilă: Mătură tot înaintea lui. Și toți îi jurară credință, și moldoveni, și rusneci, și leși. Să fi văzut, doamnă, p-ai craiului Lixandru... „*in eternitate fidelitas, nos et descendentes nobis*“¹... Să muie gerul. Să topiră zăpezile. Să umflară apele. El porunci să stăm pe loc... Să retraseră apele... Să mergem înainte, pînă supt Halici. Acolo se deschide o vale 30 lărguță. Întîi sta Luca Arbore, peste o mie de călăreți. Mai departe, el, cu altă mie. Și în fund, Bogdan, cu trei mii, pitulat într-un zăvoi care închide valea despre răsărit... Caii noștri odihniți și iuți... Ne pomenirăm cu patru inși 35 c-un ștergar alb în vîrfurile sulii. Luca Arbore le deschise drum pînă la el. Aci descălicară.

¹ Credință veșnică, noi și urmașii noștri (lat.).

Scoaseră căciulile încondate, îi sărutară mînele și-i dădură o carte ca din partea f.p.s. cardinalului... Și văzurăm pe domn ca pămîntul, că pămîntul nu l-ar fi încăput... Atît le zise:

5 „Încălecați, și haiti!“... Veniseră potolit și să duceau într-o prăfăraie... Să tot fi trecut ca de cînd am început, și se porniră lungi șiruri de călăreți. Leșii!... Cînd să se ciocnească cu

10 Luca Arbore, moldovenii să desfac în două, și apucară unii într-o parte și alții într-alta. Dușmanii să reped. El... face fața dos și dosul față, și-o ia la fugă stăpînită, ceva mai iute ca leșii... În apropierea zăvoiului se desfac în două, unii

15 într-o parte și alții într-alta... Pînă să se oprească leșii, înfierbîntați ca de biruință, s-aruncară valurile lui Bogdan chiuind și-i izbiră. Luca Arbore îi ia pe la spate, iar din coaste îi fulgeră ai domnului...

Doamna Maria: Ei, ș-apoi?

20 Clucerul Moghilă: Prinși de toate părțile, azvîrliră armele jos. Și curse sînge pînă la ținuturile cailor... Strașnic răcnea leul Moldovei, că auia valea și codrii... Și vitejii crezură că urlă a război... Și el, pasă-mi-te, îi ținea de rău... Așa să stinse ca la jumătate din leși, pînă

25 prinseră de veste care era porunca domnului... Omul în frămîntarea luptei nu mai e om. Îl lovești, nu-l doare. Cade și alții îl calcă, nu simte. Tot să pierde ca în genunea morții!... Numai după ce încetează bătălia... Oh! Doamnă!... să ridică de pe cîmp atîta jale, că nu

30 poți... și curg lacrămile, și plîngi fără să știi pe cine... Dădu poruncă să alegem și să îngropăm pe morții noștri. Puțini picară, dar mari suflete. Ca la două sute... Aci închiseră ochii postelnicul Șteful și pîrcălabul Hrăman. Că le zise milostivul: „Stați, moșilor, că nu e de voi!“

35 Ei, aș!... Apoi intrarăm în Halici cu vro trei mii de prinși. Aci le dădu drumul și le zise: „Spuneți cardinalului să aibă pe suflet sufletele morților din valea Haliciului“ Și înapoiindu-le

40

cartea le zise: „Asta s-o scrie popilor, iar nu domnilor, și nu domnului!”

Doamna Maria: Ei, ș-apoi...

5 Clucerul Moghilă: Apoi porunci halicenilor să-i care peatră. Și ciopliam cu toții, vro două săptămîni, bourii Moldovei. Și eu cioplii, măriata, că domnul, văzîndu-mă, nu-și putu ține rîsul și zise: „Meștere Moghilă, capul bourului tău ca coada lui Voitiș al meu... Mai grea dalta

10 ca sabia, Moghilă.”

Doamna Maria: Apoi?

15 Clucerul Moghilă: Apoi făcurăm moșoroaie și pietruirăm Pocuția cu bourii noștri, adînci d-un stîngen, ducînd dîră oablă din apa Nistrului pînă-n muntele ăl mare ce stă ca șira spinării la apusul Moldovei. În sus al lor, în jos, de supt pădurea de fagi a Haliciului, al nostru. Și...

Doamna Maria: Și...

20 Clucerul Moghilă: Și, după ce așeză țara, lăsă pîrcălab pe Hrincovici și vameș pe Chiracola. Și ne înșiruirăm călări și plecarăm înapoi cu voievozii noștri înaintea. Și începurăm să cîntăm: „Doină, doină, nu te duce de la mine, doină, nu fugi de bine, doină”. Într-o zi — Duminica Rusaliilor — sta soarele să scape, ajunserăm p-o cărăruie de peatră. O ploaie caldă stropise fâșia de drum. Voitiș, într-un ceas rău, alunecă de picioarele de dindărăt. Domnul îi puse pîntenii. Calul sări și căzu,

30 apucîndu-i piciorul supt el...

Doamna Maria (cu spaimă): Cel cu rana?

Clucerul Moghilă: Da...

Doamna Maria: Oh!

35 Clucerul Moghilă: În stînga prăpastie, în dreapta piept de munte. Voitiș tremura... Cînd l-am scos, singele pătrunsese prin legături... l-am dus pe mîini... El atît a zis: „Unde e ața mai subțire, acolo se rupe”... Doftorul Cesena aci... Pînă a doua zi piciorul se făcu butuc... 40 Boli, aiuri — ierte-mă Dumnezeu — se făcu mai bine, și de șapte zile, pe drum.

Doamna Maria: Ah!

Clucerul Moghilă (*auzind buciumele*): Dar iată-l!... Răsare soarele, și încălzește și pe boieri și pe oase goale, fără deosebire, că nimeni nu s-a plîns de judecățile lui în vreme de pace, ori că-n războaie n-a sărit unde a fost mai greu, însuflețind pe cei cu inima scăzută... Doamnă, să plece fetele... (*Doamna face semn fetelor să se ducă.*)

10 Oana (*furișîndu-se*): Să nu-l văz? Mai bine oarbă decît să nu-l văz!

(*Se dă după colacul de piatră al puțului.*)

SCENA V

15 Ștefan, alb ca zăpada, vine rezemat la brațul doftorului Cesena, Bogdan, logofătul Tăut, vornicul Jurj, hatmanul Arbore, postelnicul Toader, pîrcălabii Costea, Dragoș, Alexa, Șandru, paharnicul Ulea, stolnicul Drăgan, jîtnicerul Stavăr și mai mulți curteni, căpitani de oaste, copii de casă, hotnogi, hînsari etc.

Ștefan (*intră prin poarta turnului¹ din dreapta cu tot alaiul*): Stați, copii! Opriți unde am văzut pe doamna!

25 Doamna Maria: Măria-ta!... (*I s-aruncă-n brațe.*)

Ștefan: Ea, ca cea dintîi rîndunică, îmi vestește primăvara... Cătați supt piciorul drept, și de-ți găsi cărbune, să-l beau în paharul meu de sărbătoare, că e bun de friguri; de-ți găsi plumb, să-l topim, să-l turnăm într-o cană cu apă neîn-cepută, și, din ce se va închea, voi vedea ce va veni mai apoi...

(*Șade pe o laiță de piatră.*)

¹ În textul de bază: *poarta din*; completat cf. ms. II, p. 53.

- Doamna Maria (*ingenuchind*)¹: Ți-e cald, măria-ta?... Ai căldură... nădușești...
- Ștefan: Vrei să-mi fie frig? Cesena, cum e mai bine: cald ori frig?
- 5 Ieronimo da Cesena: Mai bine cald ca frig, *ma preferisco recorito senza sentir il freddo*².
- Petru Rareș: Cărbune, măria-ta.
- Ștefan: A, e negru, dar mai negre sunt sprincele doamnei... Cine-ar avea inima așa de mică și așa de neagră ca să ție pică domnului lui?... Mario! Fii mîndră de Bogdan al nostru... Io, Ștefan voievod, m-am pus la porunca lui, ca și portarul Sucevei, ș-a biruit tocmai cum aș fi biruit și eu... Nu e așa, boieri? Nu e așa,
- 10 paharnice Ulea?... Nu e așa?...
- 15 Doamna Maria: Îl uitasem pe el, măria-ta... Bogdane! (*Bogdan dă-n genuchi lîngă doamna.*)
- Ștefan: Să-mi dea vin de Cotnar... Vreau să beau în sănătatea doamnei ș-a fiului ei...
- 20 Cesena: Vin, pentru ce vin? *Non, serenissime*.³
- Ștefan: Rareș!... (*Rareș se duce repede pe ușa de pe terasă.*) Doftore, te-am ascultat pînă azi... Mi-e sete... Nu vezi pe cine am la genuchii mei? Pe muma care a purtat în pîntecele ei pe domnul de mîne al Moldovei... Voitiș?... E bine?... El nu are abur, ci suflet... Să-l plimbe în fitece zi pînă m-oi întrema... (*Rareș vine cu trei pahare, două de argint și unul de alabastru, frumos lucrat, ca un potir. Ștefan fărîmă între dește cărbunele și-l pune în paharul de alabastru. Doamna și Bogdan iau paharele de argint. Ștefan ridică pe al său.*) În sănătatea... Ah!... (*Lasă paharul în jos.*)
- 30 Doamna Maria: Ce te doare, păcatele mele?
- 35 Ștefan: Nimic pe domnul Moldovei... Ce e durerea?... Și toate pe Ștefan Mușatin, fiul lui

¹ În textul de bază lipsește indicația de regie; completat cf. ms. II, p. 54.

² Dar prefer să mă răcoresc fără să simt frigul (it.).

³ Nu, prealuminate (it.).

Bogdan și nepotul lui Alexandru cel Bun... Dă de dușcă, Bogdane... (*Ștefan soarbe paharul.*) Cald...

Cesena: Să ne odihnim, *serenissime*.

5 Ștefan: Să te odihnești, doftore... În Italia să odihnesc mult principii... îi!... Ce-o fi durerea?

Cesena: Odihnă, *serenissime*.

Ștefan: Mă voi odihni, dar nu acum.

Doamna Maria: Te rog... să mergem...

10 Ștefan: Mă rogi?... Neadormitul Ștefan a ajuns lăuza Moldovei... Moghilă, să-mi aduci pricinile ce-a judecat Bogdan și-a rămas fără pece-tea domnească... O!... (*Ștefan iese la brațul doftorului Cesena și la al Mariei pe ușa de pe*
15 *terasă, urmat de toți.*)

SCENA VI

Paharnicul Ulea, stolnicul Drăgan și jit-nicerul Stavăr rămîn¹. Oana privește în toate părțile, vrea să se ducă și se teme să n-o vadă.

20

Paharnicul Ulea: În curînd scaunul Moldovei e văduv. Piciorul lui Ștefan obrintește. Încheieturile lui sunt prinse. Bietul domn! Mare a fost... că de mărimea lui nu mai sufla nici un boier... Ei, ce ziceți?

25

Stolnicul Drăgan: Ce să zicem?... Bogdan?... De viteaz n-are cum mai fi. Dar crez că după datină ar avea drept Ștefăniță, din Țari-grad, fiul răposatului Alexandru, feciorul cel mai mare al lui Ștefan...

30

Jitnicerul Stavăr: Ș-apoi domn schilod cine a mai văzut? Chior? treacă-meargă... dar orb? Că n-are un ochi de loc. I l-a scos cu sulita un călăreț teuton la Cosmin... O! să-l fi văzut cu ochiul scurs pe obraz, ca un ou cu puiul prins spart de-o cloșcă nedibace, cum răgea snopînd

35

¹ În textul de bază: *Stavăr*; completat cf. ms. II, p. 57.

- pe dușmani... ai fi zis că vedea mai bine cu un
ochi decît cu doi...
- P a h a r n i c u l U l e a : Țara are nevoie de tihnă.
Cu Bogdan, iar războaie.
- 5 S t o l n i c u l D r ă g a n : Ștefăniță e nevrîstnic.
Vom alcătui o epitropie...
- J i t n i c e r u l S t a v ă r : Din cei mai de seamă
boieri... Hatmanul¹ Arbore, pîrcălabul Gru-
mază și d-ta, paharnice Ulea...
- 10 P a h a r n i c u l U l e a : Sîit! Nimic lui Arbore.
Pînă n-o închide ochii șoimanul, să nu vorbim
decît boierilor cu meteahnă. Din sfatul dom-
nesc... lui Gavril Lepădatu și comisului Roată.
Atît. Ochiul vulturului bătrîn clipește încă...
- 15 Vărsa văpăi, mă frigea privirea lui... Sîit!
(*Tustrei ies pe poarta din dreapta.*)

SCENA VII

O a n a singură, apoi P e t r u R a r e ș.

- O a n a : O! Doamne, Doamne! Să schimbe ei ursita?
- 20 Cîine să închiză ochii? Domnul cel sfînt? N-are
sfîrșit cel care are milă de toți! (*Dă să iasă pe
după castel și se întoarce la glasul lui Rareș.*)
- P e t r u R a r e ș (*ieșind din castel*): Ce, fugi, Oană?
- O a n a : Nu, Rareș.
- 25 P e t r u R a r e ș : De ce-ți sunt ochii roșii? Ai plîns?
- O a n a : Nu...
- P e t r u R a r e ș : Ba da... Ochii tăi sunt turburi...
- O a n a : Ce ochi să rămîie senini cînd ai bunului
Ștefan ard!
- 30 P e t r u R a r e ș : El are nouă suflete, Oană. Ploile,
zăpezile, zbuciumul și drumul lung și greu...
Olecuță de odihnă, și să întreamează zmeul bă-
trîn.
- O a n a : Da, Rareș, da...
- 35 P e t r u R a r e ș : Și se face bine...

¹ În textul de bază: *pîrcălabul*; corectat cf. ms. II, p. 57.

- O a n a: Bine?... Bine să-i dea Dumnezeu!... Bine...
- P e t r u R a r e ș: Și ție, Oană...
- O a n a: Și d-tale, Rareș...
- P e t r u R a r e ș: Și nouă, amîndurora...
- 5 O a n a: Și, Rareș, și...
- P e t r u R a r e ș: Dă-mi o mînă, Oană...
- O a n a: De ce?...
- P e t r u R a r e ș: Așa, că mi-e dragă...
- O a n a: O!...
- 10 P e t r u R a r e ș: Ce rîzi? Nu ți-am mai spus?
- O a n a: Ba mi-ai spus... de cîte ori... În urmă mai ales...
- P e t r u R a r e ș: Și dreapta mi-e dragă, și stînga mi-e dragă, și amîndoi ochii cu lumini adînci,
- 15 și părul tău rătănit pe spate și învîlt ca un fum auriu, și gura ta cu buze ca măceșea, și mijlocul tău ca trestia de baltă, și mersul tău ușor ca de presură, și toată ființa ta...
- O a n a: O! Rareș... (*Rîde.*) Și toată ființa mea...
- 20 (*Rîde.*)
- P e t r u R a r e ș: Toată ființa ta mi-e dragă, că te iubesc, Oană!
- O a n a: Cum, Rareș?... (*Rîde.*)
- P e t r u R a r e ș: Într-una te-am visat, Oană... Și
- 25 te-am văzut într-una la război... Cînd porneam cercetașii, cînd mă băteam, cînd mă culcam, cînd mă sculam, călare, pe jos, la șipote, în codru, neostieat în fața ochilor mei...
- O a n a: Ca p-o soră, Rareș.
- 30 P e t r u R a r e ș: Nu ca p-o soră...
- O a n a: Și de cînd, Rareș?
- P e t r u R a r e ș: De cînd împliniși 14 ani... De pe la Paște...
- O a n a: Mi-ești drag, Rareș, dar...
- 35 P e t r u R a r e ș: Dar...
- O a n a: Nu ții minte cînd mă ridicai în brațe să rup para cea mai coaptă, cînd te cățărai în virful copacilor ca să-mi dai pui de stăncuță...
- P e t r u R a r e ș: Da... și te sărutam...
- 40 O a n a: Da, și mă sărutai... Ş-acum... na... sărută.. (*Rîde.*)

- Petru Rareș: Nu, Oană, nu ~~as!~~
 Oana: Dar cum, Rareș, cum?... Ca p-o miluită
 fără părinți?
 Petru Rareș: Nu...
 5 Oana: Ca p-o pripășită la curtea doamnei Maria?
 Petru Rareș: Ah! nu...
 Oana: Ca p-o pasăre pribeagă?... Și nu uita că tu
 ești boier, Rareș...
 Petru Rareș: Ce boier?... Al Mariei ș-al lui
 10 Rareș, pescarul din Hîrlău.
 Oana: Ești căpitan de oaste și prieten al domnului
 Bogdan...
 Petru Rareș: Sunt ce sunt, și fără tine mai bine
 să nu fiu!
 15 Oana: Doamne, Rareș... Dar tu mi-ești ca un
 frate... Eu mireasă? N ai nici cui să mă ceri.
 Petru Rareș: Stăpînului a toate, ca unui drept
 părinte.
 Oana: A! nu, Rareș, nu!... Nu simt nimic în mine...
 20 Mi-ești drag ca un frate, dar nu te iubesc... Și
 domnul e bolnav...
 Petru Rareș: Domnul e bun, milostiv și îndu-
 rător... (*O sărută pe amîndoi obraji și pleacă
 repede.*)
 25 Oana: Ciudat!... Dar să nu uit pe paharnicul Ulea!
 (*Iese prin stînga pe după castel.*)

SCENA VIII

- Ștefan, cu piciorul înfășurat, iese schiopătînd
 puțin la brațul Doamnei Maria, Iero-
 30 nimo da Cesena...
 Ștefan (*se așează pe laița de peatră de supt copacul
 din mijloc*): Așa... Aer, doftore, aer... Così,
*serenissime... non, serenissime... sì, serenissime*¹...
 pentru o zgaibă... Parc-aș fi copil...
 35 Cesena: *Serenissime*, nici o mișcare...
 Ștefan: Zău...

¹ Așa, prealuminate... nu, prealuminate... da, prealuminate (it.).

C e s e n a : *Parole non piu*¹...

Ș t e f a n : *Non piu*... Ca un mort... uf!... Când voi avea nevoie de d-ta, doftore, te chem... (*Doftorul se duce în castel.*)

5 D o a m n a M a r i a : Ascultă-l...

Ș t e f a n : Eu?... S-ascult?

D o a m n a M a r i a : Măria-ta...

Ș t e f a n : N-am ascultat de tătari, de leși, de unguri, de turci... și s-ascult d-un venezian...
10 a! ha!...

D o a m n a M a r i a : De când ai început să vorbești, a crescut căldura... (*Îi pipăie minele.*)²

Ș t e f a n : Și va veni ș-un doftor de la Nüremberg și altul de la Mengli-Ghirai... Îmi scrie că știe
15 și toaca-n cer... Un evreu...

D o a m n a M a r i a : Mai puțin, măria-ta...

Ș t e f a n : Puțin, puțin... Toți doftorii la capul unui bolnav...

U n c u r t e a n : Măria-ta, foaia judecăților.

20 D o a m n a M a r i a : Ah!

Ș t e f a n : Clucerul Moghilă? Să...

SCENA IX

Ș t e f a n , D o a m n a M a r i a , clucerul M o g h i l ă .

25 C l u c e r u l M o g h i l ă : Măria-ta...

Ș t e f a n : Judecățile dezlegate.

C l u c e r u l M o g h i l ă (*citește*): Oancea cu văduva lui Isaia pentru o fișie de moșie. Prigonitorul perde. Pan Mirăuț nu dă depline socoteli
30 ipitropisiților săi nepoți. E osîndit să le plătească 100 de galbeni genovezi și să nu mai ipitropisească pe vreunul din neamul lui au din prietenii lui. Obștea răzășilor Pătrășcani pentru

¹ Nici o vorbă (it.).

² În textul de bază lipsește indicația de regie; introdusă cf. ms. II, p. 67.

12.000 de fălci, cu munte, cu stîni, cu tîrcători și cu ocini. Judecata, peste altă zi nehotărîtă...

Ștefan: De ce?

5 Clucerul Moghilă: Prealuminatul Bogdan s-a făgăduit că va merge însuși la fața locului.

Ștefan: Bine.

10 Clucerul Moghilă: Vornicul Duma, fiul lui Vlaicu, vărul măriei-tale, cu șapte sate ome-nești pentru robire de mori. Vornicul Duma perde.

Ștefan: Cine perde?

Clucerul Moghilă: Vărul măriei-tale.

Ștefan: Bine!

15 Clucerul Moghilă: Pîrcălabul Ieremia cu popa Frusănel pentru vaduri de pive. Frusănel rămîne pe pan Ieremia. Hatmanul Dugea cu satele rusești de lîngă Roman pentru vro 3.000 de stînji. Hatmanul rămîne pe ruși.

20 Ștefan: Î... î... î... rău... Bine a judecat, dar rău... Știu... Spune-i lui Bogdan să taie din moșia mea Trifești 3.000 de stînji și să dea rușilor...

Doamna Maria (la urechia lui Moghilă): Scur-tează.

25 Clucerul Moghilă: Să nu ies eu scurtat, doamnă.

Ștefan: Ei?

30 Clucerul Moghilă: Cele criminalicești. Din douăzeci de pricini, două mai însemnate. Un năvălit hoț, tăierea mîinilor. Un ucigaș, zabirea capului cu buzduganul. Toate au fost prefirate cu de-amăruntul de înțeleptul Bogdan-vodă.

35 Ștefan: Bogdan... Război și dreptate... Război împotriva oricărui dușman și dreptate față de oricine... de neamurile tale... de tine chiar, deși după legea pămîntului nu se cuvine să judeci. Domn d-ai fi... să stai d-oparte... Alții să aleagă.

Doamna Maria: Măria-ta, prea mult...

40 Ștefan: Dacă Cesena ar avea chipul Mariei or Maria știința lui Cesena, m-aș vindeca într-o

clipă și m-aș îmbolnăvi în cealaltă. Adu mîna,
Mario. Mai am căldură?

D o a m n a M a r i a : Nu, măria-ta.

Ș t e f a n : Atunci?... Ce mai e, Moghilă?

5 C l u c e r u l M o g h i l ă : Pricinile de judecat.

Ș t e f a n : Le pui zi peste... Azi e 30 iunie... Peste
trei zile. (*Clucerul Moghilă iese pe poarta din
dreapta*).

SCENA X

10 Ș t e f a n , D o a m n a M a r i a , O a n a .

U n c u r t e a n : Oana, măria-ta.

Ș t e f a n : Oana?... Să intre... (*Oana intră.*) A! bă-
bătie... Cum o duci cu bătrînețile?... Vino în-
coa... aci... jos... mai aproape... (*Oana îi să-
15 rută mîinele și le-aduce la frunte.*) O plută bă-
trînă și scorboroșită lîngă un brăduț verde,
stufos și drept! Cine te-aduse pe tine pe tărîmul
ăsta? Și de unde?

O a n a : Măria-ta... De unde?... Nu știu...

20 Ș t e f a n : Nu mai am căldură. Sunt bine. Uite,
Mario... De unde?... nu știi. Ia uită-te la mine...
Așa... Tu ai ceva în capul ăsta... Mi-ascunzi
ceva... Vrei să-mi spui și te oprești...

O a n a : Aș vrea, măria-ta...

25 Ș t e f a n : Ei...

O a n a : Aș vrea, măria-ta...

Ș t e f a n : Rareș...

O a n a (*tresare*): Rareș?

Ș t e f a n : Da, Rareș, nu ți-a mai prins vro stăn-
30 cuță... Da... da... s-a făcut mare... E căpitan...
Să bate cu leșii și să bate zdravăn... O s-ajungă
hatman... Căci n-am avut parte de copii!...
Alexandru... Iliăș... Petru... Cît să lungesc po-
melnicul?... Și Olena, după fiul nebunului de
35 cuscru al Moscovei... Îi moare bărbatul... Ea
și fiul ei închiși într-un turn... Și eu?... Doar
cu Bogdan...

- Doamna Maria (*arătându-i pe furiș pe Oana*):
 Să nu mîniem p-Ăl-de-sus...
 Ștefan: Da... Partea mea a fost să sărut ce este
 al meu ca și cum n-ar fi al meu, să fur mîngîie-
 5 rile și mîngîiere să nu am... Ce-ai vrea să-mi
 spui, Oană?
 Oana: Aș vrea, măria-ta, să...
 Ștefan: Ei...
 Oana: Aș vrea...
 10 Ștefan: Doamnă... să știi că fetișcana asta s-as-
 cunde de tine...
 Doamna Maria: Da, Oană?... Vă las...
 Oana (*coprinzînd genuchii doamnei*): Iartă-mă,
 doamnă! (*Doamna Maria o mîngîie pe păr, su-
 15 ride și iese.*)

SCENA XI

Ștefan, Oana, mai tîrziu doftorul Ceseana.

- Ștefan: Mai aproape... mai... Spune-mi...
 Oana: Sosiși, măria-ta... Tare mi-era dor... Mă dădui
 20 după colacul fintîinii... Ș-auzii tot...
 Ștefan: Tot și nimic...
 Oana: Nu...
 Ștefan: Atunci nici tot, nici nimic... (*O mîn-
 gîie.*)
 25 Oana: Nu... Porni alaiul domnesc și trei boieri
 rămaseră...
 Ștefan: Trei boieri?
 Oana: Da... Paharnicul Ulea, stolnicul Drăgan și
 jîtnicerul Stavăr...
 30 Ștefan: Paharnicul Ulea?
 Oana: Vorbiră și-i auzii... O urzeală, măria-ta...
 Ștefan: Împotriva mea?
 Oana: Nu, măria-ta...
 Ștefan: Atunci, împotriva cui?
 35 Oana: Împotriva lui Bogdan...
 Ștefan (*sare în sus*): Ce?

C e s e n a (*intrînd repede pe ușa de pe terasă*): Basta, serenissime! ¹

Ș t e f a n (*pune mîna pe sabie*): Ieși! (*Iese.*) Dă-na-
inte, Oană!

5 O a n a: Vor s-aleagă domn pe nepotul măriei-tale,
pe Ștefan, fiul răposatului Alexandru.

Ș t e f a n: Și-n locul cui s-aleagă domn? Nu este
domn?

10 O a n a: După ce nu va mai fi... (*Își cuprinde capul
în palme.*)

Ș t e f a n: Nici n-au treierat grîul din care să-mi fear-
bă coliva și mi-o și-mpart! (*Ca și cum ar vorbi
singur.*) Patruzeci și șapte de ani am dus țara
cu noroc... (*Scuturîndu-se.*) Am s-o duc și cînd
15 voi muri, și după ce vor pecetlui peatra pe
dasupra mea!... Oană, bine-ai făcut... Să n-afle
doamna... Îți poruncesc să nu mai știi nici tu!

O a n a: Da... Ca și cum ar fi fost aici și c-o lingură
aș fi luat... și-aș fi aruncat în foc... a ars...
20 și-apoi, nimic... (*Își scutură palmele.*)

Ș t e f a n: A!... Așa... așa... Du-te. (*Oana se duce
pe ușa de pe terasă.*) O! ce păcat că nu i-am măr-
turisit de unde e! (*Îl trec lacrămile.*) De! nu
fi muiere! (*Bate în palme. Un curtean intră
25 din dreapta.*) Moghilă... Să vie îndată. (*Din
întîmplare găsește o oglindă veneziană.*) Grozav
am îmbătrînit!

SCENA XII

30 Ș t e f a n, clucerul M o g h i l ă, venind pe
poarta din dreapta.

Ș t e f a n: Moghilă, lasă închinăciunile.

C l u c e r u l M o g h i l ă: Să-mi spuie popa, nu te
mai închina... bine or rău... Dar să iasă din
icoana la care te închini o mîină care să te ia
35 de păr... O!...

¹ Destul, prealuminate (it.).

- Ștefan: Poftă de glumă... Să glumim, clucere Moghilă.
- Clucerul Moghilă: Să glumim?
- 5 Ștefan: Ah!... Nu e nimic... Unde-au ajuns slovenii cu letopisețul meu?
- Clucerul Moghilă: Abia la jumătate...
- Ștefan: La ce fapt?
- Clucerul Moghilă: La băătălia de la Cosmin.
- 10 Ștefan: Ce spui?... Abia vro 39 de ani din viața mea. Și mai au...
- Clucerul Moghilă: Jumătate...
- Ștefan: Încă 39 de ani...
- Clucerul Moghilă: Dacă jumătatea d-a doua n-a fi ceva mai lungă ca cea dintîi.
- 15 Ștefan: O! ho! ho!... Slovenii s-au pripit la scris... N-au greșit... presimțind că-n a doua jumătate... Cam grea răsuflarea de cîteva zile... Moghilă, ce face Voitiș... bidiviul care m-a purtat în spinare doisprezece ani?
- 20 Clucerul Moghilă: Ar face bine dacă n-ar fi pus picioarele în sus...
- Ștefan: M-a lăsat?
- Clucerul Moghilă: S-a dus bietul Voitiș... Cum ajuns în grajdul de peatră, pică d-a-n
- 25 picioarele, căscă gura, mai suflă o dată și...
- Ștefan: Așa se cade să moară un domn... dar el...
- Clucerul Moghilă: Calul domnului, măriata...
- 30 Ștefan: Da, calul domnului... Ștefan fără picioare și fără cal... O! și cum mă ducea la izbîndă... ca un vifor năpustit în valea Sucevei!... Semn rău...
- Clucerul Moghilă: Ei, aș!...
- Ștefan: Semn rău, Moghilă!... Ce va să zică să mori de moarte bună?
- 35 Clucerul Moghilă: Să mori în patul tău.
- Ștefan: Nu, Moghilă... Dumnezeu a dat omului simțurile prin care veghează sufletul. La o cîrmire a vieții simțurile, unul cîte unul, încep să să întunece. O sită se coboară pe ochi, vezi turbure, nu mai vezi... Să vătuieste auzul. S-a
- 40

- dus ascuțimea lui... „Auz...? Ce zici?...“ Nu
 mai aude... Și cînd cercetașii nu mai veghează,
 sufletul părăsește stîrvul acesta... Asta e să
 mori de moarte bună... Eu auz și văz ca la pa-
 truzeci de ani...
- 5 C l u c e r u l M o g h i l ă: N-aveam dreptate?... Is-
 toria a ajuns la jumătatea vieții măriei-tale.
- Ș t e f a n: Așa ar fi de n-ar fi și peiri năprasnice...
 Nu de sabie, nu de apă, nu de foc, ci cînd piei
 10 ca mine... Nimic. (*Să sprijină pe Moghilă.*)...
 Cu sufletul întreg, cu dragoste pentru toată
 țara cu tot coprinsul ei... oh!... Ascultă, Mo-
 ghilă... Vorba de pe urmă a lui Ștefan e lege
 tuturor?
- 15 C l u c e r u l M o g h i l ă: Sfîntă ca sfînta cuminică-
 tură din sfîntul potir!
- Ș t e f a n: Și vouă, boierilor?
- C l u c e r u l M o g h i l ă: Boierii, curteni, răzăși,
 țărani, una în fața domnului.
- 20 Ș t e f a n: Să strîngi pe boierii și pe ostașii ce-au
 mai rămas în Suceava, mîine, întîi de iulie,
 zi în care... Nimic. (*Să sprijină pe Moghilă.*)...
 Ești tu credincios, Moghilă?
- C l u c e r u l M o g h i l ă: Ca-n fața lui Dumnezeu
 25 și a Domnului nostru Isus Christos... Jur!
- Ș t e f a n: Nu jura... Că n-are să afle nimeni din
 ce-i auzi?
- C l u c e r u l M o g h i l ă: Nimeni!
- Ș t e f a n: Mîne sui în scaunul Moldovei pe Bogdan...
- 30 C l u c e r u l M o g h i l ă: Doamne!
- Ș t e f a n: Ce?
- C l u c e r u l M o g h i l ă: Doamne.... facă-se voia
 ta...
- Ș t e f a n: Am îmbătrînit... O! îndoială!... Și aș
 putea să scap... dar sufletul nu vrea și trupul
 35 nu mai poate... (*Trage sabia pe jumătate.*) Nu...
 nu mă mai ascultă... Degeaba o port... (*Să
 reazămă pe Moghilă.*) Și poate să dau ochi
 cu Al-de-sus...

5 Sala tronului. De jur împrejur, cîte două rînduri de jețuri în stil bisericesc. În dreapta, lîngă tron, un jeț mai înalt cu stema Moldovei. Pe pereți se văd portretele străbunilor. În fund, în dreapta și în stînga tronului, două intrări. Pe laturea din stînga, planul al doilea, o ușe. Ferestre în dreapta.

SCENA I

10 Doftorul Ieronimo da Cesena, doftorul Iohan Klingensporn, doftorul Șmil. Fiecare păstrează puțin accent în vorbire, iar Cesena vorbește pe jumătate italienește.

Doftorul Cesena: Rămii ca marmora...

15 Doftorul Klingensporn: Multă lume gri-jit la Nüremberg, dar ca palatinul n-am aflat... Așa de bolnav și așa de tare... Iessus Maria!

20 Doftorul Șmil: Oțelit... în aer, în luptă... Pe trupul dumnealui numai creștături... Am milă, n-am știință... Rana de la picior îi otrăvește trupul dumnealui... Și Mengli-Ghirai e tare, dar un guturai, și la pat... Atunci să vedeți... „Unde e Șmilică?... Șmilică, ai mîncat?... Șmilică, ce, tu ești supărat?“ „N-am nimic.“ „Vezi, eu am, Șmilică.“ În viteazul ăsta, o putere care scapă medicinei... O voință care a voit slobod
25 pînă la sfîrșit...

- D o f t o r u l C e s e n a : L-am văzut, amestecat cu nemeții. Gemea codrii de *freddo*. El ajuta și încuraja pe toți... Cu miei ochii... *come un fulmine dal cello nella battaglia da Halicio... E ammalato, Dio Santo!*¹
- 5 D o f t o r u l Ș m i l : Klingensporn, ce zici de rană?
- D o f t o r u l K l i n g e n s p o r n : Ai dreptate... Peste șaptezeci de ani... hî... Să i-o ardem cu ferul roș...
- 10 D o f t o r u l Ș m i l : Ei! prin cîte focuri a trecut dumnealui... să treacă și prin asta... Osă vrea?
- D o f t o r u l C e s e n a : Să-l încredințăm că e durere grozavă... „*Serenissime, ma che dolore*“ ...
- 15 „*Io voglio*“ Ho studiato questo uomo meraviglioso²...
- D o f t o r u l Ș m i l : Sîiît... Vine!

SCENA II

- 20 Cei de sus. Ș t e f a n intră pe ușa din stînga, și mai îmbătrînit, cu piciorul înfășurat, la brațul D o a m n e i M a r i a . Doamna, îmbrăcată închis.
- Ș t e f a n : Doftori... prieteni... sunteți bine?... O! ce plecăciuni! Mă prinz că Șmil a măturat dușumeaua cu fruntea... Nu, Șmil... Mie nu-mi plac toate cîte îi plac bunului meu prieten Mengli-Ghirai... Nițică știință... Mario... Mario... Ce tresari... (*la doftori*). Am căldură?
- 25 D o f t o r u l Ș m i l : Oleacă, măria-ta.
- Ș t e f a n : Arz?
- 30 D o f t o r u l Ș m i l : Arzi?... A, nu...
- Ș t e f a n : Dacă nu arz, ce vă-ngrijiți? Cine nu arde nu să sfîrșește...
- D o f t o r u l K l i n g e n s p o r n : Mai mult odihnă, măria-ta.

¹ Ca un fulger din cer în bătălia de la Halici... Și bolnav, Doamne sfinte! (it.).

² „Prealuminate, dar ce durere“ „Vreau“... Am studiat pe acest om minunat (it.).

- Ștefan: De mine încolo, pace cu știința... Mă voi odihni... Așa... întins... nemișcat ca un mort... Nimic, Mario... Până mâine, trebile țării... Mario...
- 5 Doamna Maria: Ce poruncește preaslăvitul stăpîn?
- Ștefan: Mai puțin ca o poruncă și mai mult decît o dorință.
- Doamna Maria: Ascult, Ștefane.
- 10 Ștefan: Așa... așa, dragă... Ah! e demult de atunci... Prea ești întunecată în straiile astea... Vreau ceva mai altfel...
- Doamna Maria: Mă duc și mă întorc cum dorești.

15

SCENA III

Ștefan, doftorul Ieronimo da Censena, doftorul Klingensporn, doftorul Șmil.

- Ștefan (*răsucind sabia*): Cîrjea mea, Șmil...
- 20 Doftorul Șmil: Cîrjea?... N-aș vrea să iasă cîrje din teacă...
- Ștefan: Niciodată n-am scos-o împotriva unui om cumsecade.
- Doftorul Șmil: Niciodată n-am dorit să fiu mai cumsecade...
- 25 Ștefan (*cu un surîs trist*): Ești cum ești, cum ai ieșit din părinții tăi... Și cîrjea mea e cum e, cum a ieșit din mîna genovezilor...
- Doftorul Șmil: O! Biata mamă, tare a țipat înainte să mă scoată...
- 30 Ștefan: Ce de țipete pînă să scoată oțelul acesta, ce de lovituri, Șmil, primind la fiecare lovitură o parte din soarta ei viitoare.
- Doftorul Șmil: Putea genovezii s-o bată cît ar fi voit, dacă nu te-ai fi bătut și n-ai fi bătut măria-ta cu ea... Asta e adevărata ei soartă!
- 35

- Ștefan: A! Știi tu, Șmil, că tu ești ca sabia mea?
 Doftorul Șmil: Ca sabia?... Eu?... Și de ce?
 Ștefan: Ca și ea, ești foarte ascuțit pe dinăuntru.
 Doftorul Șmil: Ea taie totdeauna eu vindec
 5 cînd pot.
 Ștefan: Cînd poți, Șmil, dar cînd nu poți?
 Doftorul Șmil: Vindecă Dumnezeu unde nu
 putem noi...
 Ștefan: Dumnezeu... Șmil, din două picioare bol-
 10 nave tu poți face numai unul, dar zdravăn?
 Doftorul Șmil: Asta?... Nu, măria-ta.
 Ștefan: Dar din doi oameni sănătoși ai putea să
 faci un bolnav?
 Doftorul Șmil: Din doi oameni sănătoși?...
 15 Aș face și doi bulnavi dacă m-ar lăsa inima.
 Ștefan (*răsufîind adînc*): Ah... Răsufierea... Aci.
 Doftorul Cesena: *Non, serenissime, qui.*¹
 (*Arată piciorul.*)²
 Ștefan (*punîndu-se pe un jeț cu stemă*): Îl simț mai
 20 puțin. (*Se întinde.*) La brațul doamnei am venit
 pînă aici... Nu pricep...
 Doftorul Klingensporn: Te simți mai
 bine, dar...
 Ștefan: Sunt mai rău, ho! ho! Nu mai pricep...
 25 Sunt mai rău cînd sunt mai bine, mai bine cînd
 aș fi mai rău, și bine de tot cînd aș pune mînele
 pe piept... *Signore*, dă-mi brațul... î-î-î-î... Cu
 trei nu să poate să scap... (*Se duce în dreptul*
 portretului lui Alexandru cel Bun.) Acesta fu
 30 un om și nu mai e de mult... Șmil, cum ți să
 pare?
 Doftorul Șmil: Parcă suride... Bun și mi-
 lostiv...
 Ștefan: De unde știi? Tu n-ai auzit de el. Poate
 35 că nici tat-tău nu se născuse pe cînd domnea el.
 Doftorul Șmil: Ce poate fi rău în castelul
 acesta?

¹ Nu, prealuminate, aici (it.).

² În textul de bază lipsește indicația de regie; introdusă cf. ms. I, p. 36.

- Ștefan: Ai!... Nimic... Și dacă mîna ta cea dreaptă
te smintește, tai-o pe ea și-o leapădă în foc...
- Doftorul Șmil: Da, în foc, dar nu s-o tai...
- Ștefan: Ce, Șmil, tu să îndrepti *Evanghelia*?
- 5 Doftorul Șmil: Eu să-ndrept? Nu îndrept
nimic dacă nu îndrept piciorul Domnului la al
cărui nume să închină stăpînul meu... Am
cerca... dar sunt dureri... grozave dureri... o!
brrrr!
- 10 Ștefan: Ce dureri, Șmil?
- Doftorul Șmil: În loc să faci un foc mare,
să tai piciorul și să-l lepezi în foc, mai bine ar
fi să iei tăria focului și să arzi răul care se în-
tinde... Brrr... Grozave dureri!
- 15 Ștefan: Brrr! grozave dureri... Și se sfîrșește. O!
ho! ho! prieteni, și vă e milă?... Ardeți strică-
ciunea după acest stîrv care a fost odinioară ne-
biruitul Ștefan! Puneți foc pretutindenii, ș-aici...
ș-aici... ș-aici... pînă-ți preface în scrum tre-
cuta mărire de o clipă ce-a strălucit în fața atîtor
20 orbi, domnii creștinătății!... Șmil... a! Șmil...
puteai să-mi spui d-a dreptul... Pe coconi să-i
momești, dar pe Ștefan... Ardeți degrab' și fără
milă! (*Le face semn să se ducă.*) Să vedem dacă
25 bătrînețile mele s-or mai aprinde de focul vostru.
- Un curtean: Petru Rareș (*Ștefan îi face semn
să intre.*)¹

SCENA IV

- 30 Ștefan, Petru Rareș și mai la urmă
Doamna Maria.

Ștefan: Ce vrei, Rareș?

Petru Rareș: Doresc domnului nostru atotpu-
ternic sănătate și voie bună.

Ștefan: Dorești?... Te crez... Domnului nostru...

¹ În textul de bază lipsește indicația de regie; introdusă cf.
ms. II, p. 95.

- hî... Atotputernic cînd îi doreşti sănătatea pe care nu o are?... Ce te sfieşti ca o fecioară cînd dă cu ochii întîiaşi dată de ce-i e drag?... Rareş... de la cine-ai învăţat tu să ţii ochii în pămînt?
- 5 De la mine? Sau de la tătă-nă-tău Rareş? Da... socul e plăcut... o fi dînd trandafiri...
- P e t r u R a r e ş: Stăpîne, n-am învăţat ştiinţa ierburilor, dar, pe cît mă taie capul, socul n-a dat niciodată trandafiri.
- 10 Ş t e f a n: Dacă te-ar tăia capul cum taie braţul tău, dintr-un pescar ar ieşi preţ de ce-a prins toţi pescarii de la începutul lumii şi pînă s-ar sfîrşi şi peşti şi pescari... Oh!... Cine vine?... Mi s-a părut...
- 15 P e t r u R a r e ş: Doamne...
Ş t e f a n: Mai bine.
P e t r u R a r e ş: Ce să fie mai bine?
Ş t e f a n: Rareş, tu nu eşti un băiat cuminte... Pentru ce Oana... (*Rareş tresare.*) Da... Oana mi s-a plîns că nu-i mai prinzi pui de sălbătăciuni... De ce?... Te-ai făcut mare... O s-ajungi hatmar...
- 20 P e t r u R a r e ş: Doamne...
Ş t e f a n (*il mîngîie*): Oh! prostule... Ce te-aduce?
- 25 R a r e ş: Am venit...
Ş t e f a n: Dacă n-ai fi venit, n-ai fi aci.
P e t r u R a r e ş: Să...
Ş t e f a n: Să?
P e t r u R a r e ş: Iartă-mă, doamne, iubesc!
- 30 Ş t e f a n: A! ha! Ba vezi c-o să mă îndrăgostesc eu!
P e t r u R a r e ş: E fată bună...
Ş t e f a n: Bună şi frumoasă, fireşte.
P e t r u R a r e ş: Bună...
Ş t e f a n: Ca pita caldă.
- 35 P e t r u R a r e ş: Bună... săracă... şi fără părinţi.
Ş t e f a n: A! fără părinţi? Atunci cum s-a născut?
P e t r u R a r e ş: Necunoscuţi, măria-ta.
Ş t e f a n: Ai dreptate, că tu cu tat-său d-ai vorbi nu l-ai cunoaşte.
- 40 P e t r u R a r e ş: Iubesc pe Oana, măria-ta!
Ş t e f a n: Cum?... N-am auzit... O! ho! ho!... Cu

- bătrînețele... Da, Oana e fată bună și frumoasă și cuminte... Piciorul meu știe, și Dumnezeu, și eu. Săracă și fără părinți... tu știi... Dumnezeu n-a aflat... Și eu mă îndoiesc... Tu mi-o
- 5 peștești mie ca p-un copil... Și e copil, mititica... Biiine... Dar ei... i-ai spus?
- Petru Rareș: Da, măria-ta.
- Ștefan: Și?
- Petru Rareș: Că mă iubește ca p-un frate, dar
- 10 că nu simte nimic... C-aș fi boier, și ea...
- Ștefan: Aș, aș, aș! (*Doamna intră pe ușa din stînga.*) Doamnă... Ce frumos ești îmbrăcată... Rareș tocmai îmi povestea că iubește... Pe cine, mă?
- Petru Rareș: Pe Oana...
- 15 Doamna Maria: Pe Oana?... Dar e un copil... Și săracă... Și...
- Ștefan: Un copil... Nici tu nu erai mai mare...
- Doamna Maria (*speriată*): Ștefane! Măria-ta! (*Îl trage d-o mină.*)
- 20 Ștefan (*ii face semn de înțelegere*): Nu-ți zisei d-asta, ci d-astălaltă. Asta mă doare... Eu nu mă opui... Aș vrea să văz pe Oana alături de tine, s-o îngrijești, s-o aperi, să aibă și ea același nume ca tine. Cînd o zice cineva Oana să
- 25 se gîndească la Petru și mai sus... Rareș, dar și tu ești un copil. Abia să fi împlinit 21. Ei, tu știi din cine te-ai născut... și eu... Ia unul din caii mei, care ți-o plăcea, fie și pe Voitiș...
- Doamna Maria: Voitiș?
- 30 Ștefan: Știu... Să nu încalici pe Voitiș, ci să iei alt cal care să te ducă ca vîntul pe fața pămîntului. Să nu ocolești nici deal, nici vale, nici munte, nici iaz, nici codri... pînă în Hîrlău. Și să-i spui Rareșoaii așa: „Mamă, mie mi-a venit ceasul, vreau să mă însor, și mireasa mea e bună, frumoasă, fără părinți, este Oana de la curtea Mariei a bietului domn al Moldovei”
- 35 Și ce-o chibzui ea să vii să-mi spui... Că despre mine, vă blagoslovesc p-amîndoi!
- 40 Petru Rareș: Zbor...

Ștefan: Să te văz... (*Rareș dă să iasă repede și se încurcă.*) Nu p-acolo, Rareș, că n-o să ieși prin zid! (*Rareș iese în fugă.*) Patima, Mario. Ast copil mi-aduce aminte vremile vechi. Îîî...
5 Nimic... trecător... Rău am făcut... I-am crescut în neștiință... Va afla tot... Săracul Petru... Să-l privim cînd pleacă... (*Se duc la fereastra din dreapta.*)

Doamna Maria: Să-l privim...

10 Ștefan: Da, a luat pe Dereș... Pune șeaua... Strînge chinga să crape calul... Sus... (*S-aude un tropot de cal.*) De cînd sunt n-am văzut un călăreț care să-nghiță dăpărtările... Mă... multă sănătate Răreșoaii... O! iartă-mă, doamnă...
15 O biată bătrînă, bătrînă... Pe după deal... la vale... ca o mogîldeață... Abia se mai vede... Nu se mai vede!... Oh! sîngele Mușatinilor n-are astîmpăr, fierbe, năvă este ca haiturile de la munte!... Mario, o să vie boierii... Să ne-mbrăcăm de sărbătoare. Bogdan nu vrea. Opin-
20 teli zadarnice. Io, Ștefan voievod, vreau!

Doamna Maria: Să zic nu, m-aș uni cu dușmanii țării împotriva copilului meu, să zic da, aș ține cu copilul împotriva tatălui. Să năruie
25 un tron din slava lui trecută și un altul se ridică în strălucirea lui viitoare. Plîng pe unul, binecuvîntez pe celălalt. Între aste două măriri inima mea de femeie nu găsește mîngîiere!

Ștefan: Ștefan a trăit, Bogdan începe! (*Ies.*)

30

SCENA V

Stolnicul Drăgan și jîtnicerul Stavăr
intră prin dreapta.

Stolnicul Drăgan: Văzuși pe paharnicul Ulea?

35 Jîtnicerul Stavăr: Da, acum chiar.

Stolnicul Drăgan: Tot așa?

Jîtnicerul Stavăr: Și mai dîrj.

- Stolnicul Drăgan: A vorbit cu...
 Jitnicerul Stavăr: Da, cu cinci boieri mari,
 afară de cei doi din Sfatul domnesc.
 Stolnicul Drăgan: Ei, ce e?
 5 Jitnicerul Stavăr: Strună... Și Ștefan din
 ce în ce mai rău...
 Stolnicul Drăgan: Așa se zice.
 Jitnicerul Stavăr: Vor să-l arză.
 10 Stolnicul Drăgan: S-a mai vorbit ș-alt' dată,
 dar cum e el, ba azi, ba mâine, cu judecățile,
 cu războaiele, cu trimeșii de la unguri, de la
 țarul Ivan, de la leși, de la Mengli-Ghirai, de
 la turci, de la munteni, a dat zi după zi, an
 după an, pînă l-a prididit boala.
 15 Jitnicerul Stavăr: Poi de l-o arde, cum
 e el de bolnav și de bătrîn...
 Stolnicul Drăgan: Și de slab...
 Jitnicerul Stavăr: S-a dus Ștefan...
 Stolnicul Drăgan: Vecinica lui pomenire...
 20 Jitnicerul Stavăr: Dumnezeu să-l ierte...
 Stolnicul Drăgan: A fost bun... nu zic...
 Jitnicerul Stavăr: Și drept...
 Stolnicul Drăgan: Cu țara, da...
 Jitnicerul Stavăr: Pe noi ne-a cam scur-
 25 tat...
 Stolnicul Drăgan: Boier, răzăși, țăran su-
 pus, era totuna în fața lui...
 Jitnicerul Stavăr: Moșiile le împărțea nu-
 mai la ostași...
 30 Stolnicul Drăgan: Din supuși îi făcea ră-
 zăși, din răzăși boieri sadea...
 Jitnicerul Stavăr: Ce era boierul de sfat,
 Cosma Șerpe? Nimic. Un răzăș. După bătălia
 de la Cosmin, îl boieri, ș-acum e în divanul
 35 țării...
 Stolnicul Drăgan: Și cu munteanca ceea...
 Jitnicerul Stavăr: Jupînesele noastre, rar
 poftite la castel...
 Stolnicul Drăgan: Că de doi ani, de cînd
 40 l-a întetîit boala, de loc...

- Jitnicherul Stavăr: Ca o călugăriță... cu fetele, toată ziua...
- Stolnicul Drăgan: De Rareș... ce zici?
- 5 Jitnicherul Stavăr: Harnic flăcău... Bun de războaie... Portarul Arbore știe multe...
- Stolnicul Drăgan: He! ba vezi că nu... Cu el a petrecut Ștefan în Hîrlău... nu cu mine...
- Jitnicherul Stavăr: La frumoasa pescăriță...
- Stolnicul Drăgan: Păi Rareș...
- 10 Jitnicherul Stavăr: Așa să zice...
- Stolnicul Drăgan: Arbore știe bine... La naștere l-ar fi înfierat...
- Jitnicherul Stavăr: E!
- Stolnicul Drăgan: ...pe spata dreaptă c-un
- 15 cerc.
- Jitnicherul Stavăr: Rareș o fi știind?
- Stolnicul Drăgan: Nu se află.
- Jitnicherul Stavăr: Rareș plecă mai adineauri... Unde-o fi plecat?
- 20 Stolnicul Drăgan: Să ducea p-un dereș de nu i se vedeau picioarele... Unde? Nu știu... Ulea vine?
- Jitnicherul Stavăr: Nu crez, poate da, poate nu. Mi-a zis să ne uităm bine la Ștefan, că el
- 25 e cam bolnav...
- Stolnicul Drăgan: Hi!
- Jitnicherul Stavăr: Ai auzit c-ast-noapte o bufniță a țipat toată noaptea pe castel?
- Stolnicul Drăgan: Nu.
- 30 Jitnicherul Stavăr: Buha... țipă, țipă pînă despre ziuă... Cînd să zboare, o miță neagră haț, ș-o mîncă. Mița să spăla pe bot. Un vultur căzu săgeată și înhăță pe miță. Pe vultur îl săgetă un curtean, și alergînd după vultur, curteanul căzu într-o prăpastie...
- 35 Stolnicul Drăgan: Ce-o mai fi ș-asta?
- Jitnicherul Stavăr: Și azi-dimineață o vacă, din vitele domnești, a sîngerat în șistar, pe cînd o mulgea...
- 40 Stolnicul Drăgan: Ciudat!

- Jitnicherul Stavăr: Luna s-a arătat c-un
cearcăn roșu; cîinii au urlat; o femeie a născut
un copil cu picioarele de ied...
- Stolnicul Drăgan: Urite semne!
- 5 Jitnicherul Stavăr: Ș-acum privește... (*Să
uită pe fereastra din dreapta.*)
- Stolnicul Drăgan: Acușica era senin, fără
pic de nori, și dodată să bolovăniară nori negri
cum e catranul, că se-ntunecă ca noaptea... Și
10 colo, departe, departe, de unde izvorăște Su-
ceava, cerul e roșu parc-ar arde o cetate.
- Jitnicherul Stavăr: Privește... Vezi tu un
nor... ca un balaur? Cu cap, cu gura căscată,
cu aripele întinse... cum să repede să înghiță
15 p-un moșneag cu plete lungi... Vezi?... Aci...
aci... ha... haiti... S-a topit moșneagul... Cine
vine?

SCENA VI

- 20 Cei de sus. Hatmanul Luca Arbore,
postelnicul Toader, vornicul Jurj, pîrcă-
labii Costea, Dragoș, Șandru și
Alexa vin din dreapta.
- Hatmanul Arbore: Bună ziua, frate Drăgan,
bună ziua, Stavăr.
- 25 Stolnicul Drăgan: Bună să-ți fie inima!
Jitnicherul Stavăr: Ca totdeauna...
- Postelnicul Toader (*se uită pe fereastră*):
Bună, bună și nu prea bună...
- Pîrcălabul Costea: Ce? Inima lui Arbore?
- 30 Postelnicul Toader: Aș... ziua de azi...
Să zice că ziua bună să cunoaște de dimineață...
Pînă mai adineaurea senin, și deodată s-a întu-
necat că abia să mai vede...
- Pîrcălabul Dragoș: Era să plec la Neam-
țu... M-ar fi murat ca p-un ciine...
- 35 Pîrcălabul Șandru: Înhamase la olac, cînd
mă vesti Moghilă...
- Vornicul Jurj: Ce sărbătoare să fie azi?

- Hatmanul Arbore: Nici una.
 Vornicul Jurj: Moghilă mi-a zis să mă îmbrac
 ca de sărbătoare.
- 5 Pîrcălabul Alexa: Și mie...
 Stolnicul Drăgan: Și mie...
 Pîrcălabul Șandru: Și mie...
 Hatmanul Arbore: Cine știe ce vrea domnul,
 ție-l Dumnezeu să-l ție...
- 10 Postelnicul Toader: Că mult e bun...
 Pîrcălabul Dragoș: Și viteaz...
 Pîrcălabul Șandru: Și nepărtinitor...
 Pîrcălabul Dragoș: Și darnic...
 Vornicul Jurj: Ce e al lui e-al țării... Ce e-al
 țării e-a lui Dumnezeu!
- 15 Postelnicul Toader: Drepte ș-a făcut că-
 rărilor lui... Și bolnav, că mai bine aș fi fost eu...
 Bătrînul Arbore (*imitînd pe Ștefan*): „Ni-
 mic... Mario... ce tresari” Mititelul!
- 20 Stolnicul Drăgan: Că parcă n-ar mai fi el...
 Hatmanul Arbore: Cum n-ar mai fi el? Dar
 cine vrei să fie? Cine-ar răbda cum rabdă el?
 Cine nu s-ar odihni în locul lui? Și cine n-ar
 umplea lumea cu vaietele? S-a plîns cuiva,
 Drăgane?
- 25 Stolnicul Drăgan: O vorbă, hatmane.
 Hatmanul Arbore: O vorbă neghioabă!
 Stolnicul Drăgan: Fie...
 Hatmanul Arbore: N-ar mai fi fost!
 Postelnicul Toader: Pace, fraților!

30

SCENA VII

Cei de sus. Clucerul Moghilă intră,
 răsufînd repede, prin dreapta.

- Clucerul Moghilă: Ei, asta nu înțeleg! Să
 mă tai și să mă presari cu sare pe creștături,
 35 și tot nu înțeleg!
- Postelnicul Toader: Ce, Moghilă, ce nu
 înțelegi?

Clucerul Moghilă: Da'd-ta, că ești tobă de învățătură, înțelegi?

Postelnicul Toader: Ce, mă omule, ce să-nțeleg?

- 5 Clucerul Moghilă: Ai dreptate, că nu e de-nțeles... Mă duc la el. Se plimba prin casă. Cum mă văzu, zbughia în pat. Și „aoleo, păcatele mele... ce am... ce am...” Iacă nu-nțeleg, și pace!

10 (Toți boierii se uită cruciș la Moghilă.)

Postelnicul Toader (surizînd): Păi nici eu nu înțeleg.

Clucerul Moghilă: Nu spui eu?

- 15 Postelnicul Toader: Moghilă, vino-ți în fire! Ce-ai spus? Cine a zis, ș-a făcut, ș-a adres?

Clucerul Moghilă: Nu vă spusei?... Adevărat... Capul meu ăl zăpăcit. Paharnicul Ulea, frate...

Mai mulți: Paharnicul Ulea?

- 20 Clucerul Moghilă: Spus din fir-a-păr... Cum Ăl-de-sus vrea... El, aș... „ce am... ce am”... Dar mort d-ai fi, și la așa poruncă ar trebui să te scoli și să umbli ca-n ziua d-apoi...

Hatmanul Arbore: Sîiit!

25

SCENA VIII

Ștefan intră la brațul Doamnei Maria, îmbrăcat în zale de argint c-o mantie de postav roșu blănită cu cacom. Galben la față și cu cearcăne la ochi. Șchioapătă. Doftorul Ieronimo da Cesena, doftorul Klingensporn, doftorul Șmil. Vin pe ușa din stînga.

30

Ștefan: Sunt între două săbii... Doamna, ș-asta... Amîndouă m-au slujit cu credință... P-amîndouă mi-am pus nădejdea. (Schimburi de-nchinăciuni.) Vedeți cum mă sprijin... Ș-amîndouă mă țin... Una d-ar fi ceva mai slabă, m-aș prăvăli de pe scaunul Moldovei drept la Minăsti-

35

rea Putnei, în rîndul strămoșilor... O! lasă, Șmil, n-ai grije... (*Se uită printre boieri.*) Voi fi al vostru... (*Caută cu ochii.*) Da... Șmil, da... Ai zis ceva?

5 D o f t o r u l Ș m i l : Eu? Nu, măria-ta.

Ș t e f a n : Parcă vedeam bine... (*Să freacă la ochi. Către un curtean.*) Să vie boierii. Între ei nu era. Drăgan, mai încoa, Stavăr, mai aproape... (*Caută cu ochii.*) Paharnicul Ulea n-a venit?

10 M o g h i l ă... (*Boierii să uită încurcați.*)

C l u c e r u l M o g h i l ă : Aici, măria-ta.

Ș t e f a n : N-ai fost?...

C l u c e r u l M o g h i l ă : Fost, măria-ta...

Ș t e f a n : A plecat... Ți-am spus să te duci îndată...

15 C l u c e r u l M o g h i l ă : Îndată... măria-ta...

Ș t e f a n : Nu l-ai găsit?

C l u c e r u l M o g h i l ă : Găsit, măria-ta... E cam bolnav...

Ș t e f a n : Ce?... E bolnăvior, bietul paharnic...

20 C i n e s ă - m i g u s t e v i n u l d e C o t n a r... ? Î l d o a r e c a p u l... O h - h o !... Î l d o a r e... Î l d o a r e... Și c e - l d o a r e ?

C l u c e r u l M o g h i l ă : C e c ă - l i a c u f r i g , c ă - l i a c u c ă l d u r i și s t ă g h e m u i t î n p a t...

25 Ș t e f a n : Î l d o a r e c a p u l !...

C l u c e r u l M o g h i l ă : D e c a p n u m i - a v o r b i t , m ă r i a - t a .

Ș t e f a n : Î l d o a r e c a p u l ! L a c a p e s t r i c ă c i u n e a...

30 N u e l a l o c u l l u i... H a t m a n e A r b o r e , s ă v i e și o s t a ș i i... N i m i c , d o a m n ă... C e f u l g e r e... C a a f a r ă... M o g h i l ă !

C l u c e r u l M o g h i l ă : A s c u l t , d o a m n e .

Ș t e f a n : A s c u l t ă , p î n ă m a i a i c î n d... D u - t e l a p a h a r - n i c u l U l e a... Ș a d e l î n g ă c a s t e l... C i n e m ă i u - b e ș t e e - a p r o a p e d e m i n e... N u e a ș a , s t o l n i c e

35 D r ă g a n ?

S t o l n i c u l D r ă g a n : D a , m ă r i a - t a .

Ș t e f a n : D u - t e d e - i s p u n e c ă e u și j i t n i c e r u l S t a v ă r d o r i m s ă - l v e d e m... N u d o r e ș t i , S t a v ă r ?...

40 (*Boierii să uită unii la alții.*)

J i t n i c e r u l S t a v ă r : C u m z i c i , m ă r i a - t a .

- Ștefan: Dar tu cum zici?... (*Lui Moghilă.*) Că e rău să puie pe Drăgan și pe Stavăr împotrivă cu vorba lor și vorbele lor împotrivă cu ei înșiși... (*Joc de priviri între boieri.*) Că Ștefan n-ar sta la îndoială de ceea ce ar trebui să hotărască dacă sufletul lui ar vrea...
- Clucerul Moghilă: Preaslăvite doamne...
- Ștefan: N-ai înțeles?
- Clucerul Moghilă: Iacă sabia... taie-mă, omoară-mă...
- Ștefan: Așa de curat? (*Jocul privirilor se întetește.*) Nimeni din voi n-a... Cum să pricepeți ceea ce nu e de priceput? După patruzeci și șapte de ani de domnie... A! *Signore*, să mă reazim de brațul tău... Moghilă...
- Clucerul Moghilă (*tresărind*): Aci, doamne!
- Ștefan: Ce strigi așa de tare?... Du-te și-i spune să vie pînă să nu viu eu!... (*Moghilă se duce repede. Din partea dreaptă intră Sfatul țării, se închină și s-așează în jețuri.*) Ce de judecăți am vînturat împreună... (*Intră ostași prin partea stîngă din fund.*) Ce de bătălii... (*La sfetnici.*) Senini și fără interes... (*La ostași.*) Cu patimă și cu interes... Și toate cu aceeași țintă... *Signore*, treci de partea astălaltă... (*Intră paharnicul Ulea și clucerul Moghilă prin dreapta.*) A! Paharnice... scumpa dumnea-voastră sănătate...
- Paharnicul Ulea: Abia mă țin picioarele...
- Ștefan: Schimbă-le cu ale mele... Fii, mă omule, tînăr, voinic, ca un brad, fii ca mine... Ei, oleacă suflarea... oleacă piciorul... oleacă de căldură... oleacă încheieturile... dar încolo... aproape nimic... (*Încearcă sabia.*) Nu vrea să iasă... Nu vreau să vrea să iasă... Și de ce-aș vrea? (*Către Ulea.*) Să spui feciorului¹ tău să nu stea cu capul în jos... *Signore*, mută-te în partea astălaltă... (*Bogdan vine din fund trist, îmbrăcat în zale de sus pînă jos, cu mai mulți*

¹ În ediția de bază: *feciorul*; corectat cf. ms. II, p. 121.

- ostași.) Pe cine zăresc? Pe tine te mai așteptam... (*Ștefan se suie în jețul cu stemă din dreapta tronului. Bogdan dă să-i sărute mina. Ștefan îl oprește.*) Prea e caldă și nădușită... Așteaptă să se răcească... (*Către doamnă și Bogdan.*)
- 5 Ce tresăriți?... Da, văz o doamnă care să plimbă pe lângă castel...
- Doamna Maria (*îndurerată*): Nu e nimeni, măria-ta!
- 10 Ștefan: Nimeni... (*Doftorul Șmil se pleacă la urechea domnului. Îi șoptește ceva.*) N-ai grije... Voi fi al tău sau al doamnei...
- Doftorul Șmil: Al doamnei?... Al doamnei Maria, măria-ta...
- 15 Ștefan (*se ridică din jeț*): Maria și Moldova e totuna... Ostași, boieri, curteni, v-am adunat aici să stați mărturie după ce n-oi mai fi. Sunt patruzeci și șapte de ani... mulți și puțini... de când Moldova îmi ieși înaintea cu mitropolit, episcopi,
- 20 egumeni, boieri, răzăși și țărani, în Cîmpul de la Direptate, și cum vru Moldova așa vrusei și eu. Că vru ea un domn drept, și n-am dăspuiat pe unii ca să îmbogățesc pe alții... că vru ea un domn treaz, și-am vegheat ca să-și odihnească sufletul ei ostenit... că vru ea ca numele ei să-l știe și să-l cinstească cu toții, și numele ei trecu granița, de la Caffa pînă la Roma, ca o minune a Domnului nostru Isus Cristos...
- 25 Hattmanul Arbore: Numele tău, măria-ta!
- 30 Toți: Așa e!
- Ștefan: Nu... nu!... Eu am fost biruit la Războieni și la Chilia, Moldova a biruit pretutindenea! Am fost norocul, a fost tăria!... Sunt bătrîn... (*Se întoarce și privește grupul unde stau paharnicul Ulea, stolnicul Drăgan și jitnicerul Stavăr.*)
- 35 Mulțimea: Nu! nu!
- Ștefan: Oh! pădure tînără!... Unde sunt moșii voștri? Presărați... la Orbic, la Chilia, la Baia, la Lipnic, la Soci, pe Teleajen, la Racova, la Războieni... Unde sunt părinții voștri? La
- 40

Cetatea-Albă, la Cătlăbugi, la Scheia, la Cos-
 min, la Lențești... Unde sunt... bătrînul Ma-
 nuil și Goian, și Știbor, și Cînde, și Dobrul, și
 Juga, și Gangur, și Gotcă, și Mihai spătarul,
 5 și Ilea Huru comisul, și Dajbog pîrcălabul, și
 Oană, și Gherman, și fiara paloșului... Boldur?...
 Pămînt!... Și pe oasele lor s-a așezat și stă tot
 pămîntul Moldovei ca pe umerii unor uriași!
 (*Se oprește ostenit.*) Suflarea... bătrînețea...
 10 (*Săgetează cu privirile grupul lui Ulea.*) C-am
 cercat să unesc Apusul într-un gînd, că zic că
 sunt creștini, și trimeșii mei au bătut din poartă
 în poartă, rugîndu-se mai mult pentru ei ca
 pentru noi, să lase războaiele de zavistie și să
 15 se ridice împotriva primejdiei obștești a crești-
 nătății... Le trebuia un om?... Era... A fost...
 Acum e bolnav... Văzînd că rămîi cu făgă-
 duielile, am căutat să unesc Răsăritul. (*Ful-
 geră, plouă repede.*) Ș-am trimes la unguri,
 20 la leși, la litvani, la ruși, la tătari... Au făcut
 cărări bătînd drumurile pustii oamenii mei și
 degeaba. Învoieli cu peceti-n calapoade, iscăli-
 turi fudule... Și praful s-a ales de învoieli.
 Vladislav, un molîu, un întristat; Alexandru,
 25 un fudul, un iagelon, o slugă a popii de la Roma;
 Ivan, un năuc, căzut în copilărie... (*Un tunet
 urmat imediat de un trăsnet.*) Cînd voi fi în fața
 lui, voi îndrăzni să-i zic: „Doamne, tu singur
 știi ce-a fost pe inima mea, că-n tine am crezut,
 30 că nici o deșărtăciune nu s-a lipit de sufletul
 meu, că am stat zid neclintit în fața păgînilor...
 Dar toți m-au părăsit... Doamne, osîndește-mă
 după păcatele mele, ci nu mă osîndi de pacea
 cu turcii spre mîntuirea sârmanului meu popor!”
 35 (*Fulgere și tunete.*) Bogdane, turcii sunt mai
 credincioși ca creștinii cuvîntului dat... Țineți
 minte cuvintele lui Ștefan, care v-a fost baci
 pînă la adînci bătrînețe... că Moldova n-a fost
 a strămoșilor mei, n-a fost a mea și nu e a voas-
 40 tră, ci a urmașilor voștri și a urmașilor urma-
 șilor voștri în veacul vecilor... Ah!... nimic...

Bătrîn, bolnav și neputincios... Mantia asta e
 prea grea... S-o poarte altcineva mai tânăr...
 (*Mișcare în mulțime. Mirare.*) Bogdane!... (*I-o*
 5 *pune pe umeri.*) Și voi, mărturie a ceea ce ați
 văzut, spuneți țării (*tunetele se întetesc*) că
 voința mea e să se ungă Bogdan de cînd sunt
 în viață... Că voința mea ș-a ei a fost pururea
 una... (*Capetele boierilor se pleacă în semn de*
 10 *ascultare.*) Signore, dă-mi mîna. (*Ștefan trage*
pe Bogdan spre tronul Moldovei.) Bogdane...
 vino... suie-te... așează-te... pune coroana...
 Bine... (*Îngenuche.*) Doamne, binecuvintează...
 (*Dă să-i sărute mîna.*) Ah!... (*Să rostogolește*
 15 *de pe treptele tronului în brațele Mariei ș-a*
doftorului Cesena.)
 Maria: Ștefane!
 Doftorul Șmil: Altfel nu s-ar fi putut.
 Hatmanul Arbore: A murit?
 Clucerul Moghilă: Cine să moară? Soarele
 20 nostru n-a apus încă!

5 O cameră a castelului. În fund, un pat de stejar
cu perdele de in. Perdelele acoperă patul. Lângă
pat, o piele de urs și două de lup. O masă. Pe masă,
felurite doftorii și paharul de alabastru. În fundul
patului Domnul nostru Isus Christos pe cruce. O
ușe de paraclis. Un iconostas. În stînga, o ușe cu
10 trei trepte și o fereastră care se deschide în curtea
castelului. Intrare în dreapta. Să crapă de ziuă.
La început s-aud păsările cîntînd. Un scaun cu
stema Moldovei în planul întii.

SCENA I

Doamna Maria, Irina, Reveca, Oana.

15 Irina: Culcă-te, frumoasă doamnă, n-ai închis ochii
toată noaptea...

Reveca: Măcar un ceas, doamnă.

Doamna Maria: Să-l fi văzut, o! Irino! Cu ce
foc vorbea ascunzîndu-și durerile... părea un
sfînt!... Cu cită lepădare de sine și-a scos man-
20 tia domnească și-a pus-o pe umerii lui Bogdan...
A tîrit pe Bogdan pe tron, a îngenucheat, a dat
să-i sărute mîna... și s-a rostogolit... o!...

Irina: Osteneala, măria-ta.

25 Reveca: De cînd se-ntoarse din pustia de Pocu-
ția...

Doamna Maria: Sît... Să nu te auză că vor-
bești așa.

O a n a (*se duce în vârful picioarelor la pat*): Doarme domnul, doarme.

I r i n a: E zăbit de osteneală.

R e v e c a: A adormit? Se face bine.

5 D o a m n a M a r i a: Să te-aiuză Maica Domnului!
(*S-aude gemînd. Doamna Maria se duce binişor la pat.*)

O a n a: Doarme?

D o a m n a M a r i a: Doarme, bogdaproste!

10 I r i n a: Odihnă sufletului fără odihnă!

D o a m n a M a r i a: De două nopţi n-a dormit aşa de liniştit. Cum aţipea, lega vorbe fără şir cu unele gînduri întunecate... „A! paharnice, vrei ipitropie la scaunul Moldovei”... Şi ieri, toată vremea cu ochii la paharnicul Ulea... O fi ceva... Ce să fie?...

R e v e c a: Nu e nimica...

I r i n a: Ca omul bolnav...

20 D o a m n a M a r i a (*se duce la fereastră*): Şi ce bucurie!... Pasărilor au început cu limbuţia lor... Cucul s-aude cîntînd... Soarele răsare aurind munţii... Cerul senin... Şi Ştefan zace... Ce nepăsare! (*Plînge năbuşit.*)

I r i n a: Culcă-te, frumoasă doamnă!

25 R e v e c a: Ei, da, da...

D o a m n a M a r i a: Fie... În odaia d-alături... Rămîi tu, Oană... Cum s-o scula să-mi dai de veste... Auzi?

O a n a: Da, doamnă.

30 D o a m n a M a r i a: Mititica, cum se cunoaşte că n-a dormit... (*Ies pe uşa din dreapta.*)

SCENA II

O a n a, Ş t e f a n, într-un vestmînt de borangic.

35 O a n a: Dă-i, Doamne, somn dulce şi mai dulce, ca la un copil de ţîţă scăldat şi primenit!... Ce zile posomorite şi ce nopţi lungi... Toată noptica m-am rugat... Să vedem ce face... (*Se duce binişor la pat şi desface perdelele.*) A!...

- Ștefan: Ce, te-ai speriat, Oană?... Dă perdelile într-o parte...
- Oana: Credeam că dormi, doamne, credeam că dormi...
- 5 Ștefan: Vino-ncoa... Așaaa... (*Oana ingenuche lângă pat.*) Așaaa...
- Oana: Credeam că dormi...
- Ștefan: Dormii, ș-am să dorm, ș-am să dorm... Doamna?
- 10 Oana: Acum ieși. Nu crez să-și fi scos haina... (*Să scoală.*) Mi-a zis s-o vestesc.
- Ștefan: Lasă, Oană, pe biata doamnă să se întinză oleacă... Pe doftori pînă i-am făcut să iasă... În curînd au de lucru... Oană, ție nu-ți place
- 15 să vorbești cu mine?
- Oana: Stăpîne...
- Ștefan: Nu, băbătie, nu așa... Aci... da...
- Oana: Cum vrei, măria-ta...
- Ștefan: Vreau să vorbim... mult... mult...
- 20 Oana: Cum vrea măria-ta, așa vreau și eu... **Voința** mării-tale nu-mi dă pas să voiesc altfel... Și mi-e așa de drag!
- Ștefan: Ce ți-e așa de drag?
- Oana: Cînd simț că-ți fac plăcere... cînd îmi zici cum îmi zici...
- 25 Ștefan: Băbătie?... Oh!... nimic...
- Oana: Ah!
- Ștefan: Ce?... Boala mea?... Nu, n-am să mai bolesc multă vreme...
- 30 Oana: De ce?
- Ștefan: Cum de ce?... Nu vrei să-mi treacă?... Oana: O! ba da!... Dar măria-ta ai zis tocmai de la lingurea... „n-am să mai bolesc multă vreme...” că... (*Oana să șterge la ochi.*)
- 35 Ștefan: Mie nu-mi plac...
- Oana: Nici mie... Iacă așa, ca o proastă...
- Ștefan: Î... î... Să te sărut...
- Oana: Aș vrea...
- Ștefan: Ce?
- 40 Oana: Să te faci la loc, să-ncalici pe Voitiș...
- Ștefan: Da, da, pe Voitiș...

- O a n a : Și să te duci, să te duci, și să te-ntorci iarăși biruitor ca totdeauna...
- Ș t e f a n : Să mă duc, să mă duc și să mă-ntorc iar pe Voitiș...
- 5 O a n a : Iar... În fiecare zi de la Dumnezeu, noi, fetele, vorbim de biruințele măriei-tale, parcă am spune niște basme vechi...
- Ș t e f a n : Da, da... Mîna și piciorul ăsta blestemat...
- 10 O a n a : Nu zice așa, măria-ta... De multe ori mă gîndesc că de ce nu fusei eu un băiat... Nu m-aș fi dezlipit de măria-ta... P-un cal ca un zmeu... c-un paloș ca o limbă de foc... Și mi-ai fi zis: „Ioane... vezi bulucul cela? Să nu mai fie!”
- 15 Și unde m-aș fi săltat în scări, și m-aș fi făcut nevăzut, și m-aș fi întors nădușală și sînge, și aș fi zis: „Nu mai sunt, măria-ta!”... Ba uneori visez... Dacă...
- Ș t e f a n : Oană, ce suflet e-n tine!
- 20 O a n a : Se vede că tata — cine-o fi fost — a fost ostaș.
- Ș t e f a n (*se scoală într-o rină*): Da... și ce ostaș!
- O a n a : L-ai cunoscut?
- Ș t e f a n : Firește!... Era un om... de măsura mea... Cu mustăți aduse... tocmai ca mine... Cu părul alb... Asta... nu... cu părul cărunț și-l purta lunguleț... ca și mine...
- 25 O a n a : Bietul tata! Și cum a murit?
- Ș t e f a n : Rănit la picior... ca și mine... Ce fulgere...
- O a n a : Nu fulgeră, măria-ta...
- 30 Ș t e f a n : Ca și mine... Dă-mi un pahar cu apă...
- O a n a : Mă duc s-aduc proaspătă de la izvor... (*Iese prin stînga.*)
- Ș t e f a n : Ăstor doi copii nu le-am spus... păcat!... Și mi-e așa de dragă ca ochii din cap... Î... Și poate să mă duc călare pe Voitiș... E sîngele meu în ea... Să-i mărturisesc barim ca-n vis, pînă mai e vreme... (*Se aude Oana suind repede scările.*) În inima mea, ca o dulce moleșală... (*Oana vine c-un urcior de argint. Ia paharul de alabastru și toarnă de sus.*)
- 40 O a n a : Ce rece și limpede e!

- Ș t e f a n : Limpede ca privirile tale, ca sufletul tău,
ca vorbele tale... numai că privirile, sufletul
și vorbele tale sunt calde ca lumina soarelui de
dimineață...
- 5 O a n a : O! măria-ta!
Ș t e f a n : Paharul...
- O a n a : Dar nu bea repede... e prea rece...
- Ș t e f a n : Nu... (*Ștefan bea și începe să caște.*) Mi-e
sogn... Îmi cad ploapele... Oană... (*Oana vrea
10 să tragă perdelele.*) Nu... parcă aș fi un ostindit...
Doftorii se vede că mi-au dat un aromitor...
Du-te la fereastră, Oană... (*Cască.*) Deschide
fereastră... Aerul bun, dimineața... Soarbe-l
pe gură... Răsuflă bine... (*Cască, se face că
15 adoarme, apoi începe să vorbească ca-n vis, rar
și cu glasul schimbat.*) O!... Ce?... Nu vreau...
- O a n a (*sare de la geamuri*): Măria-ta!
- Ș t e f a n : ...Pe valea unde să-ntinde umbra porilor
ca un oghial...
- 20 O a n a : A adormit? Așa de repede? Ca un copil la
sînul mă-sei... Visează...
- Ș t e f a n : ...Zidăria cenușie... Departe... Castelul
meu din Hîrlău...
- O a n a : L-am turburat cu vorba mea, ca o seacă...
- 25 Ce să fac? Îl iubesc așa de mult... Aș vrea să fiu
pielea de urs pe care calcă, vesmintele cu care
se-mbracă, sabia de care nu se desparte...
- Ș t e f a n : ...E de mult... Nu... Răreșoia... cînta
de te slăvea cîntece bătrînești... Tot am uitat...
- 30 Peste cîteva luni născu o fată... Da... eu...
Ștefan... tatăl bun al ei...
- O a n a : De multe ori visezi ce cu gîndul n-ai gîndi.
- Ș t e f a n : ...La doi ani o iau ș-o aduc la curte...
Mărturisesc doamnei... Cum e ea bună... o
35 crește ș-o îngrijește ca pe copilul ei...
- O a n a : Ce Dumnezeu! (*Să uită lung la Ștefan*).
Răsuflarea grea... Doarme...
- Ș t e f a n : ...N-a înțeles... De unde?... Să face mare...
Ochii verzi, părul rotunjit pe spate și galben
40 ca spicul copt... Oana!...

- O a n a: Poruncă, măria-ta! O! cum mi se bătu inima!
Îmi vine să-l deștept. Mînile mi s-ar topi ca
ceara... În vis multe spune omul...
- 5 Ș t e f a n: ...Mîngierea mea... Rodul meu din urmă...
Visul meu... Căci nu i-am spus... Poate să mor...
- O a n a (*se închină*): Ferească Maica Domnului de
jaful tătarilor și de moartea voievodului nostru!
- Ș t e f a n: ...Pe umărul stîng are un luceafăr... semn
că este ea...
- 10 O a n a: Doamne!... Doarme... Visul lui mă arde...
Mîna dreaptă îmi furnică... Ochii verzi, părul
rotunjit, doi ani, crește la castel, nu i-am spus...
E vis?... N-am voință... Și-n vis vorba lui e
poruncă... Să caut... să mă uit... Ah! rupeți-vă,
- 15 încheietori, dacă nu vă desfaceți... Oh! D-aia
îl iubeam, nu ca roabă, ci ca copil!... (*Ș-ac-o-
peră ochii și plînge năbușit.*)
- Ș t e f a n: Î... î... î...
- O a n a: Ce, măria-ta?
- 20 Ș t e f a n: Ah! ce vis frumos... ș-odată într-unul
urît!... Cum mi se bate inima... apă... apă...
- O a n a: Apă, doamne! Bea apă, să-ți treacă!
- Ș t e f a n: Oană, Oană! Vîno încoa, aici... (*Îi ia
capul în mîni, o privește țintă și lung ș-o sărută
de mai multe ori, pe păr, pe obraji, pe frunte.*)
- 25 Ai înțeles, Oană?...
- O a n a: Da, măria-ta! (*Îi curg lacrămile.*)
- Ș t e f a n: Nu plînge...
- O a n a: Nu plîng... Sunt fericită și nefericită...
- 30 Fericită de vis, nefericită că suferi așa de mult...
- U n c u r t e a n: Rareș vrea să intre cu d-a sila...
I-am spus...

SCENA III

- 35 Ș t e f a n, O a n a și P e t r u R a r e ș, pră-
fuit și noroiț.

P e t r u R a r e ș (*vine din stînga*): Doamne!

Ș t e f a n: O! Rareș, ești ca un cîne seăpat din jujău...
O! ho!

- Petru Rareș: M-a dus iubirea ca vîntul și m-a
întors grijea ca gîndul. Am trecut rîuri, iazuri,
mocerle, viroage. N-am ocolit nici deal, nici
vale. Mi-a plesnit calul, am prins altul... Al
5 cui o fi? Nu știu. Ș-am ajuns.
- Ștefan: Tot?
- Petru Rareș: Tot, măria-ta!... Oană, să mă
iubești ca p-un frate.
- Oana: Cum ți-am spus, Rareș.
- 10 Petru Rareș: C-a p-un frate bun, din aceeași
mamă și din același...
- Oana: Cum?
- Petru Rareș: Din aceeași mamă...
- Oana: Da, frate... (*Se îmbrățișează.*)
- 15 Ștefan: Două ramuri ale aceluiași stejar bătrîn!
Rareș, grozav te așteptam... Ai! ai!...
- Oana: Ce?
- Ștefan: Nimic... (*Lui Rareș.*) Na. Ia cartea asta.
Bag-o în sîn. Ia seama la pecetie. Pune caii la
20 un olac. Alege unul bine ferecat. Și la drum.
Zi și noapte. Schimbă caii din popas în popas.
Și să nu te oprești decît în Țarigrad. Acolo s-o
dai în mîna marelui vizir. Și să vestești tuturora
— să nu uiți pe Ștefănel al răposatului Ale-
25 xandru — că ieri am pus pe Bogdan în scaunul
Moldovei și azi, 2 iulie, să strîng glasurile țării
să-l aleagă și mitropolitul Gheorghe să-l ungă.
- Petru Rareș: Da?
- Ștefan: De ce te uiți așa?
- 30 Petru Rareș: Poi...
- Ștefan: Poi?
- Petru Rareș: Măria-ta...
- Ștefan: Nu vezi suflarea mea? Nu simți încheie-
turile mele?... Cum să le simți... Ai!... Ai auzit
35 pe Ștefan văietîndu-se vreodată?
- Petru Rareș: Nu, măria-ta...
- Ștefan: L-ai văzut vrodată lungit în pat?
- Petru Rareș: Nu, măria-ta...
- Ștefan: Mi-a venit veleatul... O tărie mai am:
40 să nu-mi ascunz sfîrșitul... (*Oana plînge năbu-*

șit.) Ah! Oană, Oană... vino încoa... trăiește,
trăiește moș Ștefan... Rareș, ca vîntul!
P e t r u R a r e ș: Ca vîntul!

SCENA IV

5 Ș t e f a n, O a n a, u n p i e ț r a r.

U n c u r t e a n: Meșterul pietrar...

Ș t e f a n: Cine?... Să intre... Piatra care s-acopere
ce a mai rămas din deșărtăciunea omului...

O a n a: Deșărtăciunea omului?

10 Ș t e f a n: Deșărt ca merticul cu boabe cînd ai golit
merticul...

O a n a (*se silește ca să-l înțeleagă*): Cînd ai golit mer-
ticul?

15 Ș t e f a n: N-ar fi totuna... Sunt deșert, dar de deșer-
tăciuni niciodată n-am fost plin.

M e ș t e r u l p i e ț r a r: Doamne, iacă ce-am făcut!
(*Desfășură un pergament.*)

Ș t e f a n: Tu?

20 M e ș t e r u l p i e ț r a r: Din cîte mi-ai spus, mă-
ria-ta.

Ș t e f a n: Slovele prea mari și prea mic chenarul.

M e ș t e r u l p i e ț r a r: Să sporesc chenarul.

25 Ș t e f a n: Peatra e mărginită de... (*S-arată.*) Dacă
sporești chenarul în măsura slovelor va să mă-
rești... (*pe furiș de Oana*) tocmai cînd... ai!...
se micșorează... Să se ducă din el ceea ce a fost
silnic coprins și abia așteaptă să izbucnească
slobod... el... ai!... dar nu eu... Dacă mărești
piatra, se supără cei din dreapta și cei din
30 stînga... Acolo sunt toți deopotrivă...

O a n a: Cine se supără?

35 Ș t e f a n: Meștere, păstrează măsura. N-am vrut un
lucru uimitor, ci cumpănit. Nu-ți dau pe mîna
sufletul, ci trupul. (*Meșterul pietrar iese prin*
stînga.)

O a n a: Trupul?

Ștefan: Cum? Să-i dau lui să-mi împodobească sufletul?

Oana: Sufletul? Dar ce om ar mai născoci cînd Dumnezeu n-a mai avut ce dăruî?

5 Ștefan: Taci... Simț ce e durerea...

SCENA V

Ștefan, Doamna Maria, îmbrăcată în alb, și Oana.

10 Doamna Maria (*vine din dreapta*): De mult te-ai deșteptat? M-ai păgubit într-o clipă cu ce nu mi-ar da veacurile...

15 Ștefan: Care veacuri, buna mea Marie? Ale trecute sau ale ce vor veni? Din ale trecute ai ieșit, nu puteai perde din ceea ce n-ai învățat. Cele viitoare? Care înțelept nu va zice cu eclezias-ticul: „o sută de ani ca ziua de ieri?“... Oană... un pahar de apă... o... o... o!... Așa-mi placi, Mario!

Doamna Maria: Ce te-a durut, măria-ta?

20 Ștefan: Pe mine? Tot... Pe mine? Nimic.

Doamna Maria: Ți-e cald?

Ștefan: Nu.

Doamna Maria: Ți-e frig?

Ștefan: Nu.

25 Doamna Maria: Cum te simți?

Ștefan: Ca doi oameni care ar ieși din același om. Unul rănit, celălalt mîndru. Mi-e milă de cel rănit, mă duc după cel mîndru...

SCENA VI

30 Cei de sus. Hatmanul Arbore, postelnicul Toader vin din stînga.

Hatmanul Arbore: Ce mai faci, măria-ta?

Ștefan: Ce mai face paharnicul Ulea?

Hatmanul Arbore: El? sănătos.

- Ștefan: Adevărat? E mai bolnav ca mine.
 Postelnicul Toader: Mai mult se făcea...
 Ștefan: Ieri? Nu se făcea, se pregătea să facă...
 Umbla încet să nu-l simță nimenea... Cum vi
 5 se pare vorba lui?
 Hatmanul Arbore: Nu i s-aude glasul.
 Șoptește, nu vorbește.
 Ștefan: Și ce șoptește?
 Hatmanul Arbore: Nimicuri.
 10 Oana: Nimicuri?
 Ștefan: Dar ce șoptește, Oană?
 Oana: Știu eu, măria-ta?
 Ștefan: Firește că tu nu știi, cum e firesc să știe
 portarul Sucevei...
 15 Hatmanul Arbore: Ce să știi, măria-ta?
 Ștefan: Luați seama la Ulea, la Drăgan și la Sta-
 văr... Bogdan ce face?
 Postelnicul Toader: Împotriva voinței lui,
 ceea ce i-a poruncit măria-ta. Scrie lui Vladis-
 20 lav.
 Ștefan: Eu nu dau porunci domnului meu...
 Doamna Maria: Dar fiului tău?
 Ștefan: Până ieri, el asculta, de ieri încoa eu
 ascult...
 25 Postelnicul Toader: Au să vie doftorii,
 măria-ta.
 Hatmanul Arbore: Și noi...
 Ștefan: O să s-adune țara, și voi slujiți domnului,
 nu omului, lui Bogdan, nu lui Ștefan... Să nu
 30 se țeasă vro urzeală...
 Hatmanul Arbore: Împotriva cui?
 Ștefan: Împotriva voinței mele de când eram
 domn...
 Hatmanul Arbore: Voința ta, doamne? Ca
 35 apele Ceahlăului când se umflă primăvara. Ce
 zăgaz n-ar rupe? Cine să puie piepturile?
 Ștefan: Ulea... Drăgan... Stavăr...
 Hatmanul Arbore: Dar n-a ruginit sabia care
 a slujit lui Ștefan!
 40 Ștefan: Ho! domol, Arbore... domol... Viriți-vă
 printre cei ce se adună și spuneți că voința mea

e să nu curgă singele pe locașul meu ohavnic...
(*Ies Arbore și Toader prin stînga.*)
O a n a (*lui Arbore*): Temeți-vă de oamenii cari
șoptesc.

5

SCENA VII

Ștefan, Doamna Maria, Oana, clu-
cerul Moghilă, doftorul Cesena, dofto-
rul Klingensporn și doftorul Șmil cu
niște legături în mînă. Toți intră prin dreapta.

10 Ștefan: Sunteți cîteșitrei? Să cunoaște că v-ați
culcat tîrziu...

Doftorul Șmil: Și după ce s-ar cunoaște,
măria-ta?

15 Ștefan: Ochii trași... o! o! o!... Șmil... parcă un
zugrav ți-ar fi încondeiat chipul... Ca un mucen-
ic...

Doftorul Șmil: Ca un mucenic? Eu? Ca un
mucenic?

20 Clucerul Moghilă: La măria-ta, nu să
cunoaște.

Ștefan: Nu se mai cunoaște... Nu te gîndi la zilele
d-acuși, ci la întruchipările de mai nainte...

Clucerul Moghilă: Totdauna, ai fost ca
totdauna!

25 Ștefan: Acu, ca niciodată... Șmil, dar ce sunt
fașele acelea?

Doftorul Șmil: Astea? Pentru un copil sau
pentru un om mare...

30 Ștefan: A?... Pentru un bătrîn căzut în copilărie...
A?

Doftorul Șmil: Care bătrîn? Care copil?

Ștefan: Ho! Șmil... uită-te bine...

Doftorul Șmil: Iacă mă uit...

Ștefan: Și nu-i vezi?

35 Doftorul Șmil: Ce să văz?

Ștefan: N-ai dormit bine, Șmil...

Oana (*nemaiputîndu-se stăpîni, cade în genuchi*):
Măria-ta...

- Ștefan: Iacă bătrînul... Iacă și copilul... Un copil
parcă ar fi al meu... parcă... (*Îi bagă mîna prin
păr.*) De mătase... învult... ca un fum cald
prin care ar trece razele soarelui...
- 5 Oana: Și ce vor doftorii, măria-ta?
Ștefan: Vor să te sărut... (*O sărută.*) Nu-i așa,
Șmil?
Doftorul Șmil: S-o săruți? La asta mă gîndeam!
Ștefan: Mario... Oană... (*oftează lung*)... ieșiți...
- 10 Vă chem eu...
Doamna Maria: Ah!
Oana: Cum oftă, milostivul...

SCENA VIII

- 15 Ștefan, clucerul Moghilă, doftorul Cese-
sena, doftorul Klingensporn, dofto-
rul Șmil.
- Ștefan: Gata?
Doftorul Cesena: *Si, illustrissime.*
Doftorul Șmil: Gata?... Aproape gata...
- 20 Dacă mi-ai da voie... să stai așa... cu fața în
jos... Așa. Și dacă mi-ai da voie, să trec pe sub
măria-ta fașa asta...
- Ștefan: O! ho! ho!... Dacă mi-ai da voie, ș-un
laț de gît... Glumiți, Șmil...
- 25 Doftorul Șmil: Să glumim? E vreme de glu-
mă? Și cu măria-ta?
- Ștefan: Desfă, Șmil! Ștefan al Moldovei n-are ne-
voie să fie legat! (*Doftorul Klingensporn aduce
un mangel. În foc, fiare cu mînerul de lemn.*)
- 30 Doftorul Șmil: Să fie legat? Dar cînd vom
trece cu para focului în sus și în jos, ca să ar-
dem bine... Cum să nu sară-n sus măria-ta?
- Ștefan: Vreau! (*Doftorul Șmil îi desface legăturile.
Ștefan își întoarce privirile spre icoană.*) Vedeți?...
35 Nici o legătură... A răbdat piroanele... A ridicat
ochii-n sus și-a zis „Iartă-i pe ei, Doamne, că
nu știu ce fac!” Și el a răbdat pentru alții, și

- eu să nu rabd pentru mine?¹ (*Să închină, apoi se așează cu fața în jos.*)
- Clucerul Moghilă: O!
- Ștefan: Aide! (*Scena se petrece după perdele.*)
- 5 Doftorul Klingensporn: Acum înțeleștează minile.
- Ștefan (*în torturi*): Otce naș ije esi na nebeseh²... Tatăl nostru carele ești în ceruri, sfințească-se numele tău... Vie împărăția ta... fie voia ta... 10 precum în cer și pre pământ... Pîinea noastră cea spre ființă dă-ne-o nouă astăzi... Și ne iartă nouă datoriile noastre, precum și noi iertăm datornicilor noștri... Și nu ne duce pre noi întru ispită... ci ne izbăvește de cel viclean... Că a ta 15 este împărăția și puterea... și mărirea... și mărirea... și slava în veci... și puterea...
- Clucerul Moghilă: O! părintele nostru!
- Ștefan: ...Și ne izbăvește de cel viclean...
- Doftorul Șmil: O! minunat om!
- 20 Doftorul Cesena: Gesù Maria!
- Ștefan (*se aude ca din depărtare*): Petru Aron... la Răuseni... întinse cursă fratelui său, tatălui meu Bogdan... Și cînd îl străpunse, Bogdan îi zise... Ciine, ce-ai făcut pe fratele tău... Și 25 cînd își dete sufletul strigă... a! a! o! o!

SCENA IX

- Cei de sus, Doamna Maria, Oana, Irina, Reveca vin din dreapta. La intrarea din stînga apare o clipă paharnicul Ulea și 30 stolnicul Drăgan.
- Doamna Maria: Ștefan... ce e, Ștefane?...
- Oana: Măria-ta... Ce e, măria-ta?
- Paharnicul Ulea: Ca și mort... la lucru...
- Doamna Maria: E cald... (*Îi pipăie minile și le sărută.*) N-a murit... 35

¹ În textul de bază: *alpii*; corectat cf. ms. I, p. 56.

² Tatăl nostru carele ești în ceruri (slav. v.).

O a n a (*doftorilor*): Nu e așa că nu moare, că nu moare...

D o f t o r u l Ș m i l: Nu moare... Are atâtea puteri... Așa un suflet, Doamne...

D o a m n a M a r i a: Cum îi picură nădușelile pe pernă... Ce mult a suferit...

(*Revecă și Irina, la iconostas, zic rugăciuni.*)

D o f t o r u l Ș m i l (*lui Klingensporn*): Ai ars tot?

D o f t o r u l K l i n g e n s p o r n: Tot ce era de ars.

D o f t o r u l Ș m i l: Scapă... (*Doftorul Klingensporn și doftorul Cesena dau din cap.*) Ce? Nu?

D o f t o r u l C e s e n a: Si, *signore*.

D o f t o r u l Ș m i l: Când s-o deștepta... oleacă de vin... (*Oana se repede și aduce vin.*) Așa, un vin tare, să puie la inimă...

D o f t o r u l K l i n g e n s p o r n: Și liniște, liniște... Dumnezeu va face și minunea asta...

O a n a (*turnînd vin în paharul de alabastru, îi tremură mîna*): E Cotnar... d-ăl care-i place mării-sale... (*S-aude tumultul în depărtare.*)

D o a m n a M a r i a: Tocmai acum? Mîine nu s-ar putea?

C l u c e r u l M o g h i l ă: Cum? Să ieșim din cuvîntul lui?... Unde se află...

D o a m n a M a r i a: Ce strigă?

C l u c e r u l M o g h i l ă (*ascultă*): Nu s-aude.

Ș t e f a n (*în toropeală*): Mai repede... arde... o! o! flăcări...

D o f t o r u l Ș m i l: Unde e paharul?

O a n a: Iacătă-l!

Ș t e f a n (*se mișcă*): Ce foc! o! o! (*Tumultul s-aude din cînd în cînd.*)

D o a m n a M a r i a: Foc nestins!

Ș t e f a n (*se întoarce, deschide ochii, se uită la toți*): Maria... Oana... Șmil... N-am murit?

D o a m n a M a r i a: Nu... nu... (*Plînge și-i sărută mînele.*)

Ș t e f a n: Atunci, de ce plîngeți?

D o f t o r u l Ș m i l: Măria-ta, nițel vin...

- Ștefan: Șmil... (*Un zîmbet dureros. Soarbe vinul.*)
 Aaah! Dar ce mă arde așa? Că bine ziceți...
 Ce e focul ăsta pe lângă focul de pe inima mea...
 Ia! (*S-aude tumultul mai limpede.*) Ce?... N-auz
 bine? Ba, auz... Ce strigă?
- 5 Clucerul Moghilă: Aleg pe Bogdan, măria-
 ta.
- Ștefan: Î... î... î... Parcă ș-un alt nume... Nu strigă
 toți la fel... Cine să trăiască? (*Se scoală pe jumă-
 10 tate.*) Cine să trăiască?... Ștefan? Eu? Fiul cui?...
 Nepotul cui?... Moghilă, vezi ce strigă... (*Mog-
 hilă se duce la fereastră și se întoarce schimbat
 la față.*) Spune-mi vorba care ar ucide pe ori-
 care altul în locul meu... Ce?...
- 15 Clucerul Moghilă: Nedeslușit... Mă repez
 să aflu... (*Iese repede prin stînga.*)
- Doftorul Klingensporn: Orice mișcare...
 Doftorul Șmil: E moartea!
 Doamna Maria: Auzi, măria-ta!
- 20 Ștefan: N-auz... S-a potolit... Iar încep?... A...
 a... a... a!... (*S-aude glasul lui Ulea cerînd
 domn pe Ștefăniță.*) Dați-mi... ah!... dați-mi...
 Doftorul Șmil: Ce faci... (*Toți îl inconjoară
 d-aproape.*)
- 25 Doftorul Cesena: Nu!
 Doamna Maria: Nu!
 Oana: Ah! nu!
 Rebeca: Nu!
 Irina: Nu!
- 30 Doftorul Klingensporn: A! nu!
 Ștefan: Toți, dușmani?... Și tu, Oană?... (*S-aude
 din nou strigînd pe Ștefăniță. Se ridică în pi-
 cioare.*)
- Doamna Maria: Nu... nu te duce...
- 35 Ștefan: Tu să schimbi ce-mi este scris... Oană!
 sabia... sabia... c-am să judec!... (*Oana îi dă
 sabia.*) Ștefan, nu Ștefăniță... Viu, viu, numai-
 decît! O! ho! ho! să se împlinească legea!...
 (*Ștefan pleacă repede și, șchiopătînd mai greu,
 40 iese prin stînga.*)

Doamna Maria (*tirindu-se în genuchi*): Ah! nu! nu te duce! (*Să ridică în picioare și fugă la fereastră.*) A!... se duce ca un vifor... Ca un taur îndârjit în mijlocul mieilor!...

Doforul Șmil: S-a sfârșit! Păcat!

Doamna Maria: Ah! Doamne!

Oana: N-a picat?

Doamna Maria: Da... păcătosul...

Oana: Un munte nu i-ar fi stat în față!

Doamna Maria: Spune poporului ceva... (*S-aude: „Să trăiască Bogdan!”*) Se cutremură... Se întoarce... Vine... (*Toate izbucnesc în plins.*)

SCENA X

Ștefan se oprește pe treptele intrării, cu părul în neorinduială, turburat, ca un halucinat. De pe sabie curge singele. Toți fac cițiva pași spre el și să opresc încremeniți de durere și de spaimă.

Ștefan: O! cine vrea pe Ștefăniță, nepotul răposatului domn al Moldovei?... Cine a zis că sunt bătrîn și bolnav?... Pe Ulea l-am măsurat cu privirea... Murise înainte d-a-l izbi!... Picăturile astea sunt calde... În fiecare ostaș e o fiară!... Iată-l... Pindește călare... Calul îi tremură și joacă... Bagă pintenii pîn' la rădăcină... Chiuie de-nfioară valea Racovățului... Unde e mai greu, acolo cade... Un leu în mijlocul dihorilor... Zboară capetele pînă nu mai simte mîna din umăr... Cînd mă văzu, își coprinse fața cu amîndouă mînele, și eu cu amîndouă o învîrtii, și trecu prin el ca printr-un aluat ce se dospește... Dumnezeu să-l ierte... Dumnezeu?... Dar cine e de vină? Io, Ștefan voievod, am suit pe Bogdan pe tron... Io, Ștefan voievod, i-am așezat cu mîna mea coroana strămoșilor mei... El fu de față și văzu ce vreau eu, și tot sfatul, și toată ostășimea... Sufletu-mi nu vrea, și ca un scos din fire se aruncă în sabia mea...

- Cine e de vină?... Se cutremura Moldova și-o
prăpastie se deschise... Și cu acest sfînt oțel
oprii cutremurul și umplui prăpastia! (*S-aude:*
„Să trăiască domnul Bogdan!”) Î... î... î... Da...!
- 5 S-a împlinit legea! (*Scoboară treptele și aruncă
sabia.*) Ți-ai împlinit menirea ca și mine!
Maria... Oana... Răsuflarea... (*Cade pe brațele
lor și-l duc pe scaunul cu stemă.*) Deschideți
geamurile... Apă... (*Oana îi dă apă în paharul
de alabastru.*)
- 10 D o a m n a M a r i a (*covîrșită de durere*): Măria-ta,
să te odihnești!
- Ș t e f a n: Mă voi odihni...
- D o a m n a M a r i a: Bogdan e domn... Uită tot...
- 15 Ș t e f a n: Voi uita tot... nu-mi voi aduce aminte de
nimic... (*Suflă greu. Pipăie pe Maria și pe
Oana.*) Să dăruieți paharul acesta Mînaștirei
Putna... Nu vine...? Mai iute...
- D o a m n a M a r i a: Cin' să vie, măria-ta?
- 20 Ș t e f a n: Nu, doamna aceea înfășurată în negru...
Ea o să vie mai degrab' decît am dori-o...
Poftim... Te-am privit d-atîtea ori în față...
Nu mi-e frică de tine... (*Sughiță.*) A! ci vin o
dată, Bogdane, că nu pot...
- 25 (*S-aude la intrare: „Să trăiască vodă Bogdan!” Nă-
vălesc Bogdan, hatmanul Arbore și toți ceilalți pîr-
călăbi și Sfatul domnesc, ostași, popor, și cad în
genuchi.*)
- B o g d a n: A! Măria-ta!
- 30 Ș t e f a n: E... (*Sughiță.*) E... mă-ri-a-ta!... Frig...
frig... (*Se uită la doamnă, apoi se uită lung la Oa-
na.*) Mai bine... (*Sughiță.*) Mă... voi... odihni...
(*Se întinde în șira spinării. Face cruce.*) O...
o... o... Moldova... (*Îi cade capul pe pieptul
Oanei.*)
- 35
- (*Din mulțime s-aude un gemăt lung.*)

C o r t i n a

VIFORUL

(1524—1527)

DRAMĂ ÎN IV ACTE

- Ștefăniță-vodă
 Luca Arbore
 Logofătul Troțușanu
 Vornicul Cărăbăț
 5 Paharnicul Săcucianu
 Postelnicul Cosma Șearpe
 Vistiernicul Ieremia
 Pîrcălabul Petrică
 Pîrcălabul Condrea
 10 Pîrcălabul Baloș
 Spătarul Hrană
 Comisul Toma Cățeleanu
 Bivel-logofătul Isac
 Bivel-postelnicul Luca Cîrje
 15 Bivel-vistiernicul Sima
 Cătălin
 Toader } copiii lui Arbore
 Nichita
 Mogîrdici
 20 Țugulea Moghilă
 Doamna Tana
 Oana
 Contele Irmsky
 Niculina
 25 Un copil de casă
 Un ungur
 Un vînător
 Un armaș
 Copii de casă, aprozi, vînători, bățăiași

A C T U L I

5

Castelul din Suceava. Un pridvor. O scară se coboară de la pridvor în ogradă. Copaci, crescuți în sălbăticie. Castelul are înfățișare de părăsit și ograda de părăginită. Cîteva laite de piatră acoperite cu mușchi și cu iederă. Supt pridvor, un girlici.

SCENA I

10

Doamna Tana, Oana și Niculina,
în balcon.

Niculina: ...Fetele, domniță? Stau, cum au apucat. Triste ca noaptea în iatacul lor. Țin pe Sfînta Vineri de azi, c-ar fi rău...

Doamna Tana: C-ar fi fău?...

15

Niculina: Evdochîța a lui Secueanu a lucrat în ziua de Sfînta Vineri, și i s-a stropit fața cu pestrui galbene; iar Silca, a lui Isac, bogată și frumoasă, n-a ținut credințele străvechi și-a rămas nemăritată...

20

Doamna Tana: Și-a rămas nemăritată... O fi rău?...

Niculina: De, măria-ta...

Doamna Tana: O fi bine?...

Niculina: Știu eu?...

25

Doamna Tana: Și-a rămas nemăritată... Bine ar fi fost să fi lucrat și eu la sărbătorile legate... Pestrui am...

Niculina: A!

Oana: Ca partea de la soare a unei caise, așa sunt
obrajii tăi și tot așa de mirositori... Mi-aduc
5 aminte ca acum când veni Ștefăniță, prăfuit
și cu vestmintele rupte, la castelul din Hîrlău.
Dăte cu ochii de mine și-mi zise: „Oană, tu te
îchini la soare?” „La sfîntul soare?” „Ei, da,
la sfîntul soare. Dar nu la soarele de iarnă, care
pare ca un taler spălăcit, ci la soarele de cuptor,
10 care coace finețile, și griul, și roadele...” „Cum
să nu, măria-ta!” „Iacă, ți l-am adus, pîrjolind
țara Munteniei.” Și răsăriși în prag ca o minune.
Erai cum ești: 'naltă, subțire și cu cosițele ca
flacăra focului. Și țineai ochii-n jos. Și-o lu-
15 mină tremura în jurul capului. Și de un an de
zile ești soarele meu ăl cald și ăl bun.

Doamna Tana: Și-a rămas nemăritată...

Oana: La ce te gîndești, măria-ta?

20 Doamna Tana: Iar, măria-ta?... Niculina, du-te
și spune fetelor să lucreze — cine o vrea — în
ziua de Sfînta Vineri...

(Niculina se închină și iese.)

SCENA II

Doamna Tana și Oana se coboară jos.

25 Doamna Tana: În acest castel învechit toate
mi se par noi. Sălciile-l plîng și ulmii bătrîni
îl cîntă. Povestește-mi, Oană, de sfîntul, că tare
mi-e dor de el...

30 Oana: Da, cuibul vulturului, în părăsire... Cîțiva
ostași, în metereze... Bine că mai poposi Ște-
făniță și p-aici...

Doamna Tana: Cum era la trup?

35 Oana: Micșor, dar trezea codrii cu chiotul lui...
Cînd pășea se cutremurau oțelele pe el... Parcă-l
văz... Îl am în ochi, în inimă, în suflet... Îl
simț în mîini... Așa scutura pletele albe... Așa
răsuca mustața... Așa aducea paharul la gură...

- D o a m n a T a n a: După biruinți...
- O a n a: Da, și toată viața, căci toată și pe toți a biruit...
- D o a m n a T a n a: Cum avea ochii?
- 5 O a n a: Ochii?... Ca solzul de pește... Și de se mînia, i s-aprindeau ca para... Și fulgera cu privirile...
- D o a m n a T a n a: Pe tine te-a iubit, Oană...
- O a n a: Da, da, Dumnezeu să-l odihnească în sînul lui Abraam!... De mă gîndesc, simț ca doi
- 10 cîrbuni în amîndoi obraji... Și i-auz sărutatul lui...
- D o a m n a T a n a: Te mîngîia?
- O a n a: O, mă alinta... Și umbla binișor-binișor cu mine, cu mîinile lui înăsprite de mînerul paloșului și de friiele lui Voitiș. Odată veni, numa-
- 15 zale, și după zale picura sînge, ne coprinse pe doamna Maria și pe mine și ne ridică în sus și zise: „Mario, așa bătrîn cum sunt, am învins, avînd d-a dreapta pe arhanghelul Mihail și din
- 20 față pe Domnul nostru Isus Christos“... Și castelul a sunat de vorbele lui... Era după Cosmin...
- D o a m n a T a n a: După Cosmin!... Oh! ce zile mari!... Ferice de cei cari le-au apucat!... Și mai ferice de tine că...
- 25 O a n a: Înainte să-și dea duhul mi-a mărturisit ca și cum ar fi fost visat...
- D o a m n a T a n a: Și tu ce-ai făcut?
- O a n a: Am plîns... am plîns...
- D o a m n a T a n a: De ce?
- 30 O a n a: Aș fi vrut să nu mai fiu decît să-l pierz!
- D o a m n a T a n a: Să fie pierdut, vouă și Moldovei?
- O a n a: Ce e bun de la el e, și-a stat și supt fratele meu Bogdan, și stă și supt nepotul meu...
- 35 D o a m n a T a n a: Da, stă încă...
- O a n a: Plăieșii îl așteaptă să vie iarăși... O veni, n-o veni... Cine știe?
- D o a m n a T a n a: Cu cine semăna?
- O a n a: Cu mine, bietul tata, bunul tata, sfîntul tata!
- 40 Dar ș-aducea și cu Ștefăniță... Rotunjor în obraji, bălai, cu nasu-n sus...

- Doamna Tana: La chip...
 Oana: Statu potrivit... lat în spete...
 Doamna Tana: La trup...
 Oana: Iute la minie...
 5 Doamna Tana: La porniri!
 Oana: Chibzuit, meșter și năprasnic la războaie...
 Doamna Tana: A, nu, nu la suflet, Oană!
 Oana: E tânăr...
 Doamna Tana: Eu nu sunt tânără?
 10 Oana (*sărutînd pe doamna Tana*): O! da! da! tânără
 și frumoasă!
 Doamna Tana: De un an m-a luat și de șease
 luni patul meu nu mai e al nostru...
 Oana: A, Tana, grijile țării...
 15 Doamna Tana: Noptile albe!... În castelul de
 la Iași, l-am văzut pe după gît cu Vochița a
 comisului Staur. Mi-a trebuit să-l înfrunt pînă
 s-o izgonesc din casa domnească...
 Oana: Cu vremea se cumintește, doamnă.
 20 Doamna Tana: Vremea poate orice, dar nu
 poate schimba o pisică într-un cîine credincios...
 Că de cînd veni contele Irmsky, mai foc...
 Oana: Contele Irmsky?... Hî...
 Doamna Tana: Ia-i sabia și pune-i fuste...
 25 să juri că e femeie...
 Oana: Subțire în talie, să-l frîngi, și gros în șolduri...
 Doamna Tana: În șolduri?... Un spion plătit și
 de Sigismund și de Ștefăniță... Eh!... Dar tu,
 Oană, cum o duci cu Cătălin?
 30 Oana: Slavă Domnului!
 Doamna Tana: Bine?
 Oana: Viteaz în războaie și blind la casă... Paispre-
 zece ani, ca ziua de ieri...
 Doamna Tana: O! Ștefăniță! vîrtej fără înțe-
 35 les!... Te-i fi coborînd tu din sfîntul voievod?...
 Maică a Domnului, iartă-mă!... (*S-aude Ște-
 făniță țipînd ș-un glas potolit întrerupînd cînd
 și cînd.*) Auzi? Școlarul și dascălul, copilul și
 părintele, furia și înțelepciunea... Cine va
 40 birui?... A! și cum strigă!... La scocul morilor
 vuietul apelor n-ar năpădi mai vijelios... Și

moara nu se bizuie pe zgomot, ci pe mișcarea orînduită a bucăților ei, și măcină... Lui ia-i urletul și nu-i mai rămîne nimic...

O a n a: A, nu fi nedreaptă... Ștefăniță vorbește frumos.

5

D o a m n a T a n a: Ce ușor e să pai cînd ești stăpîn!... De se încurcă, toți zic: „N-a vrut să spuie... Ce bine se stăpînește!“ De bate cîmpii, toți zic: „Ce sus s-a ridicat!“ De se mînie, ca fiara sălbatică, toți zic: „E ca un rîu prăvălit din munte!“ Eu avui norocul să fi fost fata lui Neagoe Basarab... Cum înșiri mărgăritarele pe un fir alb de mătase, așa curgeau vorbele lui: vorba și învățătura... Și acum nenorocul s-auz pe domnul meu ca pe Ignatie, robul meu, cînd zice „cea“ în loc de „hăis“ și „hăis“ în loc de „cea“ Boii trag zăpăcit, și carul mai mult merge prin șanț ca pe apa drumului... Vezi, Oană, cum se-ntunecă? Mîine va fi iar lumină... Doar negura deasă de pe mințile lui Ștefăniță nu se ridică niciodată!

15

O a n a: Tana!

D o a m n a T a n a: Nedreptatea să mi-o bați în frunte!

25

O a n a: Doamnă!

D o a m n a T a n a: Și nu-l descos... Ei, d-aș sta eu...

O a n a: L-am crescut în brațe, doamnă... Oh! și ce drăguț era!... Părul îi curgea inele aurii... gura ca o răsură... ochii ca două afine... și mînuțele lui, albe și grase, cu gropițe, la fitece deșt, se desfăceau ca două aripe...

30

D o a m n a T a n a: A fost...

O a n a: E lujer din vrejul cel sfînt! Mi-e nepot și mi-e drag!

35

D o a m n a T a n a: Ți-e drag și ți-e nepot... O fi știind el de mătușă-sa?

O a n a: E stăpînul meu și ce vrea va fi!

D o a m n a T a n a: Da?

O a n a: Da!

40

D o a m n a T a n a: Oană!... Mi-e drag, Oană... Mi-e drag încă!... Dar să nu dea Dumnezeu

să piară și această picătură de iubire care mi-a
mai rămas... (*S-aude Ștefăniță făcînd zgomot.*)
Ia! vine!

SCENA III

5 Doamna Tana, Oana, Ștefăniță și
Arbore

(*Ștefăniță vine repede în balcon și coboară scara; după el, Arbore.*)

10 Ștefăniță: A! nu! a! nu! nu se poate! Nu vreau
să știu de Polonia și de Sigismund! Mai mult
prețuiește o... ș-un tilhar!... A! Doamna!...
Nu e așa, doamnă?

Doamna Tana: N-am auzit ce-am auzit...

15 Ștefăniță: Să mai spui o dată? Dorești ca Polonia
să fie de două ori și Sigismund încă o dată?

Doamna Tana: Polonia este destul de mare așa
cum este și Sigismund destul de puternic atît
cît este. (*Arbore se pleacă și aprobă.*)

20 Ștefăniță: Ce te pleci, Arbore? Arborii se pleacă
numai de vijelie... Doamnă...

(*Îi întinde mina. Tana dă să i-o sărute. Ștefăniță
o retrage.*)

Doamna Tana: Voiam să fac ce se cuvine...

Ștefăniță: Destul c-ai voit...

25 Doamna Tana: M-am deprins de la părinți să
fac ceea ce voiesc dacă ceea ce voiesc se cade să
voiesc. (*Arbore se pleacă.*)

Ștefăniță: Ce te pleci, Arbore?... Să nu rămîi
ca salcia, cu pletele în jos... Oană...

30 (*Îi întinde mina. Oana o sărută.*)

Oana (*încet*): Neamul Mușatinilor a fost bun... De ce
supărași pe doamna?

Ștefăniță: Eh!

Un copil de casă: Doamnă, la masă.

35 Doamna Tana (*lui Ștefăniță*): Vii?

- Ștefăniță: Omul nu trăiește numai cu mîncarea...
 Doamna Tana: După masă, vii?
 Ștefăniță: Mîine plec la vinătoare...
 Doamna Tana: Iar singură?
 5 Ștefăniță (*printre dinți*): Zi unui copil de casă
 să-ți fie de urît...
 Doamna Tana: Doamne!
 Ștefăniță: Ce?
 10 (*Doamna Tana și Oana pleacă. Doamna Tana,
 cînd ajunge în pridvor, se uită lung înapoi. Ștefă-
 niță o privește cu brațele încrucișate.*)
 Ștefăniță: Era să fie călugăriță... Miroase a
 tămîie... (*Bate-n palme. Un copil de casă.*)
 Să vie și ceilalți boieri.

15

SCENA IV

- Ștefăniță, Luca Arbore, logofătul
 Troțușanu, vornicul Petre Cărbăț,
 paharnicul Săcucianu, vistiernicul Iere-
 mia, vistiernicul Sima, pîrcălabul Con-
 20 drea, postelnicul Cosma Șearpe, bivel-
 logofătul Isac, bivel-postelnicul Luca
 Cîrje, comisul Cățeleanu și Cătălin.
 Ștefăniță: Boieri, Arbore vrea să înnoim prie-
 tenia cu Sigismund tocmai cînd mă pregăteam
 25 să intru în Podolia și Pocuția, să pîrjolesc pe
 una și să păstrez pe cealaltă... Ce ziceți?...
 De ce tăceți?... Spuneți o vorbă!... Voi sunteți
 Sfatul?... Pe voi se razimă țara și domnul?...
 Logofătul Troțușanu: Da, măria-ta!
 30 Ștefăniță: Pe niște muți?
 Vornicul Cărbăț: La cîte sfaturi am luat
 și eu parte, domnul își spunea părerea la urmă.
 Părerea lui fiind hotărîtoare, dacă și-o spune,
 de ce-am mai vorbi?
 35 Ștefăniță: Vornice, nu ridica capul în sus!
 Vornicul Cărbăț: Am învățat de la Ștefan
 cel Mare și de la viteazul Bogdan, bunicul și
 părintele mării-tale.

Ștefăniță: Căci nu pustii Moldova tătarii de
Perecop decît să-i fi bătut tu!... Te-a slujit
norocul și de-atunci ajunseși o nenorocire!

5 Vornicul Cărbăț: Apoi m-oi trage de la
sfat, măria-ta...

Ștefăniță: Ba nu, să rămii!... Închipuți-vă că
Sigismund mi-ar fi drag ca sarea-n ochi și Polonia
ca jeraticul pe pielea goală... că eu n-aș fi
10 Ștefăniță-vodă, că aș fi nedrept, zadarnic, netreb-
nic și nebun... că n-aș pricepe folosul obștesc...
că țara ar fi în primejdie... că eu aș fi murit și
aș sta întins p-o năsălie și la capul meu ați
sfătui ce e de făcut... Ei, ce-ați plănuî?... Cu
cine?... Cu turcii or cu leșii?... Începeți, și
15 aduceți-vă aminte că pe unde iese vorba iese și
sufletul!

*(Boierii se uită unii la alții. Arbore face semn să
înceapă comisu' Cățeleanu.)*

20 Comisul Cățeleanu: De, măria-ta, eu să
zic cum zice hatmanul Arbore, c-a văzut multe,
a pățit multe și-a învățat și mai multe.

Ștefăniță: Hî! Hî! Da!

Postelnicul Șearpe: Ștefan cel Mare bătut
pe leși în codrii Cosminului, prădă Polonia,
25 și iar cu Polonia încheie pace...

Ștefăniță: Și ce-a zis bunicul meu înainte d-a
muri?

Postelnicul Șearpe: Pace cu turcii, dar
nu război cu Polonia.

30 Ștefăniță: Dar turcii vor să izbească Polonia...
Cu cine?...

Vistiernicul Sima: Cu nimeni la început,
cu cel mai tare la urmă.

Ștefăniță: Hî! Hî! Da!

35 Pircălabul Condrea: Să grămădim oștile
sub poalele codrilor de la miazănoapte. Turcii
să crează că cotropim Polonia, leșii c-am veni
în ajutorul lor.

40 Ștefăniță: Ca o fată mare între doi voinici...
Oricare va birui...

Vistiernicul Ieremia: Ba ca un voinic
între două femei încăierate...

Ștefăniță: Sărăcan de mine! Iacă sfatul unui
bătrîn!

5 Bivel-logofățul Isaac: Măria-ta, Ieremia
e ca o cobză: cum cinți, așa ține bizul.

Ștefăniță: Hî! Hî! Da!

10 Paharnicul Săcuianu: Arbore încheie pa-
cea d-acum șapte ani... Și pe măria-ta leșii te
numeau „mărețul lor prieten și cel mai de cre-
dintă“...

Ștefăniță: Da, da, cînd adormeam la masă, cînd
nu simțeam că Oana mă pune în pat... Atunci
eram strălucitul lor prieten... Ce fățarnicie!...

15 Și tu Trotușene¹?

Logofățul Trotușeanu: Și eu, măria-ta!

Ștefăniță: A! și tu?

20 Logofățul Trotușeanu: Și eu, pentru
mărirea stăpînului meu și învoiala cu Polonia.
Dacă măria-ta voiește altfel... e slobod să facă
ce vrea, ca în casa lui... dar nu cu noi... cheme
alți boieri!

(Dă să puie la picioarele lui Ștefăniță vergeaua
aurită. Ștefăniță îl oprește.)

25 Ștefăniță: Asta e puterea unui Mușatin, stăpîni-
tor a toate? Certat de toți? (*Ride nervos.*) Nu-mi
mai rămîne decît să împart minăstirilor, ca la
treisprezece ani, nebedernice, feloane, epitra-
hile și să le fac danii de prisăci, de ocine și sate,
30 ca să se roage egumenii, arhimandriții și epis-
copii pentru odihna sufletului meu fiind încă
în viață și pribegind, ca într-un pustiu, pe tro-
nul Moldovei!... Hursinica asta de catifea s-a
aprins și arde pe mine!... Or nu mai sunt boieri,
35 or nu mai e domn!...

(Ștefăniță se plimbă furios. Din vreme în vreme se
oprește și ascultă pe Luca Arbore.)

Arbore: Ascultă-mă, măria-ta, și iartă-mă, că sunt
bătrîn, și nu știu a vorbire. Eu am îmbătrînit

¹ În ediția de bază: Săcuene; corectat conform contextului.

5 portar al Sucevei supt patru domni: supt Ștefan
 cel Sfînt, supt Bogdan, supt măriia-ta, cînd erai
 copil, și supt măriia-ta, de cînd luași toate pe mînă,
 că de două ori te-a uns mitropolitul Teoctist
 10 cu sfîntul mir domnesc, cînd urmași în scaun
 viteazului Bogdan și cînd împliniși paisprezece
 ani. Și Bogdan, și măriia-ta vruserăți să mă
 faceți logofăt al Moldovei. D-apoi eu, știind ce
 nu știu și cite nu știu, am zis, și lui Bogdan,
 15 și măriiei-tale: „Asta nu se poate și nu se cade,
 asta se cuvine lui Trotușanu, că eu sunt un braț
 ș-o sabie la porunca măriilor-voastre“. Ș-am
 rămas pîrcălab și portar al Sucevei, și, fiindcă
 ați binevoit, hatman după cum am fost. Ce-ar
 20 mai dori sufletul meu? Că după cum sunt, am
 fost și sunt prea mult... Și nu sunt decît o dreaptă
 țărîină, și mai sunt în petrecanie printre oameni
 cîtăva vreme, poate cîteva luni, și — cine
 știe! — cîteva zile... D-apoi cum să zici, mă-
 ria-ta, că: au nu mai sunt boieri, au nu mai
 e domn?...

Ștefăniță: Da! da!

Arbore: Apoi eu știu una: că numai bouului i-e dat
 să tragă cu capul în jos și să rabde ale omului,
 25 fără să-și spuie păsul, pînă o cădea ș-o plesni,
 iară omul să-ndure greul cu capul în sus, și să
 se plece domnului după ce-și va spune păsul.
 De, măriia-ta, eu nu țiiu la foloasele leșilor ș-a
 craiului lor, ci la folosul țării și a domnului
 30 meu... Că d-am avea peste noi pe nebiruitul
 Ștefan...

Ștefăniță: V-ați supune, că de unde nu...

Arbore: Ei, că d-asta nu ne dăm îndărăt nici
 față de măriia-ta... Ne plecăm și iacă... (*Își*
 35 *pleacă capul.*) Și n-avem pe bătrînul Ștefan,
 ci pe tînărul Ștefăniță, iscusit, îndrăzneț, vi-
 teaz, dar nu i-a sosit ceasul să fie ce-a fost ăl
 mare... Cînd n-om mai fi noi, vor asculta copiii
 40 noștri, cum ascultam și noi de „Sabia lui Chris-
 toș“... Și să dea Maica Precista așa să fie!
 (*Se închină.*)

Ștefăniță: Hî! Hî!

5 Arbore: Cînd își dete duhul milostivul, era mare
vrajbă în creștinătate, și-a putut să grăiască,
scîrbit de cîte pătimise, ceea[ce] știm cu toții.
10 Acum s-au mai schimbat vremurile. Sigismund
stă așa (*încîrligă deștele arătătoare de la amîn-*
două mîinile) cu nepotul său Ludovic al Unga-

15 Ștefan îi pîli la Baia; cu turcii, un dar, un peș-

cheș de 2.000 de galbeni pe an, și ne lasă-n pace.
De ce să nu întărim legăturile străvechi cu
Polonia? Pînă ți-încăputa iar 60.000 de ostași,
și-ei înfiripa Moldova așa cum fusese odinioară,
să fim bine și cu unii, și cu alții... Să ne stre-

curăm pînă-î ajunge hotărîtor unde ți-ei pune
sabia în cumpănă...

Ștefăniță: Sigismund înșelă pe tată-meu cu so-

20 ră-sa și pe mine cu fie-sa... De cîți ani ești?

Arbore (*mirat*): Fără unu șaptezeci...

Ștefăniță: Nu m-ai înțelege cînd ți-aș spune că
Sigismund m-a rănit...

25 Arbore: În locul unei ciacîre fete de crai, ai o fru-
mușe de doamnă din Basarabii descălecători
ai Munteniei și din cea mai veche spiță de des-
poți ai Serbiei...

Ștefăniță: Ai împlinit șaptezeci!

30 Arbore (*cam supărat*): Ș-apoi de, ești domn...
Grijile neamului mai întîi și pe urmă micile
zădărnicii...

Ștefăniță: Ai trecut de șaptezeci de ani!

35 Arbore (*emoționat*): Erai copil cînd te luai în
brațe și te ridikai d-asupra capului și priveși
măcelul dintre moldovenii care ș-apărau țara
și tătarii care năpusteau la jaf și pustiire.
Și cu voința lui Dumnezeu, Petre Cărabă
birui pe tătari și îi aruncă-n Nistru. Și te dusei
unde stase bătălia. Și cum s-aude primăvara
40 în țarcuri behăitul oilor, despărțite de mieii lor,
așa se ridica jalea moldovenilor căzuți pe locuri
de cinste. Și-ți zisei: „Măria-ta, să iubești pe

- moldoveni, și pe boieri, și pe răzăși, și pe țărani,
că dopotrivă mor pentru domnul și țara lor!“
Și prinseși pe Cărăbăț cu amîndouă mîinile pe
după gît, și-l sărutași, și ziseși, plîngînd:
- 5 „Așa să-mi ajute Dumnezeu, moș Luca!“
- Ștefăniță: Ai împlinit nouăzeci de ani!
Luca Arbore (*mîhnit*): D-apoi eu, ce mai am?...
Voi închide ochii și nu voi vedea durerile
Moldovei!
- 10 Ștefăniță: Dar nu înțelegi, moșnege, că urăsc
pe Polonia, ajunsă cuib de hoți? Ea adăpostește
pe răzvrățiții neamurilor, și pe moldoveni, și
pe unguri, și pe muscali, și pe neamți, și pe
italieni! În ea și-a găsit culcușul și Petre al
- 15 Răreșoarei, acela care pîndește la scaunul Mol-
dovei, acela despre care și tu mi-ai spus că ar
fi os din osul lui Ștefan!...
- Arbore: Eu nu ies mărturie, dar nu mi-e dat
să minț în fața lui Dumnezeu. Știu că e, dar
- 20 mai știu că nu l-a vrut domn.
- Ștefăniță: Urăsc pe Sigismund!
Arbore: Iubește pe Moldova, măria-ta.
- Ștefăniță: Mi-e scîrbă de Polonia!... Oh! Ar-
bore, Arbore, de nu m-ai fi ținut în brațe...
25 Iacă lucrul tău... Boierii stau gata să-și lepede
toiegele și săbiile boieriilor lor!... Da, văz pe
Luca Cîrje pregătit să se umfle în latinește în
mijlocul sfatului leșesc!
- Luca Cîrje: În numele măriei-tale, al boierilor
și al Moldovei...
- 30 Ștefăniță: În numele meu să reverși minciunile
în țara cea mai mincinoasă!
- Logofătul Trotușanu: Măria-ta...
- Ștefăniță: Marele logofăt minciună...
- 35 Postelnicul Cosma Șearpe: Măria-ta...
- Ștefăniță: Marele postelnic minciună...
- Vornicul Cărăbăț: Măria-ta...
- Ștefăniță: Marele vornic minciună!... Tot ce
mă înconjoară este o vedenie de fățarnicie și
40 de neadevăr!... Și tu... Ce stai pitit după
ta-tău?... Ascultă...

Că t ă l i n : Ascult, măria-ta.

Ș t e f ă n i ț ă : Ascultă și învață cum ai să ipitro-
pisești pe urmașul meu, pe care nu-l voi zămisli
5 până ne-i fi pregătit să domnești în locul lui!...
Boieri, faceți ce vreți!... A! bine c-a sosit
noaptea să-mi ascunză rușinea mea!... Și dați-i
lui Luca Cîrje un zăbranic negru... Ai să vor-
bești cernit, în numele domnului pe care-l veți
10 înmormînta în prietenia Poloniei!... Duceți-
vă... Vreau să răsufli!... (*Boierii pleacă triști...
Cînd încep să intre în castel, Ștefăniță trage
sabia.*) Oricît de sus stau capetele astea, mîna
domnului e mai lungă!... (*Bate-n palmă. Un
copil de casă.*) Să vie Moghilă și Mogîrdici.

15

SCENA V

Ș t e f ă n i ț ă , Ț u g u l e a M o g h i l ă și
M o g î r d i c i . M a i t î r z i u , c o n t e l e I r m s k y
și D o a m n a T a n a .

20

(*Ștefăniță stă p-o laifă cu capul în mîini. Moghilă
și Mogîrdici vin binișor în pridvor și privesc în toate
părțile.*)

M o g î r d i c i : Unde-o fi?

M o g h i l ă : Unde-a fost și ieri noapte...

M o g î r d i c i : Vorba e, îl vezi?

25

M o g h i l ă : Nu.

M o g î r d i c i : Dacă n-o fi?

M o g h i l ă : Atunci să știi că nu s-a născut...

M o g î r d i c i : Oare!... Te pomenești că-l fată
acum...

30

M o g h i l ă : Tu să-i fii moașe.

M o g î r d i c i : Eu?... Și tu doftor...

M o g h i l ă : Ce-o scăpa de la moașe e treaba dofto-
rului...

M o g î r d i c i : Să-l trag bine de urechi... și gura
bine desfăcută... să semene cu mine...

35

M o g h i l ă : Urechile ca de măgar, gura pe oală..
și piciorul drept adus... să calce ca tine...

Mogîrdici: Şi moldovenii de l-or vede să zică:
„E he! Domnul Moldovii seamănă cu moaşă-sa!”
Să coborîm binişor, binişor, tu cap şi eu
coadă...

- 5 Moghilă: Să mergem cu coada înainte, să nu ne
pomenim cu ceva la cap...

Mogîrdici: Oare?

Moghilă: Să scăpăm capul...

- 10 Mogîrdici: Şi coada... Da' cine dracu a mai văzut
dobitoc mergînd cu coada înainte?

Moghilă: Oile sălbatice ştii tu cum fac?... Ele
au buza de sus...

Mogîrdici (*dînd peste nas lui Moghilă*): Asta?

- 15 Moghilă (*asemenea*): Ba asta... Au buza de sus
aşa de lungă, că se revarsă pînă aici... (*Îi dă
un ghiont supt bărbie.*)

Mogîrdici: Oare!

Moghilă: Şi ca să prinză iarba cînd pasc umblă cu
coada înainte.

- 20 Ştefăniţă (*trezindu-se din gînduri*): Ce cara-
ghioşi turbură gîndurile lui Ştefăniţă?

(*Moghilă şi Mogîrdici s-ascund după un copac.
Moghilă se preface că-i e frică.*)

Moghilă: Mogîrdici, măria-ta!

- 25 Mogîrdici: Ba curat Moghilă!

Ştefăniţă: Şi murdari amîndoi...

Mogîrdici: Haiti! e cu toane!

Moghilă: Să vedem... Cum ai zis, măria-ta?

- 30 Ştefăniţă: Am zis că curat şi murdar e totuna
în Moldova.

(*Moghilă şi Mogîrdici ies de dupe copac.*)

Mogîrdici (*rizînd*): Apoi, dacă e-aşa... noi ce
bem?

- 35 Ştefăniţă: Beţi odihna şi somnul lui Ştefăniţă!...
O, Moghilă, boierii sunt nişte nesocotiţi! Vor
să mă îngenuchie lui Sigismund! Şi nu fuseră
aci nici pîrcălabii de Novograd, Petrică, omul
meu de nădejde, şi Baloş, nici spătarul Hrană,
nici bătrînul pîrcălab de Hotin, Talabă...

Singur, ca un cerb înconjurat de cîini! Dar bun e Dumnezeu! (*Trage sabia ș-o învîrtește pe deasupra lui Moghilă și Mogîrdici.*) Ce te ferești, Mogîrdici?

5 Mogîrdici: Ba, o să mă bag în ea...

Ștefăniță: Așa să tremure vitejii de la Șerbeanca și de la Tîrșor!

Mogîrdici: Dar nu prea mult, măria-ta...

Ștefăniță: De ce?

10 Mogîrdici: Că așa tremurai eu la Șerbeanca, într-un șanț, că eram un băietan; cînd mă pomenii cu vornicu Cărăbăț: jiiit! cu sabia și pac cu latul pe spinarea mea! Și se-ntîmplă lucrul dracului, că pînă să spui o vorbă, auzii
15 pe vornic mormăind ca un urs! „Ărac de sîngele tău, moldovene!” Și dăte pîteni calului, zîmbind. Apoi sînge era ori foc... Vorba e, ce bem?

Ștefăniță: E lună, ca ziua. Să bem, Moghilă, du-te la gîrlici și scoate din fundul pimniții
20 vin¹ de Cotnar ca untdelemnul, mai bun ca vinul de Tokai, de Huși, ce te pișcă de limbă și îți dă pe nas, de Nicorești, ca sîngele, și de Berheci, profir și mai subțire ca apa.

Mogîrdici: Cîte-un urcior din fiecare, și de Berheci
25 trei. Pînă să bei măria-ta un cotnar, eu să sug trei berhece... Da... să dați săbiile încoa... E mai bine, mai bine, că de s-o îmbăta sabia măriei-tale întîi, odată te pomenești cu ea ieșită din teacă... că nu te mai ascultă nici pe
30 măria-ta...

Moghilă: Așa zic și eu... Să le dăm, măria-ta... Să nu ne mai batem capul mîine ca să aflăm
cine a început azi...

Ștefăniță: Fie...

35 Mogîrdici: Ei, ce cuminte e ș-a măriei-tale cînd n-a băut! Lucru mare!

Ștefăniță: Mă, să ții minte un' le-ai pus...

Mogîrdici: Hî-hî!... Asta e stînga ș-asta e dreapta; cum mergi înainte o apuci la dreapta, apoi

În ediția de bază: *pimniții de Cotnar*; corectat cf. ms., p. 24.

- faci la stînga, ridici mîna-n sus și le agăți de creanga unui frasin; și mîine dimineată, cînd îți vine așa, nu știi cum, te întrebi care e stînga și care e dreapta; ș-o apuci la stînga, apoi faci la dreapta; ridici mîna și le iei ca dintr-un cui...
 5 Vezi că se schimbă și dreapta și stînga... Mîine dimineată nu se mai schimbă... așa rămîn, unde-ai căzut...
- Ștefăniță: Masa și scaunele...
- 10 Mogîrdici: De unde?
- Ștefăniță: De unde le-ai lăsat ieri noapte...
- (Mogîrdici se încrucișează cu Moghilă, care se luptă cu urcioarele de vin.)
- Mogîrdici: Te frămînti tu cu ele, dar au să se frămînte și ele cu tine...
- 15 Moghilă: Sunt grele și-au să ne facă ușurei...
- (Mogîrdici aduce masa. Pe masă un purcel, pine și celelalte.)
- Ștefăniță: Patru scaune...
- 20 Mogîrdici: Trei.
- Ștefăniță: Patru!
- Mogîrdici: Moghilă face cît doi, dar tot p-un scaun stă, că nu se poate cu două...
- Ștefăniță: Patru pahare...
- 25 Mogîrdici: Trei...
- Ștefăniță: Patru!
- Moghilă: Bea Mogîrdici cît doi, dar tot c-un pahar bea...
- (Dupe ce Moghilă și Mogîrdici au pus masa.)
- 30 Ștefăniță: Toarnă, Moghilă... Mi-e gura amară... S-a vărsat fierea-n mine...
- Mogîrdici: Cum să nu se verse... d-atîta sfat!... Și grozav e vinul contra sfatului și-a fierii! Parcă-ți ia cu mîna, nu altceva... Mie berheci, Moghilă. (Bea.)
- 35 Ștefăniță: Mai toarnă, Moghilă... (Bea.) Și-n paharu ăsta...
- Mogîrdici: Ce-o mai fi ș-asta?... Mie berheheci, Moghilă. (Bea.)

- Ștefăniță: Mă strîngea de cap un cerc de fer...
 Mă simț mai bine... Amărăciunea s-a dus...
 Mogîrdici: Nu spuneam eu?...
- 5 Ștefăniță: Mai, Moghilă... (*Bea.*)
 Moghilă: N-o lua repede, măria-ta. Nu te pune cu
 Cotnarul... Eu beau de Nicorești, și...
 Mogîrdici: Oare!... Mie berheheheci, Moghilă...
 (*Bea.*) Și mai... (*Bea.*) Ca apa... Mai...
- 10 Moghilă: Ci ca ho! că fac scurtă la mînă!
 Mogîrdici: Tii! S-a isprăvit! Să nu fie paharul
 gol!... Îmi moare soacră-mea... Tu vrei să-mi
 moară soacră-mea, Moghilă? (*Bea.*)
 Ștefăniță: M-am limpezit... văz limpede...
 Mogîrdici: Și eu m-am limpezit, dar văz tur-
- 15 bure...
 Ștefăniță: Moghilă, e pregătit de vînătoare?
 Moghilă: Mîine ne sculăm din zori și-o pornim spre
 Ceahlău.
- 20 Mogîrdici: Adică mîne ne culcăm la zori și-o
 pornim cu butcile spre Ceahlău.
 Ștefăniță: Nicorești, Moghilă. (*Bea.*)
 Mogîrdici: Un ber... Stai! (*Înnumără pe dește
 și se clatină.*) Așa... Un ber-he-he-he-he-heci,
 Moghilă!
- 25 Ștefăniță: Nu, nu-i turna...
 Mogîrdici: Ș-apoi... de ce?... Cu ce-am greșit
 eu măriei-tale?... Mai bine ia-mi zilele!
 Ștefăniță: Nu, că ești fricos ca un iepure...
 Mogîrdici: Eu? Află, măria-ta, că Mogîrdici,
- 30 nu știe ce e frica!
 Ștefăniță (*surîzînd*): Așa?... Moghilă, adu două
 ciomege.
 Mogîrdici: Ascuțite?
- 35 Ștefăniță: Două ciomege... Să ne luăm ciobă-
 nește. Și cîte lovituri mi-ei da, atîtea pahare
 vei bea.
 Mogîrdici: Sfîntă Născătoare, ajută-mi!
- (*Moghilă aduce ciomege. Și le-aleg. Le învîrtesc.
 Ștefăniță se lasă să-l izbească la început. Mogîrdici
 se încurajează.*)
- 40

- Ștefăniță: Una! (*Ride.*)
 Mogîrdici: Berheci!
 Ștefăniță: Două! (*Ride.*)
 Mogîrdici: Berheheci!
 5 Ștefăniță: Trei! (*Ride.*)
 Mogîrdici: Ber-he-he-he-ci!...
 Ștefăniță (*se pune și-l lovește într-una*): Berheci... Berheheci... Ber-he-he-he-ci! Ber-he-he-he-he-ci!
 10 Mogîrdici: Ai! Ai!
 Ștefăniță: Vrei și cotnar?... Na și cotnar... Cot-cot-nar... Cot-cot-cot-nar...
 Mogîrdici: Ai! ai! Apoi dă-o dracului de șagă... M-ai făcut numai vinătăi... (*Aruncă ciomagul.*
 15 *Lupta încetează. Ștefăniță și Moghilă rid.*) Și ce rîdeți... D-aia nu e bună gluma cu cei mari!
 Ștefăniță (*trist*): Ah! și domnul e stăpîn pe avutul, pe cinstea și pe viața tuturor!
 Mogîrdici (*se pipăie pe spinare*): Și pe spinarea mea ca pe vistieria țării!
 20 Ștefăniță: Toarnă, Moghilă... Nu, Nicorești...
 Mogîrdici: Moghilă, mie un... Ce rîzi?
 Moghilă (*ride*): Zi...
 Mogîrdici (*se cleatănă*): Iacă, nu zic!
 25 Ștefăniță: Moghilă, fuseșila-ntrecerea-d-alaltăieri?
 Moghilă: Firește că da.
 Mogîrdici (*împleticindu-se*): Eu n-am... că m-am dezmeticit tîrziu... pe la jumătatea gîrliciului...
 Ștefăniță: Ai văzut?
 30 Moghilă: Văzut.
 Ștefăniță: Pe dășelate l-am întrecut c-un gît de cal...
 Mogîrdici (*bea și vorbește singur*): Un jerăgai pe gît... Cald al dracului...
 35 Moghilă: Da, și mi se pare...
 Ștefăniță: Cătălin și-a ținut calul...
 Mogîrdici: Nici cu boii nu m-ai fi scos... Cald al dracului... (*Bea.*)
 Ștefăniță: Dar la halca pe jos? Din zece săgeți,
 40 cinci trecui prin cerc, Cătălin nouă, ceilalți două-trei...

- M o g h i l ă: Era prea mic cercul...
- Ș t e f ă n i ț ă: Era dopotrivă la amîndoi!
- M o g î r d i c i (*bea într-una*): Cald al dracului!...
- 5 Nu știu ce am astăzi de mă simț greu...
- Ș t e f ă n i ț ă: Ce-ai avut și ieri, ș-alaltăieri, și totdeauna... friguri cu berheci...
- M o g î r d i c i (*ștergîndu-se de nădușeală*): **Îh!**...
- 10 Friguri?... Cald al dracului!... Să mă las oleacă pe dreapta cu un beeci... c-așa mă odihnesc eu... Un bebeci, Moilă... paanice Moilă?... (*Mogîrdici se lungește la rădăcina unui copac ș-adoarme.*)
- Ș t e f ă n i ț ă: Și cînd ne împărți doamna, mie paharul de aur și lui pe cel de argint, mă uitai în ochii lui Cărăbăț. Șurîdea. Îi smîcii paharul din mîină și-i întinsei lui pe cel de aur. Nu vream să par copil în fața lumii. Și mulțimea bîfu zgomotos din palme, mai mult pentru el ca pentru mine...
- 15 M o g h i l ă: Și-ar fi fost mai stăpîn pe el ca pe cal.
- Ș t e f ă n i ț ă: A! lacom la deșertăciuni!
- M o g î r d i c i (*prin somn*): Mie un be-eci... paanice Moilă... un paar...
- 20 Ș t e f ă n i ț ă: A umplut urechile lumii c-ar fi luat c-o săgeată boldul de aur din vîrfu cortului sultanului Albu...
- 25 M o g h i l ă: O întîmplare...
- Ș t e f ă n i ț ă: Mînios, încălecai calul. Intraî în jir. Pusei pînteni de țîșni sîngele. Calul sări ș-o rupse la goană. Țîntii cercul. Aruncaî săgețile și zburară pe d-alături. Lumea abia se ținea să nu rîză. Să mă fi tăiat, n-ar fi curs picătură de sînge. Veni și rîndul lui. Goni, țînti, azvîrli. Vîjneau săgețile. Din zece, șapte prin cerc, prin același cerc! Ah! Și le simții pe cîte șapte în inima mea, una după alta, una îndesînd pe ceailaltă!
- 30 M o g h i l ă: Cînd doamna îi puse în deșt inelul cu matostat, plesnea de trufie. Să făcuse roșu ca cîrmuzul copilul din flori al lui Arbore, unchiul măriei-tale!
- 35
- 40

- Ștefăniță (*bea*): Al moșneagului care iese mărturie că pribeagul Petre, lepădătura Răreșoarei, ar fi copilul bunicului meu Ștefan! (*Trîntește paharul cu fundul de masă.*) A! poftim, măria-ta
- 5 Petre, poftim... Arbore te îmbie la scaunul Moldovei!... Ah! mă strînge de gît!... Și sunt domn al Moldovei!...
- Mogîrdici (*tresărind*): Ce mai fu șa-asta?... (*Se întoarce cu fața în jos.*)
- 10 Ștefăniță: Cătălin vine la vînătoare?
Moghilă: Vine...
Ștefăniță: Eil...
Moghilă: Pe Ceahlău, întunecimi, muchi, prăpăstii...
- 15 Ștefăniță: Dacă l-am pune pe buza unei... Și singur... (*Face semnul unei rostogoliri.*)
Moghilă: Și?
Ștefăniță: Și...
Moghilă: A! da!
- 20 Mogîrdici (*prin somn*): Be-beci... Moilă...
(*Ștefăniță fluieră de trei ori haiducește.*)
- Moghilă: Ce e asta?
Ștefăniță: Ai să vezi... Ah! niciodată vinul n-a fost mai bun! (*Bea.*)
- 25 (*S-aude un fluierat drept răspuns. Ștefăniță tresare.*)
- Moghilă: Ce trosnește?
(*Vine contele Irmsky.*)
- Ștefăniță (*trecînd înaintea contelui Irmsky*)¹:
Vino, conte, vino, te-așteaptă scaunul gol,
30 paharul plin și inima mea deșartă cînd e fără tine! (*Îl sărută pe obraji, pe ochi și-l strînge-n brațe.*) Bine?

¹ În textul de bază lipsește indicația de regie; introdusă cf. ms. p. 19.

Contele Irmsky: Foarte bine cînd sunt cu măriata!

Moghilă (*aparte*): Ciudată dragoste! Frumos băiat!

5 Ștefăniță: Moghilă, cunoști pe contele Irmsky?

Moghilă: Da, măriata, dar contele stă cam retras...

Contele Irmsky: La umbra tronului, ca un oier la umbra ștejarului. (*Rîde și se-ndeasă în Ștefăniță.*)

10 Ștefăniță: Așa, dragă, așa... (*Se suie pe masă și ține pe conte pe dupe gît.*)

Moghilă (*aparte*): Ce glas subțire!

15 Ștefăniță (*dupe ce-i dă contelui să bea*): Cîntă-mi oleacă...

Contele Irmsky: Să cînt?... Dar ăsta cine e?

Mogîrdici (*prin somn*): Be-beci...

Contele Irmsky (*rîzînd*): Cine?

20 Ștefăniță (*rîde*): Un țap... Dupe mamă, moldovean, dupe tată, armean... dupe meșteșug, bețivan... și slugă credincioasă a domnului tău...

Moghilă (*aparte*): Ce talie! Ce șolduri! Și ce mișcări!

25 Ștefăniță: Cîntă, dragă, cîntă!... Dar... nu vreau așa gros... (*Îi face semn să se dezbrace. Contele Irmsky îi arată pe Moghilă.*) Nu, nu te teme, va fi singurul... și e bine să știe un om de nădejde.

30 (*Contele Irmsky se dă dupe un copac și într-o clipă se dezbracă de hainele de pe deasupra și apare cu rochie cam scurtă.*)

Irma: Iată-mă!

Moghilă: A! a!

35 (*Doamna Tana vine în pridvor și privește înmărmurită. De la ea se vede ce se petrece jos, de la ei, nu.*)

Ștefăniță: Ah! Moghilă, ce fată fermecătoare!
Un meșter din Italia n-ar săpa în marmură un
trup mai curgător... un zugrav venețian n-ar
așterne pe pânză un chip mai dulce... *(o sărută)*
5 niște ochi mai pătimiși... *(o sărută)* și-un păr
care cade în inele de aur... Oh! Irma! Aș da
toată Polonia pe tine! *(O sărută.)*

Irma: Polonia m-a dat pe mine măriei-tale... *(Îl
sărută.)*

10 Ștefăniță: Și am mai mult ca Polonia... *(O
sărută.)*

Doamna Tana: Oh! *(Dispare-n castel.)*

Ștefăniță *(tresărind)*: Cine-a oftat?

Mogîrdici *(prin somn)*: Un be-heci, Moilă...

5 Un luminiș pe muntele Ceahlău. Locul de pîndă
al lui Ștefăniță. Printre pădurile întunecoase de
brazi și de molizi se vede, spre stînga, o muchie
îngustă de piatră, mărginind o prăpastie adîncă.
Patru cărări dau în luminiș, două la stînga și
două la dreapta. Două se coboară într-o parte și
cealaltă a muntelui și două se ridică spre creștet.
10 Mai mulți bușteni răsturnați și acoperiți cu ferige.
Norii se ridică din păduri și se plimbă alene. Vre-
mea, posomorită, amenință a ploaie.

SCENA I

15 L u c a A r b o r e și comisul C ă ț e l e a n u
vin pe cărarea întîia din dreapta. Comisul C ă ț e-
l e a n u, îmbrăcat în haine de vînătoare, cu tolba
de săgeți și arcul, cu cuțitul la briu și c-o topo-
rișcă în mînă.

C o m i s u l C ă ț e l e a n u: Se-mbună domnul?
20 A r b o r e: Nu vorbi nimic. Eu îi deșirai vicleșugul
lucrului, cum e spre folosul lui ș-al țării. El
fluieră și pocnește din frunză. Uneori se-ntunecă
și dă din cap. Îi spusei că Luca Cîrje a plecat
pregătit cum să aducă vorba ca să fie spre lauda
și fala lui, el... Mă îngheață această muțenie.
25 Dacă văzui, o luai razna prin păduri... El,

copilul care mi-a rămas pe brațe, pe care l-am slujit cu credință... mă urăște!

C o m i s u l C ă ț e l e a n u: E mîhnit pe noi...
Nu l-ai auzit?...

5 A r b o r e: A! să-l fi auzit cînd eram numai cu el...
A răcnit, s-a strîmbat, s-a înecat... Abia și-a venit în fire. S-a uitat lung la mine și mi-a zis apăsînd pe fitece cuvînt: „Arbore, or te leapezi de gîndul tău, or de nu!“... Și m-a măsurat cu ochii...

10 C o m i s u l C ă ț e l e a n u: Așa e el, cu toane.
A r b o r e: Cum ai fost să fii, așa ești... Eu sunt în lucrul domnului ș-al țării... Ar fi o nebunie, și pentru domn și pentru țară, să ne punem bine cu turcii și rău cu leșii. N-aș vrea să ajungem ca muntenii. Pînă și Neagoe, înțeleptul, a fost nevoit să dea¹ pe fitece an 500 de copii padișahului... (*Dirj.*) Șoimi și iepe, cît or vrea, suflete, nu!... Ah!...

20 C o m i s u l C ă ț e l e a n u: Dumneata cunoști cît ținem la dumneata... Bun e Dumnezeu... Are să se îmbuneze și Ștefăniță... Să vorbim de altceva... De ce nu luași arcul și săgețile?

A r b o r e: O! ho! arcul sunt astea... (*Arată mîinele.*)
25 Săgețile sunt ăștia... (*Și-arată ochii.*) De te lasă, lasă și tu juvinele... Ei-hei! mi-a slăbit arcul, și săgețile nu se mai duc piuind...

C o m i s u l C ă ț e l e a n u: Și unde rămase?

A r b o r e: La Durău. Peste un ceas încep bătaiașii...
30 Trebuie să pice acum... Să mergem... N-aș vrea să dea ochii cu mine...

C o m i s u l C ă ț e l e a n u: Unde?

A r b o r e: Unde ne-or duce picioarele...

(*Se afundă pe cea dintii cărare din stînga.*)

¹ În textul de bază: *de*; corectat cf. ms., p. 21.

SCENA II

- 5 Logofătul Trotușanu, vornicul Cărbăț, paharnicul Săcucianu, vistiernicul Sima vin pe prima cărare din dreapta, îmbrăcați în haine de vânătoare și armați ca și Cățeleanu. Toporul vornicului Cărbăț e mai mare și mai ager.
- 10 Vistiernicul Sima: Lung drum și greu...
Vornicul Cărbăț: Mai lung și mai greu al vieții...
- Paharnicul Săcucianu: Întunecat... nu mai răsare soarele...
- Vistiernicul Sima: Cerul?
- Paharnicul Săcucianu: Nu, domnul.
- 15 Logofătul Trotușanu: O arătare...
Vistiernicul Sima: Cum, o arătare?
Logofătul Trotușanu: O vedenie... Ce e rău și ce e bine?... Nu fac rău că m-am deprins cu binele... (*Rupe o crenguță.*) Știi tu ce e asta?
- 20 Vistiernicul Sima (*uitându-se lung*) O creangă de brad.
- Logofătul Trotușanu: Așa ți s-arată...
- Vistiernicul Sima: Dar cum vrei să mi s-arate?
- 25 Lucrurile cad supt simțurile noastre așa cum sunt. Numai omul e fățarnic și s-arată așa cum nu e.
- Logofătul Trotușanu: O! ho! care om nu e cum s-arată? La un necaz, la o minie, izbucnește și citești în el ca într-o carte deschisă.
- 30 Nu văzuși acum o săptămână? N-ai înțeles? Când te-a măsurat cu privirile, n-ai auzit pe la urechile tale un jiiit?
- Vistiernicul Sima: Nu.
- 35 Logofătul Trotușanu: N-ai simțit, Săcuciene, cine s-apropia de gâtul tău?
- Paharnicul Săcucianu: Cine s-apropia?
- Logofătul Trotușanu: O sabie...
- Paharnicul Săcucianu: A cui?
- 40 Logofătul Trotușanu: A lui!

- Vornicul Cărbăţ: De ce ți-e scris nu scapi.
 Logofătul Trotușanu: Și credința e o
 arătare a minții...
- 5 Vornicul Cărbăţ: Astea-s lucruri grecești.
 Logofătul Trotușanu: Blagoslovită fie
 țărîna dascălului Isocrat candiotul: el mi-a
 dat înțelesul vieții...
- Vornicul Cărbăţ: Dar tătină-tău ce-ți
 dete, logofete?
- 10 Logofătul Trotușanu: Arătarea vieții...
 Vistiernicul Sima (*la cărarea a doua din
 dreapta*): Parcă p-aici ne-a poruncit domnul
 să ne suim, pînă la trei gurguie...
- Paharnicul Săcucianu¹: La cele trei
 stahii...
- 15 Vornicul Cărbăţ: Acolo bat hearele. Gro-
 zav aş vrea să năpustească un zimbru furios...
 cu trupul lui de bou mai șui, cu picioarele mai
 înalte, cu capul lunguiet, cu coarnele drepte,
 aduse puțin la vîrf... O! fuge ca săgeata, s-arun-
 că peste girle ca o nălucă și se cațără pe pieptul
 de piatră ca zidul de drept...
- 20 Logofătul Trotușanu: Ai ucis?
 Vornicul Cărbăţ: Ucis... Cu răposatul
 Bogdan am colindat munții noștri din muntele
 Iancului pîn-n munții Vrancei. Odată eram pe
 Bicaz. Vodă ici, eu colea. Unde ne pomenim
 c-o namilă zburînd că parcă ar fi avut aripi.
 Ar fi spart pe Bogdan de nu ferea-n lături și
 nu i-aș fi înfipt toporul drept între coarne.
 30 S-a ridicat în două picioare, și-a proptit capul
 în piept... Un răget... A sărit de doi stînji...
 Și-a picat ca o pasăre năprasnică!
- Logofătul Trotușanu: Eu nici n-am vă-
 35 zut...
- Vornicul Cărbăţ: Capul lui, cum era capul
 de pe pecetea lui Dragoș.
- Logofătul Trotușanu: Mai suim mult?
 Vornicul Cărbăţ: Ca de la Durău pînă aici.

¹ În textul de bază: *Vist. Sima*; corectat cf. ms., p. 23.

Paharnicul Săcucianu: Din coarnele lui
să fac un pahar...

(Se afundă pe a doua cărare din dreapta.)

Vornicul Cărăbăț: Cam subțire...

5 Paharnicul Săcucianu: Fie...

SCENA III

Pîrcălabul Condrea, vistiernicul Ieremia, postelnicul Șearpe, Cătălin, Toader și Nichita vin pe înția cărare
din dreapta, îmbrăcați ca vînători.

10

Pîrcălabul Condrea: Aici ne-a zis să-l
așteptăm.

Postelnicul Șearpe: Vineși el cu ceilalți.

Vistiernicul Ieremia: Vremea ploaie...

15 Postelnicul Șearpe: Nouri se ridică din
creștetele pădurilor ca sineala închisă... Ai
zice că ard pădurile de brazi și de molizi...
Cătăline, ați întîlnit multe sălbătăciuni?

20 Cătălin: O! cît lumea! Mă mir cum d-avu răbdare
domnul să nu-nceapă vînătoarea de cum dădu-
răm în ocolul slobod al Cîmpulungului... Barim
să ne fi lăsat pe noi să ne cercăm norocul...

Vistiernicul Ieremia: Ca și cum nu l-ai fi
25 cercat destul... În tătari și-n urși, în leși și-n
vulpi, în turci și-n mistreți, săgețile tale se duc
fermecate... Săgeata și vînatul...

Toader: Am dat peste mîțe sălbatice.

Nichita: Lupi și jderi...

30 Pîrcălabul Condrea: Apoi, voi n-ați ținut
drumul drept, ați bătut razna, ca copoi.

Toader: Sub coastele Cîmpulungului, un stol de
irunci...

Nichita: Vulpile colcăie în codrii noștri...

35 Postelnicul Șearpe: Porunca a fost de la
domn să nu scape o săgeată. Vînătorii sunt foc.
Peste o jumătate de ceas ne dezleagă. Să vedem
cine o da mai cu sete...

Nichita: Eu, nea Cosma! Am să las pe Cătălină pe jos...

Cătălin: M-ai lăsa, de nu te-ai grăbi...

5 Postelnicul Șearpe: Vine... Întunecat și alb cum nu l-am văzut niciodată!

Pîrcălabul Condrea: Nu-i trece paraponul..

Vistiernicul Ieremia: Băietanii ăștia să țințească bine, ș-are să-i treacă...

10 *(Se duc înaintea domnului și ajută să dea dupe mângări coșurile cu mâncare și cu vin. Domnul vine căutînd în jos și șuiertînd un cîntec bătrînesc.)*

SCENA IV

15 Ștefăniță, cu cei de sus și cu pîrcălabul Petrică, pîrcălabul Baloș și spătarul Hrană.
Vinători și hăitași.

Pîrcălabul Condrea: Bine, măria-ta?

Ștefăniță (*șuieră*): Mai bine ca oricînd.

Postelnicul Șearpe: Cam ostenit oleacă, măria-ta... La noapte să te odihnești zdravăn...

20 Ștefăniță (*șuieră*): De-a ieși stelele, să număr „o stea logostea“, „două stele logostele“, pîn-a crăpa de ziuă...

Vistiernicul Ieremia: Ș-un vestmînt mai grosior, măria-ta...

25 Ștefăniță (*șuieră*): Da, e frig cît să înghețe vistiieria, și mie nu mi-e mai frig ca acum o săptămînă, cînd era să crăp de căldură... (*Șuieră.*)

Spătarul Hrană: Cum ne-mpărțim, măria-ta?

30 Ștefăniță: Pîrcălabul Condrea, postelnicul Șearpe și vistiernicul Ieremia a să faceți la dreapta, pe cărarea asta, și înainte, pînă dincolo de cele trei stahii, la paltinul cu izvorul... Acolo rînduiți-vă cum veți socoti... A! și flăcării lui Arbore!... Cătălin, tat-tău, bine?

35 Cătălin: Slavă Domnului... E și el aici...

Postelnicul Șearpe: La Durău ai vorbit, măria-ta, cu el...

- Ștefăniță: Ba el cu mine... Să vede că eu nu so-
sistem... (*Se uită spre muchia din stînga și vor-
bește încet.*) Să-l fac să și-o aleagă singur... Sun-
teți trei voinici, tineri și sprinteni, tustrei țin-
tași buni, cu arcurile pe dupe gît, cu cuțitele
la briu și cu toporiștele în mîini... Care din
voi e mai de nădejde?
- Cătălin: Tustrei, măria-ta.
- Ștefăniță: Care e mai tînăr?
- 10 Nichita: Eu, măria-ta.
- Ștefăniță: Care e mai voinic?
- Toader: Tustrei, măria-ta.
- Ștefăniță: Care aruncă cu săgeata mai departe?
- Cătălin: Nichita, măria-ta.
- 15 Ștefăniță: Care ucide ursul cu cuțitul fără a
clipi?
- Cătălin: Tustrei, măria-ta.
- Ștefăniță: Care ia cu săgeata rîndunica din
zbor?
- 20 Cătălin: Tustrei, măria-ta.
- Ștefăniță: Care urcă muchia în dungă ca iedul
sălbatec?
- Cătălin: Tustrei, măria-ta.
- Ștefăniță: Nu pot s-aleg... Alegeți voi... Uita-
ți-vă colo, sus, sus, unde se sfîrșește zidul de
25 brazi, unde se prelinge un nor vînat...
- Toader: Da, vedem...
- Ștefăniță: D-a lungul codrului este o fâșie de
piatră...
- 30 Nichita: Da, vedem...
- Ștefăniță: Acolo bate capra neagră... Care din
voi e mai stăpîn pe el însuși să ia pînda
aceea...
- Nichita: Eu, măria-ta!
- 35 Toader: Ba, eu!
- Cătălin: Luați seama... Muchia aceea să tot fie
de doi coți lățime și d-a lungul ei prăpastie
dreaptă și adîncă. Cum sunteți voi pripiti la
izbîndă, un pas greșit, și-ați cădea ca o piatră
40 într-o fîntînă... pînă jos, praf și fărîme... Acolo
e nevoie de un om încercat, a căruia inimă nu

- sare de curaj, ci așteaptă fiara ca un stei de piatră. Nu e de ei, măria-ta... Mă duc eu!
- Nichita: Firește, iar el când e vorba d-o ispravă mai de seamă...
- 5 Ștefăniță (*prefăcându-se*): Fie! Dar aș fi vrut să vedem pe ceilalți ce pot...
- Toader: Când o să facem și noi încercări d-astea?...
- Ștefăniță (*printre dinți*): Mai degrab' decât nu credeți!... (*Către Condrea, Șearpe și Ieremia.*) Nichita și Toader cu voi... Luați-o iute la picior. În curînd veți auzi de trei ori buciurmînd... (*Pleacă Condrea, Ieremia, Șearpe, Nichita și Toader.*) Ia seama, Cătăline... Cărăruia e-așa de întunecoasă, că parcă nu te-ai sui la lumină, ci te-ai coborî în iad... Și să dai un chiot cînd vei ajunge... Nu-ți zic noroc, norocul e-n brațul tău...
- Cătălin: Nu mă rog de noroc...
- Ștefăniță: Roagă-te!
- 20 Cătălin: Norocul meu e măria-ta, și pentru norocul meu mă rog.
- Ștefăniță: Și pentru tine! Mai ales pentru tine! (*Cătălin s-afundă pe cărarea care suie muntele în partea stîngă.*) Vinătorii, pe aceeași cărare... Știți locurile...
- 25 Un vîntor: Cum să nu, măria-ta, că doar atîta slujbă am învățat de cînd eram d-o șchioapă.
- Ștefăniță: Hăitașii p-astălaltă (*arată cărarea întîia din partea stîngă*), care se lasă oblu... Țineți coasta, înșiruiți-vă... dați gură, sunați din cornuri, băteți cu ciomegile și cu tipsiile... (*Vinătorii și hăitașii pleacă. Către boierii rămași.*) Ah! Ce păcat că n-ați fost! Ah! ce păcat!
- 30 Țineți coasta, înșiruiți-vă... dați gură, sunați din cornuri, băteți cu ciomegile și cu tipsiile... (*Vinătorii și hăitașii pleacă. Către boierii rămași.*) Ah! Ce păcat că n-ați fost! Ah! ce păcat!
- 35 Pîrcălabul Petrică: Cum sosi olăcerul cu cartea măriei-tale, pornirăm, zi și noapte, la drum întins. Siretul se umflase și luase podul umblător de la Ghertoape...
- Ștefăniță: L-aș fi trecut înot!
- 40 Pîrcălabul Petrică: Am pierdut două zile...

Ștefăniță: Două veacuri!

Pîrcălabul Balos: Am pornit din Novograd
cu zece cai d-ai noștri, și am ajuns cu trei; șapte
ș-au tocit potcoavele, au schiopat și i-am lăsat
în drum...

5 Ștefăniță (*aprins*): Le-aș fi turnat potcoave
de argint, numai să fi sosit la vreme!... Aș
fi topit coroana strămoșilor mei... Singur,
singur în tot sfatul, ca o oaie înconjurată
10 de lupi!

Spătarul Hrană: Ei unsprezece, și noi,
trei...

15 Ștefăniță: Și cu mine, treizeci și trei!... Unu
și unu, și nici unul cu mine... Destul am vorbit.
La lucru!... Fiecare cu al lui!... Apucați pe că-
rarea asta... (*arată cărarea din stînga care suie*
muntele) pînă la o colibă de cetini... Acolo e
locul vostru...

(*Petrică, Balos și Hrană se duc.*)

20

SCENA V

Ștefăniță, Moghilă, ceva mai tîrziu,
un ungur.

25

Ștefăniță (*tresărind*): Moghilă, tu ești? Aș fi
vrut cîteva clipe singur... Singur sau cu tine
e totuna... A! dupe gîndul tău fuse... El și-a
ales locul... (*S-aude un chiot depărtat. Ștefă-
niță tresare.*) Auzi?... A ajuns... Să ne uităm...
Îl vezi?... Prinde cu ochii al doilea codru, pe
a doua cută, acolo unde se coboară brazii verzi
30 ca o oaste și se ridică de cealaltă parte întune-
cați și negri... Du-te pe linia dintre unii și alții
pînă sus... Apucă pe fâșia îngustă de piatră
uscată... Spre vîrf... În creștetul prăpastiei ce
se deschide în genunea tăiată d-a curmezișul
35 de un nor alb ca laptele... Nu-l vezi?

Moghilă: Cît un copil... Stă pe brînci... Se uită
în adîncime...

- Ștefăniță: El este!... A! ha! (*Ride nervos și face semn cu mâinele, ca și cum ar prăvăli pe cineva.*) Ei, ai găsit?
- Moghilă: Da... un ungur.
- 5 Ștefăniță: Ei?
- Moghilă: Un tâlhar...
- Ștefăniță (*repede*): Toate păcatele i le iert...
- Moghilă: Ca mitropolitul...
- Ștefăniță: Îl bag în Divan...
- 10 Moghilă: Asta să n-o faci... I-am făgăduit 500 de galbeni, 250 înainte și 250 pe urmă... și pe urmă (*pune mîna pe cuțit*) să-i dăm să nu mai aibă nevoie de nimic și de nimeni...
- Ștefăniță: Să-l ucizi?
- 15 Moghilă: Ca p-un ucigaș!
- Ștefăniță: Dar eu ce fac?
- Moghilă: Cîrmuiești!
- Ștefăniță: Să vie încoa.
- Moghilă (*la cărarea întîia, din dreapta*): Mă!...
- 20 (*Apare ungurul îmbrăcat ca vînător moldovenesc.*)
- Ștefăniță: O! mare și urît e!... Ca vînător?
- Moghilă: De s-o întîmpla să-l vază, să nu se teamă... Știi tu cui slujești?
- Ungurul: Știi...
- 25 (*Ștefăniță tresare.*)
- Moghilă: S-ai să faci întocmai?
- Ungurul: Minteni fac.
- Ștefăniță (*dîndu-i o pungă cu bani*): Cum miroase a rachiu!
- 30 Moghilă: Mă, vezi colo? Nu acolo... Mai la dreapta... Mai sus...
- Ungurul: Văzt...
- Moghilă: Tai codrii și-i cazi drept în spinare. (*Îi face semn de rostogolire. Ungurul se duce p-a doua cărare din stînga.*)
- 35 Ștefăniță (*dupe ce a stat pe gînduri*): Ah! ce-o fi făcînd Irma? O lăsaî în cortul meu...
- Moghilă: Vine, îmbrăcată în haine de vînătoare... Mogîrdici după ea...

SCENA VI

Ștefăniță, Moghilă, contele Irmsky
și Mogîrdici.

- 5 Ștefăniță: A! vii ca turturică ușoară, ca o lumină de vară care încălzește și deșteaptă firea posomorită! Aici (*întinde brațele*), fiară care îmblinzește pe cel mai hain vînător! (*O ridică-n sus, o învîrtește ș-o sărută apăsător.*)
- 10 Contele Irmsky: Atît sunt eu de fiară cît ești tu de hain. (*Îl sărută.*) Ce-ai să faci cu cuțitul?
- Ștefăniță: Să... cînd te-i repezi la mine...
- Contele Irmsky: Atunci nu mă repez...
- Ștefăniță: Mă repez eu la tine... (*O sărută.*)
- 15 Mogîrdici: Mă uit și nu-nțeleg! Frumos băiat?... Și m-am trezit d-o zi... Nici-o picătură...
- Ștefăniță (*pe gînduri*): Cine-o fi oftat așa de greu?...
- Moghilă: În ograda de la castel?
- 20 Contele Irmsky: Da, cine-o fi oftat?
- Mogîrdici: Cînd mă muiase somnul?... Eu am oftat...
- Ștefăniță: Tu? Ca un urcior spart și aruncat în gunoi...
- 25 Mogîrdici: Oare!... Se făcea că Moghilă îmi luase berheciul... Eu trebuie să fi oftat... Tot drumul am oftat, că mă doare furca pieptului... Pe la Iacobeni adormisem călare. Dormeam și visam vise urîte. Se făcea că-mi întinde cineva o cană...
- 30 Moghilă: Cu apă...
- Mogîrdici: Tu erai, diavole... Și eu, dupe el... „Mă neică, numai o dată, numai o dată s-o pui la gură...” (*Ștefăniță sărută pe contele Irmsky.*)
- 35 Oare!... El îmi făcea cu mîna... Eu, dupe el... (*Ștefăniță sărută pe contele Irmsky.*) Ei! se-n-groașe gluma!... Pînă ce-am venit în nas... Tu fuseși, butie de Nicorești, că mă luași de ceafă...
- 40 Moghilă: Ca p-o cîrpă...

- M o g î r d i c i ...și m-aruncași într-o butcă... (*Ștefăniță pune pe genuchi pe contele Irmsky.*) A! dîrli-dîrli ha-ha! Cogeamite vlăjganu în brațele lui vodă!... Cum ajunsei la Hangu nici eu nu știu...
- 5 M o g h i l ă: Cum deschideai ochii, ca un țap: be-be-heciu!... N-ai nici o măsură...
- M o g î r d i c i: Ba am, cum să nu... De trei ori ca tine și de două ori ca vodă...
- 10 Ș t e f ă n i ț ă (*se scoală și se uită îngrijat la muchia goală*): Acolo... da, acolo...
- C o n t e l e I r m s k y: Ce să fie acolo, măria-ta?
- Ș t e f ă n i ț ă: Semn de ploaie și de vijelie!... Să-ncepem...
- 15 M o g î r d i c i (*desfăcînd coșurile*): Să-ncepem...
- Ș t e f ă n i ț ă: Să sune buciumele...
- (*Moghilă se duce pe întîia cărare din dreapta și apoi vine. Se aud buciumele.*)
- M o g î r d i c i: Cotnar, Nicorești, Odobești, Huși... Berheci... O! Berheciu e ca o fată mare, așa se rumenește în pahar...
- 20 (*S-aud zgomotele hăitașilor. Din cînd în cînd trosnesc codrii.*)
- Ș t e f ă n i ț ă (*agitat*): Ascultă, dragă conte, și nu tresări! Unde ți-e arcul și tolba? Unde, toporul? Unde, cuțitele? Să nu-ți tremure mîna... Să zboare săgețile... Să-nfigi cuțitul pînă în plăsele... O! ce fraged ești!...
- 25 C o n t e l e I r m s k y: Sunt rele fiarele voastre?
- 30 Ș t e f ă n i ț ă (*din ce în ce mai agitat*): O! nu! sunt blînde și drăgălașe! Mistrețul umblă binișor ș-are dinții ca ai tăi, mărgăritare înșirate pe un fir de argint! Cerbul s-aruncă blajin din muchie în muchie și-are leagăn de mătase în coarnele lui! Ursul e ca moșneagul lui Dumnezeu, pe cine întîlnește îl strînge în labe, să-i treacă junghiul și durerea de mijloc! Zimbrul, dupe care s-a luat pecetea Moldovei, o jucărie care te gîdelă cu coarnele lui drepte și ascuțite! O! dulcele meu copil, nu te teme de fiare, ci de
- 35
- 40

- om să te temi!... (*Se uită în stînga, la muchia goală.*) Ah! acolo!...
- 5 C o n t e l e I r m s k y: Ce este acolo, măria-ta?
 Ș t e f ă n i ț ă: Semn de ploaie... O să plouă cu lacrimi...
- C o n t e l e I r m s k y: A!
 M o g h i l ă: Măria-ta!
 M o g î r d i c i (*bea*): Ei, cum căzui eu, neiculiță!...
 Să-mi rup nasul, și mai multe nu...
- 10 Ș t e f ă n i ț ă: Că omul este o fiară pe care n-a îmblînzit-o veacurile... Ascultă hăitașii și ascultă și fiarele... Care urlă mai fioros?... Ele fug și zgomotul lor este fuga deznădejdei! Ei haue a bucurie! Ele stau retrase în codri, ei vin de la
- 15 sate și orașe și le scormonesc vizuinele! Ele se apără, ei izbesc! Dumnezeu a făcut pe om prădalnic și cumplit... Iacă toporul acesta... Îl vezi ce coadă are?... Să-l învîrtesc cu minie, și coada lui va crește, și gura lui va despica
- 20 tidva fiarei care pîndește acolo!
 M o g h i l ă: Măria-ta! Măria-ta!
 Ș t e f ă n i ț ă (*încet și nervos*): Nu mai ajunge!
 C o n t e l e I r m s k y: Cine s-ajungă?
- 25 Ș t e f ă n i ț ă: Fiara!... Și nu se mai sfîrșește!...
 C o n t e l e I r m s k y: Ce să se sfîrșească?
 Ș t e f ă n i ț ă: Vînătoarea!
 M o g î r d i c i: Ba să ție! De ce să se sfîrșească?
- Abia am început. De ce-am venit la vînătoare?
 Să vînăm! (*Bea. Mogîrdici e cam amețit.*)
- 30 Ș t e f ă n i ț ă (*mai domol*): Mulți vînează ca tine și se-ntorc acasă cu vînat și cu nume...
- M o g î r d i c i: Dacă au noroc... La vînătoare este așa: să tragi și să nemerești... Ba nu... Să nemerești și să tragi! (*Bea. S-aud trosnituri care s-apropie.*) Ce să fie?
- 35 M o g h i l ă: Un cerb.
 M o g î r d i c i: Oare!
 Ș t e f ă n i ț ă (*privind în gol*): Ce, ți-e frică?
- M o g î r d i c i: Mie? Aș vrea să vie! (*Bea.*)
- 40 Ș t e f ă n i ț ă: Ce-ai face?
 M o g î r d i c i: M-aș face mort, de n-aș muri. (*Bea.*)

- Ștefăniță: Moghilă, un pahar de vin... Mi-e frig...
- Moghilă: Cotnar?
- 5 Ștefăniță: Da... Poftim, conte, pe scaunul Moldovei... *(Îi arată un buștean.)*
- Contele Irmsky: O! frumoasă și mândră e Moldova!... Cu codrii ei de pomi roditori... Cu câmpiile ei aurite... Cu coastele ei cu fîn de flori mirositoare...
- 10 Moghilă: Oștile voastre, cînd năpădesc vara, nu-și iau de mîncare și se nutresc cu prune, mere și pere... că de multe ori pier de pîntecăraie...
- Mogîrdici: Oare!
- 15 Ștefăniță *(privind în gol)*: Bogată, bogată și frumoasă... Zgîrii pămîntul, și griul îți dă la bob treizeci de boabe, secara treizeci și cinci, orzul șaizeci și meiul peste trei sute...
- Contele Irmsky: Aș vrea să fiu moldovean!
- 20 Mogîrdici: Mă crezi? Eu aș vrea să fii moldoveancă!
- Ștefăniță: De ce, Mogîrdici?
- Mogîrdici: Toată ziua aș ține-o pe genuchi... Dîrli-dîrli, ha-ha... *(S-aude o trosnitură în apropiere.)* Ce să fie?
- 25 Moghilă: Ursul!
- Ștefăniță: Toporu!
- Mogîrdici *(uitîndu-se în stînga)*: O! cîtă dihania! Patruzeci de mucenici... țineți-mă... Ah! mor! *(Cade leșinat.)*
- 30 Contele Irmsky: Ce faci, măria-ta? *(Contele Irmsky cade în genuchi, tremură și-și acoperă fața cu mîinile. Ursul mormăie și s-apropie. Moghilă cu toporul în dreapta și cu stînga ține pe Ștefăniță.)*
- 35 Moghilă: Măria-ta, e primejdie... Primejdia e a mea!
- Ștefăniță *(smucindu-se din mîna lui Moghilă)*: Fiară la fiară!... Mi-e sete de sînge!... *(Ștefăniță învîrtește toporul.)* S-a ridicat în două labe... A!... S-a umflat!...
- 40 *(S-aude un răcnet și-o lovitură seacă între brazi.)*

- M o g h i l ă (*din desiş*): Măria-ta!
- Ş t e f ă n i ţ ă (*venind cu mîna sîngerată şi galben la faţă*): S-a isprăvit! (*Tresărind.*) Nu încă! (*Se uită spre muchie.*) Acolo... Tot acolo!... Un
- 5 pahar de vin... (*Bea.*)
- C o n t e l e I r m s k y (*tremurînd*): A trecut ceasu-
su-ăl rău! (*Îl mîngîie.*)
- Ş t e f ă n i ţ ă: Nu încă... Va trece!
- C o n t e l e I r m s k y: Sînge? Eşti rănit?
- 10 M o g h i l ă: Sfişiat?
- Ş t e f ă n i ţ ă: Zgîriat... nimic...
- M o g h i l ă: Să te spăl...
- Ş t e f ă n i ţ ă: O! să mă speli...
- M o g h i l ă: Să te leg...
- 15 Ş t e f ă n i ţ ă: Leagă-mă şi nu mă spăla!
- M o g î r d i c i (*se dezmeticeşte şi se uită în stînga*):
S-a sfîrşit?... Iar îl văz, iar mor! (*Cade pe spate.*)
- Ş t e f ă n i ţ ă (*uitîndu-se la muchie*): O! oh! mi-n-
gheaţă sîngele!... Fiara pîndeşte!... S-aruncă!...
20 (*Face semn cu mîna dreaptă, ca şi cum ar rostogoli pe cineva. S-aude un răsunset departe.*) Ah!
a! a!
- (*Începe să rîză şi să se strîmbe epileptic.*)
- 25 C o n t e l e I r m s k y: Ce ai, măria-ta? (*Ştefăniţă rîde nervos.*)
- M o g h i l ă: I-a făcut rău lupta cu ursu... (*Ştefăniţă rîde.*)
- C o n t e l e I r m s k y: Nu, necontenit s-a uitat
30 într-acolo...
- M o g h i l ă: Ți s-a părut!
- Ş t e f ă n i ţ ă (*ostenit*): Să mă odihnesc... (*Îi curg lacrămile.*) D-acum încolo... s-a dus... s-a dus...
s-a dus... (*S-aşază p-un butuc.*) Vînătoarea a
35 început... De azi, cine m-ar întrece la vînă-
toare?
- C o n t e l e I r m s k y (*îl mîngîie*): Măria-ta, ai
ucis o fiară...
- Ş t e f ă n i ţ ă: Două!... Oleacă de...
- 40 C o n t e l e I r m s k y: Apă?

- Ștefăniță: Vin!
- Moghilă (*plecându-se la urechea lui Ștefăniță*): Doamne, ești ca un copil!
- 5 Ștefăniță: Am fost!... Puilul de lup, când dă de sînge, lasă țîța lupoacei și e lup!... Prăpastia s-a căscat... și l-a înghițit... și s-a dus...
- Contele Irmsky: Cotnar?
- Moghilă: Da, cotnar.
- 10 Ștefăniță: ...S-a dus într-o clipă... Și clipa aceasta o văz neconținut!
- Contele Irmsky (*dînd paharul domnului*): Ce vezi, măria-ta? (*Îl mîngîie.*)
- Moghilă: Nimic!
- 15 Mogîrdici (*se dezmeticește și se ridică în șezut*): Ce face?... Voi beți și eu nu?
- Ștefăniță: Sufletul meu ostenit plutește pe supt cetinii de brazi, singur, ca un cuc care taie aerul și nu i s-aude zborul!... Moghilă, un pahar...
- (*S-aude trosnind prin desîș.*)
- 20 Mogîrdici: Oare! Cine să fie?
- Moghilă (*încet, lui Ștefăniță*): Ungurul...
- Ștefăniță: Adevărata fiară! Toporul!
- Mogîrdici: Nu mai spune, iar mor... (*Iar cade pe spate.*)
- 25 Moghilă (*trăgînd cuțitul*): Să-i dau și rămășița.
- Ștefăniță (*trist*): Să nu-l înșeli...
- (*Moghilă s-aude prin brazii din stînga.*)
- Moghilă: Ia-o înainte...
- (*S-aude un răcnet și o cădere.*)
- 30 Ștefăniță: Plătit...
- Contele Irmsky (*tresărind*): Ce, măria-ta?
- Ștefăniță (*pe gînduri*): Și rămășița...
- Moghilă (*se întoarce galben ca ceara*): L-am tîrît în desîș...
- 35 Contele Irmsky: Pe cine?
- Moghilă: Pe fiară...
- Mogîrdici (*dezmetecîndu-se și bînd*): Vînătoare or foc... Nu poți să bei un paar în tihnă...

- Ș t e f ă n i ț ă (lui Moghilă): Ai ucis ca și mine...
 Ți-a sfîșiat mîna...
- M o g h i l ă: Nu, m-a stropit...
- 5 Ș t e f ă n i ț ă: Spală-te și nu te lega... Tu nu vezi
 clipa pe care o văz eu necontenit... (*Se uită
 drept înaintea și face cu mîna semnul rostogolirii.*)
- M o g h i l ă (*încet, către contele Irmsky*): Irma, ce
 te uiți așa?... Nițică apă, să-mi spăl cuțitul...
- 10 Ș t e f ă n i ț ă (*uitîndu-se ținută*): Ochii de mi i-ai
 scoate, și tot am să văz înaintea lor omul și
 prăpastia...
- M o g h i l ă: N-asculta, Irma... n-ai să înțelegi ni-
 mic... E cam bolnav măria-sa... Frigurile în-
 tîiului urs pe care-l ucide...
- 15 Ș t e f ă n i ț ă (*abătut*): Da, da, sunt cam bolnav...
 Să sune buciumele... Să înceteze vînătoarea...
 (*Moghilă iese pe cărarea întîia din partea dreaptă
 și poruncește să buciume.*)
- M o g î r d i c i (*deșteptat din ameteală*): Ce-o mai fi
 20 ș-asta?
- Ș t e f ă n i ț ă: Ziua d-apoi, cînd se vor scula morții
 din morminte!
 (*Moghilă revine.*)
- M o g î r d i c i (*dă să se scoale și nu izbutește*): Să
 25 se scoale cine o putea...
 (*S-aud în depărtare cetele de hăițași și de vînători
 cîntînd din amîndouă părțile.*)
- Ș t e f ă n i ț ă: Și ei au întins curse fiarelor... Fără
 ei n-am fi ucis... Dar ei au poftă de cîntat și
 30 cîntă frumos... Ia! să ascultăm!... (*S-aud cîn-
 tecele. Vorbele nu se deslușesc.*) Cei cari urlau
 adineauri au glas de îngeri... În om e un înger
 și-un demon... Mulțimea crede că îngerul stă
 la dreapta și demonul la stînga... E una și ace-
 35 eași, pretutindeni și totdeauna: fățarnicia!
- M o g h i l ă: Cu demonul cîrmuiești, cu îngerul te
 cîrmuiește.
- Ș t e f ă n i ț ă (*spre Irmsky*): Vino încoa, demone!...
 Ce te uiți? (*Irma se uită la Mogîrdici.*) A ador-

- mit... Să se scoale cine o putea... Adu mijlocul să ți-l cuprinz, și capul, și ochii, și gura, și părul cu miros de rozmarin... Aici... așa, așa... bine... (*Irma se așază lângă dînsul.*) De un an nu te-am alintat, demon de care îngerului meu i-e dor... Moghilă, sărută mîna asta... Joacă-te cu mîna ei... (*Moghilă îi sărută mîna.*) Ia seama... Pînă aici e voie... Mai departe dai peste demonul meu...
- 10 M o g h i l ă: Nu te teme... Eu nu sunt ca albinele, să-mi moi botul în orice floare...
- C o n t e l e I r m s k y: Așa-mi place, stăpîne, cînd rîzi, cînd mă săruți, cînd ești un om ca toți oamenii...
- 15 Ș t e f ă n i ț ă: Sunt domn... și nu mai sunt om ca toți oamenii de azi înainte...
- (*Încep să s-adune oamenii.*)

SCENA VII

- Cei de sus și logofătul T r o t u ș a n u, vornicul
C ă r ă b ă ț, paharnicul S ă c u e a n u.
- 20 M o g h i l ă (*încet, lui Ștefăniță*): Măria-ta, boierii! Ș t e f ă n i ț ă: Bine... Lasă... O! ho! iaca și Trotușanu, și Cărbăț, și Săcueanu... Acum vă întreb: ați avut noroc la vînătoare?
- 25 V o r n i c u l C ă r ă b ă ț: Trotușanu a săgetat un cerb de zece ani... Și ce falnic își purta coarnele cu zece ramuri...
- L o g o f ă t u l T r o t u ș a n u Cărbăț a ucis cu toporul un zimbru... Vărsa văpăi din ochi...
- 30 Cînd se năpusti, zisei: „S-a sfîrșit cu Cărbăț!” Și Cărbăț crescîncă p-atît cît e, și-odată făcu „he!”... Și drept între coarne îl nemeri... Ș t e f ă n i ț ă: Cine ucide oameni... ușor la fiare... Săcueanu?
- 35 V o r n i c u l C ă r ă b ă ț: Un țap negru.
P a h a r n i c u l S ă c u e a n u: Dar măria-ta?
Ș t e f ă n i ț ă: Un urs...

Contele Irmsky: O! câtă dihania!
Logofățul Troțușanu (lui Ștefăniță): Ești
rănit la mână?

5 Ștefăniță: A, zgîriat... Când a căzut, și-a pre-
lins ghiarele... Veniți să-l vedeți...

(Se duc și-l privesc.)

Toți: O! o!

(Revin în scenă.)

10 Vornicul Cărbăț (lui Moghilă): Dar tu,
voinice?

Contele Irmsky: Și el a ucis ceva... Ce-ai
ucis?

Moghilă (încurcat): Eu? Nimic...

Vornicul Cărbăț: Ești plin de sînge...

15 Moghilă: A! da! un lup!

Vornicul Cărbăț: P-aici, lupi?... Nu prea
sunt...

(Mogîrdici sforăie.)

20 Ștefăniță (repede): Săcuene, ia doi vînători și
cărați pe Mogîrdici într-un cort, dar într-un
cort cu merinde și cu vînațuri...

(Îl iau de mîini și de picioare și-l duc.)

Mogîrdici (amețit): Binișor, Moghilă, că-mi
verși Berheciul...

25 (S-aude în codru comisul Cățeleanu.)

Comisul Cățeleanu: Mă! n-ați dat de Că-
tălin?... N-ați văzut pe Cătălin, mă? (Intră în
scenă într-un suflet.) Ah! măria-ta, se vorbește
că...

30 Ștefăniță (tresărind și căutînd în jos): Ce se vor-
bește? Cine vorbește?

Comisul Cățeleanu: Dar nu se poate, ar
fi prea mare nenorocirea și prea nedrept cerul
cu bietul Arbore!... S-a răspîndit zvonul că ar
35 fi căzut în prăpastie...

(Toți tresar.)

Ștefăniță (*uitându-se pieziș și pe supt gene*):
Cine?

Comisul Cățeleanu: Cătălin!

Vornicul Cărbăț: Cătălin?

5 Ștefăniță: Să fi căzut?... Cătălin?... El, care
sărea din stei în stei, care urca muchea ca o
capră sălbatecă?... Și ziua la miază mare?...
Nu se poate...

10 Vornicul Cărbăț (*printre vânători*): Mă,
nu știți de urma lui Cătălin?... Nici voi?...
Nimeni?...

Un vânător: Ba mie mi-o spus Ion, și lui Ion
i-o spus Dragu, și lui Dragu i-o spus a lu Maftei
15 că s-ar fi auzit di pi muchia șeea o uruitură ca
și cum s-ar fi năruit toți bolhanii. Cică ar fi
dat boierul de-a berbeleacul... Apoi dă, a hi,
n-a hi...

Ștefăniță (*agitată*): Să mai sune buciurile de
adunare... Buciumați, măi!... Buciumați...
20 Mort d-ar fi, să auză!... (*Vede pe Arbore viind.*)
Șiiit!

SCENA VIII

Cei de sus și Luca Arbore.

25 Ștefăniță: Pe unde ai fost, Arbore?... Ești
bine?... N-ai auzit nimic? Adică ce s-auzi?...
Ești bine?...

Arbore (*vesel*): Măria-ta mă cercetează?... Oh!
bunul meu domn! (*Îi ia mâna și i-o sărută. Ștefăniță se întoarce cu spatele la el.*) De se poso-
30 morește cerul, plămădește bogățiile, de iese soa-
rele, cresc bogățiile!

Ștefăniță: De ce n-ai stat pe lângă mine?

Arbore: Nu voiam să turbur petrecerea măriei-
tale... Am colindat codrul... După ce m-am
35 despărțit de Cățeleanu, am numărat șiragurile
de brazi... Voiam să uit...

Ștefăniță: Ce?

Arbore: Că nu-mi răspunseși azi-dimineață...
Ștefăniță: O! buciumați, măi... buciumați...
mort d-ar fi...

5 Arbore: Cin' să fie mort? (*Mirat.*) De ce lăsați
capetele în jos?... S-a întâmplat ceva? Și cui?...
Nu văz pe Petrică, și Baloș, și Hrană... Încotro
au apucat?... P-aici?... De ce nu vin?... Bu-
ciumați, mă, cu toți dodată... Troțușene, ce
10 s-a întâmplat?... Cărbăț, taci și gîfii ca la răz-
boi înainte d-a începe bătălia...

(*Se uită la toți.*)

Logofătul Troțușanu: Zădărnicia zădăr-
niciilor și toate sunt zădărnicii...

15 Arbore: Nu pricep...
Vornicul Cărbăț: Bine-ar fi...

Arbore: A! a!... Nu se poate...

Ștefăniță: Ce nu se poate, Arbore?...

20 Arbore (*caută cu ochii*): Bătrîn, neghiob, măria-
ta... Nici pe copiii mei nu-i văz... A! nu, nu!...
Ei, ca totdeauna, cei dintîi la năvală, cei din
urmă la încetare... Cătălin... (*Mișcare între bo-
ieri.*) Ce vă turburați?... Cătălin... (*Se uită
la boieri.*) S-a luat dupe mine și m-a întrecut,
Toader dupe Cătălin, și-o să-l întreacă. Nichita
25 dupe Toader, și o să le iasă în frunte... Cătălin
merge fluierînd pe muchia prăpastiilor... (*Se
uită la boieri.*) Toader, și pe funie... Nichita
p-o muchie de cuțit... (*Tresărind.*) În codrii
noștri nu e fiară pe care să n-o răpuie, nici întu-
necime pe care să n-o pătrunză... Mai ușori ca
30 fulgul și mai tari ca oțelul... Nu e așa, măria-
ta... că i-ai văzut în Muntenia pîn' la Tîrgu-
șor...

35 Ștefăniță (*se reazimă d-un brad și-și întoarce
capul*): Da, da...

Arbore (*simțînd începutul unei temeri*): Nu-i așa,
Cărbăț... că... tu... i-ai învățat meșteșugul...

40 Vornicul Cărbăț: Da, da, voinicii tăi des-
chid pîrtii printre dușmani ca-n zăpada moale...
oh!...

- Arbore: A! iată o ceată care s-aproprie... (*Se uită spre dreapta.*) Ce păcatele, m-au lăsat ochii! S-a oprit... Se despart... Trei au apucat întîi... Ceilalți, cari duc ceva pe umeri, au rămas mai la urmă... E Petrică... și Baloș... și Hrană... (*Îndoiala-i crește.*) Toți, Baloș?... Petrică, toți?...
- Pîrcălabul Petrică: Aproape toți...
- Arbore (*emoționat*): Cine lipsește?
- 10 Spătarul Hrană: Unul, numai unul, și parcar lipsi o mie! (*Hrană lăcrîmează.*)
- Arbore (*îndurerat*): U! u! Toaaader! Nichiiiita! U! u! (*S-aude răspunzîndu-i din codru: u! u!...*) Mi-a înțeles glasul!... E Nichita!... Ah! sunt ei! (*Se repede la Ștefăniță.*) Crede la un bătrîn, măria-ta!
- 15 Ștefăniță (*muncit și concentrat*): Așteaptă... Nu e nimic, Arbore...
- Arbore: Crezusem... Dar nu crezusem nimic... Vin grămadă... Duc un vînat pe umeri...
- 20 Ștefăniță: Un vînat...
- Arbore: Prea vin încet... Măăă, aici sunt tătarii, porniți ca la bătlie!... E cine să-mi închiză ochii, pustii de ochi cari se umezesc de bucurie... (*Se șterge la ochi.*) A! Nu văz pe Cătălin! Doar Toader și Nichita... Oh! bătrîn nesocotit!... Trebuie să vie mai la urmă... (*Se uită la boieri și-i vede încremeniți cu ochii în jos.*) Ce?... (*Intră Toader și Nichita și pun la pămînt o năsălie de cetini. Ștefăniță tresare și încleștează pumnii.*)
- 30 A! tustrei?...
- Nichita: Da, tată, tustrei... Iacă p-altreilea... (*Izbucnește în plîns.*)
- Arbore (*cu spaimă*): Rănit?
- 35 Toader (*plîngînd*): Mort!
- Arbore (*zdrobit de durere*): Ah! Doamne, ce ți-am făcut și ce mi-ai făcut?
- Ștefăniță: Cine? Eu?
- Moghilă (*încet și aspru*): Ce faci?
- 40 Arbore (*iși rupe încheietorile de la gît*): Aer! aer!... E-adevărat?... Nu face nimic, Toadere! Nu

face nimic, Nichita!... Nu face nimic, măria-
ta!... Dumnezeu a dat, Dumnezeu a luat, fie
numele Domnului (*Ștefăniță tresare*) în veci
binecuvîntat!... Mie mi s-au dus brațele și
5 ochii, măriei-tale cea mai tare platoșe de oțel
și-un ostaș drept credincios... D-acum soarele
va arde capul meu... pe ploaie și pe viscol nu-l
voi acoperi... pînă voi închide ochii și se va
deschide pămîntul!... Adevărat c-a murit?...
10 Și nu plîng... Uitați-vă la mine, că nu plîng,
că nu pot să plîng!... Împrumutați-mi lacră-
mile voastre să plîng la capul lui Cătălin al
meu!... O lacrimă... numai una!... Ah!... (*Cade*
grămadă. Boierii plîng.)

- 5 O tindă în castelul din Suceava. Laițe pe părțile laterale. În fund, două rînduri de stîlpi subțiri susținînd o friză. Stilul ogival. Dupe stîlpi se văd coridoare pierzîndu-se. Pe pereți, arme, străchini și oale, șerpăre, furci, fuse și ștergare. Intrare prin fund. Alte două intrări, una în dreapta și alta în stînga. În mijloc, mai multe scaune, unul ceva mai nalt.

SCENA I

- 10 Ștefăniță și Doamna Tana.
(Ștefăniță, într-o tunică de catifea ca vișina putredă. Pe șoldul stîng, un pumnal. Doamna Tana, îmbrăcată într-un văsmînt închis, cu guler și mînicușe de dantelă.)
- 15 Doamna Tana: Te-aș asculta... Făgăduiește-mi
 că vei izgoni pe contele Irmsky...
 Ștefăniță: Nu-ți făgăduiesc...
 Doamna Tana: Ce te leagă de el?
 Ștefăniță: Nimic și multe...
- 20 Doamna Tana: Nu poți fără el... Dimineața,
 la prînz, la cină, noaptea — o! mai ales noaptea! — cu el mereu... Ș-acum mă prînz că tot la el te duceai... Nu-i ieși din vorbă... Și te lauzi cu voința!
- 25 Ștefăniță: Vorba lui nu-mi stînjinește voința mea. El nu se amestecă în trebile țării... Fac ce cred, cred în ce fac și vreau și pot orice în

- Moldova!... Dacă cu ajutorul lui Dumnezeu sunt toate în țara asta, fără ajutorul lui, și numai din voința Domnului, toate se sfârșimă! Tana, nu pot să te schimb din femeie în bărbat... numai atât!
- 5 Doamna Tana: Nici pe conte, din bărbat în femeie...
- Ștefăniță: De unde știi?... Hî... Și ce-ți pasă de contele Irmsky?
- 10 Doamna Tana: Mie?... Ziseși să împărtășesc din puterea ce o ai de la legi și de la datini strămoșești... Și eu atât îți cer, și nu vrei, și nu poți să vrei, căci supt domnul atotputernic e un om fără puteri care amestecă puterea cu-
- 15 minte și liniștită cu zvicnirile copilărești!
- Ștefăniță: Mă faci să rîz, Tana...
- Doamna Tana: Și tu pe alții...
- Ștefăniță: Pe cine?
- Doamna Tana: Pe boieri!
- 20 Ștefăniță: Pentru moșici, boieri... pentru domn, una... *(Se uită la pumnal și se joacă cu el.)*
- Doamna Tana: La ce te uiți?
- Ștefăniță: Citesc o hotărîre...
- Doamna Tana: Trecută or viitoare?
- 25 Ștefăniță: Ce-mi pasă de trecut!... Ce-a fost nu mai este...
- Doamna Tana: Da, da, ce-a fost nu mai este!... Alexandru cel Bun, care a întocmit Moldova de jos și pînă sus, Ștefan cel Mare, care mișcă tocmirea lui Alexandru, însuflețind-o cu sufletul lui, biruind și întinzînd stăpînirea ei peste sate, orașe și cetăți... dorm somnul de veci în criptele mănăstirilor... Au fost, nu mai sunt... Oase, țărînă, puzderie, trecut!
- 30 Ștefăniță *(uitîndu-se la pumnal)*: Da, da...
- Doamna Tana: La ce te uiți?
- Ștefăniță: Citesc cronica țării... Oh! Începutul a fost greu!...
- Doamna Tana *(uitîndu-se țintă la Ștefăniță)*: Am auzit că bietul Cătălin pîndea p-o muchie îngustă înainte d-a se prăpădi...
- 40

- Ștefăniță (*tresărind*): Da... El și-a fost ales locul...
- Doamna Tana: ...că de la măria-ta se zărea la el și de la el la măria-ta...
- 5 Ștefăniță: Așa e...
- Doamna Tana: Ei, cum se prăvăli în prăpastie cel mai viteaz din ostașii țării?
- Ștefăniță: Nu știu...
- Doamna Tana: Nu-l vedeai?
- 10 Ștefăniță: Ba da...
- Doamna Tana (*ca și cum ar rostogoli pe cineva*): Nu l-ai văzut când...
- Ștefăniță (*repetă semnul rostogolirei*): Nu!
- Doamna Tana: Păcat!
- 15 Ștefăniță: Păcat!
- Doamna Tana: Era înaltă stînca?
- Ștefăniță (*prins de vorbă, răspunde ca un copil*): O! înaltă...
- Doamna Tana: Era adîncă prăpastia?
- 20 Ștefăniță: O! adîncă...
- Doamna Tana (*repede*): Și cum s-a prăvălit?
- Ștefăniță: Așa!
- Doamna Tana (*izbucnind*): Da?
- Ștefăniță (*trezindu-se*): Ce?
- 25 Doamna Tana: Nimic... Și s-a găsit și-un om ucis, îmbrăcat în haine de vînător, aproape de locul unde pîndea măria-ta...
- Ștefăniță: Se zice...
- Doamna Tana: Un ungur, un tîlhar, și asupra lui 250 de galbeni...
- 30 Ștefăniță: Se zice...
- Doamna Tana: Cum se zice?... Toți boierii mi-au spus...
- Ștefăniță: Ei da, așa e!
- 35 Doamna Tana: De unde atîția bani la un om de teapa lui? O comoară pentru un sârman... Și cum de și-a luat comoara la vînătoare?
- Ștefăniță (*pierzînd răbdarea*): Eu știu?
- Doamna Tana: Era ucis de curînd...
- 40 Ștefăniță: De unde știi?

- Doamna Tana: Singele abia se închegase... Și măria-ta erai acolo, cu Moghilă, cu Mogîrdici și cu contele Irmsky, de peste un ceas... Cum de n-ai auzit nimic?
- 5 Ștefăniță (*izbucnind*): Ce vrei să zici?... Că pe Cătălin l-am... (*Ca și cum ar rostogoli pe cineva.*)
- Doamna Tana: A! nu!... bărbatul Oanii... unchiul măriei-tale... cel mai bun vînător...
- 10 cel mai mîndru ostaș... căpitanul copiilor de casă... O! nu!...
- Ștefăniță (*iritat*): Atunci?... Ah! muiere!...
- Doamna Tana: Ce-ți pasă de trecut! Ce-a fost nu mai este!
- 15 Ștefăniță (*concentrat*): Teme-te de mînia domnului ca de urgia lui Dumnezeu! ‘
- Doamna Tana: Nu mă tem de domn, căci nu mă tem de om!
- Ștefăniță (*scos din fire, trage pumnalul*): Uf! Tana!... (*Tana se desface la piept.*) Să ne împăcăm, Tana...
- 20 Doamna Tana: Contele Irmsky, peste graniță... Ștefăniță: Niciodată, mă înțelege?... Niciodată! (*Iese prin stînga.*)
- 25 Doamna Tana (*emoționată*): Cu asemenea domni se duc popoarele de rîpă! (*Ș-acoperă fața. Cade pe scaunul cel mai nalt.*)

SCENA II

Doamna Tana și Niculina.

- 30 Niculina (*intră prin fund*): Doamna plînge?... O!... buna noastră doamnă!... Cine să fi fost așa de păgîn ca să-ntunece pe cea mai strălucită stea de pe cerul Moldovei?... Domniță, plîngi?... De ce?
- 35 Doamna Tana (*ștergîndu-se la ochi*): Mă gîndii l-alde părinți... la Neagoe Basarab și la Despina-doamna... Cum stau lungiți în mănăstire,

- cu fața în sus, liniștiți, în tihnă, mi s-a părut
că-i aud vorbind: „Tu dormi, Despino?“ „Da,
doamne! Dar tu?“ „Și eu dorm lângă tine, că
mult te-am iubit“... Ș-așa, răscolind trecutul,
5 simții că mă înecă lacrămile binefăcătoare...
- Niculina: Auzii și pașii cuiva... Cine fuse?
Doamna Tana: Ștefăniță...
- Niculina: Domnul?... A!...
- Doamna Tana (*o privește lung*): Ce fac fetele?
- 10 Niculina: Lucrează și vorbesc.
Doamna Tana: Ce vorbesc?
Niculina: Vorbesc încet, că nu le-auzi... Cîte-
odată oftează și privesc pe furiș la Oana, care
toarce ș-amestecă fuioarele de în cu cele de
- 15 lînă...
- Doamna Tana: O! biata Oană!... Și de ce ve-
niși, Niculino?
- Niculina: Mă cere taica pînă mîine...
- Doamna Tana: Pînă mîine?... Du-te... Postel-
nicul Șearpe e un om întreg la minte, știe ce
- 20 face... Să nu mă uiți, Niculino...
- Niculina: Pînă mîine?
- Doamna Tana: Și un' te duci?
- Niculina: La tușa...
- 25 Doamna Tana: Și cînd vei fi departe, departe,
să te gîndești la mine...
- Niculina: Departe?... Cît ai arunca cu săgeata de
două ori, atît e de la castel pînă unde mă duc...
- Doamna Tana: Du-te și trimete-mi pe Oana...
- 30 Să te sărut... (*O sărută și-o trec lacrămile.*)
- Niculina: O! iar?
- Doamna Tana: Mi-adusei aminte de sor-mea
Ruxandra... Eram mici și puneam mînele cruce
pe piept, și ziceam: „Eu seamăn cu mucenica
- 35 Barbura“, și ea: „Eu seamăn cu sfînta împără-
teasă Elena“ Încă o dată...
- Niculina: Da, dar să nu-ți mai aduci aminte de
nimic...

(*O sărută și pleacă. Doamna Tana se uită după ea.*)

- 40 Doamna Tana: Ah!

SCENA III

Doamna Tana, Oana și mai tirziu Ștefăniță.

5 *(Doamna Tana șade pe scaunul cel nalt. Oana intră prin fund, îmbrăcată în negru, trasă la față, galbenă, cu părul încărunțit, despletit, tăiat pușin și lăsat pe spate. Oana sărută mîna doamnei și-o aduce la frunte. Doamna o sărută de mai multe ori.)*

Oana: De ce ai ochii roșii?

10 Doamna Tana: De mine te-ngrijești?

Oana: Dar de cine? Pe cine mai am pe pămînt?

Doamna Tana *(trecîndu-i mîna prin păr)*: Așa se juca prin părul tău Ștefan cel Mare...

15 Oana *(tresare)*: Doamnă!... Ast-noapte mi-a venit în vis, și cu glasul lui din bătlîi îmi zise: „Tu dormi, Oană? și Cătălin plînge!” Sării în sus. Mi se bătea inima. Pusei capul pe pernă. Închisei ochii. Și cum mă fură somnul, veni din nou — de astă dată călare — și-mi zise: „Tu dormi, Oană, și Cătălin doarme de veci!” Și un urlet se puse de la miazănoapte. „Tu dormi, Oană, și viitorul care a început va răsturna clădirea ce v-am lăsat moștenire vouă și țării!” Mă deșteptai. Încremenisem... M-apucă fiorii cînd mă gîndesc că jumătate din viața noastră e somn... Dacă o mai veni?... O!...

Doamna Tana: Să nu mai vorbim de vise...

Oana: Nu, să nu...

30 Doamna Tana: Mi-aduc aminte că într-o zi îmi ziseși: „Irmsky e supt în talie, să-l frîngi, și gros în șolduri...”

Oana: Așa mi s-a părut... Am fost rea... M-a pedepsit Dumnezeu...

35 Doamna Tana: N-ai fost rea... L-am văzut chiar în noaptea aceea în brațele lui Ștefăniță... Irmsky e femeie!

Oana: A!... Maică a Domnului!... *(Se închină.)*

Doamna Tana: O femeie pîngărind tronul și țara... Ce-ai face în locul meu?

40 Oana: Aș ruga pe domn s-o lase...

- D o a m n a T a n a: Și pe domn...
 O a n a: L-aș ierta și l-aș iubi!
 D o a m n a T a n a: Dar când domnul îți răspunde:
 „Niciodată!”
 5 O a n a: L-aș ierta...
 D o a m n a T a n a: Tu l-ai crescut, l-ai mîngîiat,
 i-ai făcut jucării...
 O a n a: Și mă mușca de dește... și mă apuca de păr...
 D o a m n a T a n a: Muma lui murise... I-ai fost
 10 mumă...
 O a n a: Oh! era mic și bălai, și părea ca lumina
 candeliei de la sfînta fecioară Maria... Și cînd
 fratele meu, Bogdan-vodă, se oprea la leagănul
 lui, copilul se trăgea speriat, înnodînd brațele
 15 pe dupe gîtul meu...
 D o a m n a T a n a: Da... da...
 O a n a: Și Bogdan se ducea și zicea, zîmbind: „Co-
 pilul tău e răsfățat” Și simțeam mărunta-
 iele-n mine... ca și cum l-aș fi născut eu!
 20 D o a m n a T a n a: Da, da, d-ai-a l-ai ierta...
 O a n a: Jur... că l-aș ierta și fără asta!
 D o a m n a T a n a: Dar fiind soțul tău și domnul
 țării?...
 O a n a: L-aș ierta și l-aș iubi!
 25 D o a m n a T a n a (*cu minie*): Orce-ar face și orce
 ți-ar face?
 O a n a: E domn, e stăpîn!
 D o a m n a T a n a (*pe gînduri*): E domn... e stă-
 pîn... Ce vreme urîtă... De două zile plouă...
 30 O a n a: E bine pentru sămănăturile de toamnă...
 D o a m n a T a n a: Așa fuse în ziua vînătorii...
 O a n a: A! mai spune-mi, că de închiz ochii și ascult
 povestirea ta, simț că mă rostogolesc și eu cu
 el în negura prăpăstiii...
 35 D o a m n a T a n a: Avea ameteți la adîncimi?
 O a n a: A, nu! Ar fi trecut o genune p-o sulică mol-
 dovenească!
 D o a m n a T a n a: Avea obicei să bea?
 O a n a Cătălin? Pînă să bea un pahar, se ștergea
 40 de trei ori la gură...
 D o a m n a T a n a: Atunci?...

- O a n a: Nu știu... Așa a fost să fie...
- D o a m n a T a n a: De la domn se zărea la el...
- O a n a (*muncită*): Se zărea?
- 5 D o a m n a T a n a: Și nici o fiară n-a năvălit asupra lui...
- O a n a: Nici o fiară?
- D o a m n a T a n a: Îl ura cineva?
- O a n a (*tresărind*): De ce mă întrebi?... Nu trecuse înaintea nimănui, ba rămăsese în urmă, cu toate
- 10 că era unchiul domnului... Cine să-l fi urît?... Ah! nu!...
- D o a m n a T a n a: Cu toate că era spaima tătarilor... cu toate că era unchiul domnului și feciorul lui Luca Arbore... abia ajunsese căpitanul copiilor de casă...
- 15 O a n a: O fi rîvnit și el, dar niciodată nu mi s-a plîns...
- D o a m n a T a n a: Și la cîtiva pași de domn s-a găsit un om ucis, aruncat în desiș... un ungur... un țilhar vestit, îmbrăcat în vestimente de vî
- 20 nător moldovenesc...
- O a n a: Cine ți-a spus?
- D o a m n a T a n a: Postelnicul Șearpe... Și asupra lui 250 de galbeni...
- 25 O a n a (*frămîntată*): Cine l-a ucis nu l-a prădat... De ce l-o fi ucis?... Și ce căta un țilhar la vinătoarea domnească?... 250 de galbeni?... Fusesse ucis înainte să sosească domnul la luminiș...
- D o a m n a T a n a: Nu... dupe...
- 30 O a n a (*repede*): De unde știi?
- D o a m n a T a n a: S-a văzut dupe sînge...
- O a n a (*tresărind*): Ah! fusese plătit!... De cine?... Și de ce? (*Tremurînd*.) Cine era cu domnul?...
- D o a m n a T a n a: Mogîrdici, beat, să-l fi trîntit
- 35 un copil... Irma... și Moghilă...
- O a n a: El l-a plătit?... De ce?...
- D o a m n a T a n a: El?... Un calic... 250 de galbeni!
- O a n a: Așa e... nu se poate...
- 40 D o a m n a T a n a: Dar dacă lui Cătălin i-o fi dat cineva brînci în prăpastie? Țilharul acesta i-a

- dat... Pe urmă l-au omorât ca să nu se afle...
Era plătit, cin' l-a plătit?...
- O a n a (*cutremurându-se*): Oh! mi-e frică! mi-e frică!
Taci, Tana! Taci! (*Își acoperă ochii.*)
- 5 D o a m n a T a n a: Cine-a mai rămas?... Lumina
candelei de la preasfânta fecioară Maria!
O a n a: Ștefăniță!
D o a m n a T a n a: Iartă-l și-l iubește!
- 10 O a n a (*plângînd cu hohote*): Ștefăniță! (*Cade în bra-
țele doamnei. Ștefăniță, îmbrăcat în zale, se aude
tipînd înaintea d-a veni.*)
Ș t e f ă n i ț ă: I! i! i! Moghilă! Moghilă! (*Intră
strigînd.*)
- 15 O a n a (*se repede ca o furie spre el*): Oh! ce roșu ești!
(*Cade în nesimțire.*)
Ș t e f ă n i ț ă: Ce are?
D o a m n a T a n a (*stăpînindu-se*): Vedenii, de cînd
pieri Cătălin...
- 20 (*Ștefăniță face semnul de rostogolire. Apoi, îi arată
o scrisoare.*)
- Ș t e f ă n i ț ă (*aprins*): Îîî... Al cui e scrisul ăsta?
D o a m n a T a n a: Al... al... al lui Luca Arbore...
Ș t e f ă n i ț ă (*rizînd*): O s-avem nuntă...
D o a m n a T a n a: Nunta cui?
- 25 Ș t e f ă n i ț ă: Un om bătrîn c-o mireasă tînă...
(*Rîde nervos. Bate în palme. Vin doi copii de
casă.*) Ei-hei! Mai iute! Luați pe Oana și du-
ceți-o binișor în odaia ei... E tînă și nu mai
are bărbat... Are vedenii! (*Rîde nervos. Se duce
la intrarea din dreapta.*) Moghilă! U! Moghilă!
- 30 (*Doamna Tana, care-l privește cu ură, se duce.*)

SCENA IV

- Ștefăniță, Moghilă și Mogîrdici.
- 35 (*Moghilă, îmbrăcat ca un căpitan de copii de casă,
și Mogîrdici, ca ajutorul lui, intră prin dreapta.*)
- Ș t e f ă n i ț ă (*aprins și repede*): Moghilă, să îndo-
iești paza... De două săptămîni am schimbat

- armaşul... Şi am dovada aci... Ştefăniţă nu bea, nu doarme, ci cîrmuieşte... Paloşile ascuţite! Ca briciul!... Dăscurc eu iţele... Nici un fir de păr nu se mişcă fără voia şi fără ştirea mea... Dar tu... Mogîrdici?... Ca umbra de picioarele lui Moghilă...
- 5 Mogîrdici: De cînd sunt ajutorul lui...
Ştefăniţă: Trist ajutor...
- 10 Mogîrdici: Ba vezi c-o să fiu vesel pe nemîncate...
- Ştefăniţă: A, nu-ţi dă de mîncare...
- Mogîrdici: Ba nu-mi dă de băut... A! a întărcat bălaia!... Eu îi cer, şi el: „Tainul!” Şi tainul e d-o jumătate de oca la prînz şi d-o jumătate la cină...
- 15 Moghilă: Ba d-o oca întreagă la cină.
- Mogîrdici: Ai? ce fel de oca? Abia apropii buzele de ea, şi i-am şi suflat în fund... (*Ştefăniţă rîde ca şi cum ar plînge.*) Rîzi, măria-ta, dar să fi fost eu în locul măriei-tale, mă făceam pe mine în locul lui şi-i dam lui locul meu, ca în loc să-mi zică el: „Tainul, apşoara, slujba”, să-i fi zis eu în locul lui: „Tainu, apşoara, slujba!” Rîdeţi, c-am ajuns de plîns!... Mă frig de sete ca prigoriile!... Boul cade-n jug dacă nu bea; calul rabdă de foame, dar de sete, ba; şi d-aia tătarul zice: „Daţi vitelor să bea, că de mîncat găsesc ele!” Că eu, de sunt sănătos, mi-e sete; de mă ia cu călduri, mai foc; de mi-e frig, să mă-ncălzesc; de mi-e frică, să prînz curaj... Care va să zică, să beau!... Ei, ce să beau?... Apă?... Apa mă-neacă... Rîdeţi... Dar, în ce să-neacă omul? În Moldova, în Prut, în Nistru, şi doar pe Moldova, pe Prut, pe Nistru nu curge apă?... O! mi-e sete, măria-ta, mi-e sete!
- 20 Ştefăniţă: Mai rabdă, Mogîrdici, mai rabdă...
- 25 Mogîrdici: Cît să rabd?
- Ştefăniţă: Şi mie mi-e sete...
- 30 Mogîrdici: De ce nu bei?
- 35 Ştefăniţă: Are să curgă talazuri roşii...

- Mogîrdici: Oare?... Şi profir?...
- Ştefăniţă: Să se-mbete şi pruncul în mumă!
- Mogîrdici¹: Da, să bea şi el, de ce să nu bea?
- Ştefăniţă: Moghilă!
- 5 Moghilă: Poruncă, doamne!...
- Ştefăniţă: E bun de ceva ăsta?
- Moghilă: Să bea!
- Ştefăniţă: Mogîrdici, lasă slujba, că nu e de tine...
- 10 Mogîrdici: Oare!?
- Ştefăniţă: Te pui chelar peste vinuri...
- Mogîrdici: Maică luminată! (*Se închină de bucurie.*) Eu n-aş fi găsit ceva mai potrivit pentru mine... Dumnezeu să-ţi dea sănătate, că bine le cârmuieşti...
- 15 (*Ştefăniţă îi face semn să iasă. Mogîrdici iese fugind.*)
- Ştefăniţă (*dupe ce se uită în toate părţile*): Vezi tu, Moghilă? Am aci lumina, şi puterea, şi osînda! (*Îi arată scrisoarea fără să i-o dea.*) Soarele luminează lumea pe dinafară. Acest petecel de piele e mai strălucit ca soarele... Sfredleşte lumea pe dinăuntru... E dăstul să-i pui faţă în faţă... O! ho! ho! cum s-a îngălbenit, cum se şterge, cum se stinge, ca o sinie scoasă din foc care s-ar răci... Mai vezi?...
- 25 Moghilă (*se freacă la ochi*): Abia zăresc...
- Ştefăniţă (*aiurînd, îşi urmăreşte gîndul*): O! aprinde-te, soare, şi luminează încă p-atît, şi tot pe dinafară vei lumina, şi tot pe jumătate! Tu pătezi coprinsul cînd reverşi razele tale!
- 30 Supt slaba ta putere, tot ce este şi se mişcă sau stă va fi pururea tarcat: într-o parte lumină, în cealaltă umbră! În lumina ta, înşelăciunea, în umbra ta, adevărul! Şi cînd nu mai eşti, şi lumina îşi pierde arătarea, atunci lumina adevărului!... Moghilă, am aci cheia cu care să descui sipelele cele mai ascunse ale sufletului omenesc!... Am dezrobirea domnului Molco-
- 35

¹ În textul de bază: *Moghilă*; corectat cf. ms., p. 47.

vei!... O! ho! ho!... Du-te, întărește-te, vino
ș-ascultă la ușe...

M o g h i l ă : Măria-ta, dar...

- 5 Ș t e f ă n i ț ă : Vrei să știi?... Ca muierile!... Șa-ș
de gros?... Or tocmai că ești așa de gros... În
a noua lună... Să nu lepezi... (*S-apucă de cap.*)
Îmi arde de nerăbdare... Ca și cum ar fi strîns
într-o potcoavă... Ia!... S-aud pași... Vin bo-
ierii... Du-te și fă!

10 (*Moghilă iese prin dreapta.*)

SCENA V

Ș t e f ă n i ț ă , L u c a A r b o r e , vornicul
C ă r ă b ă ț , pîrcălabul C o n d r e a , și, mai
tîrziu, ceilalți boieri de divan intră prin stînga.

- 15 (*Luca Arbore, îmbrăcat în negru, cu fața arsă, cu
capul gol și părul în oarecare neorînduială.*)

T o ț i (*plecîndu-se*): Să trăiești, măria-ta!

Ș t e f ă n i ț ă : Da... da... Ați dormit bine?

V o r n i c u l C ă r ă b ă ț : Slavă Domnului!

- 20 Ș t e f ă n i ț ă : Ce nu-ți acoperi capul, Arbore?

A r b o r e : Lasă, măria-ta, să-l ude ploile, să-l vis-
colească zăpada și să-l bată soarele cum l-a bătut
și Dumnezeu!

- 25 Ș t e f ă n i ț ă (*ironic*): Faci ca țărani cînd li se
întîmplă să... (*Semnul rostogolirii.*)...Dar o mie
de capete țărănești nu plătește cît capul tău...
O! da, da, capul tău are nevoie de adăpost, căci
țara are nevoie de capul tău... și eu... O! mai
ales eu!... Ce-aș face fără sfaturile tale?

- 30 A r b o r e : Cînd binevoiești a le cere, le dau și eu
cum pot....

Ș t e f ă n i ț ă : Cînd binevoiești a mi le da, le urmez
și eu cum pot...

- 35 A r b o r e : Ce face Oana, măria-ta, că n-am văzut-o
de două zile...

Ș t e f ă n i ț ă : Oana?... Bine, sănătoasă... Adinea-
ori avu vedenii... Așa îi vine de cînd... (*Face
semnul rostogolirii.*)

Arbore (*tresărind de durere*): Ah!

Vornicul Cărbăbăţ: Biata Oană, că mult îl iubea!

- 5 Ştefăniţă (*surizînd*): Da, era voinic şi chipeş om! Şi Oana se gîndeşte într-una... Şi noaptea se deşteaptă, şi pipăie, şi nu găseşte pe nimeni... Şi e numai de treizeci şi patru de ani!

Arbore (*mîhnit*): E mătuşa măriei-tale!

Ştefăniţă: E femeie!

- 10 Arbore: Şi fata mea!

Ştefăniţă (*rizînd*): O, Arbore, Arbore, de cînd trăieşti, ai uitat... De cîţi ani eşti?

Arbore: Deh! Să nu stric cheful măriei-tale...

- 15 Vornicul Cărbăbăţ: Şi măria-ta să nu răscoleşti amărăciunea lui Arbore.

Postelnicul Condrea: Că e destul de mare!

Ştefăniţă: Ce frumos ţi-ar şede a ție, Condrea, cu barba la ceafă!... Ai încercat?

Pîrcălabul Condrea: Nu, măria-ta...

- 20 Ştefăniţă: Să nu încerci... O singură dată încercă omul... Să nu încerci... (*Intră prin stînga logofătul Trotuşanu, bivel-logofătul Isac, vistiernicul Ieremia, vistiernicul Sima, paharnicul Săcueanu, pîrcălabul Petrică, pîrcălabul Baloş, spătarul Hrană, comisul Căţeleanu şi se închină înaintea domnului.*) Bine-aţi venit şi să vă întoarceţi cu bine!... A, Petrică şi Baloş... Hrană, bună sabia? Ascuţită?

Spătarul Hrană: Ascuţită, măria-ta.

- 30 Ştefăniţă: Şi dreapta, vînjoasă?... O să am nevoie şi de una, şi de cealaltă...

Spătarul Hrană: De s-o muia dreapta, am să tai cu stînga.... Pilda ne-a dat-o Cărbăbăţ...

- 35 Ştefăniţă (*tresărind*): Nici de stînga... nici de... eu nu te-am întrebat... Baloş, la Novograd, s-a-dună?

Pîrcălabul Baloş: Vin cîrduri romăşcanii, parc-ar fi cocori... În zece zile sunt gata...

- 40 Ştefăniţă: Şi-n Suceava vin plăieşii ca la nuntă... Nu e-aşa, Arbore?

Arbore: N-am ştiinţă... Dacă a poruncit măria-ta...

- Ștefăniță (*rizind*): O! bătrînețea, Arbore... Te gîndești la ăl... (*semnul rostogolirii*) care s-a dus... Vezi, eu știu și ce nu mi-ai spus tu... (*Arbore se pleacă.*) O! oricît de jos te-ai pleca cu voință, mai jos te cobori fără voință! (*Trotușanu șoptește ceva lui Arbore la ureche.*) Ce spui, cărturare?
- Logofătul Trotușanu: Nimic, măria-ta.
- Ștefăniță: Nimicuri, cărțile tale... Postelnicul Șearpe n-a venit?
- Paharnicul Săcucanu: Vine-acum... Îl lăsaî cu fetișcana lui în tîrg...
- Ștefăniță (*printre dinți*): Șearpele trece drumul... Hî!...

15

SCENA VI

Cei de sus, Doamna Tana și Oana
vin prin fund.

20

(*Oana e nebună, cu părul în dezordine, și peste rochia neagră, încinsă c-un curmei de tei. Doamna se încearcă s-o oprească și nu poate. Toți boierii privesc muți de durere. Arbore scoate un oftat de spaimă.*)

25

Doamna Tana: Oană, Oană, aici sunt boierii... Doamne, Doamne!

Oana: Nu, nu mai sunt boieri... O apă ș-un pămînt... Eu caut p-al meu și nu-l găsesc... E drăgălaș și micuț...

Ștefăniță: Pe cine caută?

Doamna Tana: Oană, vino-ndărăt... Eu sunt... Doamna...

30

Oana (*privind pe dasupra lumii*): Doamna?... Enainte... Îndărătul meu, întuneric...

Ștefăniță: Să vedem ce vrea...

Arbore (*plîngînd*): Oană, uită-te bine la mine... Eu sunt Arbore, părintele tău... Pe cine cauți?... O! Doamne, Doamne! El mort și ea nebună!

35

Oana: Arbore?... N-avea barbă... cu mustățile aduse... cu părul lunguleț... cu ochii ca doi

- solzi de pește, și, cînd se încrunta, fulgera cu ei... Și la glasul lui auiau codrii... Da! da!...
- Ștefăniță (*făcînd un pas spre Oana*): Ia-o, doamnă, numaidecît...
- 5 Doamna Tana: Fie-ți milă de ea, măria-ta, n-o atinge... E blîndă ca un miel... I-a venit din senin adineauri pe cînd vorbeam...
- Ștefăniță (*tresare*): Și ce vorbeați?... Mi-ai spus că are vedenii de cînd... (*Semnul rostogolirii.*)
- 10 Doamna Tana (*tresare*): A avut... dar nu așa... N-o turburați... Se potolește ea și pleacă... (*Neconținut privește țintă la Ștefăniță.*)
- Oana: Și era drept, și bun, și poporul îi zicea cel Sfînt... Își tîra piciorul ăl drept, ba nu, pă-l stîng... „Nimic, Mario, ce tresari?”
- (*Boierii lăcrămează. Arbore plînge.*)
- Ștefăniță: Ca muierile!... Baloș!
- Oana: „Oană, Oană, ce suflet e-n tine! E-e, e!”
- 20 Și încă ce ostaș!” „Și ce vor doftorii, măria-ta?” „Vor să te sărut, Oană!”
- Arbore (*ștergîndu-se la ochi*): Ce vremuri!
- Vornicul Cărbăț: Alte vremuri!
- Ștefăniță: Vreți să fie tot alea?
- 25 Vornicul Cărbăț: Să se întoarcă măria-ta!
- Oana: „...Pe Voitiș?... Iar pe Voitiș?...”
- Ștefăniță: Ei, ci ca sfîrșește cu aiurările tale!
- Oana: De ce te superi?
- Ștefăniță: Hî...
- 30 Oana: Supărarea e de la diavolul... Ce Dumnezeu, visează?... A! de multe ori omul visează... ce cu gîndul n-a gîndit!... Și eu să mă întorc numai sudori și sînge și să zic: „Nu mai sunt, măria-ta!” „Oană, Oană, ce suflet e în tine! Se vede că tat-tîu, cine-o fi fost, a fost ostaș... Ei, și ce ostaș!” Nu, nu, nu e așa!... (*Se trudește să-și amintească și, neputînd, plînge.*) „Ai înțeles,
- 35

- Oană?" (*Plînge.*) „Da, măria-ta!” (*Suspin.*)
 O! O! oh!... Îl văz. A picat pe scaun... „Mai bine”... „Na, să dați paharul acesta Mănăstirii Putna” (*Plînge.*) Și s-a închinat... „O! Moldovo!”
- 5 Ștefăniță: Bine că s-a sfîrșit!
- Oana: Nu, nu s-a sfîrșit... Ce să se sfîrșească?...
 O, Maică a Domnului... ca lumina de la candelă... Mi se îngroapă buzele în obrazii lui...
 10 Și miroase a cuișoare... Adu la mama două!...
 Binișor, să nu cazi!... E tatăl tău, mamă, nu te speria...
- Ștefăniță: De cine mai vorbește?
- Doamna Tana: De măria-ta... cînd erai mic...
- 15 Oana: O! gropițele de la deștele lui!... Asta-l pîn-dește... ăsta-l ochiește... ăsta-l nemerește...
 ăsta-l gătește... O! cățelu... Ni, cățel!... Oh!
 cu buclele lui aurii, cu ochii ca două afine, cu
 buzele ca răsura, stă-n prag ca un sfînt în cercevea... (*Ștefăniță face o mișcare de nădădare.*) Nu vă stric jucăriile, nu-mi turburați visele...
- 2) Logofătul Trotușanu: Ea vede ce i se pare, și nouă ni se pare ce vedem...
- 25 Oana: Nu-mi răpiți mîngîierea... Ce lumini s-aducă el Sfatului vostru?... Țara e mare și el e mic!
- Ștefăniță: E domn!
- Oana: Și s-a făcut mare... și l-a îngropat...
- Ștefăniță: Așa crezi tu?
- 30 Oana: O! l-a înghițit întunericul...
- Ștefăniță: Nu, s-a tras la întuneric, ca să vază mai bine...
- Oana: Ah! „Tu dormi, Oană, și Cătălin plînge!”
- Ștefăniță: Luați-o d-aici!
- 35 Oana: „Viforul care a început va răsturna mîndria Moldovei!...”
- Ștefăniță (*din ce în ce mai tare*): Luați-o d-aici!
- Oana: Omul e mai rău ca fiara... (*Ștefăniță tresare.*) Scroafa-și mănîncă purceii, copilul părinții...
- 40 Ștefăniță: Luați-o d-aici, vă zic!

D o a m n a T a n a : Aide, Oană, să-ți arăt lumina
de la candelă...

*(Oana se duce după doamnă. Plecînd, își întoarce
capul și privește spăimîntată pe Ștefăniță.)*

- 5 O a n a : O ! ca un ucigaș !
Ș t e f ă n i ț ă *(turburat)* : Să începem !

SCENA VII

- 10 Ș t e f ă n i ț ă , L u c a A r b o r e , logofătul
T r o t u ș a n u , vornicul C ă r ă b ă ț , bivel-
logofătul I s a c , paharnicul S ă c u e a n u ,
vistiernicul I e r e m i a , vistiernicul S i m a ,
pîrcălabul P e t r i c ă , pîrcălabul B a l o ș , pîr-
călabul C o n d r e a , spătarul H r a n ă , comi-
sul C ă ț e l e a n u .

- 15 *(Ștefăniță stă cîtuva pe scaunul cel mai nalt.)*

A r b o r e : O singură treabă așteaptă întărirea mă-
riei-tale...

Ș t e f ă n i ț ă : Ba două...

- 20 A r b o r e : ...aceea pe care a hotărît-o Divanul, în-
voiala cu Polonia...

Ș t e f ă n i ț ă : Voi, dar nu eu ! Tu, dar nu eu ! Sigis-
mund, dar nu eu !

P î r c ă l a b u l P e t r i c ă : Eu, Baloș și Hrană
n-am fost aicea...

- 25 A r b o r e *(cu smerenie, către domn)* : Cînd ați zis:
faceți ce vreți, boieri...

Ș t e f ă n i ț ă *(se ridică-n picioare)* : Dar nu ce
vreau !

- 30 A r b o r e *(liniștit)* : ...potrivit vechiului obicei dom-
nesc, nu mai era osebite între noi și măria-ta.

Ș t e f ă n i ț ă : Unde e scris asta ?

A r b o r e : Nicăieri și pretutindeni. Mintea tuturor
e mai cuprinzătoare ca a fiecăruia în parte. Ce
să urmează după obiceiul pămîntului n-are ne-
voie de scris. Nu e așa, boieri ?

- 35 T o ț i : Așa e !

Ș t e f ă n i ț ă : Eh, mai degrabă...

A r b o r e : Eu am puține zile de trăit...

- Ștefăniță (*printre dinți*): Puține!
- Arbore: ...ș-aș vrea să închiz ochii, mîhnit eu, dar nu mîhnită țara... Învoiala de negoț cu Polonia ajungînd la sfîrșit, ne-am folosit de aceasta...
- 5 Ștefăniță: V-ați, nu m-am!
- Arbore: ...și-am trimis pe Luca Cîrje, cu învoirea tuturor... Nu e așa, boieri?
- Toți (*afară de Petrică, Baloș și Hrană*): Așa e!
- Ștefăniță: Cu a voastră, nu cu a mea!
- 10 Arbore: ...ca să vorbească marelui Divan al Poloniei și lui Sigismund și să întărească iarăși vechile legături, pe temeiul pe care îl cunoști măria-ta. Sigismund a primit și-a trimis împuternicit pe preasfinția-sa episcopul de la Camenița, Laurentius Miedzileski, ca să ia iscăliturile măriei-tale și ale Divanului...
- 15 Ștefăniță (*face cîțiva pași repede*): Pe cine?
- Arbore: Pe episcopul de la Camenița...
- Ștefăniță: Ha! Și unde e episcopul?
- 20 Arbore: La mine.
- Ștefăniță (*din ce în ce mai aprins*): Cînd a sosit?
- Arbore: Ieri pe-nserate.
- Ștefăniță: Și unde-a mas?
- Arbore: La mine.
- 25 Ștefăniță (*rizînd nervos*): O! ho! Moghilă! Moghilă! (*Moghilă intră prin dreapta.*) Avem mosafiri, Moghilă! Trimete la Luca Arbore, să poftească pe episcopul de Camenița, Laurentius Miedzileski, la castel... Și vezi, primește-l bine...
- 30 E împuternicitul puternicului crai al Poloniei, al lui Sigismund iaghelonul, p-a cărui fată vitregă i-am cerut-o eu în căsătorie, și „cel mai iubit prieten al lor“ a rămas cu buza umflată, cîntînd la lună „cotoiul fără nădejde și ciacîra nepăsătoare“... (*Mirare între boieri.*) ...E?...
- 35 Și de ce n-a tras la castel? (*Moghilă iese.*)
- Arbore (*liniștit*): Era plin de praf, obosit de drum și e vechi cunoscut al meu.
- Ștefăniță (*ca prin vis*): O! ho! Moghilă, nu uita că e un vechi prieten al lui Arbore!... (*Apoi tare.*) Și l-ai scuturat bine?
- 40

Arbore: Scuturat?

Ștefăniță (*rizînd*): De tot ce-avea... Aș fi vrut
să mă fi strecurat dupe ușe și să fi văzut de i-ai
scuturat mai mult buzunarele ca vestmintele...

5

(*Boierii se uită mirați unii la alții.*)

Arbore: Eu?

Ștefăniță: Da, eu?... Și l-ai sărutat?

Arbore (*mirat*): Mina, măria-ta...

Ștefăniță (*rizînd nervos*): Am zis eu altceva?...
10

Și de cînd îl cunoști?

Arbore (*liniștit*): La bătaia de la Cosmin l-am
scăpat de furia alor noștri... Era un smerit că-
lugăr...

Ștefăniță: A! Ți-e dator viața!

15 Arbore (*înfinindu-se puțin*): Și de ce această amă-
runțită cercetare?

Ștefăniță: A! ți se pare o cercetare?... (*Se
repede la Arbore.*) Și de ce-ai roșit?... Ai ceva
de-ascuns?

20

Arbore: Eu?

Ștefăniță: Ba, eu!

Arbore: Ce ciudat e rîsul la om! Mai pot eu să
mai rîz? Și cu toate acestea, am rîs!

Ștefăniță: Ha! ha! să rîdem, Arbore!... Ha!...
25

Ha!... Cunoști scrisul ăsta, Troțușene?... (*Îi
întinde scrisoarea.*) Da, uiti-te bine...

Logofătul Troțușanu (*tresărind și privind
spre Arbore*): N-aș ști să spui...

Ștefăniță: N-ai ști?... O! Uitați-vă la el, că nu
30

știe... (*Boierii, uimiți, se silesc să priceapă.*)

Dar tu, Cărăbăț?... Uiti-te bine, bine...

Vornicul Cărăbăț (*tresărind*): De... și-ar
aduce cu al meu...

Ștefăniță: Cam prost scris... Cine-a scris nu e
35

om de condeji... Arbore... tu... ce zici?

Arbore (*liniștit*): Da... Seamănă... De mine e
scris.

Ștefăniță: Uiti-te bine!

Arbore (*liniștit*): M-am uitat... E de mine Și
40

ce-am scris în această carte?

Ștefăniță: Știi leșește?

Arbore: De mic copil am învățat.

Ștefăniță: Citește sus!

5 Arbore (cu aceeași nepăsare, după ce șoptește, încet,
să nu s-auză, câteva cuvinte leșești): „Eu, por-
tarul Sucevei și hatmanul Moldovei, cu închi-
năciune viu la picioarele lui“... (Se schimbă
la față și se oprește.)

Ștefăniță (izbucnind): Citește!

10 Arbore (muind glasul): „...lui Petru-voievod, fe-
ciorul lui Ștefan cel Mare“... (Ridicînd glasul.)
...E scrisul meu și n-am scris-o eu! (Boierii,
încremenîți, privesc în pămînt.)

Ștefăniță (rîde și se strîmbă): A! ha! ha!...
15 Veți vedea de ce dă îndărăt portarul Sucevei!...
A! ha!... Ast-noapte — două ceasuri după mie-
zul nopții — caru ăl mare mai avea trei sulite
pînă să apuie — un om călare, c-o bundă lungă,
20 ieși repede din Suceava, țiind drumul Sniati-
nului. Cîțiva aprozi se-ntorceau, din întîmplare,
în cetate. Se încrucișează cu el. „Cine e?“ Nu
răspunde și pune pîteni calului. Aprozii trag
cîteva săgeți. Calul cade. Cade și călărețul. Se
încinge o luptă. Omul e lungit și-și dă sufletul.
25 Îl scotocesc și găsesc cartea aceasta!... A! ha!...
Iacă cuprinsul ei: „Eu, portarul Sucevei, și hat-
manul Moldovei, cu închinăciune viu la picioa-
rele lui Petru-voievod, feciorul lui Ștefan cel
Mare, și să știi că mi-a adus știri episcopul de
30 pregătirile tale, și tare m-am bucurat că țara
e scîrbită de Ștefăniță, și ars așteaptă năvălirea
măriei-tale, și cu credință nestrămutată rămîi
de veci plecat rob, Luca Arbore“. A! ha! Ați
înțeles?... Iacă de ce Arbore a ținut să slujească
35 lui Sigismund și să mă umilească pe mine...
Eu sunt Ștefăniță, și voievod? Petru!... Ju-
decați!

Bivel-logofătul Isac (cu glasul tremu-
rînd): Bătrîn la bătrîn... Jură, Arbore, cum
40 e adevărul!

(Arbore stă liniștit.)

Vistierul Sima: Scoate-ne din îndoială... Jură!

(Arbore stă liniștit.)

5 Pîrcălabul Condrea: Pe *Evangelie*, în fața Maichii Domnului, jură că nu e adevărat!

(Arbore stă liniștit.)

Logofătul Troțușanu: Șaptezeci de ani cu credință... Pui mîna în foc...

10 Ștefăniță (*aprinș*): Că Arbore e vinovat!

Paharnicul Săcuanu: Pui capul...

Ștefăniță: Că Arbore e dovedit!... Moghilă!
(*Moghilă intră repede.*) Doar n-ai rădăcini ca vrejul!... Popa ăla e aci?

Moghilă: Episcopul?

15 Ștefăniță: Popa!

Moghilă: Aci, măria-ta.

Ștefăniță: În cătușe și-n temniță! (*Moghilă iese repede. Mișcare între boieri.*) Vorbește, Arbore!... De ce taci?

20 Arbore: Aștept să vă liniștiți.

Ștefăniță: Cine? Eu?

Arbore: Domnul și Divanul!

Ștefăniță: Aștepți să... (*Se înecă.*)

25 Arbore: Cînd se năpustesc vînturile, nu s-aude om pe om... Și mînia n-are urechi... Uitați-vă la mine. Părul mi-a albit de mult și mi-a rămas cîteva vițioane, ochii m-au lăsat, mîinile îmi tremură și glasul s-a uscat... O casă părăsită în care nu se mai aud cîntece de bucurie, ci,
30 din vreme-n vreme, se lasă cîte-o pasăre ostentă, își spune jalea și dorul, și se duce, lăsînd în urma ei zidurile ruinate și ierburile crescute pe ziduri... Așa am ajuns... C-am slujit supt trei domni, și sufletul meu n-a fost deschis lăcomiilor... Sima și Ieremia știu că mi-a fost pe
35 mîna vistieria, și am rămas cu ce-am avut înainte d-a fi hatman și portar al Sucevei... Și sufletul meu n-a fost deschis zădărniciilor... Mărturisiți voi, cu care în războaie am împărțit

rănilor și în pace grijile țării, dacă ~~am~~ trecut
înaintea cuiva...

Toți (*mișcați*): Așa e!

Ștefăniță: Înaintea domnului!

- 5 Arbore (*cu tărie*): Totdeauna... când a fost în
primejdie!... (*Scade glasul.*) Uitați-vă la mine...
Ștefan, fala neamului, mort! Bogdan, înainte
de vreme, mort! Nevasta, moartă! Frații, morți!
Nor-mea, nebună! Cătălin, mort! Ce-am ajuns?
10 Umbră răătăitoare printre crucile unei mănăs-
tiri, când la capul uneia, când la capul alteia...
Izvor de lacrimi, care va seca în curând! (*Din
ce în ce mai vioi.*) Mi-ar mai arde mie de unel-
tiri și de răsturnări? Și pe cine să răstorn? Pe
15 Ștefăniță — mă iartă, măria-ta — pe care l-am
crescut de mic copil, pe care-l încălzeam la sânul
meu bătrîn de cîte ori îi era frig, pe care-l luam
pe șeaua calului și adormea în brațele mele când
ne apuca noaptea la drum în fruntea ostașilor
20 țarei, căruia îi povesteam bătăliile bunicului și,
cînd făcea ochii sperioși, îi ziceam: „Ca el să
ajungi, dragul moșului!“ Și cu cine aș sta eu
la împărechiere? Cu Petru pribeagul?... D-ar
fi așa, ce ușor mi-ar fi fost să-ți suceș gîtul —
25 mă iartă, măria-ta — cînd Bogdan murise și
rămăseși singur și plătînd supt paza și apărarea
mea!...

(*Boierii fac semne de aprobare.*)

Ștefăniță (*furios*): Ai vrut să domnești!

- 30 Arbore: Aș fi putut și n-am vrut! Te-am uns domn
și ai fost domn, dovadă că nu împliniseși unspre-
zece ani și-ai întărit dania pe care Cosma
Șearpe o făcuse Mănăstirii Neamțului... Nu-i
așa, boieri?

- 35 Toți: Da! Da!

Ștefăniță: Cum e, Hrană? Cum e, Baloș? Cum
e, Petrică? Spuneți voi!

Pîrcălabul Baloș: De, măria-ta, cum să
fie? Ai fost fără să fii, dar nici Arbore n-a fost...

- 40 Ștefăniță (*îi dă cu tifla*): Na! Na!

- Arbore: Nu-mi apăr bătrînețea și zilele amărîte,
ci obrazul și cinstea!... Scrisul din carte sea-
mână cu scrisul meu, dar nu cu sufletul meu!
Dușmani s-au adunat mulți, c-am fost drept
și neînduplecat...
- 5 Ștefăniță: Și ce vrei să zici?
- Arbore: Că măria-ta, fără să știi, ai căzut în cursa
ce mi s-a întins mie, și-o iei de bună...
- Ștefăniță: Aseară pică episcopul, ast-noapte se
10 prinse cartea... Cum s-o plăsmuiască cineva așa
de repede?
- Arbore: De două săptămîni se știa de sosirea epis-
copului...
- Ștefăniță (*furia-i crește*): Dar a fost moarte
15 de om...
- Arbore: Să-l vedem...
- Ștefăniță: L-am văzut eu!
- Arbore: Cine e? Să-l vedem, și eu, și boierii...
- Ștefăniță: Nu trebuie!
- 20 (*Murmure între boieri. Se trag la o parte Petrică,
Baloș și Hrană.*)
- Arbore: Zici că omul a fost ucis de aprozi...
- Ștefăniță: Zic!
- Arbore: Să-i vedem, cine sunt?...
- 25 Ștefăniță: Și de te-ai uita la ei, i-ai schimba
din aprozi în hatmani?
- (*Boierii încep să protesteze.*)
- Paharnicul Săcucianu: Și de ce să nu-i
vedem, măria-ta?
- 30 Ștefăniță (*încolțit*): Fiindcă nu vreau!
- Vistiernicul Ieremia: Atunci, cum să
cercetăm pîra ce i s-aduce?
- Ștefăniță: Am cercetat-o eu!
- Vistiernicul Sima: Cum să-l judecăm?
- 35 Ștefăniță: L-am judecat eu!
- Vornicul Cărbăț: Și dupe care lege?
- Ștefăniță (*izbucnind de minie*): Legea sunt eu!
- Arbore (*tresare*): A! Ura n-are lege!... Oh!...
Ura!... (*Se uită cumplit la Ștefăniță.*) Ura, pe

care am crescut-o, am ocrotit-o, am gătit-o, am
ținut-o de mână...

B i v e l - l o g o f ă t u l I s a c : Arbore!

5 A r b o r e : ... am scăldat-o, am șters-o, am culcat-o,
am mîngîiat-o...

L o g o f ă t u l T r o t u ș a n u : Arbore! Arbore!

10 A r b o r e : ...am pus-o pe tron, am povățuit-o, i-am
arătat calea binelui... ura, care s-a făcut pu-
ternică... ura, care-mi pîndește din senin amă-
ritele mele zile... ura aceasta... (*Îl înecă plîn-*
sul.)

L o g o f ă t u l C ă r ă b ă ț (*mișcat*): Tu plîngi,
Arbore?

15 A r b o r e : ...ura aceasta fără păreche a răpus și pe
Cătălin!... Acum le văz... N-am vreme să vă
spui!... Cine pîndește a mai pîndit!

(*Boierii rămîn încrămeniți.*)

Ș t e f ă n i ț ă : Pe Cătălin? (*Fără să vrea, face semnul*
rostogolirii.)

20 A r b o r e : O! da! da! pe Cătălin!... (*Îi repetă miș-*
carea. Dupe o pauză și cu bunătatea tristă a unui
bătrîn care se duce.) Na, Trotușene, inelul pe
care-l țiiu de la Ștefan cel Sfînt... Na, Isac, cru-
ciulița pe care-am purtat-o de cînd eram mic...
25 Na, Cățelene, cartea aceasta de rugăciuni... Na,
Ieremia, iconița... Na, Sima, mătăniile... Na,
Condrea, cuțitul... Na, Săcuene, punga aceasta...
Na, Cărăbăț... (*Se caută și nu mai găsește nimic.*)
30 Și pentru tine nu mi-a mai rămas nimic... ni-
mic... decît un sărutat!... O! nu mă plîng pe
mine, care mă duc, ci pe Cătălin, care s-a dus,
și pe voi, care rămîneți!... Fiara a dat de sînge!

(*Boierii plîng.*)

35 Ș t e f ă n i ț ă (*cu ură*): U! (*Se strîmbă.*) Moghilă!
(*Moghilă intră.*) Ia-i sabia!

(*Moghilă vine repede spre Arbore.*)

A r b o r e (*cu mîndrie*): Tu?... Niciînd n-a căzut
din mîna mea! (*Trage sabia. Ștefăniță face doi*

pași înapoi. Baloș, Petrică și Hrană se pun în dreptul lui.) M-aș omorî...

Ștefăniță (*alb de minie*): Omoară-te!

Arbore (*aruncînd sabia jos*): A, nu! Vreau să fii

5 ucigașul bătrînului care te-a crescut!...

Ștefăniță: Ești osîndit...

Toți boierii: Ce faci, măria-ta?

Ștefăniță: ...la moarte!

Vornicul Cărbăț: Fără judecată?

10 Ștefăniță: Cine a zis?

Vornicul Cărbăț: Eu!

Ștefăniță: Tu?

Vornicul Cărbăț: Și fără vină?

Ștefăniță: Cine-a zis?

15 Vornicul Cărbăț: Eu!

Ștefăniță: Eh!... Haide! (*Face semn să plece Arbore.*)

Arbore: S-aveți grije de copiii mei...

20 Ștefăniță (*sălbatic și fioros*): A! copiii?... Le port eu de grije!

Arbore: Oh!... (*Iese plîngînd.*)

(*Toți boierii scot un oftat adînc.*)

5 O sală de arme cu tavanul de lemn și cu grinzi mari.
O friză cu arabescuri și în mijloc cu portretul lui
Dragoș. La peretele din fund, tronul lui Ștefan
cel Mare, acoperit cu o perdea de mătase veche.
În apropiere de tron, o masă întinsă. Paharul dom-
nesc, în formă de pilnie înaltă și subțire, e de aur.
În stînga, o fereastră ogivală, care se deschide și
10 dă asupra pieței din mijlocul castelului. În fund,
în stînga, o intrare largă, care dă într-un coridor.
În partea dreaptă, un leagăn aurit, în care se vede
o păpușe blondă. La un cap al leagănului atîrnă
jucării, mătănii, farmece și păpușele. O intrare
în dreapta.

15

SCENA I

Pîrcălabul Petrică, pîrcălabul Baloș și
spătarul Hrană, în vestimente de război.

Pîrcălabul Petrică: Să fi fost vinovat?
Spătarul Hrană: Care i-ar fi fost foloasele?
20 Pîrcălabul Baloș: Dar domnul ce-a folosit
să taie în neștire pe epitropul lui?
Spătarul Hrană: Mi-e frică să mă întreb.
Pîrcălabul Petrică: Arbore ținea în ruptul
capului la unirea cu Polonia, și Ștefăniță, la
25 unirea cu turcii.
Spătarul Hrană: Cum, unirea cu turcii?...
La 4.000 de turci, cari se întorceau încărcăți cu
pradă din Polonia, nu le aținu calea și-i zdrobi
pînă la unul?... Și nu trimese plocon lui Sigis-

- mund steaguri, arme, șaluri și vestmintele lui
Iucbar-pașa, ucis în bătălie?
- Pîrcălabul Petrică: Da, împreună cu o
scrisoare plină de ocări...
- 5 Pîrcălabul Baloș: Nu e limpede... Cu turcii,
pe care-i bate, împotriva Poloniei, pe care o
lasă în pace... Daruri și ocări lui Sigismund...
Ieri aruncă în temniță pe Laurentius, pe temei
că urzea cu Arbore năvălirea lui Petru, și azi
- 10 îi dă drumul... Nu e limpede...
Spătarul Hrană: Cine-a văzut pe aprozii cari
i-au adus cartea?
- Pîrcălabul Petrică: Nimeni, pentru că nu
sunt, dupe cum nu e, nici mort, nici viu, omul
la care s-ar fi găsit acea carte...
- 15 Spătarul Hrană: Arbore nevinovat și ucis...
Arbore avea dreptatate: cine pîndește a mai
pîndit...
Pîrcălabul Baloș: Pe Toader și pe Nichita
i-a închis...
- 20 Pîrcălabul Petrică: I-a închis?
Spătarul Hrană: O! săracii flăcăi! (*Face cu
mîna ca și cum ar tăia două capete.*) Unde sunt
ceilalți boieri?
- 25 Pîrcălabul Petrică: În casa lui Arbore,
se sfătuiesc.
Spătarul Hrană: Ce poate sfatul contra săbii?
Pîrcălabul Baloș: Unde ne ducem?
Pîrcălabul Petrică: Unde-o vrea Domnul...
- 30 Spătarul Hrană: Dar vrea?
Pîrcălabul Petrică: O... (*Mișcare de în-
doială.*) Sîiit!

SCENA II

- 35 Ștefăniță, pîrcălabul Petrică, pîrcă-
labul Baloș, spătarul Hrană.
(*Ștefăniță, îmbrăcat în zale, răsufîind agitat, se
plimbă de colo pînă colo.*)

Ștefăniță: Așa să pață cei cari se ridică din puz-
derie și se scutură în ochii stăpînului! (*Se re-*

- pede la un pahar și gustă.*) Am încercat. Nici unul nu e bun pînă n-oi isprăvi... Mai am ceva treabă... Uriașii s-au luat la întrecere cu zeii păgînilor... și știți ce-au pătimit... Asta e vina și păcatu... Moghilă... Moghilă!...
- 5 **Pîrcălabul Petrică:** Nu s-a întors...
Ștefăniță: Unde e?
Pîrcălabul Petrică: Unde l-ai trimis, măria-ta.
- 10 **Ștefăniță:** A, da! Să întărească ștrejile la intrările și ieșirile orașului... Dar boierii n-au venit?
- Pîrcălabul Balos:** Nu, măria-ta...
Ștefăniță: Să vie degrab!... Unde sunt?
- 15 **Spătarul Hrană:** Acasă la Arbore...
Ștefăniță (turburat): O! Arbore!... S-a mutat... Or fi avînd ei loc unde s-a mutat el?... De ce nu vin? Or vrea să le trimeț pe mutul... care vorbește să-l înțeleagă toți? (*Dă cu tăișul palmei în jos.*) Du-te, spătare, și spune-le că Ștefăniță îi așteaptă cu masa întinsă... că mi-e sete... de cotnar!
- 20 **Spătarul Hrană:** Mă duc, măria-ta... (*Iese repede prin dreapta.*)
- 25 **Ștefăniță:** Ai venit? (*S-aude gălăgie în piață.*) S-au adunat calicii tîrgului!
Pîrcălabul Petrică: S-au adunat, măria-ta...
Ștefăniță: Vor să petreacă, ca ieri...
- 30 **Pîrcălabul Balos (trist):** Să petreacă, măria-ta...
Ștefăniță (deschide fereastra din stînga): Aș vrea să fiu or ce sunt, or unealta care... (*Taie cu mîna.*) Voi n-ați vrea?
- 35 **Pîrcălabul Petrică:** Una nu se cuvine... cealaltă... (*Se închină.*)
Ștefăniță (rîzînd nervos): O! o! vă e frică!
Pîrcălabul Balos: De Dumnezeu, măria-ta!
Ștefăniță: Va să zică, de n-aș avea pe mutul care... Tu n-ai vrea să fii... nici tu?...
- 40

(Doamna Tana intră repede prin fund, îmbrăcată în negru, cu părul despletit, cu ochii roșii și cu mătânii negre în mină. S-aude zgomotul din piața castelului.) Ei, iar doamna!

5

SCENA III

Cei de sus și Doamna Tana, mai tirziu
spătarul Hrană și Moghilă.

- Doamna Tana: Îndurare, doamne!
Ștefăniță: Ce vrei?
- 10 Doamna Tana: Să-ți scap numele de ocară,
sufletul de osîndă și domnia de nelegiuire!
Ștefăniță: Și pentru cine te rogi așa, că, de n-ar
fi vinovați, i-ai învinovați rugîndu-te?
- Doamna Tana: Pentru Toader și Nichita...
15 Auzi?... Mulțimea se adună...
Ștefăniță: Să petreacă!
Doamna Tana: Ascultă... *(S-aude: „Iertare!
Iertare!”)* Cer iertare măriei-tale! Nu vor sînge
nevinovat!
- 20 Ștefăniță: Am tăiat un cap scorpii... mai are
trei... ba nu, două... Și tu vrei să bag sabia în
teacă?
- Doamna Tana: Ce-au stricat ei?
Ștefăniță: Că s-au născut!... Ce strică puii leoi-
25 cei din Eghipt? Că sunt începuturi de lei...
Ucide-i pînă nu se fac lei!
- Doamna Tana: Preotul...
Ștefăniță: Popa!
- Doamna Tana: ...care i-a spovedit a ieșit
30 cu lacrămile-n ochi și mi-a zis: „Roagă-te...
să-i ierte, doamnă!” Ostașii care îi păzesc
mi-au zis: „Roagă-te să-i ierte, doamnă!” Și
fetele...
Ștefăniță: Fetele!
- 35 Doamna Tana: ...mi-au dat în genunchi și
mi-au zis: „Domnul e milostiv... să-i ierte,
doamnă!”...

- Ștefăniță: Pe popă am să-l raz... la fitece ostaș
o sută de vergele... și fetelor tale... le arde de
măritat...
- 5 Doamna Tana: În numele maicii care te-a născut...
- Ștefăniță: N-am cunoscut-o!
- Doamna Tana: În numele tatălui tău...
- Ștefăniță: Nu l-am cunoscut!
- 10 Doamna Tana: În numele bunicului tău cel sfânt...
- Ștefăniță (*se repede la fereastră*): Oh! și abia se mișcă!
- Doamna Tana: În numele Mușatinilor, și pentru iertarea păcatelor lor...
- 15 Ștefăniță: Domnii n-au păcate...
- Doamna Tana (*cade în genunchi*): În numele cerului... și-al lacrimilor mele...
- Ștefăniță: De s-ar sui și-ar trece peste capul lui Dragoș, n-aș călca hotărîrea mea!
- 20 Doamna Tana (*se scoală plîngînd*): Nu e nici soț, nici părinte... O! voi, care aveți copii (*către boieri*) și-i sărutați, și vă sărută, și le închinăți căpătîiul cînd se culcă, și vi se bate inima cînd răsar prin somn, și vă crește inima cînd vă zic „tată” voi trebuie să-mi înțelegeți durerea... vouă trebuie să vă fie milă...
- 25 Ștefăniță (*se uită pe fereastră*): Mai iute! Mai iute!
- Doamna Tana: ...rugați-vă pentru ei!
- 30 Pîrcălabul Petrică: Doamne...
- Pîrcălabul Balos (*dînd în genunchi*): Doamne...
- Ștefăniță: Sus!... Nu fi muieră!... Petrică, tu să fii portar al Sucevei și hatman al Moldovei,
- 35 și tu, Balos, logofăt, în locul lui Troțușanu... (*Se uită pe fereastră.*) Mai iute!
- Doamna Tana: De piatră d-ai fi fost, te-ai fi muiat! O! osîndit al întunericului!

(*S-aud strigăte de: „Iertare! iertare!”*)

Ștefăniță (se uită pe fereastră, face semn, s-aude o lovitură surdă): Unu! (Se strîmbă.)

Doamna Tana (se clatină): Oh! hainu!

5

(Strigăte de: „Iertare!” Ștefăniță face semn. S-aude a doua lovitură surdă.)

Ștefăniță: Doi!... S-a isprăvit! (Se strîmbă.)

Doamna Tana: O! Ești plin de sînge, Ștefăniță! (Se clatină și cade pe-un scaun.)

Ștefăniță (lui Baloș): Du-o d-aici!

10

(Baloș vrea să ia în brațe pe doamna, care se deșteaptă.)

Doamna Tana: Cine e?... Dumneata, Baloș?... Crezui c-ar fi... O! mulțumim! Mă duc eu...

(Din fundul sălei se uită înapoi.) Oh! Oh! (Iese)

15

Ștefăniță (stă p-un scaun și-și ia capul în mîini): Tana nu mă înțelege... Ostenit... De două nopți n-am închis ochii... Mi-e sete...

Hatmanul Petrică (îi toarnă vin în pahar): Poftim, doamne, o picătură de vin...

20

Ștefăniță (aduce paharul la gură și gustă): Nu pot să beau... E coclit... Baloș, gustă...

Logofătul Baloș: Nu, măria-ta, e bun...

Ștefăniță (iar gustă): Amar... Petrică, gustă...

Hatmanul Petrică: Nu, măria-ta... bun...

25

Ștefăniță: Mi-e sete și nu pot să beau... (Se scutură, ca și cum ar da la o parte niște fire lungi.) Parc-aș înota într-un iaz cu brădiș... Cînd mă voi curăța de aceste ierburi cari se agață de mine și mă trag la fund?

30

Logofătul Baloș (cu ochii în jos): Destul, măria-ta!

Ștefăniță (trezindu-se din gînduri): Ce, destul?

Logofătul Baloș: Nițică odihnă...

Ștefăniță: Ce, destul?

35

Logofătul Baloș: Crede-mă, măria-ta, destule capete...

Ștefăniță: Ștefan cel Mare așa a făcut înainte d-a domni...

Logofătul Baloș: Dar nu cînd a domnit...

- Ștefăniță: Fiindcă a domnit... Și eu vreau să domnesc!
- Logofătul Baloș: Dupe ce-a biruit pe Aron, a iertat pe toți de moartea tatălui său Bogdan...
- 5 Ștefăniță: Aș ierta pe toți d-ar fi de moartea tatălui meu Bogdan... dar e vorba de mine!
- Logofătul Baloș: Mă iartă... dar pînă cînd?
- Ștefăniță: Pînă oî avea un Sfat care s-asculte, iar nu să poruncească! (*Baloș și Petrică se privesc îngrijați. Spătarul Hrană și Moghilă, schimbându-și fața, vin repede prin dreapta.*) Singuri? Ce fac boierii? Nu vin? Nu le-ați spus că-i aștept... Ce v-ați schimbat la față?...
- 10 Spătarul Hrană: Boierii sunt acasă la Arbore...
- 15 Ștefăniță (*tresărind*): Toți?... Ci spune, Hrană, că ești spătar!... Moghilă!...
- Moghilă: Numai Isac și Troțșanu...
- Ștefăniță: Încotro?... Ce drum au apucat?
- 20 Moghilă: Troțșanu nu se știe...
- Ștefăniță: Să se știe!
- Moghilă: Isac, spre Roman...
- Ștefăniță: O roată de călărași dupe Isac... Un' l-o apuca să-l taie... E judecat și osîndit!... Pe el și pe bivel-logofătul Ivașcu de la Roman... Știu eu de ce!... Ceilalți nu vin?
- 25 Spătarul Hrană: În curte la Arbore zărvăie lumea... Și ei se sfătuiesc...
- Ștefăniță: Sfatul e unde e domnul!... Nu vor să vie?
- 30 Spătarul Hrană (*luîndu-și curaj*): Nu!
- Ștefăniță: O! o! (*Ride îndrîjit.*) Și Baloș zicea că e de ajuns?... De ajuns e, logofete Baloș?... Răzvrățiții!... O! ho! ho! Toți Arbori?... La pămînt codrul și să-mpădurim din nou!... Moghilă, ostași destui?
- 35 Moghilă: Destui și buni, afară de 500, cari au lăsat armele jos și cer să le dăm pe Toader și Nichită...
- 40 Ștefăniță: Și ce fac sutașii lor?
- Moghilă: Ce fac și ei...

Ștefăniță: O! o! pilda rea se-ntinde, să dăm noi pe cea bună!... Coiful, sabia și calul! Să lase puntea castelului... Mă duc eu la boieri! (Petrică i-aduce sabia. Dă să ia sabia.) Nu asta...

5 p-a lui Ștefan cel Mare!

Hatmanul Petrică: (încearcă sabia lui Ștefan cel Mare): E cam ruginită, măria-ta...

Ștefăniță: Peste-un ceas, ca nouă... Cum ieșise din mîinile genovezilor și cum era în mîna lui Ștefan cel Mare! Calul, gata?

10

Moghilă: Gata, măria-ta.

Ștefăniță: Are aripi?... Nu? Nu face nimic, am eu pîteni!

(Ies prin dreapta. S-aude tropotul calului.)

15

SCENA IV

Oana și Doamna Tana.

(Oana vine prin fund, cu cearcăne împrejurul ochilor, cu furca-n brîu. Cum apare, se repede la leagăn.)

20 Oana: O! te-ai deșteptat!... Ce mumă rea! (Șade lîngă leagăn.) Iacă-mă... Nu mai plînge... (S-apleacă pe leagăn.) Cu ochii închiși... I-e somn... Adormi, Ștefăniță... (Daină leagănul.) ...Suceava vine, din munți înalți, încărcată cu basme... Pe care să ți-l spui? Pe-l cu Muma-Pădurii?... A, nu, că e de frică, și visezi urît, și plîngi prin somn, și-ai să fii rău cînd te-i deștepta... Mai bine pe Ileana Cosînzeana cu coșite de aur... A, nu mînîncă pe copii... Îi iubește, că ei nu i-a dat Dumnezeu... A adormit... (Apare Tana în fund.) Vîntul nu adie... Nu se mișcă o frunză... În toate să te duci, în odaia asta să nu intri... A-lu-lu...

30 Doamna Tana (vrea să se ducă spre masă tirîită de o dorință crîncenă, dar vede pe Oana și se sperie): O! ea e fericită! Toată ziua toarce și ululuie leagănul de cînd i-am dat păpușa... S-a întors și s-a oprit la acum optsprezece ani...

- De multe ori n-aude, și te face să crezi că nici nu vede... Dacă ar vedea ce se petrece aici... Oh!...
- O a n a: Sînt... Să nu se deștepte... Abia adormi...
D o a m n a T a n a: Oană, mă auzi?
- 5 O a n a: Da.
D o a m n a T a n a: Oană, mă vezi?
O a n a: Da.
D o a m n a T a n a: Cine sunt eu?
O a n a: Tu?... Tu?... O roabă bună, bună s-o pui la
- 10 rană...
D o a m n a T a n a: Știi tu ce e asta, Oană?
(*Îi arată o sticlură lungă și subțire.*)
- O a n a: O, o pasăre... Ce frumos cîntă... Și tu ești frumoasă ca înțelepciunea...
- 15 (*S-aude un tumult depărtat.*)
- D o a m n a T a n a: Ce-o fi uietul ăsta?
O a n a: Vîntul se umflă... De nu l-ar deștepta...
Vino, soamne, de-l adoarme și tu, pește, de îl crește...
- 20 D o a m n a T a n a: O! nu vezi și n-auzi, Oană! Tu ai ochi, și nu vezi picăturile astea gălbui... Ai urechi, și n-auzi că episcopul Laurentius mi-a dat sticlura asta și mi-a spus că în ea stă mîntuirea ta, ș-a mea, ș-a Moldovei... Nu mai vreau să mai fiu doamnă, și ca să nu mai fiu trebuie să nu fie! Ș-aș avea nevoie să spui cuiva, și n-am cui... Tu-mi rămăseși, și te pierdui și pe tine... Moldova e pustie! (*Se duce repede la masă și ia paharul de aur al lui Ștefăniță. Scoate sticlura.*) Îmi tremură mîna? Oh! mi se cutremură sufletul! Nu pot... Ș-am jurat înaintea iconostasului... Ah!... Oană, ce faci, Oană?...
- 30 (*Se duce repede spre Oana.*)
- O a n a: Mai încet, că doarme...
35 D o a m n a T a n a: Cine doarme?
O a n a: Ce, nu știi?... Ștefăniță.
D o a m n a T a n a: O s-adoarmă!
O a n a: Îți spui că doarme... Ia privește-l... Ca lumina de la candela Preasfintei Fecioare! Și cum

- își mișcă buzele! Visează că sugă... Vezi cum
 așează mâinile pe ugerul plin, și apasă, și mul-
 ge... A! s-a oprit și râde... Visează că manca se
 joacă cu el și îi face așa... (*Suge buzele și țiuie.*)
- D o a m n a T a n a: L-ai văzut tu așa de mic?...
 Și nu l-ai sugrumat?
- O a n a: De ce?
- D o a m n a T a n a: Să vezi cum îi șade cu limba
 scoasă și cu ochii ieșiți...
- 10 O a n a (*se-nfioară și arată păpușa*): Lui?
 D o a m n a T a n a: Nu, ăluilalt...
- O a n a: A!... Ăluilalt poți să-i faci ce-i vrea...
- D o a m n a T a n a: În ea a murit cel adevărat, și
 numai e decît ce-a fost. Pentru mine, ce-a fost
- 15 n-a fost niciodată, și ce e n-are să mai fie!...
 Să mergem, Oană...
- (*S-aude tumultul crescînd.*)
- O a n a: Unde?
- D o a m n a T a n a: În ietacul nostru...
- 20 O a n a: Dacă se deșteaptă?... N-a dormit toată
 noaptea...
- D o a m n a T a n a: Are să vie Ștefăniță necăjit
 și rău...
- O a n a: Ștefăniță? Doarme... Și e bun ca soarele de
- 25 toamnă târzie...
- (*Tumultul se apropie. Se aud glasuri de oameni.*)
- D o a m n a T a n a: Se bat? Doamne, îndură-te de
 țara aceasta!... Vine!... (*Iese repede prin fund.*)

SCENA V

- 30 Ștefăniță, Baloș și Oana.

- (*Ștefăniță vine însoțit de o mulțime de copii de casă,
 care se opresc la ușa din dreapta. E plin de sînge
 pe mîna stîngă și pe piept. Oana privește peste lume
 și daină leagănul; uneori își reazimă capul în mîini
 și se uită drept înainte.*)
- 35

Ș t e f ă n i ț ă: O! cîinii, se bat pe viață și pe moar-
 te... Dați-mi sabia mea! (*Baloș se repede să-i*

aducă o sabie și-o pune pe masă.) Asta nu-și cunoaște stăpînul! De trei ori m-am opintit s-o trag, și n-a vrut să iasă!... Va ieși ea, mai spăimîntătoare ca-n mîna bătrînului Ștefan!

5 **L o g o f ă t u l B a l o ș:** Să te leg la mînă, măriata!... A! și la piept...

Ș t e f ă n i ț ă (*arătînd sîngele*): Țsta e d-al meu, ăsta e d-al lor... Dă un ștergar de la masa pe care am întins-o de ieri și nu pot să mîncînc...
10 În curînd voi mîncă cu poftă... Înnumără picăturile... De fitece picătură de la mine, un cap să cază... pînă voi podi curtea castelului cu capete boierești! (*Baloș îl leagă.*) Greu... să te bați cu sabia altuia!... De ce n-a ieșit?...

15 **L o g o f ă t u l B a l o ș:** Petrică avea dreptate... e ruginită...

Ș t e f ă n i ț ă: Mai bine n-aș fi luat-o... Cînd vrusei s-o scoț auzii: „Să știți că nu iese!” Mă uitai într-acolo... Și mulțimea de ostași, și furia cu care porniseră la luptă, și țipetele care s-amestecau păreau o mare cu talazuri înfuriate! N-aveam pe cine pune ochii. Mă încercai a doua oară. A doua oară auzii: „Să știți că nu iese!”
20 Mă uitai... nimic... Aceleași talazuri care se împing și se încalcă... A treia oară auzii limpede: „N-a ieșit!”... Atunci strigai: „Moghilă, o sabie!” Cum de-auzeam șaptele în vuietul mai crîncen ca al mării?...

L o g o f ă t u l B a l o ș: Părerî, măriata...

30 **Ș t e f ă n i ț ă:** Cum părerî?... Știam unde sunt, ce fac, ce vreau, unde mă duc, de unde viu, și auzeam venînd, de departe și d-aproape: „Să știți că nu iese!” A! și n-a ieșit!

L o g o f ă t u l B a l o ș: De multe ori se desprînd,
35 din vuietul mării, fire de sunete care prînd înțelesuri...

Ș t e f ă n i ț ă: Aci înțelesul prevestea faptele... Ia-o, du-o departe, să n-o mai văz... Mîine despart ce e al lui de ce e al meu...

40 **L o g o f ă t u l B a l o ș** (*sfîos*): Iar pică, măriata...

- Ștefăniță: Atît mai bine! Se vor înmulți capetele cari vor cădea... Înnumără-le... Da, da, atît mai rău! Voi face un munte, ca Ceahlăul de gros și de înalt, din capetele boierești! Ah!
- 5 ci leagă-mă mai strîns de nu vrei să vie numărul și la al tău!... Ce, te-ai speriat?
- Logofătul Baloș: Nu, dar destul, măria-ta!
- Ștefăniță: Cum... să-i iert?
- Logofătul Baloș: Să-i birui și să-i ierți!
- 10 *(Tumultul se apropie.)*
- Oana: Zi vîntului să tacă și valurilor să se potolească...
- Ștefăniță: Oana?... *(Tumultul s-apropie.)* Ia!... Să-i iert?... Aș fi nedrept cu ceilalți... și cu
- 15 Oana... *(Oanei.)* Aci ți-ai adus pe Ștefăniță al tău?
- Oana: Ce-ți pasă?...
- (Tumultul crește.)*
- Ștefăniță: Dați-mi sabia!...
- 20 Oana: Împotriva domnului tău?
- (Baloș îl încinge cu sabia.)*
- Ștefăniță: Vrei să zici... *(Lui Baloș.)* Ce tremuri așa?... împotriva mea însumi... Un alt coif... Țasta mă strînge ca un cerc de fer...
- 25 Oana: Și Bogdan nu mai vine... E dus departe... iii... unde se varsă Nistru-n mare...
- Ștefăniță *(încercînd sabia)*: Asta iese... Să mergem, Baloș.
- Logofătul Baloș: Ferește-te de Cărbăț... Lovitura lui e ca a cornului de taur... Pe doi i-a despicaț pînă-n șezut... Și din curtea lui Arbore a făcut o cetate...
- 30 Ștefăniță: De unde au adunat atîta lume?...
- (S-aud zgomote apropiate.)*
- 35 Logofătul Baloș: Ia!
- Ștefăniță: Baloș, calul!
- (Se reped la ieșirea din dreapta.)*

SCENA VI

Ștefăniță, Baloș, Oana și Moghilă.

(Moghilă îi întâmpină, rănit, plin de praf, cu hainele rupse și cu sabia scoasă.)

- 5 M o g h i l ă: Nu te duce, doamne...
 Ș t e f ă n i ț ă (spăimîntat): De ce?
 M o g h i l ă: Vin și ei!
 Ș t e f ă n i ț ă: Vin?... (Trage sabia.)
 M o g h i l ă: I-aducem...
- 10 Ș t e f ă n i ț ă: Pînă s-aud cu ce trebuia să începi,
 mi-a ieșit sufletul!
- 15 M o g h i l ă (răsuflînd repede): Abia te făcuși ne-
 văzut și strigai copiilor de casă: „Cînd s-o în-
 toarce, să se întoarcă la biruință!” Ș-un țipăt
 lung scoaseră ostașii, că clocotea văzduhul. Și
 nu se mai cunoștea învăluți de învălitori.
- 20 Unul singur se vedea în tot acest alai al morții:
 Cărbăț! Cu amîndouă mîinele învîrtind palo-
 șul, pe care izbea, la pămînt. Se traseră în curte.
- 25 N o i, într-o clipă, pe ziduri. Spătarul Hrană
 strigă: „Oameni buni, degeaba atîta sînge! Du-
 ceți-vă iertați, pe la casa cui vă are!” Și se fă-
 cură roată, fitecine cu ce avea în mînă, ca și
 cum ar fi fost ostași, și ieșiră prin fund, și se
- 30 duseră uitîndu-se îndărăt, pînă nu se mai vă-
 zură pe dupe o cută de deal. Apoi spătarul
 Hrană le zise boierilor: „Domnul e milostiv”...
- 35 Ș t e f ă n i ț ă: O! o! da’ce milostiv!
- M o g h i l ă: „...supuneți-vă și dați armele.” Ei se
 uitară între dînșii, se sfătuiră din privire, clă-
 tinară din cap, ridicară din umeri, adică: „ce-o
 fi să fie”. Și-și întinseră săbiile pline de sînge.
- Doar Cărbăț izbi cu a sa de cîteva ori treptele
 de piatră — și la fitece lovitură sărea scînteii
 — pînă ș-o rupse în două. Și aruncînd bucata
 cu mînerul, zise: „Na! ia-o și ia-mă!” Dar iată-i,
 vin înșiruiți, cu sîngele dîră, cu vestmintele
 rupte, cu capul în jos...
- Ș t e f ă n i ț ă: Jos de tot!

- M o g h i l ă: Întîi e comisul Toma Căţeleanu, tîrînd piciorul dupe el, apoi vistiernicul Ieremia, cu sîngele pe faţă, paharnicul Săcueanu, cu dreapta zdrelită...
- 5 Ş t e f ă n i ţ ă: A! Moghilă, te fac clucer!
- M o g h i l ă: ...pîrcălabul Condrea adus de mijloc, bivel-vistiernicul Sima cu umărul sîng deschis, şi vornicul Cărăbăţ teafăr, că nimeni nu s-a apropiat de el fără să se ducă pe lumea cealaltă...
- 10 Ş t e f ă n i ţ ă: A! Moghilă, te fac comis! De mi-ai fi adus şi pe logofătul Trotuşanu, te-aş fi făcut vistiernic...
- M o g h i l ă: I-am dat de urmă...
- 15 Ş t e f ă n i ţ ă: De urmă, dar nu de el...
- M o g h i l ă: A trecut în Pocuţia...
- Ş t e f ă n i ţ ă: Oh! Polonia... han de tîlhari... pusă în mijlocul lumii ca într-un codru! De s-ar scula Ungaria, împărăţia Moscului, chanii tătarilor, padişahul cu toată tăria lui, muntenii şi moldovenii, ş-ar porni oştile să potopească puterea leşească, m-aş face piuă să încalece Soliman, aş adăpa caii chanilor, aş duce sabia ţarului, aş ţine să se spele craiul Ungariei, m-aş închina cumnatului meu Radu şi-aş arunca coroana Muşatinilor de pe capul meu pe capul lui Mo-
- 20 gîrdici!... O! Polonia! Polonia!... (*Se îneacă.*)
- 25 O a n a: C-a zis broasca Maichii Domnului: „De ce plîngi, că eu am avut nouă, şi pe toţi i-a călcat carul” Şi-a zis Maica Domnului broaştii: „Cînd ei muri să nu te-mpuţi”
- 30

SCENA VII

- 35 Ş t e f ă n i ţ ă, Baloş, Moghilă, Oana, Hrană, Petrică, Căţeleanu, Ieremia, Săcueanu, Condrea, Sima şi Cărăbăţ.

P î r c ă l a b u l P e t r i c ă: Iată, măria-ta, boierii pocăiţi îţi cer iertare...

Vornicul Că ră b ă ț: Tu zici!

Ștefăniță: Dar tu?

Vornicul Că ră b ă ț: Că scris a fost să-ncapă
moștenirea lui Ștefan cel Mare pe mîna nevred-
nicului...

5

(Mișcare între boieri.)

Ștefăniță (se repede cu sabia scoasă): A!

Logofătul Baloș (reținîndu-l): Măria-ta...

10 Ștefăniță: Vroiam să-i întorc cuvîntul de unde
ieșise!... O! răzvrătiților!

Vornicul Că ră b ă ț: Nu ne-am răzvrătit, ne-ai
răzvrătit!

Paharnicul Săcuceanu: Ne-ai răzvrătit ju-
decînd singur în locul Divanului...

15 Vistiernicul Sima: Judecînd fără de lege...

Pîrcălabul Condrea: Osîndind fără do-
vadă...

Vistiernicul Ieremia: Pe Luca Arbore,
cu care te vei întîlni în ziua judecății d-apoi...

20 Comisul Că țeleanu: Și pe copiii lui, pen-
tru care se răsculă lumea din Suceava...

Vornicul Că ră b ă ț: Pe toți copiii lui! (Ște-
făniță face semnul rostogolirii.) Da, da, pe Cătă-
lin... Așa, așa l-ai rostogolit din vîrfurile mun-
telui în prăpastie...

25

Ștefăniță (furios): Minți!

Vornicul Că ră b ă ț: ...ucizînd pe Arbore de
două ori, o dată cînd ai ucis pe fiu-său, a doua
oară cînd ai scornit vicleșugul cu cartea, o dată
că ți-a fost părinte cînd erai mic, a doua oară
că ți-a pus coroana pe cap, lăsîndu-ți moșteni-
rea strămoșilor tăi neclintită, lacom de slava
cu care ar fi dorit să te vază încununat!

30

Ștefăniță: Minți!

35 Vornicul Că ră b ă ț: O! ce fățarnicie!

Paharnicul Săcuceanu: Pe Cătălin îl urai
pentru că strălucea printre viteji, pe Arbore
pentru duhul lui cumpănit, dospit în pămîntul
Moldovei și răsărit spre mîntuirea ei!

40 Ștefăniță: Minți!

Vornicul Cărbăţ: Pe Cătălin îl osîndişi
cînd doamna îi dete inelul în uralele mulţimii,
pe Arbore cînd birui la sfat şi trimese pe Luca
Cîrje să reînnoiască pacea cu Polonia!

5 Ştefăniţă: Moghilă, să vie armaşul!

Oana: Şi mormîntul e groapă şi jitiţa e groapă...
într-unul se-ngroapă stîrvul, în cealaltă bogă-
ţiile...

10 *(Armaşul intră prin stînga în haine roşii şi purtînd
pe umeri o sabie lungă.)*

Vornicul Cărbăţ: Ce-ar zice biata Oană
cînd şi-ar veni în minţi şi-ar vedea naintea
ochilor?

Ştefăniţă: Moghilă, mutul e odihnit?

15 Moghilă: Odihnit.

Ştefăniţă: A mîncat bine? A băut bine?

Moghilă: Crez, măria-ta.

Ştefăniţă: Nu ţi-a spus?

Moghilă: Cum să-mi spuie?

20 Ştefăniţă: Da, bine zici... Toporul nu vorbeşte!

Oana: Zi mutului să vorbească şi slăbănogului să
umble... O! ce frumos doarme cu mîinile supt
căpătîi... Nu, nu deşteptaţi pe Ştefăniţă!

Vistiernicul Sima: Doarme!

25 Comisul Căţeleanu: Visează!

Vistiernicul Ieremia: Un vis urît!

Pîrcălabul Condrea: Visul de pe urmă!

Ştefăniţă: Hrană!... zi mutului să-şi ascuţă to-
porul şi să puie tăietor un buştean de stejar
30 destul de tare... pentru şase inşi... Ce? nu te
mişti?...

Spătarul Hrană: *(ca şi cum s-ar spăla pe*
mîini): Mă supui, doamne, poruncii măriei-
tale, cum s-ar supune un ostaş să tragă în fra-
tele lui...

35 Ştefăniţă: Cu cine eşti frate?

Spătarul Hrană: Frate-n Christos...

Ştefăniţă: A! bine... bine... Fă-ţi datoria...
(Hrană iese prin fund.) A!, boieri, a venit şi
40 rîndul domnului...

- V o r n i c u l C ă r ă b ă ț: N-a venit... Va veni
dupe-al nostru...
- Ș t e f ă n i ț ă (*înfuriat*): E rîndul domnului să vă
judece...
- 5 P a h a r n i c u l S ă c u e a n u: Întîi ne osîndește
ș-apoi ne judecă!
- Ș t e f ă n i ț ă: Dac-ați fi venit pocăiți de fărăde-
legea făptuită, răsculînd norodul împotriva
domnului, poate că mila mării-mele...
- 10 V o r n i c u l C ă r ă b ă ț: Unde să fie mila?... Ru-
gina stă pe fier, scoarța pe copaci, lumina-n
soare, apa-n riuri și-n mări, și mila-n suflete!
Mila mării-tale unde-ar fi? În suflet?... Ai
abur, n-ai suflet!
- 15 Ș t e f ă n i ț ă (*către Hrană, care intră*): Degrab',
degrab', Hrană! Nesocotiții aceștia au trăit prea
mult! Fiecare din clipele lor sunt ani din viața
mea! Nici popă, nici grijanie, nimic, (*se strîmbă*
epileptic) nimic...
- 20 V o r n i c u l C ă r ă b ă ț: Nimic din voia ta, ca să
se împlinească ce este scris...
- Ș t e f ă n i ț ă: Ei, și ce este scris?
- V o r n i c u l C ă r ă b ă ț: Să murim de mîină de
ucigaș, ca și Cătălin, ca și Arbore, ca și Toader,
25 ca și Nichita, ca toți care te-apropie ș-au sufle-
tul curat!
- Ș t e f ă n i ț ă: A! a! ah! (*Se repede cu sabia spre*
Cărăbăț și se oprește la sosirea doamnei Tana.)

SCENA VIII

30

Cei de sus, D o a m n a T a n a.

D o a m n a T a n a: Nu te întreb ce faci! Te văz,
îi văz și știu!

Ș t e f ă n i ț ă: Dar tu ce faci?

35 D o a m n a T a n a: Scap din tine ce mai e de scă-
pat!... Împărtașania e o taină a bisericii în
care omul — domn d-ar fi — nu se-amestecă.
Ea e de la Ăl-de-sus la ăi de jos! Orcît de nalt

ar fi scaunul și orcît de sus ar sta coroana, pe
dasupra lor stă Treimea cea de-o ființă și nedes-
părțită! Grijania se dă oricărui osîndit la moar-
te! Bizantinii se ucideau, mama pe fiu, fiul pe
5 tată, soția pe soț, tatăl pe fiu, fiica pe mamă,
dar nicicînd nu se răpuneau fără sfînta împărță-
șanie. Și Ivan al Moscovei avea un popă lingă
el, ca nu cumva să ucidă fără să grijească! Și
tu, fiul fiului lui Ștefan cel Sfînt, vrei să ucizi,
10 călcînd peste cea mai mare taină a bisericii
creștine?...

Ștefăniță: Petrică, du-te și vezi, popa e-acî?

(*Hatmanul Petrică iese prin fund.*)

Doamna Tana: O! Moldovo, ce zile ai ajuns!
15 Cîntea și slava ta, Arbore și Cărbăț, uciși, ca
niște tîlhari, din porunca întunericului!

Ștefăniță: A domnului, muiere!

Doamna Tana (*ca ieșită din fire*): Vîfor năpras-
nic, care învăluie cuprinsul, și prinde pe călă-
tor, și trece peste el, și-l acoperă... care prinde
20 oștile, și trece peste ele, și le-acoperă... care
prinde noroadele, și trece peste ele și le-acoperă...

Hatmanul Petrică (*venind*): Nu e, mă-
ria-ta.

25 Ștefăniță: Dar unde e?

Hatmanul Petrică: S-a dat afund...

Doamna Tana (*rugîndu-se*): Așteaptă pînă
mîne, măria-ta... Să te mai gîndești...

30 Ștefăniță: Pîn' la sfîrșitul lumii?... Nu, nu,
m-am gîndit... Și fără popă!... (*Trece mîna
pe frunte.*) Ah!...

Doamna Tana: O! O!

Vornicul Cărbăț: Vă mulțumim, doamnă!
Dumnezeu să vă trimeată harurile lui cerești
35 și să vă dea destule puteri ca să vedeți ce veți
vedea!... Măria-ta, ești puternic...

Ștefăniță: Sunt!

40 Vornicul Cărbăț: Ești ca Samson, orb și
pe mîna filistenilor, cînd a luat în brațe stîlpii
pe care sta bolta casii...

- Ștefăniță: E! Sunt!
- Vornicul Cărbăț: ...și ca un uriaș, scuturându-se, a clătit stîlpii din loc, și-a năruit bolta, și-a pierit și el cu ceilalți supt ruine... Stîlpii suntem noi...
- 5 Ștefăniță (*rizînd nervos*): A! a! voi sunteți stîlpii?
- Vornicul Cărbăț: ...bolta e Moldova... Și pe ruinele supt care vei pieri, altul mai vrednic se va ridica...
- 10 Ștefăniță: A! ha! Petru! Ho! ho!
- Vornicul Cărbăț: Și Petru, că e os din osul lui Ștefan cel Mare!
- Ștefăniță (*furios*): Ia-i, armaș! Ia-i! Lovitura și capul!... Să-i toci ca pe cîlți!... Pe Cărbăț întii... Ba nu, pe el la urmă, să vadă cum se dau d-a rostogolul capetele celorlalți!
- 15 Oana: Auzit-ați că s-a zis, celor de demult, să nu ucizi... iară eu zic vouă că cine va ucide vinovat va fi judecății...
- 20 Ștefăniță (*luîndu-și capul în mîini*): Eh! o nebună!
- (*Se-ntoarce spre Oana. Doamna Tana se duce la Cărbăț și-l sărută plîngînd.*)
- 25 Vornicul Cărbăț: Nu face nimic, doamnă!
- Ștefăniță: Mai iute, că mi-e sete...
- (*Cei ostîndiși pornesc.*)
- Vornicul Cărbăț: Însetat vei fi și setea ta nu se va potoli!
- 30 Ștefăniță: Zău!... Eh!...
- (*S-aud zgomote jos. Ștefăniță se duce la fereastra din stînga. Se șterge de nădușeală pe frunte. Privește. Face semne. Se strîmbă epileptic și face spumă la gură. Se razimă cu capul de fereastră. S-aud cinci lovituri surde.*)
- 35 Doamna Tana (*spăimîntată*): O! săracii!
- Ștefăniță (*alb ca varul*): Mutul a ostenit?... Nu mai vrea? (*Face semn. S-aude și a șasea lovitură.*) Oh!... în sfîrșit, slobod!

Doamna Tana (*ingrozită*): Ce-ai făcut, Ștefăniță?

Ștefăniță: M-am făcut domn! (*Se uită pe fereastră. Scoate o pungă. O aruncă pe fereastră.*)
5 Să fie a ta... da... da... a mutului. Păcat că nu vorbește!

(*În timpul acesta Petrică, Baloș și Hrană privesc în pământ și le curg lacrimile. Oana și-a luat capul în mâini, se uită înainte și tresare. Doamnei Tana îi trece o lumină pe față și, cu o bucurie groaznică, se repede la masa domnului, îi ia paharul, toarnă otrava și-l umple cu vin.*)
10

Doamna Tana: Supune-te, carne... îți poruncește sufletul! (*Se întoarce spre domn.*) Doamne, să bem!...
15

Ștefăniță (*tresărind*): Tu, să bei?

Doamna Tana (*tot timpul prefăcându-se*): Să uităm!... Ce-a fost nu mai este!

Ștefăniță: Un pahar, doamnei... Ia p-al meu!

20 Doamna Tana (*bînd repede*): Am apucat să beau...

Ștefăniță (*bea*): Cam amar!

Doamna Tana (*c-o lumină de bucurie*): A!...
Ți s-a părut!

25 Ștefăniță (*scuturîndu-se*): Ș-un miros...

Doamna Tana: A fost trezit...

Ștefăniță: Proaspăt... (*Îi toarnă și bea.*)

Doamna Tana: S-a dus, Maică a Domnului!

Ștefăniță: Cine s-a dus?

30 Doamna Tana: Și Sima, și Săcuanu, și Ieremia, și Căteleanu, și Condrea, și Cărăbăț, și Arbore, și Nichita, și Toader, și Cătălin...
(*Rîde.*)

Ștefăniță: Și de ce rîzi?

35 Doamna Tana: Nu sunt obișnuită să beau...
Vinul ăsta te face să uiți... Și erau ca șase berbeci cu capetele tăiate...

Ștefăniță: Bea și uită!

40 Oana: ...Fericiti cei săraci cu duhul că a lor este împărăția cerurilor... (*Se uită la meseni. Parcă ar vrea să gonească ceva din minte.*)... Capul de

- cuc uscat de șapte ani, spălat în șapte ape ne-
 începute, purtat în sân de șapte fete mari, e bun
 la somn, că-ți dă somn fără vise...
- 5 Ștefăniță (*îmbucînd și bind*): Două zile mi
 s-a părut amar...
- Doamna Tana: Acum e bun... nu e așa?...
 (*Rîde.*)
- Ștefăniță: Da, da... De ce rîzi?
- Doamna Tana: Mă uit la Baloș... cită gura!
 10 o! cită gura!...
- Logofătul Baloș: Ca să beau, domniță...
- Ștefăniță: Vinul e minunat! (*Bea.*)
- Doamna Tana: Mă uit la Hrană...
- Spătarul Hrană (*cutremurîndu-se*): Văz pe
 15 Cărbăț, măria-ta...
- Ștefăniță: A! și e spătar!
- Spătarul Hrană (*iși șterge o lacrimă*): Nu
 sunt nimic...
- Doamna Tana: Moghilă, semeni pe dinafară
 20 cu tat-tău... Așa mi s-a spus... Urechile cam
 prea mari, dar încolo... Tat-tău a fost un om
 de treabă... și tu, de treburi...
- Moghilă: De treaba la care mă pune...
- Doamna Tana: O! ho! și la care te pui ca să
 25 te puie...
- Ștefăniță (*se șterge de nădușeală*): Cotnarul...
 la un cap de femeie...
- Doamna Tana: Vinul preface pe oricine... Mai
 30 întii vă face urîți... oh! urîți de tot... gurile
 largi... privirile tăiate, apoi... nu! nu! vă face
 frumoși... vă luminează... vă întinerește... vă
 umflă părul... mai hazlii... mai sprinteni...
- Ștefăniță (*înflăcărat*): Vino în brațele mele,
 Tana! Ce frumoasă ești! (*O sărută.*)
- 35 Oana: Cine?... Tana? (*Se frămîntă și recade în
 nebunia ei.*)
- Doamna Tana: Iuda n-ar fi sărutat...
- Ștefăniță: Știu, știu de ce zici așa... Moghilă,
 40 să dai peste graniță pe Irma... (*Moghilă tre-
 sare.*)
- Doamna Tana: Pe cine?

- Ștefăniță: Pe contele Irmsky...
- Doamna Tana: Prea târziu...
- Ștefăniță: A?
- Doamna Tana: Am vrut să zic prea devreme...
- 5 La noapte...
- Ștefăniță (*își scoate coiful și-l întinde*): Turnați în el... Să bem în sănătatea doamnei... (*Moghilă îi umple coiful.*) Bea, doamnă, să uităm grijile...
- 10 Doamna Tana (*gustînd*): Parc-aș fi sorbit din capul lui Ștefăniță... (*Ștefăniță bea zdravăn.*) A! bun!... La rînd, boieri...
- Doamna Tana: Cum preface vinul bun îndeopotrivă sufletele oamenilor!
- 15 Oana (*în luptă cu ea însăși*): Nu judecați, și nu veți fi judecați... Iertați și vi se va ierta... Tana?... Doamna Tana?... Și casa lui Ștefan o cîrciumă? (*Recade.*) Vino, soamne, de-l adoarme...
- 20 Ștefăniță: Biata Oană! Mă trec lacrămile...
- Doamna Tana: Să le văz!... A! ai băut prea mult... În curînd te vei trezi!...
- Ștefăniță: Ce? Nu-ți plac așa?
- Doamna Tana: Ba da...
- 25 Ștefăniță: Ce puțini suntem!... O nebună, trei fricoși, un om, doamna și domnul lor...
- Doamna Tana: Cîți ai lăsat, măria-ta! Să vie și Arbore, și Sima, și Ieremia și Cărbăbă...
- Ștefăniță: Ei, cu ei trecutul... și trecutul a trecut de mult...
- 30 Doamna Tana: Să vie și Toader, și Nichita, și Cătălin...
- Ștefăniță: Să vie cei cari au să ia locul paharnicului, al pîrcălabilor, al comisului... Unde sunt?
- 35 Spătarul Hrană: Au fugit...
- Doamna Tana: Au fugit, și bătrîni și tineri, ca puii de potîrnice cînd trece uleul...
- Ștefăniță (*amețit*): Au fugit de bine... O! ce proști!... Baloș, să vestești țării că domnul a... a...
- 40

Doamna Tana: ...a tăiat Sfatul...

Ștefăniță: ...c-a dat afară din el pe cei răzvrătiți... că vrea pace cu boierii... Și să nu uiți să scrii cele întimplate și lui Sigismund, și lui Soliman, și lui Radu...

Logofătul Balș (*trist*): Voi scri, măria-ta...

Ștefăniță: Să-nvețe și ei cum să se poarte cu cei vicleni! (*Exaltat.*) A! pământ fericit al Moldovei, ți-a fost dat să vezi în scaunul tău bătrîn un domn tînăr, falnic, blînd și-ndurător...

Doamna Tana: O! blînd și-ndurător!

Ștefăniță (*a cărui exaltare crește*): Cu mine, tăria și viața, nădejdea și lumina! Cu mine, mîndria și biruința! Cu mine, neamul va străluci ca soarele la namiezi!

Oana (*a cărei limpezime durează ceva mai mult*): O! Doamna Tana!... Da, da!... (*Recade.*) Că va da jos din scaun pe cei mîndri și va ridica pe cei umiliți...

Ștefăniță: La o parte... că trece oastea lui Ștefăniță-vodă! Șiruri lungi de călăreți viteji, cu steagurile desfășurate, își reped caii cari sforăie, mîncîndu-și zăbalele... Și copiii de casă, și piota, și gloata își scutură pletele pe grumaji, și se duc la încăierare, la moarte și la biruință cum s-ar duce la horă și la nuntă!... Aci a frînt pe unguri... aci a risipit pe tătari... aci a rupt pe leși... aci a îngenuchiat pe munteni... aci a topit pe turci... Cronicari, turnați seu în văpaitele voastre, și scriți faptele măreț ale domnului care a fost mai bun ca Alexandru cel Bun, mai cu minte ca Mircea cel Bătrîn și mai viteaz ca Ștefan cel Mare! (*Exaltarea și beția cresc.*) Am despărțit întunericul de lumină!... Ce vă uitați așa?... Dați-mi paharul plin... cu el plin mă voi sui în scaunul bunicului meu!... La o parte... pînza aceasta prăfuită... pe care n-a mai ridicat-o nimeni... (*Dă într-o parte perdeaua de mătase care acoperă tronul. Dasupra tronului, portretul lui Ștefan cel Mare,*

- lucrat în mozaic venețian.) Și tu (spre Ștefan),
ce te uiți așa la mine?... Te-ncrunți?... De ce
pălești?... Ce spun buzele tale, care se mișcă
ca și cum ar vrea să-mi aducă închinăciune?
- 5 (*S-așează în scaun, ridică paharul.*) Și ce sunt
bătăliile tale?... Ce este Chilia, Socii, Baia,
Lipnic, Cătlăbugii, Scheia, Lentеști, Cosminul,
Racova... jucării... Ah!... (*Dă un țipăt. Se*
10 *scoală de pe tron; se schimbă la față; devine negru;*
paharul îi cade din mână.)
- O a n a (*venindu-și în fire, nu poate să vorbească*):
O! o!
- Log o f ă t u l B a l o ș (*speriat*): Ce este, mă-
ria-ta?
- 15 S p ă t a r u l H r a n ă: Ce ai, măria-ta?
- Log o f ă t u l P e t r i c ă: Adu mîna, măria-ta!
- M o g h i l ă: Binișor, măria-ta! (*Îl dau jos de pe*
scaun și-l susțin.)
- D o a m n a T a n a: N-are nimic... Dați-i vin...
20 Vorbea așa de frumos!
- Ș t e f ă n i ț ă (*cletănîndu-se*): O arsură... Nimic...
(*Se întoarce spre Ștefan. Se strîmbă epileptic.*)
O! ți-e necaz! Turnați vin... (*Îi ridică paharul*
și i-l umple.)
- 25 S a b i a t a n - a v r u t s ă i a s ă... Cine-mi
zicea: „N-are să iasă... n-a ieșit?” A! voi
despărți ce e al tău de ce e al meu...
- D o a m n a T a n a: Și Moldova cui o lași?... Nu
e-a lui?
- Ș t e f ă n i ț ă: Moldova e-a mea!... Voi despărți
30 chipul tău de scaunul acesta... Scaunul e-al
meu! Să-l scoată!... Ah!... (*Îi cade paharul*
din mână, se strîmbă epileptic.)
- D o a m n a T a n a: A băut prea mult... Vorbește,
măria-ta! Vorbește!
- 35 Ș t e f ă n i ț ă: A trecut... Să-l scoată cu dalta și cu
ciocanul... Mîine să nu-l mai văz... (*Dă un*
răcnet năbușit.)
- O a n a: A! a!
- D o a m n a T a n a: N-ai să-l mai vezi!
- 40 O a n a: A! a!

Ștefăniță: Mi se taie picioarele... Țineți-mă!...
Mă arde!... O! Cărbăț!... *(Se apără cu mîna.)*
Arbore... Cătălin... *(Încearcă să facă semnul
rostogolirii și nu poate.)*

5 Oana: A! a!

Ștefăniță: Se-ntunecă?... E noapte?...

Doamna Tana: Nu, e ziuă și lumină!

Ștefăniță: Mă arde... Nu mai văz... Otravă...
Doftorul...

10 Doamna Tana: N-are ce să-ți mai facă!

Oana *(apropiindu-se de Ștefăniță)*: A! a!

Ștefăniță: Întuneric... Întuneric... *(Se întinde
în capul oaselor și-și dă sufletul. Boierii îl sus-
țin.)*

15 Logofătul Baloș *(spăimîntat)*: Cine l-a otră-
vit?

Doamna Tana: Eu... am scăpat Moldova!

Oana *(îl privește și lacrămile îi curg)*: Nu deștep-
tați pe Ștefăniță!

20 *(Doamna Tana și Oana se îmbrățișează și plîng.)*

S f î r ș i t

LUCEAFĂRUL

DRAMA ÎN V ACTE

- Petru Rareș
Logofătul Baloș
Vornicul Groza
Pîrcălabul Mihai, în urmă hatman
5 Pîrcălabul Matiaș
Postelnicul Albotă
Pîrcălabul Liciu
Spătarul Șandru
Biv-vel logofătul Troțușan
10 Pan Crasnaș
Pan Cosma
Chelarul Hîrea
Mogîrdici
Sandomir
15 Corbea
Cremene
Doftorul Șmil
Iiul ostaș
Al II-lea ostaș
20 Al III-lea ostaș
Al IV-lea ostaș
Un copil de casă
O iscoadă
Andrea
25 Antonio
Iiul pescar
Al II-lea pescar
Al III-lea pescar

A l IV-lea pescar

A l V-lea pescar

Elena-Doamna

Oana

5 Genunea

Nastasia

Dolca

Boieri, ostași etc.

5 Zidurile crenălate ale castelului din Suceava. La mijloc, un turn mai înalt. Pe supt turn, o poartă de zăbrele groase de fier prin care se vede curtea castelului. În dreptul porții, o punte, lăsată peste șanțul cu apă, se sprijină pe două lanțuri groase. Pe dinăuntru, de-a lungul zidurilor, un briu de scinduri pe cari se plimbă ostași de pază. La apus, luceafărul argintiu.

10

SCENA I

Mogîrdici, Corbea, Sandomir și Cremene, pe briul de scinduri, cu sarici lătoase, cu arcuri și cu sulii. Mogîrdici, cu vestminte de război pe supt sarică, cam cu chef, stă jos pe briu și cu capul pe zid.

(Ceilalți nu se văd încă.)

20 Mogîrdici (în partea stîngă a porții): Afurisită za... Numai curea și oțele... Aș fi înghețat de n-aș fi luat sarica... Vinul ține de cald... dar, ploscă mică, vin bun și foale găurite... dă... (S-apropie încet, din partea opusă, Corbea, Sandomir și Cremene.)

Sandomir: Cine-i acolooo?

Mogîrdici (tresărind): Cine să fie?

25 Cremene (întinde arcu): Cin'e-acoloo... că dau...

Mogîrdici: Cremene, să nu dai, că te fac iască... Mă... (Se pitulă și se ridică.) Eu sunt... Ce, ești nebun?... Nu sunt eu mai mare, mă?

- C r e m e n e (*abia ținându-și risul*): Dupe coif, așa ar fi, dar nu dupe ce este supt coif. Nu te uita la za, ci la zidurile Sucevii... Zidurile Sucevii stau în picioare fiindcă și noi stăm în picioare...
- 5 Zaoa ta umblă pe două cărări...
- M o g î r d i c i : Nu mai spune... va să zică, ea e de vină... Bîr! frig al dracului!
- (*Corbea, Sandomir și Cremene trec de cealaltă parte, la Mogîrdici.*)
- 10 C r e m e n e : Cum o duci cu veghea, bădiță Mogîrdici?
- M o g î r d i c i : Mi-e frig, mi-e foame, și foamea ca foamea, dar mi-e sete...
- C r e m e n e : Bădiță Mogîrdici, dormiși ceva?
- 15 M o g î r d i c i : Cine? Eu? Șăguiești?... Am umblat, am învîrtit lancea, am întins arcul, am...
- S a n d o m i r : ...mîngîiat plosca...
- M o g î r d i c i : Ei, da, de ce nu?
- S a n d o m i r : ...Mă lăsaî într-o rînă...
- 20 M o g î r d i c i : Hî-hî!
- S a n d o m i r : ...și, ca omul... închisei ochii, să văd cum îmi șade...
- M o g î r d i c i : Hî-hî!
- S a n d o m i r : Stelele, reci ca-n nopțile de primă-vară... Mă uit la ele, ele se uită la mine...
- 25 M o g î r d i c i : Tocmai!
- S a n d o m i r : Pînă mă fură o dulce aromeală...
- M o g î r d i c i (*rizînd*): A, a, așa e!
- S a n d o m i r (*repede*): Și paza?
- 30 M o g î r d i c i : Ce? ce?... Nu e adevărat... Zisei eu c-am adormit?... Tu ziseși!
- S a n d o m i r (*strînge de mînă pe Mogîrdici*): Oh, ce mai sutaș!
- M o g î r d i c i : Au!... Adică de ce nu te rogi tu, Sandomir neică, de moș-tău Groza să mă lase chelar, cum porunci Ștefăniță două zile înainte d-a muri?
- 35 S a n d o m i r : De moș Groza? Un' te poți apropia...
- 40 C o r b e a : E ostaș în toată legea!

- M o g î r d i c i : E, vorbi și mutul!... „E ostaș în toată legea!“... E, Sandomire, Sandomire, dacă ai vrea tu, ai zice tătină-tău, logofătului Baloș, să mă lase ce apucasem să fiu... Fiecare cu ale lui. El cu condeiul și cu paloșul, eu cu cheile și cu boloboacele, el cu Divanul și cu oștile, eu cu gîrliciul și cu tîlvul... Dracul mă puse să nu mă dăzbrac de za și să n-arunc coiful și sabia asta? Na... cap sec și bețiv fudul... Și chelar, și înzăoat... pînă m-apucă vremea logofătului Baloș și-a pîrcălabului Groza... A! și grozav mi-e de silă de meseria de ostaș! N-aș tăia un pui de găină să mă tai!... Ce rîdeți?... Vouă vă vine ușor... Sandomir, nalt ca un stejar, Cremene, lat în spete cît trei, și Corbea, scuipat ostaș, negru, tăcut, ca o stîncă... Eu? Un burduf pe două picioare! Și ce picioare... șontîc... șontîc...
- C r e m e n e : Ei, cum trăiești tu cu Ștefăniță, cu acea vijelie care răsturnă tot într-o clipă?
- M o g î r d i c i : Mai mult răsturnat...
- S a n d o m i r : N-avea ce răsturna...
- M o g î r d i c i : Turna, turnam, pînă cădeam... Și-mi plăcea, și de frică...
- C r e m e n e : De frica cui?
- M o g î r d i c i : A lui!
- S a n d o m i r : Era fiores?
- M o g î r d i c i : Frumos și încruntat ; micșor, și părea ca un munte; vesel și trist; viteaz, și plîngea ca un copil; mîndru, și se juca cu mine ca mîța cu șoricelul. Or nu se născuse deplin, or născut deplin, să-l fi luat din iele... Cine știe?... „Mai rabdă, Mogîrdici... mai rabdă, și mie mi-e sete“ Parcă-l auz... Ș-a treia zi căzu capul lui Arbore, ș-al lui Toader, ș-al lui Nichită, ș-al lui Cățeleanu, ș-al lui Ieremia, ș-al lui Săcueanu, ș-al lui Condrea, ș-al lui Sima, ș-al lui Cărbăbă... Eram beat mort cînd începu urgia. Cînd trînti întîiul topor, sării din somn. Auzii glasul mulțimii care se ruga de domn.

- La al doilea, mă trezii d-a binele. Ieșii din gîrlici, alergai și văzui!... (*Ș-acoperă fața.*) Oh! sunt clipe de la Dumnezeu cînd ai vrea mai bine să fii orb decît să vezi!... (*Dă cu tăișul mîinei.*)
- 5 Eh!... Eh!... Eh!... Capul lui Cărăbăț să rostogoli bolborosind... Slava Moldovei îl blestema! Și bătrînul Arbore, portarul Sucevii, care-i fuse ca un părinte!... Eh! (*Dă cu tăișul palmei.*)
- 10 ...N-aș vrea să fiu nici pîrcălab, nici hatman, nici vornic, nici logofăt, nici domn!... Dar doamna Tana... Oh! Ce frumusețe și ce nenorocire!... Să zice...
- S a n d o m i r: Ce să zice?
- M o g î r d i c i: Că ea l-ar fi otrăvit...
- 15 S a n d o m i r: Ș-a plecat nejudecată?
- M o g î r d i c i: Întreabă pe tat-tău, Baloș, că el ține locul domnului...
- C r e m e n e: Și unde-a plecat?
- 20 M o g î r d i c i: În Muntenia. Era munteancă, fată a lui Neagoe Basarab. A sărutat pe jupînesele și fetele curții și s-a suit în olac. Femeile plîngeau. „Un’ te duci, domniță?” „La călugărie.” Ș-a sărutat pe sor-ta Genunea, ș-a umplut-o de lacrimi, ș-a ieșit pe poarta asta, și s-a dus la
- 25 vale, și s-a pierdut în neguri.
- C o r b e a (*șoptește*): Genunea!
- M o g î r d i c i: Ce ziseși?
- C o r b e a: Nimic.
- S a n d o m i r: Cocoșii au început să cînte, și lucea-
- 30 fărul să se stingă.
- C r e m e n e: E steaua care să stinge cea de pe urmă. Uitați-vă... ca și cum ar clipi.
- C o r b e a: Mîine iar răsare, ș-apoi iar răsare, și-n veci va răsări.
- 35 S a n d o m i r: Mult o s-o ducem noi fără domn?
- M o g î r d i c i: N-ar vrea tat-tău să fie?
- S a n d o m i r: Na!
- M o g î r d i c i: Ba, zău c-ar fi bine. Om bun și drept... Că pe tine — cît e el de mare — și te

pune de veghe ca pe orice copil de casă... S-ar
duce vestea de Bubuiug-vodă...

Cremene: Ori Groza...

Sandomir: Trebuie să fii viță domnească...

5 Mogîrdici: Poi, Toader Baloș să zice c-ar fi
boier vechi, vechi, de vro trei sute de ani și mai
bine, și că s-ar fi trăgînd, dupe spiță, din fran-
tuji, și mai de dincolo...

10 Corbea: De hotărît, îmbătrînesc copil de casă!
Pe cine păzim noi? Ce păzim noi?

Cremene: Castelul din Suceava...

Sandomir: Și Suceava...

Cremene: Și țara...

15 Corbea: Eh! boierii să ceartă pe cin' s-aleagă...
Vorbe... vorbe... Eu să strîng calul în scări,
și să mă duc, și să mă-ntorc viu sau să mă
sfîrtece dușmanii, și să mă ia în copitele cailor!

(Se aude un auit. Toți tresar.)

Mogîrdici (*speriat*): Cine să fie?

20 Sandomir: E glasul lui Groza...

Mogîrdici: Haiti! Fiecare la locul lui!

(Corbea, Sandomir și Cremene se scoboară și trec
în dreapta porții. Se duc. Se fac nevăzuți.)

SCENA II

25

Mogîrdici

Mogîrdici (*singur, își așează coiful, ia sulita și
se uită dincotro a venit uietul*): Cine-i acolooo?...
Aici, Mogîrdici!... Sunt caraulă... Nu răs-

30 punzi?... Nu?... (*Dîrdîie.*) Mi-e frig... ba și
frică... Nu s-aude nimeni... Să mă las p-o parte...
(*Nu se mai vede.*) Cine-i acolooo?... Dă lo-
zinca... Vorbește... Ori numai să urlî... ca potăile
la lună?... D-ar fi fost logofătul Baloș, l-ar fi

35 luat gura pe dinainte ș-ar fi strigat: bu-bu-
buiu!... Neamul bubuiugilor!... Sandomir al
lui Bubuiug... Frumos nume... Ce mi-e Mogîr-

dici, ce mi-e Bubuiug. (*Ridică capul.*) Un foşnet?... S-apropie?... Mi s-a părut... (*Nu se mai vede.*) Aşa... (*Cîntă o melopee veche.*) Du, du, du, du... Du, du, du, du...

5 (*În vremea aceasta s-apropie un om ostentit, înfăşurat într-un veşmînt gros şi lung pînă-n pămînt. Trece puntea, pune mîna pe loarta porţii şi bate de cîteva ori într-o bucată de fier. Răsunetul se pierde de parte.*)

10

SCENA III

Petru Rareş şi Mogîrdici.

Mogîrdici (*sare în sus şi se uită peste Rareş*): Cine-i acolo?... Nu răspunzi?... Să nu dai, că mă mişc... adică să nu te mişti, că dau... (*Tremurînd.*) Născătoare, o fi, or n-o fi?... Dacă n-ar fi fost, n-ar fi bătut... dacă e, de ce tace?... Ce vrea?... Ce vrei, mă omule?...

Petru Rareş: Om bun...

20 Mogîrdici (*il vede*): Bunulsă-ţi cază la inimă... Om bun sunt şi eu... Adică bun-bun, da... hî!... hî!... Şi cum te cheamă, mă omule?

Petru Rareş: Petru...

25 Mogîrdici: Petru... Petru... Petru mă cheamă şi pe mine... Eu spui policra: sutaşul Petru Mogîrdici, fost ajutor al căpitanului copiilor de casă, fost chelar al măriei-sale vodă, luatul din văzduh... Că numai pe vite le cheamă fără policră: Miercana, Dumana, Lăbuş... Hoţul!

Petru Rareş: Petru Rareş Majearul...

30 Mogîrdici: Cum-cum?

Petru Rareş: Petru...

Mogîrdici: P-al treilea nu l-am înţeles.

Petru Rareş: Majearul...

35 Mogîrdici: Mă-ga... Aşa... Nu cunosc... Eu auzi-sem altfel... Că nu puteam crede...

Petru Rareş: Deschide-mi, şi Sfîntul Petru să-ţi deschiză porţile raiului...

- M o g î r d i c i : A! asta de loc... alilalte cît mai tîr-
ziu...
- P e t r u R a r e ş : Sunt rupt de oboseală...
- 5 M o g î r d i c i : Eu te-am rupt? De m-ai rupe-n
bucăţi, ş-asta n-o fac.
- P e t r u R a r e ş : D-aş fi un ciine spart de mistreţ,
te-ai îndura.
- 10 M o g î r d i c i : Spart-nespart, așa ne-au poruncit
logofătul ăl mare, Toader Baloş Bubuiug, şi
Groza, ăl mai mare peste oşti, că pînă n-ar
spune lozinca să nu deschidem... Şi eu nu ţi-o
spui, spune-o tu, şi dau porţile de perete...
- P e t r u R a r e ş : ...L-am cunoscut pe Toader...
Era pisar pe vremea lui Ştefan cel Mare, sfîn-
15 tul meu părinte...
- M o g î r d i c i : Cum-cum?
- P e t r u R a r e ş : ...L-am cunoscut pe Groza...
Era copil de casă... Douăzeci şi trei de ani am
petrecut printre străini, mai mult închis ca
20 slobod... De cîte ori n-am tras zăvorul ista,
de cîte ori n-am pus mîna pe toarta asta şi de
cîte ori n-am izbit așa... (*Bate în poartă. Mogîr-
dici să sperie.*) O! pămînt sfînt al ţărei mele!
(*Se închină şi sărută pămîntul.*) Te moaie de
25 lacrămile astea mai nainte d-a te dospi cu sîn-
gele meu!
- M o g î r d i c i : Ai?... E cam nebun... (*Tare.*) As-
cultă!
- P e t r u R a r e ş : Ascult.
- 30 M o g î r d i c i : Ai ceva arme la dumneata, să nu dăm
de vrun betuşug... Ia apropie-te, şi... să nu te
mişti, că dau... (*Ridică arcul.*) Nu prea mult...
Să văz... Scutură dulama... (*Se pleacă după
zid.*)
- 35 P e t r u R a r e ş : Cum vrei să vezi de te pleci dupe
zid?
- M o g î r d i c i : Asta e treaba mea... Vreau să te
văz fără să mă vezi... Uu! Corbea! Cremene!
Sandomir!
- 40 (*Corbea, Cremene şi Sandomir vin repede.*)

SCENA IV

Petru Rareș, Mogîrdici, Corbea,
Cremene și Sandomir.

5 Mogîrdici: Bine că venirăți... Un nebun... Să-n-
chină, sărută pământul... Ce-o fi vrînd? Nu
știu...

Sandomir: Ce vrei, străine?

Petru Rareș: Vreau ce vrea Moldova și Dum-
nezeu!

10 Mogîrdici: Nu vă spusei eu?... Dar ce vrea Dum-
nezeu și ce vrea Moldova?

Petru Rareș: Dumnezeu vrea legea și Mol-
dova pe Ștefan cel Mare!

Mogîrdici: E, Ștefan e țarină...

15 Petru Rareș: Cel ce-a pierit trăiește încă, cel
ce trăiește va pieri iar și din el va răsări iarăși...

Sandomir: Ce glas! Îți merge la inimă...

Cremene: Parc-ar fi cu minte... dar, nu pricep...

20 Petru Rareș: În curînd vei pricepe... Chemați
pe Baloș și pe Groza... Aci, dinaintea caste-
lului, să judece și să aleagă.

(Corbea face semn lui Cremene ca să-i cheme.)

Mogîrdici: Ce-o fi vrînd?

Corbea: N-a spus?

25 Mogîrdici: Ce-a spus?

Corbea: Mult...

Mogîrdici: Ai priceput?

Corbea: Priceput.

Mogîrdici: Tot?

30 Corbea: Cîte dat omului să priceapă: că e un om,
Mogîrdici.

Mogîrdici: Eu de loc.

Petru Rareș: Ascultă, Mogîrdici... căci Mogîr-
dici te cheamă.

35 Mogîrdici: Doar n-a să mă cheme Ma-jea-rul!

Petru Rareș: ...ție ți-am spus ceea ce ei nu știu,
și parc-aș fi suflat vorbele mele într-o jîtniță
au pe girliciul pivniții de subt pridvorul caste-
lului...

- Mogîrdici (*rizînd*): Da, cunosc!
- Petru Rareş: De e cineva om, îl cunosc nu dupe chipul lui...
- Mogîrdici: Dar dupe ce?
- 5 Petru Rareş: ...ci după sufletul lui...
- Mogîrdici (*rizînd*): Eu n-am suflet?
- Petru Rareş: Ba ai, dar e întunecat...
- Mogîrdici (*rizînd, dă sarica jos şi arată la cap*): Ei, nu vă spusei eu?
- 10 Petru Rareş: O! poţi să pai şi mai înzăoat... Sub platoşa ta, d-ar fi şi de 50 de oca, stă un suflet bun şi moleşit...
- Mogîrdici: Ai?
- Petru Rareş: ...iar nu suflet bun, dar tare, cum se cuvine unui ostaş. Şi cin' şi-a bătut joc de tine c-un coif de vicleim şi c-o za parc-ar fi de rîmlean? Ei, d-ar purta-o un om din Rîm de acum cincisprezece sute de ani... Dar o porţi tu, Mogîrdici...
- 20 Mogîrdici: Mi se pare că m-a luat la vale...
- Petru Rareş: E un mare meştesug să îmbraci pe un om cu vestminte omeneşti şi să nu paie om...
- Mogîrdici (*supărat*): Poi te-aş pofti să vii şi mîine... să-ţi dăschiz...
- 25 Petru Rareş: Mîine se va vedea dacă astăzi n-ai fost paiaţă. Un fier mîncat de rugină îl arunci în foc şi-n apă şi s-alege ceva... Nasul tău prea e roşu şi prea ţi-e frică de suliţa pe care o ții în mînă...
- 30 Mogîrdici (*vrea să-l împungă cu suliţa*): Uite... Uite...
- Corbea (*dîndu-i peste suliţă*): Îl cunoşti?
- Mogîrdici: Nu.
- 35 Corbea: Atunci?
- Mogîrdici: Dar vrei să-mi fie prieten? Ei, ce are, mă rog, nasul meu?... Cam roşu, ca un măr domnesc, din pricina soarelui. Uite-acolo, da' ce, ți-am cerut pe fiică-ta or pe sor-ta de ne-vastă?
- 40 Petru Rareş: Fată n-am, soră... o fi trăind?

- Mogîrdici: Ai or n-ai?
 Petru Rareş: O mai fi trăind?
 Mogîrdici (*rizînd*): De s-a născut şi n-a ieşit
 cu picioarele înainte, trăieşte... Să n-ai nici o
 5 grijă...
 Petru Rareş: A!... Nu, nu să cade să mă supăr
 de-o închipuire de om...
 Mogîrdici (*rizînd*): Închipuit, eu?
 Petru Rareş: Închipuit? nu; închipuire? da.
 10 Mogîrdici (*rizînd*): Ei, nu vă spusei eu?
 (*S-aude o mişcare.*)
 Corbea: Sît!... Logofătul Baloş, cu mersul lui de
 neam ales, şi Groza, cu părul roşcat ca focul,
 cu barba alburie... cît e de gros şi calcă a lup
 15 flămînd...

SCENA V

Logofătul Baloş, pîrcălabul Groza, Cre-
 mene, Petru Rareş, Corbea, Mo-
 gîrdici şi Sandomir.

- 20 Mogîrdici (*de sus*): Nu deschide, stăpîne...
 Sandomir: Ziua, singur, fără arme... nu poate
 fi decît un om bun...
 (*Corbea, Mogîrdici, Sandomir se dau jos. Poarta
 se ridică şi apar în pragul punţii logofătul Baloş
 cu toţi ceilalţi. Petru Rareş îşi descoperă capul şi
 25 să pleacă înaintea lor.*)
 Logofătul Baloş (*dupe ce măsoară din ochi
 pe Petru Rareş*): Şi de un' te-a suflat vîntul?...
 De te-aduce vro judecată, s-o facem. De aduci
 30 vro ştire, s-o ascultăm. De te mină vrun gînd
 rău... n-ai nemerit-o... Ce vrei, străine? Spune
 pe şleau.
 Petru Rareş: Străin am fost pe Vosfor, supt
 cerul, pe apa şi pe pămîntul cel mai blagoslo-
 35 vit de Dumnezeu. Străin şi închis am fost în
 cele şapte turnuri gălbui de lîngă marea albas-

- tră ca peruzeaua. Fugar și huiduit, am trecut munții de pe la mijlocul Turcii. De multe ori am înfundat ochii la cetățile Semendria, Haliciu, Buciaciu, Camenița și Cerni-Ostrov. Am
- 5 împlinit 43 de ani, și mai mult de jumătate din viața mea, m-a supus Atotțiitorul la toate încercările, și m-a bătut cu toate nenorocirile, și m-a rănit cu toate suferințele. Pe Iov nu crez
- 10 să-l fi chinuit mai mult, căci în sufletul meu simț toate plăgile de pe trupul lui Iov. Și Iov nu s-a îndoit de mila Celui-de-Sus... Și eu am crezut neclintit în tăria lui vecinică...
- Pîrcălabul Groza (*către Baloș*): Bine grăiește!
- 15 Petru Rareș: Mă iartă, boierule...
Pîrcălabul Groza: Vorbește...
Petru Rareș (*către Baloș*): ...dar, dupe cîte-am îndurat, îmi tăiași curajul de la început...
- Logofătul Baloș: Ce ți-am zis eu?
- 20 Petru Rareș: Că sunt străin!
Logofătul Baloș: Străin... de Suceava...
Petru Rareș: De castelul aista? De m-ați lega
- 25 la ochi, pe dibuite v-aș duce și v-aș spune unde a fost cămara de odihnă a lui Ștefan cel Mare, unde iatacul doamnei Maria, unde al armelor, unde paraclisul cu iconostasul la care îngenuchează cel care n-a îngenucheat înaintea nimăru...
- 30 M-au cunoscut trecătorile, drumurile, munții cărunți, apele limpezi și codrii albăstriei ai Moldovei... adică le-am cunoscut pe toate în zilele grele și zilele de slavă... Și tocmai aici să fiu străin? Aici, unde-am crescut, unde am încălecat caii domnești, fără șea, fără frîu, cu
- 35 mîna înfipțată în coama lor, gonind ca o stafie supt privirile arhanghelului pe care-l văz orunde-mi întorc ochii, pe care-l auz orunde mi-ațintesc urechea, pe care-l simț pretutindenea, în mine și afară din mine!
- Pîrcălabul Groza (*mișcat*): În el? Cine
- 40 să fie ăsta?
- Logofătul Baloș: Ei, cine ești?

- Petru Rareș: Petru-voievod! (*Toți tresar.*)
 Logofătul Baloș: Petru Pribeagul?
 Petru Rareș: Am pribegit 22 de ani, dar nu
 sunt Petru Pribeagul, ci Petru Rareș, fiul
 5 Rareșoaii, ș-al... (*Se închină.*)
 Pîrcălabul Groza: Ș-al?
 Petru Rareș: Și-al lui Ștefan cel Sfînt!
 Logofătul Baloș (*emoționat*): Tu?
 Petru Rareș: Eu, Baloș! Știu că ești logofătul
 10 Toader Baloș, te-am cunoscut acum 30 de ani,
 erai diac al treilea. Într-o zi, scriai un sinet de
 danie și cerneala să întinse la un mislete, și
 pătași pielea de vițel. Logofătul Tăut azvîrli
 15 cu călimările și-ți rupse urechea. (*Baloș, fără
 să vrea, să pipăie la urechea stîngă.*) Mă-nvrteam
 pe lingă tine. (Îmi ziceai: „Petru cucuietu“).
 Cînd singele începu să picure pe obrazul tău,
 eu începui să plîng și sărutai pulpana bătri-
 20 nului Tăut, și-i zisei: „Eu sunt de vină, pan
 logofete!“ Mă luă de chică, mă răsuci și mă dete
 afară. Peste-o săptămînă te duceai la pîrcă-
 lăbia Novogradului, neputînd răbda rușinea d-a
 fi lovit pe nedrept de marele logofăt... Dar...
 mă uit... mă uit... și nu te mai cunosc...
 25 Logofătul Baloș: Eu... nu te cunosc... Îmi
 spui întîmplări adevărate, dar, tocmai fiindcă
 sunt adevărate, cîți nu le-or fi știind?
 Petru Rareș: Mă cunosc clucerul Moghilă, pîrcă-
 30 labul Grumază, vornicul Jurj și cîți alții,
 căroră le săream pe genuchi și le petreceam
 deștile răschirate prin păr și prin barbă...
 Pîrcălabul Baloș: O! e de mult... I-a cope-
 rit pămîntul! Morții nu pot a vorbire despre
 noi, noi putem să vorbim despre ei...
 35 Pîrcălabul Groza: Eu aș ști p-un Petru,
 cam ca tine de nalt, frumos băietan — nu zic,
 frumos ești și tu — cu mustăcioara subțire —
 tu ai barbă înspicată și mustăți negre și lungi
 40 — alb și rumen la față — tu ești prăjit de soare
 — subțire și sprinten — tu ești pietros și voi-
 nic. Vremea a prefăcut boierimea și țara. Și

- tu — de vei fi ăla — n-ai scăpat neatins. Din
mîndrețea de copil te văz bărbat zdravăn —
dacă ai fi ăla. Ar trebui să se ridice măriasa
de la Putna și să mărturisească că tu ești Petru
al Răreșoaii ș-al... *(Se închină.)* Altfel, nu
glumim! Cu dovezile ce dăduși... ai umplea
țara de sămînța lui Ștefan cel Mare!... Corbea,
Sandomir, Cremene, să... *(Face semn să-l ia.)*
- 5 **P e t r u R a r e ș :** Numai în castelul din Suceava
nu fusesem închis...
- 10 **M o g î r d i c i (rîzînd):** A, e bine la noi! Umbră...
cît lumea! Dormi și habar n-ai de e ziuă, de e
noapte... Guzgani... cîți poștești... cenușii, și
mari, și lacomi... Trei tătari, scoși de la răcoare,
15 unul n-avea nas, altul urechi, și-al treilea...
la o mînă cu trei dește și la un picior cu două...
E, ai dracului guzgani...
- P e t r u R a r e ș :** Să vă dau și alte dovezi...
- L o g o f ă t u l B a l o ș :** Da, căci, din ce-ai spus
20 ar trebui să dovedești dovezile tale... Cremene,
cheamă și pe ceilalți din castel. *(Cremene se duce.)*
- P e t r u R a r e ș :** Da, să vie toți, să scoatem lu-
mina de supt obroc.
- M o g î r d i c i :** S-o scoatem... de ce să n-o scoatem?...
25 Dacă o vrea să iasă... Nu vă spuneam eu?
C o r b e a : Nu te-amesteca!
- M o g î r d i c i :** De ce să nu m-amestec?... Boierii
au dreptate... Un pîrlit află din auzite c-ar fi
gol scaunul Moldovei, și țop și el... „Eu sunt
30 Petru, copilul Răreșoaii ș-al lui“ Doamne,
iartă-mă! *(Se închină.)*
- (Vin boierii, pan Troțușanu, pan Mihul, pan
Liciu, pan Șandru, pan Matiaș, pan Crasneș, pan
Cosma, pan Albotă, chelarul Hîrea și Cremene.)*
- 35 **L o g o f ă t u l B a l o ș :** Boieri, care din voi cu-
noaște pe drumetul acesta?... Să mărturisească.
A l b o t ă : Chipeș om, dar nu-l cunosc.
C r a s n e ș : Să-l vedem... Nu-l cunosc.
- T r o t u ș a n u :** Mai degrab' aș cunoaște ce este decît
40 cine este, cît face decît cine l-a făcut. Ar fi

ostaș, așa s-ar crede dupe uitătură. Ochii lui joacă, ne măsoară și ne coprinde; mîna dreaptă are bătăture, semn c-a tras paloșul de multe ori în viață, și-o ține dezlipită de trup, ca și cum ar fi gata de trîntă dreaptă.

5

Matiaș: Și ce vrea, logofete Baloș?

Logofătul Baloș: Zice c-ar fi Petru...

Toți: Care Petru?

Logofătul Baloș: Al Răreșoaii... ș-al... (*Se închină.*)

10

Toți: Ei!... Să dovedească!

Mogîrdici: Boieri dumneavoastră, de mine dete cu ochii întîi și întîi... și mi-a spus alte alea... că „cel ce-a pierit trăiește încă” Dacă a pierit, cum de trăiește, dacă trăiește, cum d-a pierit? Asta e vorbă? Și și-a făcut cruce, și s-a plecat, și-a sărutat pămîntul... E cam...

15

(*Petru Rareș privește apăsător pe Mogîrdici, care începe să se clatine și să dea îndărăt.*)

Petru Rareș: Nu mă cunoașteți, nu vă cunosc. Ne vom cunoaște. De o lună am părăsit Polonia. Am lăsat la granițele ei 4.000 de călăreți, pe care craiul Poloniei mi-i pusese la poruncă, să mă arunc asupra Moldovei și să mă sui în scaunul ei. Nu am vrut. Cine domnește în silnicie nu e domn. Și-am zis călăreților, gata de pradă, că „nu trebuie”. Într-un suflet trecui Prutul. Să zice că cocorii se îmbată de bucurie, ca de vin, cînd se întorc primăvara și-și găsesc cuibul. D-aș putea să sorb aerul Moldovei cu patima cu care-l sorbii la întîia zi, dupe 22 de ani de pribegie, suflarea mea v-ar arde și ați simți din cine mă trag și ce dreptăți înfățișez eu vouă! Deh, să las inima. Inimă fără cap, corabie fără cîrmă... Ajunsei la Hîrlău. Văzui pe bătrîna mea maică. Crezui c-aș fi omorît-o stringînd-o în brațele mele. Îmi dete o *Vivlie* și îmi zise: „Aci zice despre tine tată-tău!” Iacă *Vivlia*. (*Scoate o carte de supt dulamă.*) Și iacă ce se glăsuiește la fața a doua

30

35

40

- de la evanghelia lui Marcu: „La a cincisprezecea zi a lunii lui avgust 6992, Maria a născut un copil care se va chema Petru. Și acest fecior să se știe că este din Maria și din Ștefan-voievod. Scris-am eu, Luca Arbore, portarul Sucevei.”
- 5 Iscălit: „Io, Ștefan-voievod”. Cunoașteți scrisul lui Luca Arbore și-al voievodului vostru... Ei, socotiți... *(Dă cartea în mîna logofătului Baloș. Boierii se grămădesc.)*
- 10 Logofătul Baloș: Da... da... parc-ar fi...
Pîrcălabul Groza *(emoționat)*: Da, al lui... Slovele cletănate...
Logofătul Baloș *(lui Groza)*: Cum îți tremură mîna...
- 15 Pîrcălabul Groza: Îmi tremură... nu știu de ce...
Pîrcălabul Liciu: Am colea un sinet de împărțeală, de la Milostivul. S-apropiem iscăliturile. Așa... așa... același mers... aceeași aruncătură... aidoma... Doar că-n carte s-a iscălit mai neted și-n sinet mai tremurat. A fost mai tînăr... era mai bătrîn...
- 20 Trotușanu: Scrisul lui Arbore îl cunoașteți?
Mihul: De ce? N-ar fi destul iscălitura domnului?
- 25 Șandru: De ce?
Cosma: Cum e asta?
Trotușanu: Nu pricepeți? Una de alta se țin: scrisul și iscălitura. Dacă altcineva a izvodit scrisul lui Luca, atunci și iscălitura domnului
- 30 e mincinoasă. Nu credeți ochilor, care mai tot-dauna vă înșeală, ci minții, care numai cîte-odată se înșală.
- Petru Rareș: Așa e, are dreptate boierul.
- (Mișcare între boieri.)*
- 35 Trotușanu: Eu, în vremea din urmă, cunoscui scrisul lui Arbore. Slovele lui, ca stîrcii... De... prea e bine scris... Deși e cam de mult... leat 6992... Să fi scris el?... N-aș ști ce să zic... Altfel... Dumnezeu să-l ierte, că Ștefăniță îi ticluise o carte către Petru-vodă... *(Privește*
- 40

spre Petru.) Să fi jurat că e de el... Și să mă iertați... Să zicem că scrisul ar fi al lui Luca Arbore și iscălitura a lui Ștefan-voievod... A cui e *Vivlia* asta?

- 5 **P e t r u R a r e ș**: A Mariei a fost, acum e a mea.
T r o t u ș a n u: A fost a cuiva și acum e a altcuiva...
Punga asta e a mea, dar puna asta am putut
s-o fur...

P e t r u R a r e ș (*tresărind*): Eu să fur?

- 10 **T r o t u ș a n u**: Nu te supăra...

M o g î r d i c i: O! domol, ia-o domol...

T r o t u ș a n u: ...că supărarea dovedește când că e
așa, când că nu e așa. Unii se supără cu drep-
tate, alții cu strîmbătate... Cum am putea să
hotărîm de minia dumitale fără să te cunoaștem?

- 15 **P e t r u R a r e ș** (*cutremurîndu-se*): Va să zică, am
furat-o... o!

T r o t u ș a n u: Nu... nu... Și nu zic că „nu“ să
împotrivește lui „da“... Ai adus o carte. În carte,
un sinet. În sinet, un scris, și dupe scris o iscă-
liture. Iscălitura seamănă cu a voievodului
Ștefan. Scrisul, pe ființă de adevăr, nu-l cu-
noaște nici unul c-ar fi al portarului Arbore.
Atunci cum vrei să credem că iscălitura ar fi
adevărată?... Și, în sfîrșit... cîți ar fi... luat
Vivlia as a de la Răreșoia ar fi copiii lui
Ștefan cel Mare?

- 20 **P e t r u R a r e ș** (*emoționat*): A! izgonit de Bog-
dan, prigonit de Ștefăniță, și cînd nu e nimeni
pe scaunul Moldovii, necrezut de nimeni și
urgisit de toți!

(*Se aude un fîștit ușor.*)

L o g o f ă t u l B a l o ș: Ce e, Corbea?

C o r b e a: Vin jupînesele.

- 35 **M o g î r d i c i**: Ca niște hulubași domnești care-și
părăsesc cuiburile calde, așa merg de tihnit
și de molcom...

P e t r u R a r e ș (*tresare*): A, trăiește Oana?

L o g o f ă t u l B a l o ș: Trăiește, biata Oană...

- 40 **P e t r u R a r e ș**: Biata?... De ce?

Logofătul Baloș: De multe... de multe...
că-ți îngheață inima...

(Vin și se așează împrejurul logofătului Baloș, Oana,
Nastasia, Genunea și Dolca.)

5 Petru Rareș (după ce le privește pe toate): Care
e Oana?

remene: N-o cunoaște? Al!

Mogîrdici: De un' s-o cunoască? Ce, a mai
văzut-o?

10 (Boierii privesc cu deosebite înțelesuri. Trotușanu
face un gest de îndoială.)

Petru Rareș (emoționat): Cine e Oana?

Oana: (liniștită): Eu sunt.

Petru Rareș (înmărmurit): Tu ești?... Ah!...

15 Oana: Ce vrea străinul acesta?

Petru Rareș: De la toți „străin” m-a mîhnit,
de la tine mă năbușe! Bine ar fi fost să fi fost
surd în clipa în care deschiseși buzele! Nu mă
judeca dupe chip. Văz cum nenorocirile au săpat
20 urme adînci și-ntr-al tău... Cînd mă gîndesc...
O! dar nu-ți spune nimic glasul meu?

Oana (mirată): Nu!

Petru Rareș: Nu-ți aduci aminte...

Oana: Nu te cunosc!

25 Petru Rareș: A! stați, boierii!... Ați auzit că
Ștefan însemna pe copii... cel puțin pe cei făcuți
cu Răreșoia, biată maică-mea...

Oana (mirată): El... Petru Rareș?... Î...

30 Petru Rareș (dă dulama jos și rămîne într-o
armură. Se descheie și își arată spata dreaptă):
Priviți... Iacă semnul că sunt al lui Ștefan-
voievod...

Logofătul Baloș: Văz un cerc... dar, știu eu...

Pîrcălabul Groza: Cercul cu care însemna...
mă iartă... vitele domnești, ca să nu se amestece
35 cu alte herghelii...

Mogîrdici: Și cu cirezile de boi...

Petru Rareș (lui Mogîrdici): Tu... (Mogîr-
dici se dă afund în mulțime.)

- Troțușanu: Semnul acesta a putut fi făcut acum 40 de ani, dar și acum 10 ani. Și apoi ce copil, d-al lui Ștefan cel Mare, ați aflat — cum zice dumnealui — însemnat cu fierul roșu la naștere?
- 5 Oana: Pe mine m-a înfierat, dar nu pe spata dreaptă, ci pe umărul stîng, și nu c-un cerc, ci c-un luceafăr.
- Troțușanu: Ce deosebire!
- 10 Logofătul Balos (către femei): Ce ziceți și dumneavoastră?
- Nastasia: Cum ar pătrunde mintea noastră unde nu pătrunde a dumneavoastră? Să dovedească că e copilul Răreșoaii și-al lui... Eu sunt femeie, și cînd vreau ceva, pot, dacă dreptatea e de par-
- 15 tea mea. Ce crezi, Dolca, că într-una îndrugi că văduvia Moldovei se va sfîrși...
- Dolca: Ce să crez?
- Logofătul Balos (lui Rareș): O biată bătrînă-bătrînă, de pe vremea domnului... Ghi-
- 20 cește ce va fi...
- Dolca: Nu ghicesc, maică, ci ce va fi cîteodată mi se arată. Așa mi s-arată și drumul domnului p-o lumină, că nu e nici noapte, nici zi... Cînd sosi străinul?
- 25 Mogîrdici: Veni așa, nechemat de nimeni... Adevărat că nu te-am chemat eu?... Luceafărul dimineții să stîngea, că n-aș fi putut citi, cu toate că n-am învățat să citesc. Și mi-era frig, și mi-era somn, și mi-era sete...
- 30 (Groza îi face semn să tacă.)
- Dolca: Că va veni, va veni... dar c-a picat...
- Genunea (în extaz): A picat! a picat!... Aseară visai că vodă intră-n castel fără de veste... și azi... iată-l!...
- 35 Troțușanu: E! închipuiri de copil...
- Logofătul Balos (surîzînd): Un plod răsfățat... Cin' să se uite în gura ei?... Nunea, nu mai spune prostii...
- Genunea: Tată, așa era... Cum îl văz... Nu mă credeți?... Bine...
- 40

- Petru Rareș (*care tot timpul s-a gândit, tresare*):
Înainte d-a vă părăsi...
- Pîrcălabul Groza: Greu să ne părăsești!
Or vei fi domn, or vei fi dat judecății ca înșe-
lător de domnie!
- 5 Petru Rareș (*scoate un pumnal*): Înainte d-a
vă părăsi...
- Pîrcălabul Groza: Ei, aia poți s-o faci...
- Petru Rareș: ...am să vă spui un basm pe care
nimeni nu-l știe...
- 10 Mogîrdici: Uite, uite, iar l-a apucat... iar
sărută pămîntul...
- (*Petru Rareș se uită țintă la Mogîrdici. Mogîrdici
dispare.*)
- 15 Petru Rareș: A fost odată un chezar, bun ca
pîinea caldă, viteaz cît nu-i sta cetate înainte,
bătrîn că n-a murit decît cînd a vrut, și cu cre-
dintă în Dumnezeu, că lumea îi zicea cel Sfînt.
Pe lîngă el se pripășiseră o fată și-un băiat. Și
- 20 fata era mai mică, și băiatul mai mare. Și amîn-
doi crescură sub privirile lui, ca două flori sub
razele soarelui. Și nu știa unul de altul al cui e
și din ce neam s-ar trage. Și crescură în neștiință.
Fetii îi zicea Sulcina și băiatului Drumeș.
- 25 Chezarul îi iubea ca pe ochii din cap. Și Sulcina
era bălaie, cu părul galben ca spicul copt și
rotunjit pe spate... Ca al dumitale...
- Genunea (*îl privește în extaz*): Da? ca al meu?
- 30 Petru Rareș: ...că parcă ar fi fost băiat... ca
dumneata...
- Genunea: Așa sunt eu? Îmi pare bine...
- Petru Rareș: Și abia împlinise pe la Florii
14 anișori... și Drumeș 21... chezarul era bol-
nav. Într-o zi, ce-i abătu, să cotopească un
ținut ce zicea că e al lui, și era al lui, într-adevăr.
- 35 Chezarul plecă și-l luă cu dînsul și pe Drumeș.
Și Drumeș să bătu ca un zmeu, că iubea pe che-
zar, și pasămite și pe fata cu părul galben ca
spicul copt. Și se întoarse chezarul biruitor dar
și mai bolnav. Într-o zi, Drumeș ieși din întîm-
- 40

plare pe un ceardac descoperit... cum ar fi acela unde lucrau fetele domniței Maria...

O a n a: De unde știe omul acesta ceardacul castelului?

5 P e t r u R a r e ș: ...și văzu pe Sulcina, care se ducea repede pe lângă o fântână de piatră, ca aceea din ograda castelului vostru...

O a n a (*tresărind*): De unde știe așa de bine ce este-n castelul pe care nu l-a văzut niciodată?

10 P e t r u R a r e ș: ...Și Drumeș opri pe Sulcina. „Ce fugi, Sulcino?” „Nu, Drumeș.” „De ce-ți sunt ochii roșii? Ai plîns?” „Nu.” „Ba da, ochii tăi sunt turburi”... „Ce ochi să rămîie senini cînd ai bunului chezar ard!”...

15 O a n a (*agitată*): Dar nu era nimeni acolo!

P e t r u R a r e ș: „Olecuță de odihnă, și să-ntre-mează zmeul bătrîn, și să face bine”... „Bine? Bine să-i dea Dumnezeu! Bine!” „Și ție, Sulcino.” „Și dumitale, Drumeș.”

20 O a n a (*în prada emoției*): O! Maică a Domnului, iar înnebunesc ca pe vremea lui Ștefăniță!... Treci la sfîrșit... Cum s-a sfîrșit? (*Mișcare între boieri.*)

P e t r u R a r e ș: La sfîrșit?... Chezarul, bolnav rău, sta întins într-un iatac, cum ar fi acela de aici... din stînga... în mijloc, te sui p-o scară, faci la dreapta, deschizi o ușe și cobori trei trepte...

30 L o g o f ă t u l B a l o ș: De unde știi ce n-ai văzut? (*Mirare între boieri.*)

P e t r u R a r e ș: Chezarul era numai cu Sulcina. Ș-odată veni, ca scos din fire, Drumeș. „Doamne, m-a dus iubirea ca vîntul și m-a întors grija ca gîndul.” Venea de la maică-sa, trimis de chezar. Și chezarul se ridică într-o rîină și-i zise cu un glas plin de înțeles. „Tot?” „Tot, măria-ta!” „Sulcino, să mă iubești ca p-un frate!” Și ea: „Cum ți-am spus, Drumeș”... „Ca p-un frate bun, din aceeași mamă și din același”... 40 „Cum?”... „Din aceeași mamă”... „Da, frate!”

Și se îmbrățișară, și plinseră. Și bătrînul che-
zar îi blagoslovi...

O a n a (*îzbucnește*): O! vino încoa, fratele meu ă
bun de mamă și de tată!

5 (*Petru Rareș și Oana plîng și se îmbrățișează.*)

Pîrcălabul Groza: Fratele ei?

Logofătul Baloș: Voievodul nostru!

Trotușanu: Os din osul lui Ștefan cel Mare!
(*Toți îngenuche.*)

10 Petru Rareș (*Oanei*): Nu, nu mai plînge...
Toate au sîrșit... Viața noastră, ca și durerile
tale! (*Boierilor.*) Sculați! Mai bine vreau să
văz p-un bărbat mort decît în genuchi! Stați
drepti, și voi sta drept, și cu dreptate voi cîrmui
15 Moldova! (*Să uită la Mogîrdici, care tremură.*)
Și tu, gură rea... (*Îi face semn să se apropie.*)

Mogîrdici (*dă în genuchi*): Om bun, măria-ta...

Petru Rareș: Om bun sunt și eu...

Mogîrdici (*spăimîntat*): Așa m-a făcut mama...

20 Petru Rareș: Mă-ta te-a făcut om, ca pe toți
oamenii, și tu te-ai făcut neom... Nu vorbesc
cu necaz... De azi ai să încaleci calul...

Mogîrdici (*cu teroare*): Mai bine taie-mă, mă-
ria-ta...

25 Petru Rareș: Te voi lega p-un cal, și-n cea
dintîi bătalie, și-n cel dintîi rînd, vei fi și tu...

Mogîrdici (*cade jos*): Îh!

Petru Rareș: Să te taie dușmanii, or să te-ntorci
om... Boieri, avem de lucru... Să lucrăm!

5 Tabără de partea stîngă a rîului Suceava. Cortul lui Petru Rareș în față, mai în fund, acela al lui Groza. Se pierde în depărtare corturile ostașilor, avînd în virfurile lor deosebitele steaguri ale boierilor. Să vede orașul Suceava. Intrare în dreapta, în stînga și în fund. Cîțiva copaci...

SCENA I

Mogîrdici și Sandomir.

10 *(La o mescioară, Mogîrdici se-ncercă să facă o scrisoare. Pe obrazul stîng are cicatricea unei tăieturi adînci.)*

Mogîrdici *(cu figura luminată)*: Așa... ba nu...
15 Am sărit o slovă... Care dracului de slovă?... Sandomir, tu ești cărturar, am scris bine? „Dî-a-gî-ă Mă-i-ie, că sî-î-t be-i-ne și îț schi-i-u ca-să af-af că-m... că-m... ult aiș da casă af-af“...

Sandomir *(rîzînd)*: Cui scrii?

20 Mogîrdici *(serios)*: Ei!... Pe la Brașov, lîngă Feldioara...

Sandomir: Ei, cui, ei?

Mogîrdici: Ei... drăguței mele... E, și de ce nu?... Ce rîzi? Ce rîzi?... Nasul meu nu mai e vînat ca orșavul de prune...

25 Sandomir *(rîzînd)*: E frumoasă?

Mogîrdici: Cum să nu?... Cam grosicioară, cam otova, că nu ai ști unde i-ar fi mijlocul... Mîinile,

- ca țurloaiele mele... Și obrajii rumeni și tari,
să spargi nuci cu cărămida... E zidită din plin
și ai ce săruta... Și bună, bună, ca smintina...
Eu îi ziceam „hai!” ea „hai!”... Of! ~~mi e~~ dragă,
5 Sandomir dragă!... Să fie trei ani de ~~cînd~~ n-am
văzut-o, mititica!...
- S a n d o m i r: E româncă?
- M o g î r d i c i: Da, săsoaică? Doamne, iartă-mă!...
Din Săcele... Am lăsat-o la un sas cu anul...
10 Ce rîzi? Cînd vornicul Groza își trase oștile,
eu îi zisei: „Mă duc, Marie!” și mă înecară lacră-
mile. Și ea: „D-apoi oi umbla sănătos.” Și mă
privi blînd ca un vițel... Ce rîzi?... Că n-o fi
ca boieroaicele voastre... să le faci mototol,
15 ca p-un ștergar, și să le bagi în sîn! Mă crezi?...
Eu n-o puteam ridica de jos... Că sus ar fi
rămas de nu s-ar fi pus ea jos... U! u! bat-o
focu și norocu!
- S a n d o m i r (*rîzînd*): Și e cu anu?
- 20 M o g î r d i c i: Ai?... Cu anu, firește... n-o să fie
cu ziua!

SCENA II

Mogîrdici, Sandomir, Corbea și
Cremene.

- 25 C r e m e n e: A, ce mai faci, Mogîrdici?... Sandomir:
Să fie patru ani de cînd nu v-am văzut... Cum
o duci cu băutura?
- M o g î r d i c i: Slavă Domnului... adevărat Domnu-
lui... Ne-am lăsat și eu de ea, și ea de mine...
- 30 C r e m e n e: Cine-ar fi zis?...
M o g î r d i c i: Vodă a zis... Și ce vrea vodă aia e!...
Că mă luă și mă dete pe mîna a trei pui de
zmei... Pîine, brînză, apă și cal... Și trei săptămî-
mîni mă goniră legat de cal. În ziua întîia,
35 maică, măiculîța mea, crezui că murisem... A
doua zi, murisem și înviasem... Și după trei
săptămîni, ușurel ca o pană...

C r e m e n e : Mare minune!...

S a n d o m i r : Dintr-un bleau să stoarcă aur! (*Corbea suride.*)

M o g î r d i c i : Ce, mă mutule, nu este așa?

5 C o r b e a : De n-ar fi fost vodă cum e, tu ai fi fost cum erai...

M o g î r d i c i : Bine, călare, călare... O pornirăm în secuiume. Pe mine mă puse în streajea întâia, cu cercetașii, să vestim care pe unde e... Copoi alergînd
10 de colo-colo, pe dîmburi, prin mocirle, prin stușuri... Pămîntul mi se părea ca-n palmă... Dădui de dușmani, închisei ochii. Mă repezii, fără să vreau, cu vro douăzeci de voinici, ca într-o ocnă. Îi spărserăm. A doua oară ținui
15 ochii deschiși cît putui. Și „hea” ei, „hea” și eu. Îi risipirăm... Azi așa, mîine așa, pînă mă deprinsei cu moartea și începui să trăiesc. Pe noi, moldovenii, ne-a fost așezat Dumnezeu așa, că, de voim să trăim, să învățăm să murim...
20 La rînd... fiecare... Că, de-ți vine rîndul, zvîrli mîinile într-o parte, pui capul la pămînt, și pace... Ia să vă spui eu una... N-o s-o credeți... De frică, îndrăznesc... În fitece noapte îmi zic: „Mîine am să mor!” „Ei și dacă ăi muri, ce?”

25 C o r b e a : Așa te vreau, Mogîrdici!

M o g î r d i c i (*ca și cum ar juca*): He-he-he!

C r e m e n e : Nu pricep așa prefacere.

M o g î r d i c i : Ce nu pricepi tu?... De mult n-ai văzut pe vodă Rareș!... Cînd se uită, măsoară.
30 Face semn unuia să iasă. Țintește ochii ca păcura. Și zice: „Viața ta, ca și a mea dopotrivă. De ce ți-e frică?... Să nu mergi de voi rămînea la urmă”... Și-și ține cuvîntul... Ei, mă flăcăi, mă, ce[e] lumea asta? Au un mușuroi de furnici,
35 au un cîrd de șoimi. Dupe cum e vodă, e și țara! Că nu e țară ticăloasă nicăieri. Ci domn, crai, chezar, ticăloși. Eu, bețivul de pe vremea lui Ștefăniță, ajunsei miașul cu scările de fier supt Petru-vodă...

40 C r e m e n e : Da' cin' te-a sărutat pe obraz?

- Mogîrdici: La Feli~~dia~~oara, un cavaler, turnat în fer, c-o sabie dreaptă și grea... Și m-am repezit, lac de singe, pe el... ~~că~~ auzii pe vornicul Groza... „Snopește-l, Mogîrdici, snopește-l!” Ah! vornicul Groza e și mare! Dar să-l vezi la minie! Ca un uriaș să năpustește! Dupe ce fărîmarăm oastea craiului Ferdinand, am zăcut la Feli~~dia~~oara ca la două săptămîni... că de nu zăceam n-aș fi dat peste Maria...
- 10 Sandomir (*rizînd*): A! îi ticluiește cărți...
Cremene: Știi să scrii?
Mogîrdici: E, e... ceac-pac... nu ca logofătul Toader!
- Cremene: Mie nu mi-a intrat în cap...
- 15 Sandomir: Dacă nu iubești...
Corbea (*pe gînduri*): Și dacă ai iubi?
Sandomir: Ce nu face omul cînd iubește! Omul deștept e mai deștept, nărodul e mai nărod. Omul deștept... nu știe carte? Să pomeneste într-o bună zi scriînd. Nărodul merge pe calea bătută? Să pomeneste dînd în gropi...
- 20 Sandomir: Ei, pe la voi cum fuse, Cremene?
Cremene: Cum să fie? Ca pe la tătari... I-am bătut? S-au dus în pustii. Ne-au bătut? Am tulit-o înapoi. Și iar i-am bătut, și iar ne-a bătut, și iar i-am bătut, plî~~na~~ au căzut la pace... Și-am intrat la dragoste c-o tătarcă...
- 25 Mogîrdici: Ptiu! Spurcatule!
Cremene: Nu cum crezi tu... O fetișcană mărunță, subțirică, cu nițel pâr bălai, cu ochi mici-mici, pornind de la tîmple în jos. Șase luni a rîs fără să-mi dau seama de ce. Cînd fu să plecăm, eu o sărutai...
- 30 Mogîrdici: Și eu am sărutat pe Maria... zău așa!
- 35 Cremene: ...și ea-mi zise: „Tu, moldavska... he, he... (*semn că se duce*) și tu“... (*Semn că nu se mai întoarce.*) Și începu să plîngă, să plîngă...
- 40 Mogîrdici: Maria n-a plîns... De ce n-a fi plîns? (*Rîsete.*)

- C r e m e n e: O luarăm înapoi. Ea, binișor, se aținu de oblîncu șelei, și merse, și oftă, ca la două ceasuri. Scoase din sîn o turtă albă, mi-o dăte și-mi făcu semn... „Moldavska... îm... îm“...
- 5 O sărutai. Închise ochii și mă sărută. O lăsai în drum și pornii. Mă uitai îndărăt. Ea, acolo. Tîrziu, întorsei capul. Ea, ca o mogîldeață, acolo. Pînă n-o mai văzui... Și așa!... Dar tu, Corbeo, cum făcurăți la Obertin?
- 10 (*Mogîrdici se uită să nu vie Petru Rareș.*)
- C o r b e a: La Obertin ne bătu Dumnezeu, nu leșii. Că s-arătă pe cer o stea cu coadă, cu coada încotro vine Moldova și cu capul luminos încotro cade Polonia. Și Tarnovski, hatmanul
- 15 leșilor, plăti bocitoare să căineze p-ai noștri că vor fi bătuți... Cum află Petru-vodă, le trase vergele la spate și le luă la goană. Dădu bătălia și pierdurăm... Eu căzusem... A treia zi mă deșteptă o nălucă blîndă, blîndă... o!
- 20 S a n d o m i r: Așa a fost să fie.
C r e m e n e: Da, ce e cu năluca ceea, Corbeo?
C o r b e a: Nu știu.
S a n d o m i r: Era frumoasă?
C o r b e a: Da.
- 25 M o g î r d i c i: Era bălaie?
C o r b e a: Da.
S a n d o m i r: O iubești?
C o r b e a: Î...
S a n d o m i r: Ai mai văzut-o?
- 30 C o r b e a: Da.
C r e m e n e: I-ai vorbit?
C o r b e a: Nu.
M o g î r d i c i: Ba eu, s-o văz p-a mea, toată ziulica i-aș vorbi. I-aș zice: „Hai!“ Și mi-ar răspunde:
- 35 „Hai!“ (*Sandomir și Cremene rîd.*) Ce rîdeți?
C r e m e n e: Și ce faceți în tabără?
S a n d o m i r: Muncim.
M o g î r d i c i: Ne trudim ciolanele să nu să deprindă cu lenea. (*În stînga se aude zgomot.*)
- 40 Vine! (*Cîteșipatru șed drepți.*)

SCENA III

Petru Rareș, logofătul Baloș, vistier-
nicul Matiaș, spătarul Sandru, doftorul
Șmil și cei de mai sus.

5 (Petru Rareș, cu brațul drept înfășurat, și dupe el
vin boierii.)

Petru Rareș (își scoate coiful. Se vede o șuviță
de păr alb): Bine, Corbea? (Corbea tace și dă
din cap. Rareș suride.) Bine, Sandomir?

10 Sandomir: Să trăiești, măria-ta!

Petru Rareș: (neconținut gesticulează cu mina
a rănită): Semeni cu tat-tău. Da, da, ai cu
cine semăna.

Logofătul Baloș: Începe și el... ce să facă?

15 Petru Rareș: La luptă pui capul în piept și te
duci, și-n urma ta, ceata, și-ncotro s-aude
„bu-bu-bu“, acolo ești și tu și ceata ta. Tocmai
ca tat-tău. Neamul Bubuiugilor... Mogîrdici,
bine? Mai... (Semn că trage la măsea.)

20 Mogîrdici (rușinat și sfios): A! nu, măria-ta!

Petru Rareș (lui Cremene): A!... Tu cine ești?...
Î... Miasul Cremene... De patru ani nu te-am
văzut... Ba, da... v-ați purtat bine... Mai ales
două cete de țărani... V-ați coborît prin Buceag?

25 Ați vînat cai sălbatici?

Cremene: Vînat, măria-ta.

Petru Rareș: Ce-ați ucis mai mult?

Cremene: Armăsari, măria-ta.

Petru Rareș: Așa e... Ca și oamenii, armăsarii
30 trec în fața primejdiii, și cu copitele lor, de trei
ori ca copita calului nostru, bat tina pe loc,
în ploaia săgeților, pînă să nomolesc și-i prind
tătarii cu arcanele.

Cremene: Și-i mănîncă la chefuri mari...

35 Petru Rareș: A, da, să zice că au carne dulce,
și tătarii au carne spurcată... (Îl bate pe umăr.)
Bine... Bine... O! dacă toți ostașii mei ar fi ca
voi... aș lua Buda, și-n locul steagului verde cu
cornul de lună pe turnurile ei ar filfii prapurul
40 Moldovei!

Logofătul Baloș: Au să fie, că au de unde învăța.

Șmil: Dacă-mi dai voie... Nu tot cu mînul ăl rănit... Încă cinci-șase zile... doar n-a fi foc...

5 Petru Rareș: Te-am adus din Crîm ca să... De ce veniși trei zile dupe... O! Săraca Maria, doamna tineretelor mele chinuite!... Să uit... Să mă gîndesc la Elena Despotovna... Și nu pot să uit...

10 Vistiernicul Matiaș: Dacă omulși-ar aduce aminte de toate în fitece clipă, pe lume n-ar mai fi decît spînzurați și nebuni...

Petru Rareș: Da, da... Te-am adus din Crîm să-mi fii slugă, și tu mi-ești stăpîn, Șmil...

15 Șmil: Cine slujește e stăpînul adevărat. Sluga face ce vrea sau ce poate. Stăpînul primește, că n-are încotro. Va să zică, el suferă ca să-l slujească altul în loc să se slujească singur. Care va să zică, stăpînul e slugă și sluga stăpîn... Și dacă ți-e slugă Martin și Neacșu, de ce n-aș fi eu stăpîn pe mîna care te doare? Cînd te slujesc acolo unde te doare, măria-ta te supui... Cine e stăpîn și cine e sluga?

25 Petru Rareș: Tu, Șmil... glumind strecuri adevărurile...

Spătarul Șandru: Dar cînd măria-sa poruncește să-ți... (*Semn că-i taie capul.*) Cine e stăpîn și cine e slugă?

30 Șmil (*ride*): Măria-sa e slugă, căci binevoiește a-mi lua de pe umeri ceea ce nu-mi face trebuință. (*Sever.*) Nu cu aia, nu cu aia... Măria-ta... Am să ți-o leg de gît...

Petru Rareș (*surizînd*): Șmil, așa vorbeai cu părintele meu, Ștefan cel Mare?

35 Șmil: A!... Ștefan?... Ștefan era bătrîn și eu tînăr... Măria-ta ești tînăr...

Petru Rareș: O! tînăr!

40 Șmil: ...și eu butrîn. Pe vremea lui Ștefan, de m-ar fi tăiat, mi-ar fi părut rău. Pe vremea măriei-tale... aș scăpa d-o belea. Pe Ștefan nu-l căutam

- eu, ci mai mult el pe mine. O singură dată a
 țipat, când l-am ars la picior, și atunci a avut
 tăria să se prefacă că spune cum a țipat tatăl
 său Bogdan, ucis la Răuseni... Măria-ta gemi
 uneori...
- 5 Petru Rareș: Gem, dar rabd.
 Șmil: Rabzi, dar gemi.
 Petru Rareș: A... acela era un sfânt!
 Șmil: Care stăpînea durerea.
- 10 Petru Rareș: Și eu sunt un om...
 Șmil: Luptînd cu durerea... (Lui Baloș.) Grozav
 seamănă cu taică-său!
 Petru Rareș: O! Șmil, Șmil...
 Șmil: Iar cu aia?... Dumnezeu a făcut pe om cumpă-
- 15 nit, că de l-ai tăia în două, ce ar fi într-o parte
 ar fi și-n cealaltă. Doi ochi, două urechi, două
 picioare, două mîini. De se îmbolnăvește un
 ochi, vezi cu celălalt, de se bolnăvește un picior,
 apeși mai mult pe celălalt, și de surzești d-o
- 20 ureche, auzi cu cealaltă... Măria-ta faci ca un
 surd de o ureche, care ș-ar pleca urechea a surdă
 ca să auză șoaptele...
- Petru Rareș (zimbînd): Ei, cum e asta, Șmil?
 Șmil: Cum să fie? Mai mișcă și cu stînga, nu tot
 cu dreapta... Crezi că Dumnezeu ți-a atîrnat
- 25 pe stînga degeaba?
 Petru Rareș: Copiii, doftorii și femeile, stăpîinii
 noștri... Cîți suntem, Corbea?
- Corbea: Trei...
- 30 Petru Rareș: Și cu cinci ai lui Cremene, fac?
 Corbea: Trei și cinci...
 Petru Rareș: Trei mii cinci sute... Zgîrcit la
 vorbe, adevărat ostaș... Lucrează flăcăii?... Nu
 puneți buștenii groși... Să treacă Suceava cum
- 35 or putea... Și călăreții de cîte trei ori pe zi...
 Mogîrdici: Cî e timpul bun...
 Petru Rareș: Cî e apa mare... Baloș... (Întinde
 mîna stîngă.)
- Logofătul Baloș: Iacă-le, măria-ta.
- 40 (Îi dă 4 pergamente cu 4 peceți roșii.)

5 Petru Rareș: Corbea... Sunt patru sineturi pe
 cari le dau la patru cete de țărani, boierindu-i
 pentru purtarea lor cea falnică. Viteji au fost,
 10 viteji-i fac. Ceata lui Pistrițu, a lui Fuior, a
 lui Stîncă și-a lui Buză-Lată. Îi pui în stăpî-
 nire ohavnică asupra moșiilor și pustiurilor ce le
 grăiesc la fitece sinet pentru fitece ceată. D-aci
 înainte să fie oameni slobozi, ei și urmașii
 15 lor. Mîine vor primi postav de vestminte, cai
 domnești, frîuri și șei cu scări de fier. Duceți-vă,
 adunați-i și citiți-le... Șmil... (*Îi face semn să*
 iasă.)

(*Vin din dreapta vornicul Groza, Trotușanu și*
 pîrcălabul Liciu.)

15

SCENA IV

Petru Rareș, logofătul Baloș, vistier-
 nicul Matiaș, spătarul Șandru, vornicul
 Groza, Trotușanu și pîrcălabul Liciu.

20 Petru Rareș: Venirăți... Vine și doamna?
 Pîrcălabul Liciu: Da, măria-ta.
 Petru Rareș: Turcu a plecat?
 Vornicul Groza: Plecă, măria-ta.
 Petru Rareș: Să se ducă... Turci, lacomi, nu
 se mai satură. Și nu vor dar, ci vor...
 25 Logofătul Baloș: Haraciul pe patru ani...
 Petru Rareș: Cum?
 Logofătul Baloș: Merge p-al cincelea de
 cînd...
 Petru Rareș: Meargă și p-al zecelea... peșcheș,
 30 dar, da... haraci, plată de supus... nu!
 Logofătul Baloș: Haraci ne cer...
 Petru Rareș: Nici peșcheș!... Am cheltuit des-
 tul cu Ungaria, cu Polonia și cu tătarii... O!
 de ce nu se unește creștinătatea supt chezarul
 35 Carol și nu pornește ca un potop să prididească
 puterile lui Soliman și să azvîrle pe necre-
 dincioși dincolo de mările frumoase și grecești!

- Bani, bani, pentru sultan, pentru vizir, pentru pașale... O țară de vîndut... și le cumpără pe toate! Banii ne trebuie să plătim joldul ostașilor, să clădim locașe pentru iertarea păcatelor noastre și pentru cei ce vor veni după noi, ca să ne cinstească știindu-ne cine-am fost... Împodobește Voronețul, zidește din pajiste Pobrata, biserica Sfîntului Dumitru din Suceava, biserica Uspeniei din Baia, Sfînta Parascheva din Tîrgu-Frumos, biserica din Hîrlău, Mînăstirea Secul din Munții Neamțului, dă ce-i trebuie bisericei piscupale din Vad... Banii să isprăvesc... Și d-aș avea, n-aș da turcului măcar de l-aș vedea cu ochii scurși!
- 5 **V o r n i c u l G r o z a** (*trage sabia*): Să-i dăm...
S p ă t a r u l Ș a n d r u: Pînă n-o mai putea!
- 10 **P e t r u R a r e ș**: O, dacă obștea creștinilor s-ar aduna într-un sobor, i-aș spune eu cîte păcate are și de ce-și bate joc de ea fiara din Țarigrad...
- 20 **P î r c ă l a b u l L i c i u**: Aș sluji cu dragă inimă cu steagul nemțesc, spaniol or franțuzesc, pe dasupra prapurului nostru...
- 25 **T r o t u ș a n u**: Visuri...
P e t r u R a r e ș: Cine nu visează nu vede. Cine nu vede nu se apără. Cine nu se apără piere... Și pentru cei sortiți pieirei nu ne răcim gura degeaba...
- 30 **T r o t u ș a n u**: Viața este un vis...
P e t r u R a r e ș: Vis... cînd se sfîrșește viața...
D a r ce lăsăm dupe noi urmașilor noștri e și-un fapt, și-un drept, și-o putere de-a trăi... Moștenitorii noștri nu ne vor măsura viața dupe bucuriile ei, ci dupe jertfele pe care le-am făcut știind că ne jertfim pentru bucuriile lor... Eu m-am
- 35 suit pe Ceahlău și-am făcut ochii roată, și-am plîns ascultînd, ca în vis, jalea acelui-ași neam risipit la trei coroane deosebite... În Ardeal să lasă pe trei văi — a Someșului, a Mureșului și-a Oltului — moldoveni sadea... M-am tras pe
- 40 munte-n jos și-am privit pe trecătoarea Oituzului ca pe-o fereastră și-am visat! Și-am biruit

- la Feldioara, la Braşau, la Cetatea-de-Baltă, la Ciceiu, la Rodna, la Unguraş, la Bistriţa, oştile craiului Ferdinand şi ale chezarului Carol. Am stăpînit Ardealul, şi n-am ieşit din el decît
- 5 ameninţat de bunul meu prieten Ianaş Zapolia... eh!... că să plînge turcului... ah! turcu!... de nu mă voi întoarce acasă la mine. Nu vă uitaţi c-am fost cînd cu Ferdinand, cînd cu Zapolia, întîi cu Ferdinand, apoi cu Zapolia,
- 10 şi iar cu Ferdinand, şi iar cu Zapolia... Am înşelat ca să nu fiu înşelat! Mi-e totuna au cu Zapolia, au cu Ferdinand. Numai să deprind pe moldoveni să se plimbe d-a cîndea muntelui ca la ei acasă!... Că ar fi vro primejdie d-ar fi
- 15 Ferdinand pe scaunul Ungariei, fiind fratele chezarului care împărăţeş e peste atîtea limbi şi neamuri?... Năluciri!... Să ne apropiem noi de chezar, să-i scurtăm din drum, luînd Ardealul!... O! eu am visat! Să viseze şi urmaşii mei!
- 20 **V i s t i e r n i c u l M a t i a ş:** Ai făptuit... Ferdinand îţi întăreşte stăpînirea Bistriţei, a Rodnei, a Ciceiului, a Unguraşului, a Cetăţii-de-Baltă, cu satele lor dimprejur.
- 25 **P e t r u R a r e ş:** Am adăogat la visele marelui Ştefan şi visul meu! Am moştenit Ciceiul şi Cetatea-de-Baltă, am crescut moştenirea cu Rodna, cu Unguraşul şi cu Bistriţa... Ah! Şmil, Şmil, vindecă-mi mîna, că am de lucru cu leşii...
- 30 **P o c u ŭ i a,** cea cu 300 de sate şi 50 de tîrguri, e-a noastră!... Ah! (*Se plimbă agitat.*)
- T r o t u ş a n u:** Norod mic, vise mari...
- V o r n i c u l G r o z a:** Şiit! Tac!
- P e t r u R a r e ş (*tresare*):** Mic eşti tu! Moldova
- 35 nu e mică!... Neamul care să crede mic se micşorează!... În lume nu poţi trăi cerşind, căci nu e loc de pomană pentru cerşetori!
- T r o t u ş a n u:** Să se îplinească rîndurile... prea au pierit mulţi...
- 40 **P e t r u R a r e ş:** Să nu număraţi şi să nu vă număraţi! E cin' să numere!... Uf!... Duceţi-vă şi

rînduiți, c-au să pice copiii lui Gritti... (*Boierii ies prin stînga.*) Eeee, Trotușanu e mîhnit... nu e slujbă pentru el!... Și mai sunt și alți boieri... hî!...

5

SCENA V

Petru Rareș, Genunea și mai tîrziu
Șmil.

- Genunea (*intră prin dreapta, bate din picioare și-i pune minile la ochi*): Te-am speriat!
- 10 Petru Rareș: Oh, mi-a sărit inima!
- Genunea: Cine sunt eu?
- Petru Rareș: Tu?... Baba Dolca.
- Genunea: Nu.
- Petru Rareș: Oana...
- 15 Genunea: Nu... Are să vie.
- Petru Rareș: Despotovna!
- Genunea: Nu...
- Petru Rareș: Ei, cin' să fie... cin' să fie?...
- Genunea: Nu ghicești?
- 20 Petru Rareș (*rizînd*): Dacă te-ascunzi...
- Genunea (*își ia minile de la ochi*): Eu sunt, măria-ta!
- Petru Rareș: Tu?... Tu ești o pasăre măiastră care iei grijile și dai bucuriile.
- 25 Genunea: Eu?... O! ho! ho! (*Sare repede la Rareș și dă să-i ia mîna.*) A, nu p-asta... că mi-a zis Șmil p-astălaltă... (*Îi sărută mîna. Rareș o sărută pe obraz. Genunea îl sărută repede pe obraz.*)
- 30 Petru Rareș: A?... Ce-ai făcut?
- Genunea: N-am făcut bine, măria-ta?
- Petru Rareș: Așa face numai doamna Elena...
- Genunea: Așa face numai doamna Elena... Și de ce face numai Despotovna?
- 35 Petru Rareș: Fiîndcă m-am cununat cu ea, Nunea... cu tine...
- Genunea: Da, cu mine nu te-ai cununat...

- Petru Rareș: Al nu mai începe... Te spui tă-
tănă-tău să te-astîmpere, că ești neastîmpă-
rată...
- Genunea: O, i-am spus tatii de mult...
- 5 Petru Rareș: Ei, și ce ți-a zis?
- Genunea: M-a certat... Mi-a spus că măria-ta
ești mare și eu sunt mică, că ești stăpîn și eu
sunt roabă, că ești bărbat și eu fată...
- 10 Petru Rareș: Ei, și tu ce-ai zis?
- Genunea: Ce să zic? nimic... Toate le știam fără
să mi le fi spus nimeni...
- Petru Rareș: Ascultă, Nunea!... Cum veniși
înaîntea celorlalte?
- Genunea: Călare...
- 15 Petru Rareș: Călare?... Voinicește?
- Genunea: Da... voinicește...
- Petru Rareș: Am să te fac miaș de viteji, ca pe
Sandomir...
- Genunea: Ah! ce bine-mi pare!... Tata mi-a făgă-
duit că mîine mă face viteaz, și pururea mîine
e azi, și nu mai vine mîine, și mereu așa... El
rîde și mie-mi vine să plîng... Vreau, măria-ta,
cu măria-ta la război!
- 20 Petru Rareș: La război?... O! războiul e crîn-
cen și tu ești fragedă. La război e urlet, și nîn-
chezat de cai, și țipete de oameni, și lacrimi,
și sînge, că doi munți de s-ar izbi în capete,
n-ar fi așa de cumplit...
- Genunea: Te văz orunde întorc ochii... Și de-i
îinchiz te văz și mai bine... Cînd mă culc, zic
în gînd: „Doamne, dă domnului nostru biruință
asupra dușmanilor noștri, viață nesfîrșită și
fericire... neturburată cu Elena Despotovna,
doamna noastră!”
- 30 Petru Rareș: Da, da, neturburată...
- Genunea: Și mi-apari și mai frumos, și mai vi-
teaz...
- Petru Rareș: Nunea, tu știi ce simți?
- Genunea: Eu, ce simț?
- 40 Petru Rareș: Tu știi ce vrei?
- Genunea: Nimic, să te privesc...

- Petru Rareș: Du-te, Nunea, du-te... Or nu.
(*O ia de mâini și să uită drept în dreptul ochilor ei.*) Tu știi că am doamnă?...
- Genunea: Da...
- 5 Petru Rareș: ...că am copii?...
- Genunea: Da...
- Petru Rareș: ...că sunt... privește bine... că sunt bătrîn...
- Genunea: A, nu...
- 10 Petru Rareș: ...că tu ești fata celui mai credincios și celui mai mare din sfetnicii mei?...
- Genunea: Da...
- Petru Rareș: ...că tu ești fecioară...
- Genunea: Da... da...
- 15 Petru Rareș: Ei, atunci, ce vrei?
- Genunea: Să te văz biruind cum biruiși d-atîtea ori...
- Petru Rareș: Sunt ostaș... dar sunt domn!...
- Vino încoa, Nunea, să te sărut... (*O sărută în creștet și-și lasă capul pe capul ei.*) Dumnezeu mi-a primit rugăciunea mea pornită din inimă curată... Mi-a gonit patima care se ivise pe furiș... și-n sufletul meu a revărsat pace și liniște! (*O sărută din nou.*) M-ai înțeles, Nunea?
- 20 Genunea: Da, măria-ta, da!
- Petru Rareș: E, ai să mergi la război...
- Genunea: Cu măria-ta...
- Petru Rareș: Cu mine... Roagă-te de Șmil să-mi îndrepte mîna... și gata...
- 30 Genunea: Unde e Șmil?... Șmil!... (*Șmil vine prin dreapta.*)
- Șmil: Cine mă cheamă?... D-ta, Nunea?
- Genunea: Mîna domnului la loc, degrab', să suflă și să-i treacă...
- 35 Șmil (*surîzînd*): Suflă în foc cînd să stinge, și focul s-aprinde degrab'... Mîna domnului nu s-aprinde... ea trebuie să se prinză încet, încetișor... Dumneata știi să țezi pînă?
- Genunea: Da, știu...
- 40 Șmil: Ce-ai gândi de mine cînd ți-aș aduce tort în jurubițe și ți-aș zice: „Nunea, pînă mîine să fie cămașa gata?”

- Genunea: Să urzesc, să pui pe sul, să țeș, să nălbesc, să croiesc, să cos... Aș gândi că ești nebun...
 5 Șmil: Că sunt nebun?... Iu nu gîndesc așa de dumneata. Iu am răbdare și aștept să urzească, să țeasă, să nălbească rana domnului. Și peste șase zile... cînd cămașa va fi gata... voi sufla și-i va trece într-o clipă...
 Genunea: Cine țese rana domnului?
 10 Șmil: Eu știu? Poate Al-de-sus... Știu că țese și pînza e gata mai curînd sau mai tîrziu... Ca la femeii... Una vrednică, alta leneșe... Una în două săptămîni n-are ce-alege... alteia, două luni... și-i mai trebuie încă două...
 Petru Rareș: Ai înțeles, Nunea?
 15 Genunea: Rana... pînza... Nimic...
 Șmil: Da' ce trebuie?... Tînără ești, frumoasă ești, cuminte, nu știu... Ce-i trebuie?... Ce-i trebuie ei nu e treaba mea... și treaba mea nu-i trebuie ei...
 20 Petru Rareș: Șmil...
 Șmil: Iacă, ascult...
 Petru Rareș: Ce-ai face tu dacă o păsărică ar zbura din colivia vecinului în brațele tale?
 Șmil: D-ar fi frumoasă, i-aș smulge cîteva pene...
 25 și aș duce-o iar în colivia vecinului.
 Petru Rareș: Și dă ar veni iarăși?
 Șmil (*rîzînd*): Ar veni iarăși?... Las' să vie... Dacă-i place...
 Genunea: A, nu, șase zile... prea mult.
 30 Petru Rareș: E, și dacă păsărica n-ar pricepe ce vorbim...
 Șmil: N-ar pricepe ea... (*Se uită la Genunea. Ridică din umeri.*)
 Petru Rareș: Și dacă vecinul ți-ar fi prietenul
 35 cel mai bun... și tu domnul țării?...
 Șmil: Iu... (*se uită la Genunea*) i-aș zice: Genunea...
 Genunea: Ce e, Șmil?
 Șmil (*o dă la o parte*): Iu i-aș zice așa... Vin să te sărut, și aș săruta-o cum sărutați voi pe Maica Domnului...
 40 Genunea: Pe mine?

Petru Rareș: ~~Apa~~ am făcut și eu cu ea...

Genunea: Cu mine?

5 Petru Rareș: **Da**, cu tine! (*O îmbrățișează. Apar din dreapta Elena-doamna, Oana, Nastasia, Dolca, hatmanul Mihai, Crasneș și Cosma. Petru Rareș o lasă repede pe Genunea.*) Deși n-aș fi avut de ce...

Șmil: Norii pătează cerul pentru cei de jos...

SCENA VI

10 Petru Rareș, Genunea, Șmil, Elena-Doamna, Oana, Nastasia, Dolca, hatmanul Mihai, Crasneș, Cosma și mai pe urmă Corbea.

15 Oana (*să repede la domn și-i sărută mîna*): A, frațele meu ăl bun și domnul nostru ăl mare, cînd te uiți tu la mine, mi-aduc aminte că tu și cu mine suntem din aceeași mumă și din același tată; tu zămislit dupe o biruință și eu înainte d-a birui... Și de aceea ieșiși tu băiat și eu fată.

20 Frumoasele tale plete, cum le-au încărunțit grijele țării...

Elena-Doamna: Doamne (*îi sărută mîna, o sărută pe obraji*) îmi lăsaî copiii jucîndu-se d-a ostașii... Iliușcă trînti pe Ștefănel și Ștefănel voi să muște pe Iliușcă... Îl oprii: „Nu, mamă, că nu e la război”. Și el, cu lacrimile-n ochi: „Să nu afle tata!” O! Despotovna, părăsiși astfel pe copii pentru asemenea sărutări... Ce fericită ești!

25

30 Genunea: Ce fericită ești!

Elena-Doamna: Nu-i așa, Nunea?

Petru Rareș: Și Dolca de ce s-a ținut dupe voi ca un ciine bătrîn și credincios?

35 Elena-Doamna: De azi-dimineață, ne-a zis, aci mie, aci Oanei, aci Nastasiei: „Să mă duceți la domn, c-am să-i vorbesc”. Și ea, care nu mai vede, vorbește de vedenii.

Nastasia: Nu vede și-a început să nu mai auză.

- Petru Rareș: Bunico, vino-ncoa.
Dolca (*tremurînd*): Parcă auz glasul lui...
Petru Rareș: Nu într-acolo, bunico... Aci...
Așa...
- 5 Dolca (*tremurînd*): Să sărut mîna lui Petru, fiul
lui Ștefan, nepotul lui Alexandru, ctitorii
Moldovei...
Petru Rareș: Nu... nu așa, bunico...
Dolca (*îi pipăie mîna rănită*): Inelul cu pecetea...
10 mîna...
Petru Rareș: A, bunico, mă doare...
Dolca: Eu ți-am pricinuit durerea?
Șmil: Tu nu mai ești pricină nici de dureri, nici de
bucurii...
- 15 Dolca: Ce-ai zis, măria-ta?
Petru Rareș: Ce te-aduce, bunico?
Dolca (*tremurînd*): Azi-noapte — cum piroteam
cu cojoaca în spinare — odată se făcu lumină,
și-un înger pică din cer, și-mi zise: „Spune
20 domnului să nu-i taie, să nu-i spînzure, să nu-i
tragă în țeapă, să nu-i otrăvească, să nu-i
înece“. Și mi-a zis: „Spune domnului să se
strîngă de pe drumuri, ca să nu se-ntoarcă și
biruitor și biruit“ Și pieri și îngerul și lumina...
25 E poruncă de la cel care poruncește celor văzute
și nevăzute, și ține pămîntul pe ape, și nu i-ar
fi întru nimic să-l sufle ca p-un gunoi din
palmă... Să m-asculți, maică, că nu m-asculți
pe mine!
- 30 Cosma: Cam greu ce vrei dumneata, mătușe...
Crasneș: Să nu se întoarcă biruitor și biruit...
(*Elena-doamna și Nastasia se închină.*)
- Petru Rareș (*pe gînduri*): Ce vă închinați?
Credeți ce spune bătrîna?
- 35 Elena - Doamna: A, nu, măria-ta, dar vorbele
ei...
Nastasia: Și cum stă!
Dolca (*cu ochii spre cer*): I-am spus... I-am spus...
(*Elena-doamna se vîră în Petru Rareș. Genunea îl*
40 *ia de pulpana vesmîntului.*)

- Ș m i l : Urmele unei case prădate de tâlhari... La început nu-i cunoaștem și ne jucăm cu ei, pe urmă le facem cunoștință și ne plac, și-i chemăm, și vin... apoi se-nmulțesc și stau pe capul nostru, și încep să ne fure, și în cele din urmă ne jefuiesc...
- 5 E l e n a - D o a m n a : Cine, Șmil?
- Ș m i l : Tîlharii...
- E l e n a - D o a m n a : Care tîlhari?
- 10 Ș m i l : Ai care-ți plac și dumitale... și-mi sunt cam grei mie... Ai care te fac pe dumneata așa de frumoasă și pe mine așa de urît... Anii, măriia-ta...anii, care i-au prădat auzul, văzul, mirosul și mințile!
- 15 P e t r u R a r e ș (*pe gânduri, caută*): Să nu-i tai, să nu-i spînzur... Ți... (*Să duce la o peșteră. Privește. Să gîndește.*) A! să vie Corbea!... Bunico, ce-ai visat se va izbîndi.
- D o l c a (*tremurînd*): N-am visat, am văzut... Și ce văz, de cînd nu mai văz, se împlinește...
- 20 (*Intră Corbea și, zărînd pe Genunea, încremenește.*)
- P e t r u R a r e ș : Corbea, ai vrun ostaș zidar?... Unde te uiți?...
- Cor b e a : Cum, măriia-ta?
- 25 P e t r u R a r e ș (*răstît*): E vrun ostaș zidar?
- Cor b e a : Nu, măriia-ta, nici un ostaș nu e zidar... Sunt mai mulți care au fost zidari și sunt ostași... Unul a zidit la meterezele Ciceiului din porunca vlădichii de la Vad... dar vlădica de la Vad a luat pe Vlad din Ciceu și l-a pus ostaș...
- 30 P e t r u R a r e ș (*zîmbînd*): Să te ferească Dumnezeu de mutul care vorbește!... Ei, mă omule, ai un ostaș — fie și Vlad al vlădichii de la Vad — care să zidească această bortă?
- 35 C o r b e a : Am!
- P e t r u R a r e ș : Să vie încoa, cu mistrie, cu pietre și cu moloz...
- 40 (*Corbea iese repede prin dreapta. Vin și ceilalți boieri.*)

SCENA VII

Cei de sus și logofătul Baloș, vornicul Groza,
vistiernicul Matiaș, Andrea, Antonio, un călău și mai mulți iunaci.

- 5 Logofătul Baloș: S-apropie, măria-ta...
Vistiernicul Matiaș: Să văd... și n-au să
se mai vază!
- Elena - Doamna: Vin talienii?
Genunea: Vin?
- 10 Oana (*din multime*): Nu li se vede fața, cernită ca
și sufletele lor... Orice-au făcut, Dumnezeu să le
ierțe păcatele!
- Șmil: Nu să poate, măria-ta, fără să-i judeci...
Petru Rareș: Cum, să-i osîndesc fără judecată?
- 15 Șmil: Și dacă nu i-ai osîndi?
Petru Rareș: Mă osîndesc ei pe mine!
Vornicul Groza: Sabia a căzut. Și ei, venind
încoa, sunt ca niște osîndiți care ar merge cu
capetele în mâini la înmormîntarea lor...
- 20 Petru Rareș: Să plece călăul! (*Călăul se duce.*)
Vornicul Groza: De ce?
Șmil: Să se ducă la dracu, să-i ceară capul pe tip-
sie...
- (*Intră cei doi fii ai lui Gritti, Andrea și Antonio,
legați cu mâinele la spate și cu zăbranițe negre lă-
sate pe fețe. Dupe ei, un zidar, cu mistria, ciocanul
și găleata cu moloz. Doi ostași i-aduc pietre. Mogir-
dici comandă alaiul. Un ungur dăce pe o tavă capul
lui Gritti, acoperit cu un ștergar. Să opresc. Ungurul
pune jos capul lui Gritti. Din multime s-aude un
ofat.*)
- 25
- 30
- Petru Rareș (*dezvelește capul lui Gritti*): E
capul lui Gritti...
- Mai mulți: A! al lui Gritti?
- 35 Petru Rareș: ...ocîrmuitorul turcesc al Unga-
riei... D-ar fi fost capul lui plin de minte ca
buzunarele lui de bani, ar fi rîs și azi, ș-ar fi
povestit, cu strălucirea lui ușoară, întîmplă-
rile din serai și plimbările de pe Vosfor și de pe
40 mările furioase și schimbătoare la față! Și
- 238

- d-ar putea să miște buzele, cum curge din
șipot apă nesfârșită, așa ar năvăli minciunile
cu înfățișarea adevărului! (*Ungurul îi dă o*
scrisoare.) De la Zapolia? S-o citim... *Îți*
5 trimet capul, plin de deșertăciuni, al lui
Gritti“...
- Ș m i l: Nu știu dacă a fost vrodată mai deșert ca
acum!
- 10 P e t r u R a r e ș: Când a urmărit ca, din cămătar
venețian, să-și puie pe cap coroana lui Matiaș
Corvin... (*Citește.*) „Îți trimit capul, plin de
deșertăciuni, al lui Gritti; fă și tu copiilor lui
ce-am făcut eu tatălui lor“...
- 15 E l e n a - D o a m n a (*cu milă*): Păcat! Sunt tineri!
G e n u n e a: Nalți și subțiri!
O a n a: Ca două făclii stinse sau care se vor stinge!
P e t r u R a r e ș (*se uită la femei, apoi citește*):
...„A căzut capul aceuia care vroia să fie cra-
iul Ungariei; să cază și capetele acelora cari
20 au voit să fie“
- O a n a: Ce să fie?
P e t r u R a r e ș: Să vă spuie Matiaș!
V i s t i e r n i c u l M a t i a ș: Am aci scrisul vlă-
dichii de Lund, împuternicitul chezarului
25 Carol. (*Scoate scrisoarea.*) În ea glăsuiește
chezarul. (*Citește.*) ...„Băgați de seamă că
Poarta urmărește să puie crai Ungariei pe sluga
sa Gritti și pe copiii lui voievozi“...
- E l e n a - D o a m n a: Unde?
30 V i s t i e r n i c u l M a t i a ș (*citește*): ...„Pe An-
drea în Muntenia și pe Antonio în Moldova“...
- T o ț i: A! a!
L o g o f ă t u l B a l o ș: Să vie călăul!
V o r n i c u l G r o z a: Călăul sunt eu!
- 35 P e t r u R a r e ș: Nu, nici sabie, nici braț moldo-
venesc... Luați-le fearele... Andrea, Antonio,
intrați aici... (*Le arată peștera.*) ...Dați-le
două cuțite... Meștere zidar, astupă intrarea...
A n d r e a: Ah! *Dio mio!*¹

¹ Dumnezeuul meu! (it.)

A n t o n i o: *Madonna mia, aiutaci!*¹ (*Se coboară în peșteră.*)

5 P e t r u R a r e ș: Și de vi se va urî cu viața, orcînd puteți muri... Și spuneți Dolchii că nu i-am tăiat, nu i-am spînzurat, nu i-am tras în țeapă, nu i-am otrăvit și nu i-am înecat...

(*Toți pleacă capul. Zidarul lucrează.*)

¹ Sfîntă Fecioară, ajută-ne! (it.).

5

O dumbravă de stejari aproape de vărsarea Cirimușului în Prut. În față, o rariște. Un cort. În depărtare se văd malurile Prutului. Trunchi de copaci răsturnați.

SCENA I

Genunea, un ostaș rănit, Corbea,
mai târziu, Șmil.

10 Genunea (*c-o carte de rugăciuni*): Dau să mă rog
și-mi alunecă ochii pe rînduri... Gîndul, la
mîinele lui aspre care mîngîie așa de potolit.
O, Doamne, îndură-te, apără și păzește pe
domnul țării...

Un ostaș (*rănit, vine din stînga*): Olecuță de vin...
15 Genunea: Îndată... (*Îi dă ulcica.*) Te doare?
Ostașul: Nu mă doare... Mă ia cu sfîrșeală de la
lingurea... Mulțumim...

(*Se duce. Corbea vine din dreapta.*)

Genunea: A! Corbea... Iar dumneata?

20 Corbea (*răsuflă repede*): Iar...

Genunea: Cauți pe domn?

Corbea: Nu... nu pe domn...

Genunea: Pe vornic?

Corbea: Nici pe vornic...

25 Genunea: Pe tata?

- Cor bea: Nici pe logofătul Baloș...
- Genunea: Ei, pe cine cauți?
- Cor bea: Caut pe cineva... M-a trimes...
- Genunea: Cin' te-a trimis?
- Cor bea: Am uitat cine m-a trimes...
- Genunea (*surizînd*): Suflă ca un cal dupe ce-a ridicat la deal o povară...
- Cor bea: Da, suflu, mai greu ca armăsarul care mă duse-n spinare.
- 10 Genunea: Stai... (*I-arată un copac.*) Să-ți dau nițel vin...
- Cor bea: Mulțumim, stau...
- Genunea: Poftim, bea...
- Cor bea (*aduce oala la gură*): Am băut, mulțumim...
- 15 Genunea: Ai venit repede?
- Cor bea: Foarte repede...
- Genunea: De departe?
- Cor bea: O, de departe...
- 20 Genunea: Dincotro?
- Cor bea: Dincolo... ba nu, de la apus... nici de la apus...
- Genunea (*surizînd*): Ți fi venind de undeva...
- Cor bea: Mi-am uitat ca pămîntul... Să mă odihnesc... Mi-a luat Dumnezeu mințile...
- 25 Genunea (*pune mîna pe mîna lui*): Ce căldură ai!
- Cor bea: Da, am căldură...
- Genunea: Și cum ți să bate inima!
- 30 Cor bea: Da, îmi bate...
- Genunea: Să te fi certat domnul?
- Cor bea: Niciodată nu m-a certat domnul...
- Genunea: Parcă ieșiși din bătălie...
- Cor bea: În bătălie n-am inimă...
- 35 Genunea: Ei, ce ți s-a întîmplat?
- Cor bea: O, nimic...
- Genunea (*privindu-l lung*): Corbeo, și alaltăieri nu știai de unde vii și ți să bătea inima...
- Cor bea: Alaltăieri?... Am venit încet... și dodată
- 40 o trudă din senin...

- Genunea: Alaltăieri... bine... Dar azi?... Fiindcă
veniși repede și de departe?
- Corbea: Să vede... Stai, Nunea!... De ce nu stai?
- Genunea: Dumneata ești ostenit, eu nu sunt
5 ostenită...
- Corbea: Stai... fiindcă... nu ești ostenită...
- Genunea (*surizînd*): Mai departe or mai aproape?
- Corbea: Unde vrei, Nunea...
- Genunea: Ciudat!... Dumitale ți-e frică de răz-
10 boi?
- Corbea: Mie?... O, nu!
- Genunea: Dar îți place?
- Corbea: Nu știu... De-i place domnului, îmi place
și mie...
- 15 Genunea: Atunci... povestește-mi cum te-ai bătut
la Feldioara...
- Corbea: M-am bătut cum se bate...
- Genunea: Spune-mi peste câți ostași erai, cum i-ai
dus, cum ai luat prapurul crăiesc, cum ai fost
20 rănit, unde, cine te-a îngrijit... așa...
- Corbea: Să fi avut ca la o sută. Eu mergeam înainte
și ei dupe mine, pînă am ajuns la ăl cu pra-
purul. L-am pălit și i-am luat prapurul. Vor-
nicul Groza mi-a zis: „Ce faci, Corbeo?” „Ce să
25 fac?”... M-a înșăcat și... nu mai știu... M-am
pomenit într-un cort oblojit la genuchiu stîng,
la umărul drept și la cap... Și m-a îngrijit Dum-
nezeu... Nu știu să povestesc...
- Genunea (*rizînd*): Spune-mi un basm...
- 30 Corbea: Basmul e ce s-a întîmplat altora, și eu nu
știu să înșir ce mi s-a întîmplat mie...
- Genunea (*rizînd*): Nu știi nici unul?
- Corbea: Ba... aș ști unul...
- Genunea: E, spune-mi-l...
- 35 Corbea: Aș ști unul... c-o fată frumoasă, frumoasă,
de înghețau apele, și c-un băiat nalt și urît...
- Genunea: Dacă era nalt, nu era urît...
- Corbea: ...care să bătea cu zmeii și cu săcuii...
- Genunea (*rizînd*): Cu cine?
- 40 Corbea: ...cu zmeii și cu... Muma-Pădurii... și-i
biruia...

- Genunea: A, dacă se bătea și-i bătea nu era urît...
 Corbea: ...căci iubea pe fata frumoasă-frumoasă...
 și ea nu-l iubea...
 Genunea: Ce proastă!
 5 Corbea: ...și nici nu aflase că băiatul o iubea...
 Genunea: Ce neroadă!
 Corbea: ...și băiatul nu-i spunea...
 Genunea: Ce prost!
 Corbea: ...că-i era frică...
 10 Genunea: O! ce nerod!
 Corbea: ...pînă a murit mai mult vrînd ca ne-
 vrînd...
 Genunea: Săracul!
 Corbea: Și fata, aflînd de cîte se petrecuseră, a
 15 plîns... a plîns... Și-atît.
 Genunea: Săraca! Și de ce-i era lui frică să-i
 spuie?
 Corbea: Vezi că ea era de neam și el un biet țaran
 ajuns dupe multe și multe...
 20 Genunea: Și dacă era țaran? Era viteaz, nu era
 de rînd.
 Corbea: Și-avea mîinile aspre și pîrlite, și-ale ei
 erau albe și rumene...
 Genunea: Șe-ale domnului sunt aspre... și sunt
 25 așa de bune, că toată ziua le-aș săruta...
 Corbea (*tresărînd*): Și el bănuia că ea iubea pe
 altul...
 Genunea: Cum iubea pe altul?
 Corbea: Cum să iubește...
 30 Genunea: Cine-i spusese?
 Corbea: Nimeni... Simțise el...
 Genunea: Și ea era iubită de ăl pe care-l iubea?
 Corbea: Nu știu...
 Genunea: Ce tristă poveste!
 35 Corbea: Dacă nu știu alta mai veselă... Te rog,
 dă-mi olecuță de vin...

(*Genunea să ducă să-i aducă. Corbea se uită dupe ea.*)

- Genunea: Poftim, Corbea... Nu bei?
 Corbea: Nu... nu mi-e sete...
 40 Genunea: Ziseși că...

Corbea (*emoționat*): Mi s-a părut... Se va sfîrși curînd...

Genunea: Ce să se sfîrșească?

Corbea: Povestea mea...

5 Genunea: Nu s-a sfîrșit?

Corbea: Nu încă... Mai e...

Genunea: N-a pierit el? Nu l-a plîns ea? Ce mai e?

(*S-aude zgomot. Vine Mogîrdici și Sandomir.*)

SCENA II

10 Genunea, Corbea, Sandomir și Mogîrdici. Mai tîrziu, Șmil.

(*Mogîrdici și Sandomir vin din partea stîngă. Se opresc puțin și privesc la Genunea și Corbea. Mogîrdici e cu o cicatrice proaspătă.*)

15 Mogîrdici (*lui Sandomir*): Frumoasă de pică, o icoană... Sărutăm dreapta.

Sandomir: Și p-a stîngă...

Mogîrdici: P-amîndouă...

Genunea: Dincotro?

20 Mogîrdici: D-aci, de lîngă dumbravă... (*Lui Corbea.*) Și tu ce te plimbi așa?

Corbea: Așa mă plimb eu...

Mogîrdici: Eu de ce nu mă plimb?

Genunea (*rîzînd*): Apoi dumneata ești...

25 Mogîrdici: Sunt... de ce să nu fiu? Ce te uiți așa?... Nu-mi șade bine?... Cam răzbuzată creșătura asta... Că mi-a zis doftorul Șmil: „Nu pune muna, că nu ești cupil. A! o să te faci urît ca dracu!” „Ei, parc-ar fi obrazul lui vodă!” zic eu. „Și dacă n-o să fie... nu e al dumatăle?” „Și dacă e al meu, ce?” zic eu. Că Maria mi-a spus: „No, că nu face gnignica, că borbătușă să nu hie mai slut ca Ducă-se-n-pustii”. (*Sandomir și Genunea rîd.*) Și Maria e țeapănă, și grasă, e dintr-o „slană”, cum zice ea.

30

35

- Genunea (*rîzînd*): Cine e Maria?
 Mogîrdici (*arătînd pe Sandomir*): Să-ți spuie el,
 că el știe...
 Sandomir (*rîzînd*): Iubita lui...
 5 Genunea: Așaaa... așa, bădiță Mogîrdici?
 Mogîrdici: Ba vezi că nu... Dacă m-a ales ea
 pe mine! Ca un mal... Din ea ai tăia și-ai face
 patru ca dumneata...
 Genunea (*rîzînd*): Ș-o iubești?
 10 Mogîrdici: Cum să nu?... S-ar putea?...
 Și anul ăsta i-am scris... Maria, lângă Feldioara,
 la Zierer sasul, cu anul băgată...
 Genunea (*ride*): Și de cînd n-ai văzut-o?
 Mogîrdici: Merge p-al șaptelea...
 15 Genunea (*rîzînd*): De șapte ani?... Și-ți scrie?
 Mogîrdici: Niciodată!
 Genunea (*rîzînd*): S-o fi măritat?
 Mogîrdici: Treaba ei...
 Genunea (*rîzînd*): O fi murit?
 20 Mogîrdici: Dumnezeu s-o ierte!
 Genunea (*rîzînd*): Atunci, cum o iubești?
 Mogîrdici: Iacă, iacă, iacă... Ce rîzi? Ce e de
 rîs?... Iacă bine!... De cîte ori îmi cade cîte-o
 puică în palmă, eu mă gîndesc la Maria și mi
 25 să pare...
 Corbea (*aspru*): Mogîrdici!
 Mogîrdici: Ei, asta e! Genunea a venit cu noi
 ș-a noastră e... S-a deprins ea, că multe a auzit...
 Genunea: Și rugăciuni, și sudălmii...
 30 Mogîrdici (*scoate un petec de piele*): Sandomir,
 ia uită-te tu... bine-oi fi scris?
 Sandomir: „Dagă Maie, tot gasă ești, să nu te
 mai îngăși.” (*Ride.*) Lipsesc toate rîțele...
 Mogîrdici: Iacă... Iacă... Și ce rîdeți?... (*Ge-*
 35 *nuneii.*) Eu rîz de rîța dumitale?... Ia citește,
 Corbea... or tu nu știi să citești?
 Corbea: Am învățat și eu...
 Sandomir: De cînd?
 Mogîrdici: De cînd iubește... Corbea... e bălaie,
 40 smeadă sau roșcodană? Vădană sau fată mare?
 Corbea: Te ții de fleacuri... om bătrîn...

- Mogîrdici: Eu, bătrîn?... Acum să văz pe Maria, şi grozav aş întineri!... Nu te supăra, Corbeo, că viaţa ostaşului ce e? Ca fulgul pe apă, ca frunzele codrului... Vine toamna... rînduri-rînduri se scutură... Şi ne vine rîndul şi nouă... De n-am şăgui, ne-am alege cu zile pustii şi-am închide ochii fără pic de mîngîiere... Adu mîna... Tu eşti trist... Nu ştiu ce ai... Te-ai schimbat... Înainte nu vorbeai şi erai vesel... Acum vorbeşti şi suferi...
- Corbea (*trist, îi dă mîna*): Să ne iertăm, Mogîrdici...
- Mogîrdici: Să ne iertăm? De ce să ne iertăm?
- Genunea: De ce să vă iertaţi?... I-ai făcut ceva?
- 15 Ți-a făcut ceva?
- Corbea: Iubirea e tăria oştirii...
- Sandomir: Are dreptate... Eu iubesc pe vitejii mei şi mă bat voios, ostaşii mei pe mine şi mă scot din nevoi...
- 20 Mogîrdici: Vodă nu fu p-aici?
- Genunea (*îngrijată*): De ieri s-a dus cu nişte izvoade şi n-a mai venit...
- Mogîrdici: Scoate izvoade? Pregăteşte nunta!
- Corbea (*tresărind*): Unde mi-s minţile?... Pe domn
- 25 căutam... (*Iese repede prin stînga.*)
- Genunea: Ciudat... bietul Corbea!
- Sandomir: Ca şi cum n-ar fi în minţile lui...
- Genunea: Şi mi-a spus o poveste tristă, tristă... Un băiat care iubea pe o fată, şi nu-i spunea, şi-i era frică... Povestea nu era tristă, el era trist... De v-aş spune-o, aţi rîde...
- 30 Mogîrdici: Eu bănuiesc c-ar fi...
- Genunea: Ce bănuieşti, Mogîrdici?
- Mogîrdici: Dumneata mă întrebi?
- 35 Genunea (*pe gînduri*): De ce nu?
- Mogîrdici: Să mă încredinţez eu, şi-ţi spui...
- Genunea: Să te încredinţezi?... Nu s-a sfîrşit povestea lui?... Ah! tristă fu povestea pe care mi-o spuse.
- 40 (*S-aude zgomot. Şmil intră prin dreapta. Genunea îi iese înainte.*)

Mogîrdici: Mă Sandomir... Corbea iubeşte pe
sor-ta!

Sandomir: Oare?... Aşa să fie?

Genua: Şmil...

5 Şmil: Nunea...

Genua: Ai mulţi?

Şmil: De la hărta din urmă vro douăzeci... Eu nu
ştiu ce le fac, că li se închid rănile ca şi cum ai
cîrpi o rochie ruptă...

10 Genua: Să te sărut, Şmil...

Şmil: Şi de ce să mă săruţi? Iu sunt bătrîn... Iu
să te sărut pe dumneata...

Genua: Că-i îngrijeşti bine... (*Îl sărută.*)

Şmil: Intră fără să se vaiete... Unul cu mîna ruptă,
15 altul cu falca zdrelită... Şi ies fluierînd... P-un
biet... cum îi zice... așa... iunac, l-au adus
leorcă de sînge... coastele rupte... măruntaiele
borşite... Şi n-a scos un oftat... L-am îngrijit
— nu zic bine, nu zic rău — cît am putut, cît
20 am ştiut... N-a vrut Dumnezeu... Ieri noapte
mi-a zis: „Sezi la capul meu ş-aprinde o iască”.
Am aprins. A mişcat buzele ca şi cum s-ar ruga...
S-a închinat ca voi... A întors capul... A răsu-
flat adînc... Şi şi-a dat sufletul... O! viteji
25 sunt moldovenii cum n-am mai văzut!... Şi
Mogîrdici a fost pe la mine... o! ho! ho!

Mogîrdici (*imitînd pe Şmil*): Şi Mogîrdici a fost
pe la mine...

Şmil: Al dracului ca cupilul lui tat-său...

30 Mogîrdici: Ca cupilul lui tat-său...

Şmil: Cum mă mişcam de lîngă el, el cu muna haţ!
(*Să ciupeşte de obraz.*)

Mogîrdici: El cu muna haţ!

Şmil: Parcă-l mînca ceva... Pînă s-a făcut ca un
35 drac!

Mogîrdici: Taci! că-mi aminteşti de Maria!

Şmil: Ce Marie?

Mogîrdici: Ce, nu ştii?... Braşoveanca, de...
40 lîngă Feldioara... la Zierer sasu... băgată cu
anu...

- Şmil: Bagă-te tu la dracu cu anu, nu cu luna...
 S a n d o m i r (*rizînd*): Nu te supăra, Şmil...
 G e n u n e a (*rizînd*): Aşa e Mogîrdici, vesel şi nebun...
- 5 Şmil: El s-a făcut mai urît ca dracu... Nu mă pot uita la el!
 M o g î r d i c i (*să repede şi ia pe Şmil în braţe*): Şmilică, neică...
- 10 Şmil: Lasă-mă, lasă-mă... Să nu spui la cineva că te-am îngrijit iu...
 M o g î r d i c i: Dar ce am, bre omule?
 Şmil: Dar ce n-ai?... Cu barba ca un Țap, cu părul necisălat, cu ochii ca de broscoi şi cu obrajii rupţi... Ai, ai, Ți-e mai mare mila de sufletul lui dac-o fi avînd suflet...
- 15 G e n u n e a: O, Şmil, Şmil...
 Şmil: Lasă-l, Nunea, că nu m-ascultă... Să nu te mai bulnăveşti... Să te duci dracului de pomană, scărnaşia dracului!... Aşa bulnav nu-mi trebuie!
- 20 M o g î r d i c i: Dacă mă răneşte, mă?
 Şmil: Şi tot la obrazu ăla... Întoarce tu şi p-ălălalt, c-aşa scrie la voi la evanghelie... Î... urît ești!... Păcat că nu mai am făşii curate...
- 25 G e n u n e a: Făşii curate? Stai... (*Se duce şi caută în cort.*)
 (*Mogîrdici ia pe Şmil de barbă.*)
- M o g î r d i c i: Şmil... Şmilică...
 Şmil: Că d-astea ești un nebun bun...
- 30 G e n u n e a (*vine cu albituri în mini*): Şmil... mai am două cămăşi curate... Sunt de in... Le dăruiesc răniților tăi...
 Şmil: Cum să poate? Dumitale nu-ți trebuie? Şi cum să le fac?
- 35 G e n u n e a (*rupîndu-le*): Aşa!
 Şmil (*emoționat*): O! Doamne, Doamne, își dă și cămașa de pe ea ca să aline durerile moldovenilor! Sfîntă țară în care cresc bărbați așa de

viteji și femei așa de bune! (*Șmil ia cămășile, o sărută pe frunte și să duce prin dreapta. S-aude buciumul.*)

Genunea: Vine domnul!

5

SCENA III

Petru Rareș, logofătul Baloș, vornicul
Groza, vistiernicul Matiaș, pîrcălabul
Liciu, Genunea, Mogîrdici și
Sandomir.

- 10 Petru Rareș (*îmbrăcat în zale*): Genunea, cre-
deai că nu mai viu? (*O sărută.*)
Genunea: Mai degrab' aş crede că nu m-am născut
decît să crez că luceafărul dimineții apune și
nu mai răsare, că domnul Moldovei să duce și
15 nu se mai întoarce!
Petru Rareș: Baloș, tu visași cînd zămisliși
pe copilul ista, și-ți întrecuși visul cu ființa
ce făptuiși... Păcat că n-a fost băiat și-ar fi
fost mai păcat să nu fie femeie!
20 Logofătul Baloș: ...Bat-o s-o bată de copi-
lă... Ei îi plac neodihna, frămîntările și răz-
boiul...
Petru Rareș (*către Mogîrdici*): Dar tu?... Mă-ă!
Ce te-ai schimbat?
25 Mogîrdici: Așa pai eu, mai frumos, de două zile,
măria-ta.
Petru Rareș (*surizînd*): Cîți ai?
Mogîrdici: 700 fără 5. Unul și unul. Mă duc,
se duc, biruim sau vecinica pomenire...
30 Petru Rareș (*făcîndu-le semn să iasă*): Mogîr-
dici, Sandomir, fiți gata, cu mîna pe frîie, cu
picioarele în scări... (*Se duc prin dreapta.*) Nici
o știre de la hatmanul Mihui?
Vornicul Groza: Nimic... S-a dat afund...
35 Petru Rareș (*îngrijat*): Cu 10.000 de oameni?...
Ce să fie?... A, nimic... Boieri, cînd credeți
că ne vom izbi cu leșii?... Genunea, stai, du-te,
cum vrei...

- G e n u n e a: Ascult nu numai de vorba, ci și de glasul măriei-tale... (*Iese prin stînga.*)
- P e t r u R a r e ș: E, cînd?
- Logofătul Baloș: Mîine, poimîine...
- 5 V o r n i c u l G r o z a: Sabia gata, am șters-o de sîngele d-acum două săptămîni...
- V i s t i e r n i c u l M a t i a ș: După izvoadele măriei-tale, ce chibzuiești?
- P e t r u R a r e ș: Eu am întocmit izvodul, dar
- 10 bătălia n-atîrnă de buzduganul meu.
- V i s t i e r n i c u l M a t i a ș: N-aș crede că cercețașii măriei-tale să nu-ți fi adus vești pe care noi nu le cunoaștem...
- P e t r u R a r e ș: Ieri ieșii din tabără, cu noaptea-n
- 15 cap, și mă întorsei pe dîra pe care am tras-o de la Obertin... eh!... încoa. Luai pe Corbea. Întîlnii un sat. Ardea. Nici un om. Trecui cîmpia cu bălării cît cînepa. Al doilea sat. Cenușe rece. Nici un om. Urmele noastre le suflase vîntul.
- 20 Satele pîrjolite arătau pe unde trecuserăm. Mă oprii. Corbea descălecă. Urechea la pămînt. „Parcă-mi slomnește.” Și scutură din cap. Descălecai și ascultai și eu. Nimic. Mă uitai la Corbea. Un suris de pe altă lume. „Măria-ta, ți-aduc știri de te întorci înapoi.” „Bine.” Dis-
- 25 păru ca o săgeată. Mă întorsei. Îl așteptai, dincoace de Prut, toată noaptea. Împiedicai calul. Mă pusei pe brînci. Și dus a fost... Privii la stele pînă-mi căzu ploapele și adormii... Azi-
- 30 dimineată mă deșteptai, mă uitai, nimic. Mă închinai pentru sufletul lui Corbea... Pîteni calului... Măsurai încă o dată cîmpul unde ar fi să stea bătălia... Ei, cînd ne vom bate?
- V o r n i c u l G r o z a: Cînd poruncești, măria-ta!
- 35 P e t r u R a r e ș: Chiar acum!... Nu e un ceas de cînd veni Corbea...
- V o r n i c u l G r o z a: A venit? O! săracu!
- P e t r u R a r e ș: Nu credeam ochilor. „Corbea?”
- 40 „Da, măria-ta, și leșii s-apropie, sunt la o poștă d-aici”... „Cîți să fie?” „Ca la șapte mii.” „Toți călări?” „Toți în fier și pe cai mari.” „Pușcași

- au?" „Nu.“ „Să-i momim... Pe cin' să trimeț
c-o momeală bună?" „Pe mine!“ „Tu? Ostenit
și galben... nu se poate!“ „Sunt roșu și se poate!“
Vorbi răstit. Mă uitai lung. „Crede-mă, măria-
ta, să poate!“ De data asta, rugător. „Bine!
5 Ia 500 de călăreți sprinteni, ieși înaintea leșilor
și momește-i. Înaintezi cu gândul de fugă;
nu te-apropii prea mult, să nu te învăluie;
te desfășuri și te strîngi; o iei îndărăt și iar
10 te-ntorci... Ș-așa i-aduci pîn' la povîrnișul văii
și îți dai drumul pe supt perdeaua pădurei.“
„Am înțeles.“ Și se făcu nevăzut.
- V o r n i c u l G r o z a : O ! Sireacu!
- P e t r u R a r e ș : La stînga, pădurea de stejari;
15 la dreapta, rosătură, bahnă, mocirlă, stufiș,
baltă; în fund, pădurice și mărăciniș, dese ca
tîrnul... Aci, piota cu arcurile... Cîți avem?
- V o r n i c u l G r o z a : O mie cinci sute.
- P e t r u R a r e ș : Numeri și pe morți...
- 20 V o r n i c u l G r o z a : Am împlinit golurile...
- P e t r u R a r e ș : Da?
- V o r n i c u l G r o z a : Vezi bine!
- P e t r u R a r e ș : Vitejii, cu caii de frîu, să se stre-
coare prin pădurea de stejari pîn' la culmea
25 dealului care coboară oblu. Acolo s-aștepte pe
leșii cari vor da devale; să încalece și să cază
în coasta și în spatele lor. Asta e treabă de om,
și viclean, și viteaz, și hotărît. Ce gîndim cu
răceală să făptuiască cu căldură... Ce credeți?
- 30 V o r n i c u l G r o z a : Logofătul Baloș e și viteaz,
și hotărît.
- L o g o f ă t u l B a l o ș : Ba, vornicul Groza. Cred
ostașii în el mai mult decît în mine. Să porun-
cească, eu mă supui. Voi chibzuiți, eu mă bat.
- 35 V o i p r a ș t i e , e u p i a t r ă .
- P e t r u R a r e ș : Biine!... Groza ia p-ai lui Sando-
mir, p-ai lui Cremene, p-ai lui Burlă și p-ai
Spînului, 1.800 de viteji. Tu să pai mai mult
decît să fii și să nu fii decît în clipa hotărîtoare.
- 40 P î r c ă l a b u l L i c i u s ă r î n d u i a s c ă a r c a ș i i î n p ă d u -
rice, și să plouă săgețile, dar...

- Pîrcălabul Liciu: Ca ploaia de la munte...
Să răpăie și să se oprească, și iar să răpăie, și
iar să se oprească...
- 5 Petru Rareș: Așa, bătrîne, așa, tătucă, așa...
- Logofătul Baloș: Rămîn ai lui Mogîrdici...
- Petru Rareș: Și eu ce să fac?
- Logofătul Baloș: Ai chibzuit... să stai
doparte...
- 10 Vornicul Groza: Eu și cu Baloș le cădem în
spate și-i vînturăm la vale, între pădure și
bahnă, și-i ducem pînă la fund. Aci Liciu îi
împroașcă cu săgețile. Vor căuta scăpare. Rosă-
tura de oi le stă deschisă. Vor năpădi cu caii
lor greoi în bahnă, în mocirlă, în stuhărai, în
15 baltă...
- Petru Rareș: Leșii ar putea să mai facă două în-
vîrtituri: una spre pădure — la dreapta lor
cum vin — alta împotriva ta...
- 20 Vornicul Groza: În pădure sunt topiți...
Liciu...
- Pîrcălabul Liciu: Scot arcașii din crîng,
învîrtindu-i ca o poartă care s-ar închide...
Arcurile jos... Mîna pe toporiști... Ei călări,
abia strecurîndu-se prin pădure, noi, pe jos,
25 dupe copaci, alergînd, lovînd, în coaste, în
spate...
- Petru Rareș (*lui Groza*): Să nu se-ntoarcă
împotriva ta...
- Vornicul Groza: Nu se poate!
- 30 Petru Rareș: Lupii, încolțiți, năpustesc asupra
vînătorilor...
- Vornicul Groza: Nu se poate!
- Petru Rareș: Să zicem că s-ar putea...
- Vornicul Groza: Nu zic!
- 35 Petru Rareș: Bagă de seamă, Groza, bagă de
seamă!
- Vornicul Groza: Pornit, și prin ziduri! Îi
sparg și-i risipesc, în pădure sau în bahnă!
- 40 Vistiernicul Matiaș (*supărat*): Bine, voi
bine, dar eu?

- Petru Rareș: Tu, Mogîrdici, să rămîneți...
rămii și eu!... (*Către Baloș și Groza.*) Și să dați
chiote. Chiotul aprinde închipuirea; omul pare
mai mare, oamenii par mai mulți, sporește
5 crezul și dă biruință!
- Logofătul Baloș (*trage sabia*): Bu-bu-bu...
- Petru Rareș: Acum să jurăm (*toți trag săbiile
și le încrucîșează*) pe apă, pe pîine, pe soare și
pe sfînta Troiță că vom lupta, nu ca boierii
10 Moldovei, ci ca fiarele Libanului!
- Toți: Jurăm!
- Petru Rareș: Un ceas de cînd se duse Corbea...
Matiaș, să vie Mogîrdici... (*Matiaș iese prin
stînga.*) Voi... (*Se duc prin dreapta.*)
- 15 Logofătul Baloș (*dintre copaci*): Bu-bu-
buuu!
- Petru Rareș: O! neamul Bubuiugilor... Căci
n-are Moldova boieri numai ca tine și țărani
numai ca Corbea!

20

SCENA IV

Petru Rareș, Genunea, mai în urmă,
Șmil și Mogîrdici.

- Genunea (*vine repede din dreapta*): Doamne...
- 25 Petru Rareș (*o sărută*): Ce sunt mărirea și
slava alătura de farmecile tale? Amăgiri...
deșertăciuni...
- Genunea: O, doamne!
- Petru Rareș (*dus pe gînduri*): Și cînd mă gîn-
desc că d-atîtea ori am strîns în brațele mele
30 această comoară, mîinele mele nu s-au poleit?
Nu s-a scuturat nimic din podoaba ta asupra
bărbății mele?... Așa ar gîndi, avîndu-te aici,
orice tînăr... eu sunt ostaș și domn!... Groza
să strecoară prin pădure... Cine ți-a dăruit
35 ochii și luminile care picură, încotro se duc,
două rotocoale mai senine ca cerul și mai albas-
tre ca floarea inului?

- Genunea: O, bată-i focul de ochi...
- Petru Rareș (*pe gânduri*): Liciu împânzește crîngul...
- Genunea: Ce zici, măria-ta?
- 5 Petru Rareș: Zic că tu ești cel mai frumos copil din lume, și, d-ai avea aripi, ai zbura în văzduh!... Vin ai?
- Genunea (*repede*): Să-ți dau?
- Petru Rareș: Corbea, încăierîndu-se, apropie
- 10 încăierarea...
- Genunea: Cum?
- Petru Rareș: Zic să dai răniților, să prinză la inimă...
- Genunea (*cu bărdaca în mină*): Am dat la cîți au venit... Bea...
- 15 Petru Rareș: Ferește-te să nu-ți sorb și mîna... (*Bea.*) Sandomir, nu așa de repede...
- Genunea (*uitîndu-se împrejur*): Sandomir?... Nu-l văz pe Sandomir...
- 20 Petru Rareș: Și-ar trebui ca ochii tăi să pătrunză codrii și zidurile... frumusețea lor să netezească calea și mîngierea lor s-apropie totul... Mai degrab', Matiaș!
- Genunea: Ce ai, măria-ta? Vorbești și te gîndești...
- 25 Petru Rareș: Să vorbesc pe negîndite?
- Genunea: Vreau să zic că te fură gîndurile...
- Petru Rareș: Mă gîndesc că omul nu știe cînd îi vine ceasul... N-auzi un ropot de cai?
- 30 Genunea (*cu frică*): Nu... nu auz...
- Petru Rareș: O mișună prin pădure, și crengi rupte, și frunze călcate?
- Genunea (*ascultă*): De loc...
- Petru Rareș: Pune urechea la pămînt... sau nu...
- 35 Obrajii tăi s-ar coborî mai jos ca tălpile mele, și Dumnezeu a pus obrajii tăi mai presus de scaunul pe care stau eu... (*Tresărind.*) Nu-i vezi?
- Genunea (*înfricoșată*): O! măria-ta, ce ai?
- 40 Petru Rareș: Ostenit... Ast-noapte n-am dormit...

- Genunea (*îi sărută mîna și i-o mîngîie*): Culcă-te oleacă, măria-ta...
- Petru Rareș: Să mă culc?... Tocmai cînd norodul îmi strigă: „Sus, că ești domn!“...
- 5 Genunea (*o trec lăcrămile*): Aș vrea... dar nu mai vreau nimic...
- Petru Rareș: Ba să vrei ceva: să biruim! (*Genunea tresare. Mogîrdici vine din dreapta.*) Ai venit?
- 10 Mogîrdici (*concentrat*): Am...
- Petru Rareș: Caii, odihniți?
- Mogîrdici: Mîncăți, odihniți, înșeoăți.
- Petru Rareș: Poruncă să încalece...
- Mogîrdici: Poruncit.
- 15 Petru Rareș: Caii mei...
- Mogîrdici: Pregătiți...
- Petru Rareș: Să-i aducă.
- Mogîrdici: Adus.
- Petru Rareș: Patru?
- 20 Mogîrdici: Patru.
- Petru Rareș: Să te ții gata, să pornim...
- Genunea (*chinuită de griji*): Unde, Mogîrdici?
- Mogîrdici (*uitîndu-se repede la domn*): La nuntă.
- Genunea: Ce nuntă?
- 25 Mogîrdici: A mea!
- Genunea (*supărată*): Altădată spuneai, glumeai, acum: patru? Patru!... Ai? Am!... Și fața cruntă...
- Petru Rareș: Ca la nunta lui...
- 30 Mogîrdici: Mă cunună vodă!
- Genunea: De ce așa descurți și de repezi la cuvînt?
- Mogîrdici: Mă grăbesc, ca la nuntă, n-am vreme...
- Petru Rareș: Pleacă și să m-aștepți.
- 35 Mogîrdici: Cu bine, măria-ta!
- Petru Rareș: Să dea Dumnezeu!
- Mogîrdici: Amin! (*Se duce repede prin dreapta.*)
- Genunea: O! doamne, crezi că sunt copil?
- (*Șmil vine din stînga.*)
- 40 Petru Rareș: Șmil, nu prea ai de lucru.

- Ș m i l: Dacă împărățești și ~~pe~~ste lei și peste miei...
Sănătoși? lei!... Răniți? miei!... Îi leg? Iar
zmei... Unul nu mai e în cortul de adăpost...
De ce s-au grăbit?
- 5 P e t r u R a r e ș: Calanuntă...Cunun pe Mogîrdici...
Ș m i l (*rizînd*): O, frumos gînere... n-am ce zice...
P e t r u R a r e ș: O, viteaz soldat!
Ș m i l: Să nu-și sperie mireasa...
- 10 P e t r u R a r e ș: O ia cu binișorul... De nu?... Re-
pede, în goana calului. Și să face frumos, că o
mie de oameni întorc capul dupe el! De zece
ori am chefuit la nunta lui Mogîrdici!
- Ș m i l: Ce spui?... D-atîtea ori s-a însurat?
G e n u n e a: Și se-nsoară și Mogîrdici, și Cremene, și
- 15 Sandomir, și Baloș...
Ș m i l: O!
G e n u n e a: ...și vornicu Groza, și vistiernicul Ma-
tiaș...
- Ș m i l: Alei!
- 20 G e n u n e a: ...și pîrcălabul Liciu...
Ș m i l: Și moșneagul cela?
G e n u n e a: ...și măria-sa Petru-vodă...
Ș m i l (*rizînd*): Oameni însurați și bătrîni... Încai,
la voi, n-o să se știe care să fie socru, ginerele
- 25 or tatăl? Sandomir și logofătul Baloș! Ei, și
dacă s-ar zăpăci miresele? Are să intre fata la
tata și mama la băiat... A, se pricep ele mai
bine... Să duc amîndouă la Sandomir... (*Încet*
Genunii.) La ce ascultă?
- 30 G e n u n e a: Să înceapă lăutarii...
Ș m i l: Ei, nu zice fleacuri, Nunea... Ce vorbești
așa, fără să rîzi?
- P e t r u R a r e ș: Ascultați...
- Ș m i l: Iacă, ascult...
- 35 P e t r u R a r e ș: N-auziți nimic?
G e n u n e a: Nimic...
P e t r u R a r e ș: Un vuiet ca de mare răscolită..
Oh! d-ar izbuti Corbea...
- G e n u n e a: Corbea?
- 40 P e t r u R a r e ș: ...să-i vîre ca-ntr-o albie...
G e n u n e a (*pe gînduri*): Povestea nu s-a sfîrșit?

Petru Rareș: ...l-aș face spătar...

Genunea (*inspirată*): Va izbuti, măria-ta!...

Povestea nu s-a isprăvit!

Petru Rareș: Ah!... Pocuția este a mea!

5 Șmil: Nu ești, măria-ta, Petru-vodă... și dumneata, Nunea, fata lui Baloș? Eu nu vă înțeleg!

Petru Rareș: Ia!... O răpăială!

Genunea: Da, da...

10 Șmil: E vîntul, măria-ta!

Petru Rareș: Ce vînt?...

Șmil (*la o parte*): Și fata și vodă, să juri că n-ar fi în mințile lor... Doi nebuni... La asta nu mă pricep...

15 Genunea: S-ar auzi și glasuri...

Petru Rareș: Nu încă...

Șmil: Aude și glasuri... dar cînd o auzi și măria-sa?

Petru Rareș (*pune urechea la pămînt*): Ascultă, Nunea!

20 Genunea (*pune urechea la pămînt*): Ascult!

Șmil: E, vorbiți ca oamenii...

Petru Rareș: Ai auzit?

Genunea: Auzit!

Petru Rareș: Strigățile alor noștri au început...

25 Șmil: Vîntul, măria-ta, clatină codrul...

Petru Rareș: O, Șmil, un copil pricepu, și pe tine nu te taie capul!... Ce vînt? Nu vezi? Copacii, ca de piatră...

30 Șmil: Ce să fie?... Să fie bătălie?... Ai lui Mogîrdici nu se mișcă... Și nu-i auz: „Alelei!... Doină! Doină!”

Genunea (*tresărind*): A! Sabia, măria-ta!

Petru Rareș: Prea devreme!

35 Șmil (*auzind zgomotul bătăliii în depărtare*): O! ce neghiob, Șmil, ce neghiob!... Mai limpede ce vorbeau ei, și iu să nu-i pricep! (*Speriat.*) Ia sabia, măria-ta, de ce stai!

Petru Rareș: Ca să birui! (*Se închină. Genunea se închină și ea. Șmil, privindu-i cu spaimă, se ia dupe ei, începe crucea, și se oprește.*) Nunea, sabia!

- Genunea (*se repede în cort și-i aduce sabia lui Ștefan cel Mare*): Sabia lui Hristos!
- 5 Petru Rareș (*ia sabia și o trage afară*): O! d-ar prețui ea în mîna mea tînără încă cît prețuia în mîna lui de bătrîn, ar fi destul s-o arăt, și biruința să plutească asupra ostașilor noștri!... Ce mormăi, Șmil?
- Șmil: Ca norocul să nu se despartă de prapurul Moldovii și glasul măriei-tale să sune ca tubele care dărimară zidurile Ierihonului!
- 10 Petru Rareș: Nunea, coiful! (*Îi dă coiful.*) Oțel mort, vei scînteia de minie ca să strălucești de bucurie! (*Genunea dă să sărute pe Rareș.*) N-am vreme! Ah! de ce Dumnezeu nu făcu pe om ca sufletul din el! Vă las, mă duc, zbor! (*Iese repede prin dreapta și se aude strigînd.*) E! Mogîrdici! Mogîrdici!
- Mogîrdici (*s-aude și nu se vede*): Aici!
- Petru Rareș: Calul!
- 20 Mogîrdici: Pe Ținteș?
- Petru Rareș: Fă-te vijelie, Ținteș, și haiti!

SCENA V

- Genunea, Șmil, doi ostași răniți, un moment, Petru Rareș.
- 25 (*S-aude țipete topite într-un vaiet. Cît durează această scenă, durează și ropotul bătăliii.*)
- Genunea (*ascultînd*): Pămîntul de s-ar despica, n-ar geme așa de crîncen!
- Șmil: De n-ar nemeri și p-aici!
- 30 Genunea: Ți-e frică?
- Șmil: Frică? De mine, nu... de dumneata, da...
- Genunea (*scoate un pumnal*): De mine? Sunt pregătită...
- Șmil: Nu te juca, că taie...
- 35 Genunea: Dac-ar tăia numai, ar fi o jucărie...
- Șmil: Ei, ce vorbești așa?... Are să biruie domnul...

- Genunea: S-a întărit urletul... „Bu-bu-bu!“ Aitatii!... Și vaiete... Și vaiete...
- 5 Șmil: Nu mai asculta, Nunea... Ce-o fi să fie... Omul, care își închipuie fețele primejdiei, trece de mai multe ori prin aceeași primejdie.
- Genunea (*ascultînd*): A! și „Doină, doină“... sunt ai domnului! (*Cade în genuchi și se roagă.*)
- Șmil: Așa mai bine... Mă simt supt aripa unui cheruvim...
- 10 Genunea: O, apără și izbăvește, Doamne, pe domnul Moldovii!
- Șmil: Pe Baloș, nu? Pe Sandomir, nu?
- Genunea: Și pe Sandomir, că e mîndru și mi-e frate, și pe Baloș, că e stîlp d-al țării și mi-e tată...
- 15 Șmil: Pe cine ai vrea tu să apere mai întîi?...
- Genunea (*să gîndește și oftează*): Pe domn!
- Șmil: Cum să nu-l apere cînd are astfel de țară!
- Genunea (*ascultînd*): A! ce clocotește așa... Auzi?...
- 20 Șmil: Aș vrea să fiu surd... să fiu iarba pe care o calci în picioare... să nu mă fi născut sau să fi murit demult!
- Genunea (*cu emoție și entuziasm*): E domnul în mijlocul lor!... Îl văz!... Ah! îl văz, Șmil! (*Își acoperă ochii.*) Ca o urgie ce potopește lumea înaintea ei!
- Șmil: Ce trosnește așa?
- Genunea: Ți s-a părut...
- 30 Șmil (*tremurînd*): Stai, Genunea... Cine-i acolo?... (*Genunea trage pumnalul. Intră un ostaș rănit.*) Ce cauți?... Ce vrei?... A! ești d-ai noștri, ești moldovean...
- Întîiul ostaș: O picătură de apă...
- 35 Genunea (*c-o ulcică*): Oleacă vin... Bea... Ei, ce e? Spune!
- Întîiul ostaș: Iacă-oi spune... Sînge și măcel...
- Genunea: Pe domn l-ai văzut?
- Întîiul ostaș: Cum să-l văz?... Ca un fulger...
- 40 Cine să-l vază?
- Genunea: E, ce mai e?

- Întîiul ostaş: N-am spus?
 Şmil: Ce se petrece, mă omule? Biruim noi or
 leşii?
 5 Întîiul ostaş: Ei, pe dracu, leşii...
 Şmil: Dar tu n-ai văzut nimic?
 Întîiul ostaş: Ce să văz?... Am văzut cînd am
 dărimat de pe cal pe trei leşi... p-al patrulea,
 care m-a doborît, nu l-am văzut... Ş-apoi m-au
 10 sărit caii şi s-a mutat bătălia mai departe...
 Atîta...

(S-aude din nou trosnind.)

- Şmil (tresărind): Genunea!
 Genunea: Şmil!
 15 Întîiul ostaş: N-aveţi teamă... Nu năpustesc
 leşii... cine să-i lase?

(Intră un al doilea ostaş rănit.)

- Al doilea ostaş: Olecuţă de apă... Mă frig
 de sete...
 20 Genunea (îi întinde ulcica): Vin... să prinzi
 puteri...
 Al doilea ostaş: Puteri am... mîna dreaptă
 n-o mai simţ din umăr...
 Genunea: Ei, ce e?
 25 Al doilea ostaş: Ce să fie?... Iacă, snopim pe
 leşi...
 Genunea: Pe domn l-ai văzut?
 Al doilea ostaş: Văzut. Dacă am fi toţi ca el,
 numai Moldove ar fi pe lume...
 Genunea: Cum e?
 30 Al doilea ostaş: Sănătos l-am lăsat...
 Genunea: Spune ceva, flăcăule!
 Al doilea ostaş: Iacă-oi spune... Dupe ce
 duserăm pe leşi cu momeala, pînă pe fruntea
 tăpşanului, de unde începe o vale oablă, ferirăm
 35 la dreapta... Leşii năpuştiţi dădură la vale...
 Rotocolirăm cu ai vornicului Groza, şi ceata
 noastră o luă înainte cu mîaşul nostru. Îl
 cunoaşteţi?... Cine să nu-l cunoască?... Ţipa
 ca un armăsar care nîncează...

- Genunea: Cine e căpitanul vostru?
 Al doilea ostaș: Cin' să fie... Corbea!
 Genunea: Corbea? Povestea nu s-a sfârșit!...
 Abia a început și se va sfârși cu bine!... Îi voi
 5 da eu curaj celui mai viteaz dintre copiii
 neamului!
- Șmil (*celui dinții ostaș*): Să te leg?
 Întîiul ostaș: Parcă mă doare?...
 Șmil: Pe voi nu vă doare niciodată...
 10 Întîiul ostaș: Pe copii, ce, pe noi?
 Șmil: Nu vrei să-ți treacă?
 Întîiul ostaș: Cum nu... N-auzi că e de lucru?
 Genunea (*către al doilea ostaș*): Și pe urmă?
 Al doilea ostaș: Pe urmă, mă pomenii cu una
 15 zdravănă, că nu mai văzui înaintea ochilor...
 Calul se învîrți supt mine și căzu mototol la
 pămînt... Ei s-au dus ca austrul care sună
 pădurile pe rînd... Și nemerii la dumneavoaș-
 tră...
- 20 Șmil: Îi ascult și nu văz bătălia...
 Al doilea ostaș: Vedem unde ne batem...
 Ce să vedem?
 Genunea (*cu nerăbdare*): Zici c-ai văzut pe
 domn...
- 25 Al doilea ostaș: Da... El trecu ca un duh,
 și dupe el ostașii ca o haită de lupi... Pînă să-l
 văz, se făcu nevăzut...
- Șmil: Adu mîna...
 Al doilea ostaș: La ce?
 30 Șmil: Să ți-o leg...
 Al doilea ostaș: Nu pot s-o ridic...
 Șmil: De durere?
 Al doilea ostaș: N-o mai simț... Altfel, aș
 sta eu aici?
- 35 Șmil: Să ți-o văz...
 Al doilea ostaș: Ce să vezi? Un ciolan mort...
 D-o vrea Dumnezeu, să-ndreaptă ea și-așa...
 Mă duc să privesc dacă nu mai pot...
 Întîiul ostaș: Mă verișcane, oi găsi eu vrun
 40 cal, mă?

A l d o i l e a o s t a ș : Cum să nu... Mai mulți
oameni morți ca gloabele... Prinde și tu unul...

(*Ostașii ies prin stînga.*)

- 5 Ș m i l : Unde vă duceți? Ce, sunteți nebuni?
G e n u n e a (*speriată*): Ce urlă așa?
Ș m i l : Bătălia...
G e n u n e a : Nu, Șmil, nu... N-auzi?
Ș m i l (*spăimîntat*): Da!... Ce să fie?
10 G e n u n e a : Un glas de om, ca de uriaș! (*Se aude
Rareș mugind. Apare în stînga plin de sînge.*) Ah!
Domnul! (*Face cîțiva pași și se oprește de spaimă.*)
P e t r u R a r e ș : Mai bine mîna decît calul!... Ce
stați?... Un moșneag și-o fată tînăra!... D-ați
avea suflet, n-ați privi la domn ca la un cîine!...
15 G e n u n e a (*cu spaimă*): P-aici te-ai dus cu Mogîr-
dici...
Ș m i l (*inlemnit*): P-aici sunt caii domnești...
P e t r u R a r e ș (*ca scos din fire*): Calul!... Te fac
bucăți, și stîrvul, corbilor! (*Dispare la dreapta.*
20 *S-aude Petru Rareș și nu se mai vede. Genunea
și Șmil revin.*)
G e n u n e a : Oh! cum era la față!
Ș m i l : Cum era?
G e n u n e a : Roșu-vînat...
25 Ș m i l : L-ai văzut?
G e n u n e a : Da... Și ce glas!
Ș m i l : Iu l-am înțeles, dar nu l-am auzit!
G e n u n e a : Mi se bate inima...
Ș m i l : A mea nu mai bate...
30 G e n u n e a : Dădu de cai, înhăță unul, încălecă,
mugi și... nevăzut...
Ș m i l : N-am văzut, n-am auzit, nu știu... A venit,
s-a dus... ca visele grozave...
G e n u n e a : Nu ne mai cunoștea...
35 Ș m i l : Ce să cunoască!... Numai c-un gînd, cu unul
singur, numai c-o voință, cu una singură...
În el pierise lumea, numai biruința trăia!
G e n u n e a (*ascultă*): Trosnesc loviturile ca crăcile
uscate supt picioarele mistreților... O! și mare
40 părea!

- Ş m i l: El? Cum trebuie să fie la măcell
 G e n u n e a: Şi ce puteri năprasnice!
 Ş m i l: Când a zis „Te fac bucăţi“, eu m-am văzut...
 5 Capul la răsărit, mâinile la apus şi picioarele la
 dracu! (*Tresare şi se strînge în Genunea.*) Iar
 cineva...
 G e n u n e a: În goană... Să nu se fi întîmplat ceva
 domnului!
 Ş m i l: Ce să i se întîmple?
 10 G e n u n e a: Mai întreb?
 Ş m i l: Aşa e... Dar nu crez... Cine să-l apropie?
 G e n u n e a: Zi: Doamne fereşte!
 Ş m i l: Şi dacă oi zice, ce?
 (*Vine un soldat greu rănit. Se clatină.*)
 15 G e n u n e a: Ce e? Vorbeşte!... Niţel vin... (*Ostaşul
 scutură din cap.*)
 Ş m i l: Ce ai? Unde eşti lovit?
 G e n u n e a: Ce s-a întîmplat... căci s-a întîmplat
 ceva de pe înfăţişarea ta...
 20 O s t a ş u l (*se clatină*): Am învins! (*Cade şi moare.*)
 G e n u n e a (*cu lacrămile în ochi*): Ai învins! (*Se
 pleacă şi-l sărută.*)
 Ş m i l: Toţi cîţi mor înving şi sufletul lor scapă de
 chinul vieţii!
 25 (*S-aude buciume în depărtare. Vuietul bătălii des-
 creşte, se stinge. S-aud buciume în apropiere. Vin
 din stînga Petru Rareş, vornicul Groza, logofătul
 Baloş, pîrcălabul Liciu, vistiernicul Matiaş cu veşt-
 mintele rupte şi pline de sînge. Dupe ei, Mogîrdici
 30 şi Sandomir duc pe targă pe Corbea. Viteji, voinici
 şi unaci.*)

SCENA VI

- 35 Petru Rareş, logofătul Baloş, vornicul
 Groza, pîrcălabul Liciu, vistiernicul Ma-
 tiaş, Genunea, Şmil, Mogîrdici,
 Sandomir, şi Corbea, întins pe o targă
 de frunze.

P e t r u R a r e ş: Cu voia lui Dumnezeu, cu norocul
 nostru şi cu ostaşii mei, am biruit! În numele

Tatălui, ş-al Fiului ş-al Sfântului Duh, amin!
(*Se închină toţi.*) Am biruit noi, cari trăim,
cei răniţi şi mai ales cei care au murit, fie-le
ţărîna uşoară orunde ar dormi!

5 V o r n i c u l G r o z a (*închinîndu-se*): În numele
Tatălui, ş-al Fiului, ş-al Sfântului Duh, amin!

P e t r u R a r e ş: Şi de vor fi avînd copii, pe copii
d-a dreptul viteji îi fac, că de pe urma părin-
ţilor sunt să stea în scări de fier şi de pe urma
10 faptelor lor se vor înălţa la cinul dregătoriilor
obşteşti şi se vor boieri, că de vor pieri ei, şi
mai sus să salte pe urmaşii lor... Şi pururea
ţara să se primenească întru puterile ei de viaţă!

15 P î r c â l a b u l L i c i u (*se închină*): Numele Tă-
tăului, ş-al Fiului, ş-al Sfântului Duh, amin!

P e t r u R a r e ş: Mi-am răcorit sufletul meu ars
la Obertin... Pocuţia este a mea... Şi pe dasupra
drepturilor ¹ noastre am pus a treia oară pece-
tea domniei mele, muiată în sîngele boierilor
20 leşeşti!... Zac peste o mie în valea Cirimuşului,
înecaţi în baltă de două ori p-atît, şi ce mai
prisoseşte... prinşi şi risipiţi... Cei cari vor
ajunge în Polonia vor avea de povestit; mînia
olahului şi vitejia ostaşilor lui!... V-aţi purtat
25 ca nişte voievozi... Şi tu, Groza, şi tu, Baloş,
şi tu, Liciu, şi tu, Matiaş...

V i s t i e r n i c u l M a t i a ş: Noi nu ştim de ce
ne-am minuna mai mult în faţa domnului nos-
tru... De chibzuiala cu care a întocmit bătaia,
30 au de măreţia cu care a făptuit biruinţa? Fie ca
numele voievodului Petru să-l pomenească lu-
mea pîn' la sfîrşitul veacurilor! Numele Tată-
lui, ş-al Fiului, ş-al Sfântului Duh, amin!

35 (*Intră Mogîrdici şi Sandomir, ductînd pe targă pe
Corbea, care zace întins.*)

P e t r u R a r e ş: A! îl uitasem... pe cel mai viteaz
dintre noi toţi!

M o g î r d i c i: I-am adus, măria-ta... Cremene mort
şi Corbea luptîndu-se cu moartea!

¹ În textul de bază: *drepturile*; corectat conform contextului.

- Genunea: Corbea! (*Își face drum spre el și începe să plîngă.*)
- Petru Rareș: Corbea, Corbea!... Șmil!
- Șmil: Aici, doamne!
- 5 Petru Rareș: Vistieria mea... dacă scapi pe Corbea!... A doua oară intrasem în vultoare. Un zid de leși mi se făcu înaintea; să-i rup cu calul, cu neputință; izbesc; sar scînteie; cad, alții le iau locul, și eu stau pe loc; mă înfruntă;
- 10 mă încolțesc... Crezui că pămîntul se crapă și mă înghite de viu!... Cînd auzii un vîjiit. Corbea trecu și-i sparse... În zadar îl strigai. Ca și cum ar fi căutat moartea, care fugea de el, se izbi într-un buluc de dușmani... Și-l văzui
- 15 cu ochii mei căzînd de pe cal ca un turn... O! atunci spulberai pe leși... Prea tîrziu... Corbea zăcea cu fața în sus...
- Genunea (*zdrobită de durere*): Ca și cum ar fi căutat moartea, doamne? (*S-aruncă pe Corbea. Îi ia capul binișor în mîini.*) Nu! o! nu... povestea nu s-a sfîrșit... mai e... mai e... și mai frumoasă!...
- 20 Logofătul Balos: Bietul flăcău!
- Sandomir: Tată... iubea pe Genunea!
- 25 Logofătul Balos: A! (*Îi cade capul pe umărul lui Sandomir.*)
- Genunea (*plîngînd*): De ce nu mi-ai spus?... O! țaran viteaz!... Înaintea ta îngenuche fata de boier!... Mai e... o! mai e poveste și d-aci înainte...
- 30 Corbea (*se deșteaptă o clipă*): Nunea!... Măriata!... Iertați-mă...
- Petru Rareș: Șmil, să-ți văz știința!
- Șmil: Știința mea să pleacă în fața morții!
- 35 Corbea (*c-o răsufare grea*): De ce plîngi, Nunea?... Nu mi-e greu să mor... Am biruit!... Și mîinile tale sunt așa de bune!... O! Poveste... poveste... Ooo! (*Închide ochii și moare.*)
- Genunea: Eu l-am omorît, fără să vreau, fără să știu!... Și povestea s-a încheiat!... (*Cade asupra lui Corbea.*)
- 40

V i s t i e r n i c u l M a t i a ș: O iscoadă, măria-ta.

P e t r u R a r e ș: Să vie încoa. (*Intră iscoada.*)

Cine te-a trimes?... Ce vrei?... Să ne sporești

bucuria c-am biruit or durerea c-am pierdut pe

5 cel mai viteaz dintre noi?...

I s c o a d a: Hatmanul Mihu s-a întors în Suceava...

P e t r u R a r e ș: De ce?

I s c o a d a: ...vin turcii!

T o ț i (*tresărind*): Turcii?

10 P e t r u R a r e ș: Să vie!... o-ho-ho-ho!

5 O sală a castelului din Suceava îmbrăcată în stejar
vechi. Tavanul, cu grinzi groase. Policioare de
jur împrejur cu lucruri din țară, din Italia, din
Persia și din Arabia. O masă mare și scaune în
formă de strană. Cele trebuincioase de scris. În
mijlocul sălei spînzură un policandru cu luminări
10 groase de ceară, încondeiate cu verde și cu roșu.
Pe pereți, portretele voievozilor Petru Mușat,
Alexandru cel Bun, Ștefan cel Mare și Bogdan.
Intrare în dreapta și în fund.

SCENA I

O a n a, G e n u n e a și Ș m i l.

O a n a: De două zile vorbește puțin și aspru...
15 Ș m i l: Puține are el pe cap al lui? Oamenii vorbesc
multe cînd n-au nimic de spus.
G e n u n e a: De mă vede, surîde trist. M-apucă de
mîini, clatină din cap. „Eh-hei, Nunea, Nu-
nea... Du-te, Nunea... Am treabă.”
20 Ș m i l: Și dacă are treabă? Vrei să zică: „Vino-ncoa,
Nunea, că am treabă”?
O a n a: Turcii au să cază negură asupra țării...
G e n u n e a: Nu e asta... Cînd a mai fost așa de po-
somorît înainte de război? Și să plimbă și tace...
25 Și nimeni nu știe ce se petrece în el...
Ș m i l: O! ho-ho! tu știi ce se petrece într-un bon-
dar?

- Genunea: Nu.
- Șmil: Ș-ai vrea să știi ce se petrece în capul domnului? Adică cum, să fie domnul mai puțin ca un bondar?
- 5 Oana: Bolnav?... Mănîncă ca și mai nainte... Și rănilor i s-au închis... Nici nu erau adînci...
- Șmil: ...Rănilor nu-i erau adînci? Dar cît vrei să fie?... Șmil, tu nu ești doftor, Oana e doftor!
- Oana: A, nu, Șmil, nu... Ast-noapte, tîrziu, l-am auzit strigînd. Am sărit în vîrful picioarelor.
- 10 M-am strecurat pe ceardacul de lîngă odaia lui de culcare. Am ascultat. L-am auzit: „Nu, nu, nu se poate!“ Ce nu se poate?... Nu știi...
- Genunea: Să nu se coacă ceva?
- 15 Șmil: Ce să se coacă? Un bostan?
- Genunea: Ei, Șmil... Unii boieri...
- Oana: Boieri?
- Genunea: Bănuiesc...
- Șmil: Și ce să vrea boierii?
- 20 Genunea: Nu știi...
- Șmil: Nu știi care boieri... nu știi ce vor... Atunci ce știi?
- Oana: Erai pe Cirimuș... Ce-a făcut dupe biruință?
- 25 Genunea: Vorbi boierilor ca din carte. Mulțumii lui Dumnezeu. Înălță pe ostași în cinuri. Și cînd aduse pe Corbea... (*o îneacă emoția*) pe pat de ramuri... O! Corbea, Corbea, căci n-ai trăit!
- Șmil: Săracul Corbea... ca un stejar verde lovit de
- 30 trăsnet!
- Oana: De ce lăcrămezi, Genunea?
- Genunea: Ce viteaz a pierdut Moldova!
- Șmil: Și dumneata, Nunea, și dumneata...
- Oana: Ei, ce-a zis pe urmă?
- 35 Genunea: Cine?
- Oana: Domnul...
- Genunea (*pierdută în amintiri*): Domnul?... A, da... Vise stinse d-a pururea!... Și-a dat sufletul, lumea se învălui în neguri...
- 40 Șmil: Ah! mi-e milă de Nunea...
- Oana: Ce spui?

- G e n u n e a** (*tresărind*): Că soarele scînteia și că domnul, auzind că vin turcii, a răcnit și s-a pus pe rîs, și-a pornit spre Suceava... Și nu mai e nici pe departe din ce era...
- 5** **Ș m i l**: Adevărat, ca grîul frumos care tinjește de ploaie!
- G e n u n e a**: Eu am descusut pe tata...
- Ș m i l**: În loc să-l coasă, ea-l descoase... Și să mai ai un copil așa urît, așa c-un păr, așa c-o față...
- 10** **Logofătul Baloș** n-avea ce ciopli cînd te-a făcut pe tine...
- G e n u n e a**: M-am rugat... M-am făcut că plîng... și tata... În zadar. „Nunea, Nunea, tu vrei să-mi calc cuvîntul?” „Dat, domnului?” „Da.”
- 15** „Atuncea, nu!”

SCENA II

O a n a, **G e n u n e a**, **Ș m i l** și **P e t r u R a r e ș**, la urmă **S a n d o m i r**.

- 20** **P e t r u R a r e ș** (*se oprește în ușa din fund și vorbește cu Despotovna*): Eleno, nu fi copil... Nu mă face să vorbesc degeaba... N-am nimic...
- O a n a** Nimic!
- P e t r u R a r e ș**: Pregătește de plecare... Tu, copiii și Șmil...
- 25** **Ș m i l**: Eu? Să plec? Unde?
- P e t r u R a r e ș**: Pînă la amiază să porniți la Ciceu...
- Ș m i l**: La Ciceu?... Fie și la Ciceu...
- G e n u n e a**: El rămîne?... Nu e primejdie...
- 30** **P e t r u R a r e ș** (*vine spre grupul din față*): A!... Și voi?... Ce faci, Oană?
- O a n a**: Vorbeam cu Genunea...
- P e t r u R a r e ș** (*pe gînduri*): Vorbeai... Și ce vorbeai?
- 35** **G e n u n e a**: Povesteam bătaia de la Cirimuș...
- P e t r u R a r e ș**: Adevărat, Șmil?
- Ș m i l**: Aproape adevărat...
- P e t r u R a r e ș** (*Genunei*): Numai atît?

- Genunea: Atît...
- Petru Rareş: Adevărat, Şmil?
- Şmil: Să ne închipuim c-ar fi adevărat...
- Genunea: Şi veni vorba de Corbea...
- 5 Petru Rareş: A! Corbea mi-ar fi fost de folos...
Şi mie, şi ție...
- Genunea: Mie?
- Petru Rareş: Amîndurora... Şi n-aţi mai vorbit
altceva?
- 10 Genunea (*cu îndrăzneală*): Ba da, măria-ta...
Eu întrebam pe Oana şi Oana pe mine că ce-i
fi avînd măria-ta de te-ai schimbat?... Nu mai
eşti cum erai...
- Şmil: Ei, adevărat!
- 15 Petru Rareş: Hî... Şi cum eram cînd eram?
- Genunea: Voios, şi de cîte ori ne întîlneai...
- Petru Rareş: ...De cîte ori vă întîlneam...
- Genunea: ...ne...
- Petru Rareş: Ei, spune!
- 20 Genunea: ...ne sărutai...
- Petru Rareş: O, să vă sărut şi-acum... Na,
iacă... (*Le sărută.*) Eşti mulţumită?
- Şmil: De ce nu?
- Genunea: Nu!
- 25 Şmil (*surizînd*): Da' ce să-ţi facă?
- Genunea: Altădată...
- Petru Rareş: A fost ca niciodată... Şi va fi iar
ca totdeauna... (*O sărută de mai multe ori.*)
O, dar tu te-ai făcut mare... (*Surizînd.*)
- 30 Şmil (*rizînd*): Şi ce-are a face?
- Petru Rareş: Şi eu îmbătrînesc...
- Şmil: Dar ce, vrei să mori de tînăr?
- Petru Rareş: Vezi, Oană, ce copil rău şi alin-
tat? (*Le ia de mîină.*) D-aş şti că-mi micşorez
- 35 grijile, vi le-aş spune, dar ştiu că le-aş spori,
mîhnindu-vă şi pe voi... Lucruri trecătoare...
Să treacă... şi iar voi fi cum am fost...
- Şmil: Ei, acum v-a lămurit domnul!
- Oana: Facă-se voia ta, frate!
- 40 Genunea: Eu mă rog luceafărului de dimineaţă
să vie iarăşi, şi luceafărul m-ascultă, şi mîne

cînd s-o crăpa de ziuă va scînteia iar la apus
ca cel mai frumos diamant al cerului...

Ș m i l: Ca din psalmi vorbește!

P e t r u R a r e ș: A, nu se poate!

5 *(Oana tresare, aducîndu-și aminte de vorbele din
 somm ale lui Petru Rareș.)*

G e n u n e a: Ce să nu se poată, măria-ta?

P e t r u R a r e ș: Pod peste mare și scară la Dum-
nezeu...

10 Ș m i l: E, ai aflat?

P e t r u R a r e ș *(pe gînduri)*: Duceți-vă... *(Ies
 prin dreapta.)*

P e t r u R a r e ș: Șmil, tu crezi în Dumnezeu?

Ș m i l: Cum să nu crez?

15 P e t r u R a r e ș: Și-n răsplata ce va veni?

Ș m i l: Astă?... Nu știu ce să zic... Să fie așa!...

P e t r u R a r e ș: Nu te sfii, Șmil...

Ș m i l: Iacă, nu m-oi sfii...

20 P e t r u R a r e ș: Crezi tu că Dumnezeu ar răbda nepe-
depsite pe slugile necredincioase stăpînului lor?

Ș m i l: Necredincioase?... Ș-apoi de ce să nu le pe-
depească stăpînul lor? Vrei să se facă Dumne-
zeu sluga stăpînului lor?

P e t r u R a r e ș: Pe lumea cealaltă, Șmil...

25 Ș m i l: Dacă pe lumea asta stăpînul le ceartă cu bă-
țul, ce are să facă Dumnezeu pe lumea cealaltă?
Cineva îți scoate un ochi, îi scoți și tu un ochi.
Dumnezeu să-i scoată și p-ălălalt? Să rămîie
orb? Ar fi nedrept și rău. Ar fi cum sunt oame-
30 nii. Și eu îl crez dreptatea însăși, bunătatea
însăși, izvorul milostiv al tuturilor harurilor de
pe pămînt!

P e t r u R a r e ș: Dar dacă sluga necredincioasă
scapă nepedepsită de mîna stăpînului?

35 Ș m i l: Dumnezeu are să zică stăpînului: „Pentru
ce n-ai pedepsit-o la vreme?... Iu am altă
treabă.”

P e t r u R a r e ș: Da, Șmil, da! Stăpînul e vinovat
că n-a deschis ochii la vreme... Sunt bolnav,
40 Șmil, bolnav...

- Șmil (*il pipăie*): Bolnav? Și pentru ce nu mi-ai spus?... Ce ai?
- Petru Rareș: Nu acolo!
- Șmil: Bine, bine, știu iu...
- 5 Petru Rareș: Să te văz...
- Șmil (*surizînd*): N-ai nimic!
- Petru Rareș: Sufletul mi-e bolnav, Șmil.
- Șmil: Astă?... Doctorul Baloș, doctorul Groza, cu paloșele lor... Iu n-am ce să fac sufletului...
- 10 (*Intră Sandomir prin fund.*)
- Sandomir: Măria-ta... (*Îi dă o carte.*)
- Petru Rareș: De la logofătul Baloș? (*Citește.*)
- Turcii au trecut Dunărea...
- Șmil: A!
- 15 Petru Rareș: ...leșii aproape să năvălească... muntenii, și ei... O! mai sunteți? Vă încape moșia Moldovii!
- Șmil (*speriat*): Da' un' să încapă?... Măria-ta, ai zis să plec?
- 20 Petru Rareș: Cu doamna la Ciceu...
- Șmil (*înfricoșat*): Oriunde...
- (*Domnul îi face semn să iasă. Șmil iese prin dreapta. În timpul acesta intră Mogîrdici prin fund, prăfuit și abia răsufîind.*)

25

SCENA III

Petru Rareș și Mogîrdici.

- Petru Rareș: Ai aflat?
- Mogîrdici: Aflat, măria-ta.
- Petru Rareș: Eh...
- 30 Mogîrdici: Mă repezii la Miroslăvești. Acolo am dăscusut niște țigani. Cu cîteva smochine și cu cîteva zloți, tot. Crasneș nu e bolnav și n-a fost bolnav...
- Petru Rareș: A! Și n-a fost bolnav?...
- 35 Mogîrdici: Două zile dupe ce s-a întors cu oastea hatmanului Mihu, a plecat înfășurat în mai multe bunzi la Miroslăvești, făcîndu-se că e bolnav...

- Petru Rareș: Făcîndu-se bolnav...
- Mogîrdici: Acolo a picat și pan Cosma, și amîndoi au tulit-o spre Novograd, ducînd dupe ei mai mulți boieri de țară...
- 5 Petru Rareș: Mai mulți boieri?
- Mogîrdici: Și au dat devale...
- Petru Rareș: Crasneș, Cosma, prietenii Mihului, adună boieri de țară și pornesc... drept la Dunăre!
- Mogîrdici: La Dunăre? Ferească Dumnezeu!
- 10 Petru Rareș: Trec Dunărea la Oblicița și cad cu frunțile-n tină înaintea padișahului Soliman!
- Mogîrdici: Atunci, pe cine vînd?
- Petru Rareș: Pe mine!
- Mogîrdici: Pe... măria-ta?... O!
- 15 Petru Rareș: Pe Ștefan cel Mare, pe Alexandru cel Bun, pe Petru Mușat, pe Bogdan, descălecătorul de țară, pe tine, pe viteji, pe iunaci, pe voinici, pe morți și pe vii, pe cei cari sunt țărîină la Bistrița, oase la Putna, și pe cei cari vor închide ochii la Pobrata, și pe urmașii mei, și-ai lui Groza, și-ai lui Baloș, și-ai lui Matiaș, și-ai lui Liciu, și-ai Danciului, și pe tot neamul care să închină întru Hristos ca buni și drepti credincioși creștini!
- 20 Mogîrdici (*dă-n genuchi*): Iartă-mă, doamne...
- Petru Rareș: De ce?
- Mogîrdici: Asta nu se poate!
- Petru Rareș: A! de cîte ori n-am zis eu ca și tine!...
- 30 Mogîrdici (*se ridică în picioare*): Atunci... s-a-lerg să le dau de urmă...
- Petru Rareș: Le-am dat de urmă înainte ca s-o facă!... Mogîrdici, nimic, nimăru!... Cîți ostași ai?
- 35 Mogîrdici: Două sute...
- Petru Rareș: Puțini!
- Mogîrdici: Puțini, da' buni! Poruncește-le să moară și...
- Petru Rareș: Le poruncesc să trăiască!... Tu cu Sandomir fiți p-aci... Cînd se va strînge Sfatul, închideți porțile și trageți zăvoarele...
- 40

Mogîrdici: Să trăieşti, măria-ta... (*Dă să iasă prin fund.*)

Petru Rareş: Ştiu eu?

5 Mogîrdici (*se-ntoarcе*): Iată, colea, ce vorbă!
(*Îi sărută mîna.*) Crasneş şi Cosma sunt doi,
douăzeci, şi noi suntem ca puzderia, şi creştem
ca codrii, şi ne umflăm ca apele... Zi să vie ţara,
şi va ducii muntele de plăieşi, şi se va clăti
10 valea de joseni... spovediţi, împărtăşiţi, pre-
gătiţi să dea ortul popii împrejurul măriei-
tale!

Petru Rareş: Bine, Mogîrdici, bine... E, acum
du-te şi fă ce ţi-am spus. (*Mogîrdici iese prin*
15 *fund.*) O, norod bun, supus şi viteaz! De n-ar
fi şi n-ar fi fost unii boieri închipuiţi, şi piz-
maşi, şi vînzători, am fi fost una, o apă şi-un
pămînt, toţi cîţi ne coborîm de la Rîm, de o
parte şi de alta a muntelui, din pustele Unga-
riei şi pînă în talazurile mării!... Ah!... visu-
20 rile mele!...

(*Intră prin fund Baloş, Matiaş şi Liciu.*)

SCENA IV

25 Petru Rareş, logofătul Baloş, vistier-
nicul Matiaş, pîrcălabul Liciu şi, mai
tîrziu, chelarul Hîrea.

Petru Rareş: E, lăsaţi focului plecăciunile...
Ce e?

Logofătul Baloş: Crasneş...

30 Petru Rareş: Ştiu... Crasneş şi Cosma şi cu
mai mulţi boieri de ţară se duc... Unde?

Logofătul Baloş: S-apropie de Novograd...

Petru Rareş: E?

Logofătul Baloş: Nu ştiu...

35 Petru Rareş (*c-un ris nervos*): O! ho! ho! Lă-
saţi-i, boieri, lăsaţi-i să se ducă... Lui Soliman
îi plac hoiturile...

Vistiernicul Matiaş: Lui Soliman?

Pîrcălabul Liciu: Dar, hatmanul Mihumi-a...

5 Petru Rareș: Hatmanul Mihu?... A fost harnic, viteaz, dar e zgîrcit și are avere. Zgîrcitul a fost, nu mai e om. E scos din omenire. Nici
10 onădejde să nu pui pe el. Hatmanul Mihu a fost stringător, s-a făcut apucător și-a ajuns zgîrcit. Păcatul a fost mușită, mușita a trecut în vierme și viermele s-a prefăcut în gîză... Ascultați-mă, hatmanul Mihu știe de urma lui Crasneș și-a
15 lui Cosma... Veți vedea... Și nu zic c-ar fi au n-ar fi... vro apropiere... între retragerea lui Mihu, fără porunca mea, și fuga lui Crasneș și-a lui Cosma... Vom vedea...

(Intră repede prin fund chelarul Hîrea.)

Chelarul Hîrea (emoționat): Măria-ta...

Petru Rareș: Vorbește... ce ai?

Chelarul Hîrea (suflînd des): Am pregătit
20 rădvanul...

Petru Rareș: Ei bine, și d-aia intrași ca un vînt?

Chelarul Hîrea: Nu, măria-ta... da, măria-ta...

Petru Rareș: Nu, da... ce e cu tine?

25 Chelarul Hîrea: Ce să fie...

Petru Rareș: Doamna e bine?

Chelarul Hîrea: Sănătoasă...

Petru Rareș: Coconii, bine?

Chelarul Hîrea: Sănătoși...

30 Petru Rareș: E șagă de nebun șaga ta, Hîrea!... Mă vezi aci cu boierii...

Chelarul Hîrea: Îi văz, măria-ta... Și nu credeam c-au să fie...

Petru Rareș: Și dacă sunt?

35 Chelarul Hîrea: Aș fi dorit să nu fie...

Petru Rareș (pierzînd răbdarea): Ci spune odată ce-ai de spus!

Chelarul Hîrea (și mai emoționat): Spui, măria-ta!

40 Petru Rareș: Ei, începi...

- Chelarul Hîrea: Să încep, măria-ta...
- Petru Rareş (*pune mîna pe sabie*): Începi sau...
- Chelarul Hîrea: Da, da, da... la... la... la ureche, măria-ta...
- 5 Petru Rareş (*surizînd nervos*): Hî!... Mă iertaţi, boieri...
- Logofătul Baloş: Doamne, să ne tragem noi...
- Petru Rareş: Nu, staţi... E...
- 10 Chelarul Hîrea (*îi tremură mîinele*): Nu îndrăznesc...
- Petru Rareş: Îndrăzneşte! (*Hîrea îi spune ceva la ureche.*) Cum-cum?... Cine?... El?... Şi ce-ai zis?... L-ai văzut... Tu?... Pe el?
- 15 Chelarul Hîrea: Da, măria-ta!
- Petru Rareş: Şi l-ai auzit tu?
- Chelarul Hîrea: Cu urechile mele!
- Petru Rareş (*revoltat, trage sabia*): Oh! cîinele!
(*Boierii, speriaţi, se reped la domn.*)
- 20 Logofătul Baloş: Ce e, măria-ta?
- Petru Rareş (*stăpînindu-se*): Eh!... nimicuri!... Hîrea... (*Îi face semn să iasă.*) Să vorbesc doamnei... Să mergem. Să mă îmbrac... În odăjdii să cuvine să chibzuim soarta ţării...
- 25 (*Ies repede prin dreapta.*)

SCENA V

Hatmanul Mihai, pan Trotuşanu, postelnicul Albotă, spătarul Şandru şi mai mulţi boieri din Sfat vin din fund. Vorbesc încet.

- 30 Trotuşanu (*după ce se uită în toate părţile*): Nu e nimeni.
- Postelnicul Albotă: Am venit prea devreme.
- Hatmanul Mihai: A, nu!
- 35 Spătarul Şandru: Şi, inimă, boieri...
- Hatmanul Mihai: Cine s-o ia mai întii?

Postelnicul Alb ot ă: Dumneata... (*Arată p-un boier. Boierul tace.*) Dumneata... (*Arată p-un al doilea. Boierul tace.*) Ei, dar cine?

5 Tro tu şa nu: Să-i vorbim verde... Eu n-am de ce mă teme... N-am nici o dregătorie... Sunt în Sfat, dar sfatul meu nu-l ascultă... Din nenorocire, azi l-o asculta, nu l-o asculta... va trebui să se supuie...

10 Postelnicul Alb ot ă: Şi leşii, şi tătarii, şi muntenii, şi turcii...

Hatmanul Mih u: Ce să facem împotriva tuturor?

Postelnicul Alb ot ă: Ce-am jurat cu mîna pe *Evanghelie*...

15 Sp ă ta ru l Şa n dru: Ţara e-n primejdie de nu ne vom împotrivi...

Tro tu şa nu: Chiar domnului!

20 Hatmanul Mih u: Împotriva tuturor ar fi o nebulie! Ş-am îmbătrînit şi eu... Cu cît se înmulţesc anii, cu atît ai mai puţin... eh!... De la început „Bună ziua, măria-ta” Numai atît...

To ţi: Da, da!

(*Se aude domnul venind din dreapta.*)

25 SCENA VI

30 Petru Rareş, logofătul Baloş, hatmanul Mih u, pîrcălabul Liciu, vistiernicul Matiaş, postelnicul Alb ot ă, spătarul Şa n dru, ceilalţi boieri de sfat, şi, mai în urmă, vornicul Gro za şi un copil de casă. Împrejurul lui Petru Rareş stau logofătul Baloş, pîrcălabul Liciu şi vistiernicul Matiaş.

35 To ţi (*unii zic: „Bună ziua”, alţii: „Să trăieşti, măria-ta”*): Bună ziua, măria-ta! Să trăieşti, măria-ta!

Petru Rareş (*concentrat*): Bună?... Bună să vă fie inima... şi toate inimile bune să trăiască... Am zis să trăiţi cu toţii, căci am zis

- să trăiască toate inimile bune... (*Se uită la ei. Caută cu ochii.*) Ah, ce păcat că nu sunteți...
- Hatmanul Mihu: Prea puțini lipsesc, măriata...
- 5 Petru Rareș: Azi, când trebuie să luăm o hotărîre... hotărîrea... căci una este!... Tocmai azi nu văz pe Crasneș... nici pe Cosma... De Crasneș aveam nevoie... Unde e?
- Spătarul Șandru: E bolnav, măriata.
- 10 Petru Rareș: Unde e, am întrebat, n-am întrebat ce are...
- Postelnicul Albotă: La moșia sa, la Mirosălăvești...
- Petru Rareș: Departe d-aici?
- 15 Hatmanul Mihu: Ca la două-trei zile de drum, de nu s-or fi desfundat drumurile...
- Petru Rareș: Și ce are?
- Spătarul Șandru: Lingoare, măriata.
- Petru Rareș: L-ai văzut tu?
- 20 Spătarul Șandru: Nu, mi-a spus postelnicul Albotă.
- Petru Rareș (*lui Albotă*): L-ai văzut dumneata?
- Postelnicul Albotă: Nu, mi-a spus hatmanul Mihu.
- 25 Petru Rareș (*zîbind*): A!... Și dumitale, hatmane Mihule, ți-a spus logofătul Troțușanu...
- Troțușanu: Ba eu, nu, măriata... Nu l-am văzut...
- 30 Hatmanul Mihule: Eu l-am văzut... Era cu trei dulame de urs în spinare și dîrdîia...
- Petru Rareș: De ce s-a dus? Doftorul Șmil l-ar fi căutat...
- Hatmanul Mihule: Nu crede în doftori...
- 35 Petru Rareș: Nu s-a mai căutat cu Șmil?
- Vistiernicul Matiaș: Ș-acum două luni...
- (*Grupul boierilor de lângă Rareș se privesc între ei și-și exprimă indignarea contra hatmanului Mihule.*)
- 40 Hatmanul Mihule (*încurcat*): Așa mi-a spus, că ar fi avînd la moșie o babă meșterită...

Petru Rareș: N-ar fi bine să-i trimeț pe doftorul Șmil?

Hatmanul Mihai (*tresărind*): De... cu drumurile astea... trei-patru nopți prin păduri... și Șmil... fricos...

Petru Rareș: Șmil fricos?... Nu-u-u!... Nu e fricos omul de treabă... Și Șmil e un om de treabă... Fricos e omul care ascunde... (*Se oprește și-l privește.*) Și Șmil n-ascunde decît ceea ce nu știe... Nu, nu, să-i trimeț pe Șmil... (*Bate-n palme. Mihai se schimbă la față. Vine din fund un copil de casă.*)

Copilul de casă: Porunciți!

Petru Rareș: Te-am chemat... ca să te-ntorci înapoi... (*Copilul de casă vrea să iasă.*) A, cine ți-a făcut ție vestmintele astea?

Copilul de casă: Croitorii leși...

Petru Rareș: Îmi spusese alde Ivan că strînge în spate...

Copilul de casă: Ba nu, îmi vin bine, măriata...

Petru Rareș: E... (*Îi face semn să iasă.*) Hatman... (*hatmanul tresare*) te-ai sfătuit cu el?

Hatmanul Mihai (*încurcat*): Sfătuit?... Nu... Am vorbit...

Petru Rareș: Va să zică, nu moare...

Hatmanul Mihai: Nu...

Petru Rareș: Păcat!... Adică ar fi fost păcat... Eu am auzit... Cine mi-a spus, cine mi-a spus... că apa de Dunăre se dă la lungoare? (*Privește țintă la hatmanul Mihai, care se îngălbenește.*)

Hatmanul Mihai: De Dunăre?... N-am auzit...

Petru Rareș: Ei, ai auzit, ai auzit... de Dunăre... O! și turcii tocmai cînd e bolnav Crasneș năvălesc! (*Se deschide ușa din fund și nu intră nimeni.*) Poftim! Ușa se deschide fără s-o deschiză cineva?... O veste bună va intra pe ușa ceea... (*Matiaș o închide.*) E! să hotărîm!... D-ați fi copii, v-aș ascunde primejdia. Turcii, fără să-i îndîrjim, vin dîrji. Muntenii și tătarii pornesc din porunca sultanului. Leșii și litvanii

- sunt la trei zile de Hotin. Ungurii nu-mi răspund. Țarul, din fundul Moscovei, îmi îndrugă cuvinte de dragoste cînd mi-ar arde de puterea lui. De la miazănoapte, miazăzi, răsărit și
- 5 apus, amenințați cu cotropirea. Ce să facem? O! mai trăiți vremile bătrîne și zilele de slavă de la Baia și de la Podul Nalt, fiți moldoveni neaoși, și vorbiți!
- 10 Spătarul Șandru: Adevărat... că turcii sunt 150.000, măria-ta?
- Petru Rareș: Adevărat...
- Spătarul Șandru: Că Soliman însăși a por-
nit năvălirea?
- Petru Rareș: Adevărat!
- 15 Spătarul Șandru: Că leșii și litvanii ar fi vro 50.000?
- Petru Rareș: Adevărat!
- Spătarul Șandru: Că muntenii au 10.000?
- Petru Rareș: Adevărat!
- 20 Spătarul Șandru: Că tătarii ar fi vro 40.000?
- Petru Rareș: Adevărat!
- Spătarul Șandru: Și nouă, ajutor de nică-
ieri?
- Petru Rareș: Adevărat!
- 25 Spătarul Șandru: Atunci...
- Petru Rareș: Atunci?
- Spătarul Șandru: ?...
- Petru Rareș (*cu energie*): Bine, spătare!
- 30 Hatmanul Mihai: Încotro am face față, spa-
tele și coastele noastre ar fi deschise muntenilor, tătarilor și leșilor, or tătarilor, turcilor și muntenilor... Încotro ne-am întoarce, pei-
rea!... Și cu cîtă oaste?
- Petru Rareș: Cu cîtă ai mai lăsat, hatmane!
- 35 Hatmanul Mihai: Eu?
- Pîrcălabul Liciu: Da, da!
- Hatmanul Mihai (*lui Liciu*): Bătrîn neputin-
cios!
- Pîrcălabul Liciu (*trage sabia*): Ești mai
40 tînăr cu zece ani, am douăzeci de răni mai
mult...

- Petru Rareș: Liciu!... Ți!... Când sabia vorbește, încetează Sfatul... Ți!... (*Liciu se dă la o parte supărat.*)
- 5 Hatmanul Mihai: Ş-apoi cine nu vede că ne vor strica țara, că copiii și nevestele noastre vor fi robite, că moșiile noastre vor fi arse...
- Logofătul Balș: Să arză!
- Petru Rareș: E!... Ți!... E!
- Hatmanul Mihai: ...și averea strînsă risipită!
- 10 Petru Rareș: E, atunci?
- Hatmanul Mihai: ?...
- Petru Rareș (*cu energie*): Bine, hatmane!
- Troțuşanu: Mai bine n-am fi fost decît am fi,
- 15 măria-ta. Nefiind, am fi tina ce călcăm în picioare, sau aburul ce se pierde în văzduh, or întunericul care învăluie lumea... N-am simți, n-am vrea, n-am suferi, în nimicul care să întinde printre lucrurile închipuie...
- 20 Petru Rareș (*cu nerăbdare*): Ei, lasă sofiile aistea... Ai fi un om de treabă de nu te-ar fi stricat învățăturile grecești...
- Troțuşanu (*atins*): Prea bine... Hî... Țara e mică, măria-ta, și din codrul boierilor n-a mai rămas decît cîțiva seminceri. Supt seminceri
- 25 se ridică codrul, dar stejarii sunt mărunți, că abia dau, și sunt cosiți de războaie... Țara e săracă... Țara e sărăcită!...
- Petru Rareș (*concentrat*): Am înțeles...
- Troțuşanu: Că d-ai vrea să ridici...
- 30 Petru Rareș: Bine, bine, n-aș ridica...
- Vistiernicul Matiaș (*către Balș*): Ce Dumnezeu, toți la fel?
- Logofătul Balș: Toți!
- Postelnicul Albotă: Eu, măria-ta... de
- 35 mi-ai cere capul...
- Petru Rareș: N-am ce face cu el!
- Postelnicul Albotă: ...de mi-ai cere averea...
- Petru Rareș: N-am ce face cu ea!
- 40 Postelnicul Albotă: ...de mi-ai cere cîntecul...

- Petru Rareș: Jertfa aceasta n-am cerut-o nimănui...
- Postelnicul Albotă: ...ți le-aș da... dar de mi-ai cere viața, averea și cinstea țării...
- 5 nu ți le-aș da, măria-ta, că nu sunt ale mele...
- Petru Rareș: Bine, bine, postelnice!
- Logofătul Baloș: Oh! ca și ceilalți!
- Petru Rareș: A!... să mă iertați, fețe de boieri de sfat... pînă acum mi-ați mărturisit frica
- 10 voastră...
- Hatmanul Mihai: Frica?
- Petru Rareș: Da, frica!... Dar părerea voastră, nu...
- Hatmanul Mihai: Să închinăm țara pînă o
- 15 trece vijelia!
- Pîrcălabul Liciu: A!
- Petru Rareș: Și cui s-o închinăm?... Și la turci, și la leși, și la tătari, și la munteni?... O! Moldovo, frunte și genuchi să ai, ca să te tîrască
- 20 boierii la picioarele tuturor tilharilor care te jefuiesc! (*Intră Groza, cu vestmintele prăfuite, pe ușa din fund.*) Groza! Nu v-am spus eu? Vestea bună!
- Vornicul Groza (*privește sfatul și pe domn*):
- 25 Ce e asta, măria-ta?
- Petru Rareș: Vestea bună! Te cunosc dupe față...
- Vornicul Groza: D-ar fi a voastră ca a mea...
- 30 Petru Rareș: Spune, Groza, dar mai repede...
- Vornicul Groza: Tătarii ardeau satele d-a lungul Nistrului și erau gata să s-arunce asupra Moldovii. Într-o noapte căzui în spatele lor cu 6.000 de ostași. Cîți dormeau, acolo au adormit de veci. Cîți povesteau, acolo și-a sfîrșit
- 35 povestea. Arsei corturile. Pe robii i-am strîns supt Soroca și i-am pornit încoa... Am primit poruncă de la măria-ta să viu și-am venit... Ei, măria-voastră, ce faceți? Mă uit... fețele schimbate... Hatmanul Mihai parc-ar pîndi un duș-
- 40 man, așa mi-aruncă căutăturile...

- Petru Rareș (*prefăcându-se*): Boierii vor să ne batem și cu turcii, și cu leșii, și cu litvanii...
- Vornicul Groza: Și nu vrei, măria-ta?... Pe moașe-mea... că nu mi-a tăiat urechile, când
- 5 mă născui, să nu fi auzit ce auzii!
- Logofătul Baloș: O! Groza, Groza!
- Vornicul Groza (*iși ia sabia cu mîhnire*):
- Și-o mai port la brîu?... Ține-o, măria-ta, mi-ai dat-o cînd m-ai făcut vornic, ți-o întorc cînd
- 10 nu mai sunt nimic! Și să mi-o pui lîng-a bătrînului Ștefan, așa cum e, udă de sîngele tătarilor, însemnată cu sîngele leșilor, a sașilor, a nemților și a secuilor! (*O aruncă.*)
- Vistiernicul Matiaș: Ce faci, Groza?
- 15 Vornicul Groza: Mă duc la călugărie, poate-oi afla de ce pe prapurul Moldovii stă sfîntul Gheorghe, căci nu mai știu!
- Pîrcălabul Liciu: Așteaptă, Groza!
- Vornicul Groza: O! și măria-ta ești vesel?...
- 20 Vai! nu mai am domn!... Mă iartă, măria-ta, mă înăbuș aici!
- Petru Rareș: Dar sunt... 150.000 de turci!
- Vornicul Groza: Cin-i numără?... Ș-am să mor de 150.000 de ori? O! cu cine vorbesc?
- 25 Tu ești Petru al Răreșoaii, fiul drept al lui Ștefan cel Mare și voievodul Moldovei?
- Logofătul Baloș: O! Groza!
- Vornicul Groza (*biruit de durere*): Vă cer iertare! Fie-vă milă de mine, un biet ostaș, un
- 30 biet năuc, ajuns la vreme de bătrînețe pe gura copiilor și de risul lumii!... De cînd sunt n-am plîns! (*Plînge.*) Lăsați-mă să plîng... uiu-iu... păcatele mele, măicuțiță!
- Logofătul Baloș (*muștrător, către Petru*
- 35 *Rareș*): Măria-ta...
- Petru Rareș: Ei, boieri, ce ziceți?... Și ce-ați zice dacă i-aș spune adevărul?
- Vornicul Groza: Adevărul?... Care adevăr?
- Petru Rareș (*scîrbit, arătînd spre grupul Mihului*): Boierilor le e frică, nu domnului!
- 40

Vornicul Groza: Ce e?... Na! (*Le dă cu tifla.*) Am pentru cine muri, am cu cine trăi! (*Îmbrățișează pe Petru Rareș.*)

5 Petru Rareș: E, apropiați-vă și ascultați. Să judecăm. Cu cine să ne batem? Pe tătari i-a zdrobit Groza...

Hatmanul Mihai: Tătarii se vor face la loc.
Vornicul Groza (*cu minie*): Ce?

10 Petru Rareș: Ți!... Groza!... Să zicem că da, dar le trebuie vreme. Va să zică, deocamdată, liniște la răsărit. Cu leși merge altfel. Sunt la porunca lui Tarnovski. Îl cunosc, mă cunoaște. M-a bătut o dată, l-am bătut de trei ori. Vrem pacea și unul, și altul. Și pacea pe care ne-o dă
15 Tarnovski este aceea a lui Ștefan cel Mare. Nu ne umilește. Va să zică, la miazănoapte, liniște. Secuii vor sta cuminte. Știu ce-au pătimit de la mine și din miinile lui Groza.

20 Vornicul Groza: Că n-am îmbătrânit destul! Mai e ceva virtute în oasele astea!

Petru Rareș: Va să zică, și la apus, peste munte, liniște. Muntenii se vor învîrți pe la Crăciuna, se vor face că vin în ajutorul turcilor de teama sultanului. Am scris voievodului Radu. El nu
25 uită că s-a suit în scaun cu sprijinul meu și că turcii vor sta ce vor sta și se vor întoarce îndărăt, iar Moldova va sta pe loc, prietenă au dușmană Munteniei. Și Radu mi-a răspuns ca unui frate mai mare. Va să zică, la miazăzi nu e decît
30 puterea padișahului.

Trotușanu: 150.000... he-he!

Petru Rareș: Turcii au nevoie de o lună și jumătate pînă s-ajungă aici! Drumuri grele, necunoscute, ape, păduri ca peria... În vremea
35 asta, noi n-am putea strînge 40.000 de ostași călări pe cai mici și iuți?

Hatmanul Mihai: Nu, nu putem, măria-ta.

Pîrcălabul Liciu: Și de ce nu?

Hatmanul Mihai: A sărăcit țara.

40 Vornicul Groza: Și te-ai îmbogățit tu!

- P e t r u R a r e ș: Ei, ți, Groza!... Am fi avut 15.000
și nu ne-am fi îngrijit decît de rămășiță dacă
hatmanul Mih u n-ar fi trimes pe ostași pe la
casele lor...
- 5 H a t m a n u l M i h u: De nu s-ar fi dus fără voia
mea...
- V o r n i c u l G r o z a: Și tu ești hatman?
- H a t m a n u l M i h u: Sunt! Și pe Ștefan l-au pă-
răsit ostașii în ajunul bătăliei de la Războieni!
- 10 P e t r u R a r e ș: Bine, 40.000, nu, dar 30.000?
Dar 20.000?
- H a t m a n u l M i h u: Și ce să facem cu 20.000?
- V o r n i c u l G r o z a: Să murim pentru țară, lege
și domn!
- 15 P e t r u R a r e ș: Douăzeci de mii de ostași hotă-
rîți va da Moldova la chemarea domnului ei!
Vom aprinde focurile, vom trage clopotele, vom
trimite pe vătămăni cu porunca și pe pristavi
să strige că Petru e la ananghie... și țara, căreia
20 i-am pus județi cinstiți, va fi dreaptă cu soarta
ei și-a alesului ei. Din 20.000 de ostași, rup eu
7.000 și mă cobor ca vîntul unde au bulucit
turcii. Îi chinuiesc, nu-i las să doarmă, nici
să mănînce, nici să se roage. Năvălind ca la bătă-
lie și înturnîndu-ne ca de spaimă; făcîndu-ne ne-
văzuți și ieșind la miezul nopții ca stafiile; în
25 mîna lor și-n mîna codrului; nicăieri și pretu-
tindenea... Așa să-i tîrăsc pînă la munte, flă-
mînzi și nedormiți! Voi arde satele pe unde au
30 să se verse; voi trage oamenii în sus; voi otrăvi
fîntinele; voi pustii și nu voi lăsa în urmă decît
pe bătrînii șireți care să le rățăcească căile. O!
cunosc țara ca-n palmă, cu drumurile, cu ascun-
zătorile, cu întunecimele, cu văgăunile, cu apele,
35 cu pămînturile tari și cu fînețele ce-acoperă pă-
mînturile care înghit pe călăreți, și pe pușcași,
și pe cărauși, cu poverile lor! Eram mic cînd
mă lua Ștefan cel Mare în desaga de la oblîncul
șeii și-mi zise: „Bagă de seamă, băiete, bagă de
40 seamă, c-ai să fii ostaș... și cu ce vezi vei
birui, nu numai cu ce vei fi” Și șuiera cîntece

vechi, și rîdea, și codrii sunau de hohotul lui...
Nu știam că mi-era tată cînd mă învăța să cunosc pămîntul din care ieșim cu toții!

V o r n i c u l G r o z a: Vom apăra moșia urmașilor noștri!

V i s t i e r n i c u l M a t i a ș: C-așa zice vodă!

P î r c ă l a b u l L i c i u: Și vorbele lui, ca picăturile de ceară de la picioarele Preacuratei!

P e t r u R a r e ș: Voi mă veți aștepta în Cetatea Neamțului cu 13.000 de suflete. Viu, ne unim, și în sus. Lăsăm la dreapta Războieni, și pe apa Pipirigului în sus, spre Dolea, pînă unde se închide valea. Dărimăm copacii și ridicăm o cetate. Aci se vor înfunda turcii aduși de hărtașii noștri. Și ne vom izbi cu ei, care nu-și vor desfășura oastea din pricina locului. De nu vor lua cetatea, vor fi biruiți, de vor lua-o, cîți din noi vom scăpa ne vom sui la munte și vom coborî în albia Bistriței. Vom sta pitulați, la pîndă, hoștește, și ne vom arăta iarăși cînd ei se vor scurge. Îi vom lovi pe furiș, îi vom repezi în bahnă și-n iazuri, îi vom înghesui la Dunăre, și-o vor trece mai degrab' la-ntors decît la năvălire... (*Emoționat.*) Așa să ne ajute Dumnezeu, Mîntuitorul, ca să scăpăm țara de furnicaul păgînilor!

(Baloș, Groza, Matiaș și Liciu, care în tot timpul aprobă pe domn, se închină. Ceilalți boieri stau în cumpănă.)

H a t m a n u l M i h u: Dar nu încăputăm nici 20.000, măria-ta.

P e t r u R a r e ș (*emoțiunea crește*): Cum?... Atît să se fi sleit puterile Moldovei sau să fi săcătuit vlaga din voi? Cenușe să fie amintirile vechii slăviri? Nu vă trageți din Știber, din Cînde, din Dobrul, din Gangur, din Gotcă, din Dajbog, din Oană, din Gherman, din Boldur, din Arbore și din Cărbăț năprasnicul? Sufletul lor să fi pierit înainte d-a muri și să nu fi trecut nimic urmașilor lor? Și cu ei să se fi înmormîntat

- credința și mîndria, aceste puteri pe cari se
 sprijină neamurile cari vor să trăiască?... A!
 nu vă închipuiți că turcii vor cruța hoiturile
 plecate în țărîină! Vor trece peste voi cum trec
 5 tătarii peste bălăriile pustiului! Vă vor robi,
 pe voi și copiii voștri, și cu femeile voastre vor
 împodobi haremurile de la Stambul! Vor arde
 casele voastre, vor dărîma cetățile și vor pre-
 face în geamii bisericile creștinești în cari s-au
 10 închinat părinții, moșii și strămoșii voștri!...
 De vă e teamă... vă voi arăta eu ce ușor e să
 mori în rîndurile vitejilor!... D-aveți altă so-
 coteală... alta!... întoarce-vă-ți, pînă mai e
 vreme, și vă voi primi cu dragostea cu care
 15 domnul nostru Isus Hristos a primit oile cele
 rătăcite... Și ce voiți să fac eu?
- H a t m a n u l M i h u (*abia îndrăzmind*): Ce vom
 face și noi...
- P e t r u R a r e ș (*izbucnește*): Oh! a murit, a murit
 20 Petru Rareș!... Și el n-a fost fratele lui Bogdan,
 n-a fost fiul lui Ștefan cel Mare, n-a fost stră-
 nepotul lui Alexandru cel Bun, nici urmașul
 Mușatinilor! V-a mințit, v-a înșelat, și voi,
 ca niște copii, ați crezut în basmele pe care vi
 25 le-a spus el...
- V o r n i c u l G r o z a: Măria-ta!
- L o g o f ă t u l B a l o ș: Măria-ta!
- P e t r u R a r e ș: Aduceți coroana cea cu cinci ra-
 muri a Moldovei și puneți-o pe capul hatma-
 30 nului Mihu, și cu ea în cap să cază la picioa-
 rele padișahului!... O! căci vă cunosc așa de
 tîrziu! (*Pune mîna pe sabie.*) Un zgîrcit, un
 arbănaș, un muieratic, o minte goală plină de
 întunericiimi grecești, un îngîmfat, un bețiv,
 35 un netot, un prost... o ceată de nimic... Unii
 fricoși... și-alții... vînzători!
- V o r n i c u l G r o z a (*trage sabia*): Vînzători?
- P e t r u R a r e ș: Ascultați!... Tu, hatmane, ai zis
 că Crasneș a plecat bolnav la moșie, că i-ai vor-
 40 bit... Așa e?... Așa e?...

Hatmanul Mihai (*plecînd capul*): Da...

Petru Rareș: E, Crasneș a plecat tiptil din Suceava, mai sănătos ca mine și ca voi... Tu, hatmane, n-ai voit să trimeț pe doftor la el la moșie... Așa e... Așa e? (*Pune mîna pe sabie.*)

5

Hatmanul Mihai (*umilit*): Da...

Petru Rareș: Știți de ce?... Fiindcă nu e la moșie!

Vornicul Groza: Dar unde e?

10 Petru Rareș: La Soliman, să i se închine!

(*Baloș, Groza, Matiaș, Liciu și Troțușanu scot un „a! a!” de scîrbă.*)

Petru Rareș: Ascultați, în sfîrșit... Hatmanul m-a părăsit pe cînd mă băteam cu leșii; s-a întors la Suceava; a stricat oastea peste care-l pusesem; a spăimîntat-o și i-a dat drumul, păs-trînd abia 2.000 din 10.000 de viteji și de voi-nici. Și astăzi a mai risipit încă 1.000, rămîind numai c-o mie supt zidurile castelului, toți credincioși și jurați să fie ai lui... (*Mihu vrea să tăgăduiască.*) Nu e așa?... Nu e așa?... Chelarul Hîrea te-a auzit punînd la cale cele ce-ai făptuit... (*Îl apucă minia.*) Și pămîntul nu se cascadează, să te înghiță de viu? (*Petru Rareș trage sabia, o învîrtește pe deasupra lui Mihai, și-l izbește la ureche. Mihai tresare și pune mîna unde l-a izbit. Singele-i curge.*)

15

20

25

Mai mulți boieri (*spăimîntați*): A! a!

30

Petru Rareș: Cu sabia lui Ștefan cel Mare l-am crestat la ureche ca să se cunoască că nu e din neamul moldovenesc!... Ah! prieteni credincioși... Moldova pierde cu zile, căci boierii nu vor nici să biruiască, nici să fie biruiți!

5 Munți înalți, precipiții rupte; stînci rostogolite;
nu e nici o cărare; masivul din față, pe alte ma-
sivuri. În fund se vede cerul albastru și limpede,
tăiat de ascuțișurile munților.

SCENA I

10 O a n a, G e n u n e a, H î r e a, pe masivul din
față; spre dreapta, P e t r u R a r e ș, dormind
pe o stîncă c-un sucman supt căpătii, cu sabia pe
piept, cu opinci în picioare și cu o pălărie de plăieș
aruncată într-o parte.

G e n u n e a: Doarme...

O a n a: Somnul dreptilor...

H î r e a: Ș-al prigoșiților.

15 G e n u n e a: De patru nopți n-a închis ochii...

H î r e a: De patru nopți n-a închis ochii?

20 G e n u n e a: De cîte ori zicea: „Aici odihnim, ne-au
pierdut copoii urma“, ne așezam jos, ruși de
oboseală, și adormeam. Eu visam. Și cînd visu-
rile să încruntau, mă deșteptam... Unde e cas-
telul? Unde e Corbea? Unde e domnul? Cine
a suflat și i-a risipit?... Vedeam pe domn, și
simțeam soarta neînduplecată și pedeapsa noas-
tră cumplită. Și lacrimile-mi curgeau binișor,
25 că de m-apuca suspinele, le sugrumam și le în-
ghițeam în mine. Și de amărăciunea lor, sufletul
meu să otrăvea și uitam, o clipă, pe cine plîng

- și de ce plîng... Dar un glas ars mă trezea din această toropeală... „Plîngi, Nunea?” Tăceam. Și iarăși: „Poți să plîngi? Eu nu pot.” Întindeam mîna, și el mi-o lua în mîinile lui.
- 5 „Adormi, doamne!” „Dacă aş putea... Să nu deşteptăm pe ceilalți.” Nu mai zicea nimic. În întunericul nopții două văpăi se stingeau și s-aprindeau pînă se albea luceafărul dimineții și s-afunda în răvărsatul zorilor...
- 10 O a n a: Ființă nefericită, ș-aș fi putut să fiu cea mai fericită!... Fata lui Ștefan cel Mare, fără să știu; cînd aflai, apuse soarele Moldovei... Sora lui Petru Rareș, fără să știu; cînd aflai, îl înghiți surghiunul și străinătatea... Dădaca
- 15 nepotului meu; cînd ajunsese mare, ucise pe soțul meu... Dupe o viață întreagă, Petru se întoar-se... Îi puseră coroana pe cap și-l suiră în scaun. Și acum, iată-l, flămînd, însetat, izgonit și întins pe peatră... Ah! spuneți-mi, cît aş fi fost
- 20 de fericită și cît sunt de nefericită?
- H î r e a: De care să-mi fie mai milă? De Oana, care suferă de lovituri adevărate, sau de Genunea, care îndură pe cele închipuite, ca și cum ar fi adevărate? De Oana, care a albit în dureri, sau
- 25 de Genunea, care abia a început durerile?
- G e n u n e a: De Oana mai mult, căci multe a suferit...
- O a n a: De Nunea mai mult, căci multe are să sufere...
- 30 G e n u n e a: Eu sunt tînără și pot răbda...
- O a n a: Eu sunt albă, nu mai am puteri, și-n curînd voi închide ochii... Eu sunt la sfîrșitul și tu la începutul necazurilor...
- H î r e a: Duhul răzvrătirei, ca o molimă, de la boieri, la țărani. Că zise domnul: „V-ați săturat de mine, oameni buni? Să găsim altul mai norocos, dar nu vă lăsați să vă biruie, stînd cu mîinile în sîn.” Și prostimea, întetită de cei de sus, răspunse: „Ci ca ho! că nu ne mai batem!”
- 40

- G e n u n e a (*arătînd pe Petru Rareş*): Să învîrți.
 Să nu-l trezim. Uitați-vă la el... Mîinile julate...
 cucuie pe frunte... opincile sparte... În locul
 coroanei cu cinci ramuri, o pălărie de plăieș cît
 5 roata carului, în locul buzduganului domnesc,
 o ramură de fag cioplită din bardă... Doar sa-
 bia... pe care să puie o mîină tremurătoare... și
 în care încheșta pumnul lui de oțel d-odinioară...
 Cum și-o strînge la pept... o odihnește pe su-
 fletul lui de viteaz!... Nu mai plînge, Oană...
 10 O a n a: Știu că nu-mi folosesc lacrămile... Aceasta
 am învățat-o de demult...
 G e n u n e a: Și eu o învăț acumă și parcă aș fi
 știut-o de cînd lumea...
 15 H î r e a: Or că ți-i plînge pe cea dîntii durere, or
 că ți-i plînge pe cea din urmă, lacrămile sunt
 dopotrivă de amari, de nu sunt prefăcute...
 Să nu se deștepte domnul...
 G e n u n e a: Odihna îi face bine...
 20 H î r e a: Un om care s-a odihnit pe scaunul domniei
 nicăieri nu mai găsește odihnă, ci pretutindeni
 puteri noi să-și plîngă norocul...
 O a n a: Eu nu blestem pe cei răi...
 H î r e a: Dumneata ești bună, doamnă...
 25 G e n u n e a: Și cu ce s-alege din bunătatea ei?
 O a n a: Taci, Nunea, nu mînia pe Dumnezeu...
 G e n u n e a: Și ce mi-ar mai face mînia lui?
 O a n a: Să nu dea Dumnezeu cît poate răbda omul...
 G e n u n e a: Mai mult n-aș mai răbda...
 30 H î r e a: Și ce-ai face, Nunea?
 G e n u n e a: Știu eu?...
 O a n a: Ea nu știe și e un mare bine... O! d-ar ști
 omul de mai nainte cîte i se va întîmpla, ome-
 nirea s-ar stinge...
 35 G e n u n e a: Pentru doi mi-aș fi pus viața... Unul
 mă iubea pe ascuns, pe altul îl iubesc pe față...
 Unul mi-a mărturisit înaintea d-a muri — și
 n-am putut să-l scap — ș-o parte din inima
 mea mi-am îngropat-o alături... Pe celălalt îl
 40 iubeam ca o roabă în strălucirea lui de sfînt,
 și ca o roabă, fără puteri, îl privesc odihnînd

du-se pe stîncă, ca un vultur căzut din lumina văzduhului... Eu am fost pripită... La mine durerea n-așteaptă vechimea... (*Și-acoperă fața.*)

5 O a n a: Mititica! Și încotro logofătul Baloș și Mogîrdici?

H î r e a: Se lăsară pe coastă la vale, cu ciutura, s-aducă apă de la un șipot ce țîșnește din munte...

G e n u n e a: Hîrea... vezi, nu vin?...

10 (*Hîrea se duce pe coasta din stînga.*)

H î r e a: Iacă... vin... Logofătul Baloș înainte și dupe el Mogîrdici, apăsînd pe piciorul stîng și ridicînd din umărul drept, parc-ar da brînci cuiva...

15 O a n a: Mogîrdici?... Minunat suflet!

G e n u n e a: Și vesel totdeauna...

20 H î r e a: E, de cîte ori nu plînge pe ascuns... Și te face să zîmbești și-atunci. „Ce, plîngi, Mogîrdici?” „Ba vezi că nu!” „De ce?” „Mă întreb de ce? N-am de ce? Mai bine mă omora Ștefăniță cînd mi-era frică de moarte decît să nu mor cînd mi-e frică să trăiesc... De ce nu mă strînse de gît Maria cu mîinile ei ca buturile de porc!... Aș fi închis ochii... și eah! (*scoate limba*) și n-ajungeam să jelesc pe bunătăț' de domn prin văgăunile săcuiești”...

25 G e n u n e a: Om de credință și credincios...

SCENA II

30 O a n a, G e n u n e a, H î r e a, logofătul Baloș și Mogîrdici.

M o g î r d i c i: Sosirăm și noi... Eu cu căușul gol și marele logofăt cu ciutura plină...

35 L o g o f ă t u l B a l o ș: Pînă i-am luat-o din mîină... A trebuit să-i spui că eu sunt logofătul Baloș și el Mogîrdici...

M o g î r d i c i: Mîașul Mogîrdici, stăpîne... Și d-veni iar domnul de colo... maică, maică!

- Logofătul Baloș: Ar fi vărsat-o pîn-aici...
- Mogîrdici: De ce?
- Logofătul Baloș: De... Și el abia-și tîrăște piciorul...
- 5 Mogîrdici: Și care ostaș se ținea dupe mine?
- Logofătul Baloș: Da, da, dar pe cal...
- Mogîrdici: Este!... Î... că mă făcu mama într-o doară... doarme domnul?... Să doarmă... îi face bine... Că de mă făcea mama de plin, întreceam și pe Groza... Ea, ca femeie, s-a zgîrcit d-un crac... Doarme domnul?... Las' să doarmă... A mai dormit domnul cu capul pe piatră, dar cînd se deștepta se simțea domn... Să nu se deștepte... (*Să dezbracă d-o haină.*) Ia să șezi dumneata, jupîneasă Oană, pe sucmanul ăsta...
- 10 că de odinești oleacă, îmi trece și mie...
- 15 Oana: Mulțumim, Mogîrdici...
- Mogîrdici (*se dezbracă și de a doua haină și rămîne în cămașă*): Și dumneata, Nunea moșului, p-astălaltă...
- 20 Genunea: Mulțumim, Mogîrdici, nu... Dumneata să rămîi în cămașă?
- Mogîrdici: De cîte ori n-am rămas eu și fără cămașă... și-mi era bine!... Șezi, te rog, că-mi ia cu mîna... Așa... Uite, Nunea, cînd ne prinde din senin aceeași peiște, ne facem mai buni, mai deopotrivă, ca niște frați, și ajutorul oricui ne micșorează necazul...
- 25 Genunea (*arătînd lingă ea*): Și dumneata coala...
- 30 Mogîrdici: Acolo, Nunea, acolo?
- Genunea (*îi arată poala*): Și să pui capul aici...
- Mogîrdici: Eu să pui capul acolo?
- Genunea: Nu ne simțim ca niște frați?
- Mogîrdici (*și ride și se uită la Baloș*): De...
- 35 Logofătul Baloș: De ce nu?
- Mogîrdici: Vrei să rămîi într-o ureche?
- Hîrea: Te întorci și p-ailaltă...
- Mogîrdici: Așa... să nu mai auz de nici una... Ce să facem? Să zicem că glumim și noi...
- 40 Oana: Da, Mogîrdici, da...

- Mogîrdici: Că de s-o deştepta domnul ca ieri...
ne trimete la urma noastră... Şi frigurile nu-l
mai lasă...
5. Genunea: Ieri n-a dormit... şi de patru zile în
şir...
- Mogîrdici: Nu închidea ochii, Nunea?
- Genunea: Ba da... ca să dormim noi...
- Mogîrdici: Şi eu, care dormeam dus... Să cu-
noaşte ţăranul...
- 10 Oana: Țăran, boier, un suflet este...
- Mogîrdici: Dacă n-ai abur ca ciinele de Mihu...
- Oana: Dumnezeu să-i ierte păcatele...
- Mogîrdici: Dumnezeu să facă una ca asta?...
He, d-a veni iar domn... ăla de colea... Adu-l,
- 15 Doamne... Să mă văz iar călare... şi de l-aş
ierta... să fiu eu Mihu şi el Mogîrdici.
- (Petru Rareş se-nvîrteşte şi scoate un gemăt.)
- Oana: Ia!
- (Sar în picioare şi se apropie de Rareş.)
- 20 Genunea: Visează... Aşa striga pe Cirimuş...
- Oana: Omul de fapte cu visele s-a ales... Înainte,
ce visa deştept i se izbîndea, acum, ce visează
în somn doar în somn să i se izbîndească...
- Logofătul Baloş: Se scutură...
- 25 Hîrea: Se deşteaptă...
- Mogîrdici: Haiți!
- Petru Rareş (se deşteaptă şi se uită în toate
părțile): Unde sunt?
- Mogîrdici: Stăpîne...
- 30 Petru Rareş: Eu, stăpîn?... O, nu mai stăpî-
nesc nimic!... Ştiu unde sunt... Repede se-n-
toarce faţa visului, de te prigoneşte urgia ce-
rească!... Ce puţin dură arătările închipuirii ca
şi domina¹ mea... Mi-e sete... o sete care nu
- 35 se potoleşte...
- Oana: Poftim, frate, căuşul cu apă proaspătă.
- Petru Rareş (făcîndu-se că glumeşte): Nu tu,
Oană, paharnicul Mogîrdici...

¹ În textul de bază: *doamna*; corectat conform contextului.

- M o g î r d i c i : Mă făcuși paharnic?... (*Aparte.*) S-a odihnit... Să vedem... Ține, doamne, potirul săpat în argint, cu o mireasă adormită și c-un drac de copilaș șiret săgetînd-o, pe care ți-l trimese Ferdinand, craiul Ungariei și fratele chezarului Carol...
- 5 P e t r u R a r e ș (*ia căușul și soarbe*): Apă rece, vorbe calde, inimă bună... Stai, Baloș...
- Logofătul Baloș: Să stau, măria-ta.
- 10 P e t r u R a r e ș (*supărat*): Hî, măria-ta!... Nunea, ce frumoasă ești!
- Nunea: Aș, zici măria-ta...
- P e t r u R a r e ș: Și tu?
- G e n u n e a : Ce, măria-ta?
- 15 P e t r u R a r e ș: Ce urită ești, Nunea!
- G e n u n e a : Dacă, și sunt roaba măriei-tale!
- P e t r u R a r e ș: Nu mai sunt robi de cînd m-am dezrobit de domnie...
- M o g î r d i c i : Iar se-ncurcă ițele... Să m-amestec...
- 20 D o r m i ș i o l e c u ț ă ...
- P e t r u R a r e ș: Dormii și-mi pare rău că n-am adormit...
- M o g î r d i c i : Hî-hî... cum nu? (*Încet.*) Ce uitătură are, și ce glas, ca și cum ar ieși dintr-o peșteră... Mă zăpăcește... (*Tare.*) Cerul fără pic de nori...
- 25 P e t r u R a r e ș: Eu fără pic de putere și tu fără pic de minte...
- H î r e a : Cu Mogîrdici ai dreptate, cu măria-ta...
- 30 P e t r u R a r e ș: Măria-ta, Hîreo!
- Logofătul Baloș (*lui Hîrea*): Dă-te la o parte...
- O a n a : Mai odihnește-te, frate... Drum lung și greu...
- M o g î r d i c i : Și opincile, sparte... De două zile mă rog să le schimbe cu ale mele...
- 35 P e t r u R a r e ș: De mi le-ai da fără să le scoți din picioare, bine...
- M o g î r d i c i : Să ți le dau cu picioarele...
- P e t r u R a r e ș: Și minile, și capul... Să fiu Mogîrdici sadea... N-aș mai avea vedenii... Ce striga bătrîna Dolca cînd părăsii castelul?
- 40

- Logofătul Baloș: Nu știu, măria-ta.
 Mogîrdici: O vraște, că nu se mai auzea nimic...
 Eu, călare, cu sabia scoasă... „Loc, loc, dobitoacelor, că trece vodă“...
- 5 Petru Rareș: Că fuge vodă... ah!
 Genunea: Când trecui pe lângă ea, striga, ca scoasă din fire...
 Petru Rareș: E, e...
 Genunea: ...„N-am să mor pînă nu s-o întoarce...
 10 Îl scapă pescarii, că e d-ai lor“...
- Petru Rareș (*repede*): Să îngrijiți de Dolca...
 Să n-o doară nimic!
 Mogîrdici: N-ai grijă, măria-ta... Ce s-o mai doară?
- 15 Petru Rareș: N-a zis ea, acum patru ani, că „mă voi întoarce și biruitor și biruit“
 Mogîrdici: Așa e...
 Petru Rareș: Tu nu erai acolo...
 Mogîrdici: A... a... așa e...
- 20 Oana: Parc-a zis...
 Genunea: Da... da...
 Petru Rareș: Voi erați acolo... Și cum mă-n-torsei de pe Cirimuș?... O! dar e mai ușor să ghicești nenorocirile celui mai norocos om decît o clipă de fericire a celui bătut de urgia soartii!...
 25 Sunt o amintire din ceea ce am fost, și-n curînd se va șterge din minte orice amintire... Nu sunt pe munte, ci în fund, la poalele muntelui... Nu-l urc, căci m-am rostogolit din vîrful lui...
 30 Am fost om, și norocul m-a făcut și mai om... Mă dor mîinile, picioarele, fruntea... Mîinile îmi tremură, picioarele abia mă mai țin și supt frunte nu mai am nimic!
- Genunea: D-atîtea zile de cînd umbli prin munți...
 35 Petru Rareș (*îl tremură frigurile*): Mai mult voi simțiți greutatea trupului meu... O! d-ați cunoaște și pe aceea a sufletului meu!... Cînd pustiul mă împresură, eu nu mai eram!... Strîngeți-vă împrejurul meu, umpleți golul, înmulțiți-vă, că vin vedeniile deșarte și mă turtesc
 40 fără milă!... Nunea, adu mîna ta...

- Genunea: P-amîndouă, măria-ta...
- Petru Rareș: Și tu, Oană...
- Oana: Ți-aș da ființa mea întregă dacă aș ști că din nimicirea ei ai afla vro slabă mîngîiere!
- 5 Petru Rareș: Și p-a ta, Mogîrdici...
- Mogîrdici: A mea? E cam roasă, și cu băături...
- Petru Rareș: De mult ce-ai bătut cu ea... (*Îi cată în palmă.*) Tu ai să mori de moarte bună...
- 10 Mogîrdici: Cu sabia-n mînă și pe cal... Hî-hî... Să mă slujească vlădica din Vad... și să mă plîngă Maria din Feldioara, dacă n-or fi jelit-o alții pe ea...
- Petru Rareș (*Genunii*): Tu ai să te măriți c-un spătar...
- 15 Genunea: Ca Șandru?... Oh!...
- Petru Rareș: Ba nu... c-un mîiaș de viteji...
- Genunea: O! bietul Corbea!
- Petru Rareș: O, biată Nunea! Și l-ai fi iubit?
- 20 Genunea: L-aș fi iubit!
- Petru Rareș: Cît de mult?
- Genunea: Cît iubea el pe domn și pe țară!
- Petru Rareș: O! l-ai fi iubit mult... Hîrea, un căuș de apă...
- 25 Hîrea: Poftim, doamne...
- Petru Rareș (*dupe ce bea*): Mulțumim... și să mulțumești și tu maică-tei că te-a făcut om de credință... Ești ca un paloș bun care nu cade din mîna pe care-a încăput... Baloș... (*Îl tremură frigurile.*)
- 30 Logofătul Baloș: Măria-ta?
- Petru Rareș: Ce vrei?
- Logofătul Baloș: Ce vrea măria-ta.
- Petru Rareș (*se ridică pe coasta din dreapta*): Eu?... Nimic... Ce vreau nu se poate și ce se poate nu vreau... Vezi tu colo, departe, departe... cît cuprinzi cu ochii... și mai departe... unde joacă zarea și s-amestecă fața cerului cu a pămîntului... și mai departe... dincolo de Siret și de Prut, pînă-n malurile Nistrului?...
- 40 Logofătul Baloș: Văz, măria-ta...

Petru Rareș: Ce vezi?

Logofătul Baloș: Trîmbe de dealuri și cîmpii ce se pierd în pustiități...

5 Petru Rareș (*îl zguduie frigurile*): Eu văz cetăți, orașe și sate; dealuri și văi, și păduri și codri, și livezi și ape prinse în opusturi, și rîuri slobode curgînd în mare... și corăbii cu catarguri înalte și ascuțite, și furnicai de oameni... și de vite... și, peste toate, soarele, apunînd, întinde poleiul său ușor și nemărginit!

10 (*Oana și Genunea pleacă capul și plîng.*) Văz Moldova, Baloș, pe care am iubit-o, am apărat-o, am slujit-o, am înțeles-o în ce-a fost și ce va să fie, căci sunt copilul unui viteaz zămislit în clipele de iubire cu Maria, soția majerului Rareș... În mine sunt spețele Mușatinilor și spețele norodului topite într-una... În mine au fost... Nu vezi un mormînt? Încotro te uiți?... La mine?... Aci e sicriul gol... Acolo e sufletul meu, și peste el toarnă țărîna și-l acoperă de veci!... Oh! dați-mi-l pe el și mă luați pe mine! Din el ați mîncat, v-ați adăpat și v-ați îmbogățit, pentru ce vă lepădați de el și pentru ce-l batjocoriți?... Ce-a fost lumină, și putere de jertfă, și de 'nălțare, ce-a fost vecinic acolo a rămas, în prada năimiților, ce e slăbiciune, putregai și trecător adus-am cu mine pe vîrfuri de piatră uscată... Și nu mi-ați lăsat decît amintirea frumoasă a vremilor mari, pentru ca să simț cît e de cumplită rușinea căderii!

20

25

30

Oana: Măria-ta!

Genunea: Măria-ta!

Mogîrdici (*dîndu-și cu pumnii în cap*): Mai bine mă strîngea de gît Maria...

35 Logofătul Baloș: Olecuță de apă, măria-ta...

Petru Rareș: Acum-mi dai apă? Dupe ce m-am mistuit? Ce-a rămas din mine? Cîteva grinzi negre... Încolo, scrum... Ți să pare c-ar mai ieși fum? E cenușa învîrtită de vînturi... Am cap ca să port pălărie, iar nu coroană; am

40

- ochi ca să plîng, nu ca să văz; am mîini ca să mi le frîng, iar nu să poruncesc; am picioare ca s-alunec, iar nu ca să-ncalec; am umeri ca să anin sucmanul acesta, iar nu să port mantia domnească; vorbesc ca să-mi povestesc nenorocirile, iar nu ca să cîrmuiesc oștile și norodul; și am sabie nu ca s-o trag, ci ca să sprijin pe ea hoitul netrebnic al copilului lui Ștefan cel Mare...
- 10 M o g î r d i c i: Lasă-te jos puținel, măria-ta...
P e t r u R a r e ș: Nu sunt destul de jos? Cît să mă pogor? Că d-ar încăleca munții unii peste alții și eu aș încăleca pe dasupra lor, tot m-aș simți adîncit în pămînt, cît ar fi de la pămînt pînă
- 15 la vîrfurile munților!
M o g î r d i c i: Să te odihnești, măria-ta...
P e t r u R a r e ș: Să se odihnească cine trăiește, morții n-au nevoie de odihnă!... (*Genunea, plîngînd, îi sărută mîinile.*) Tu?... Săruți închipuirea ta sărutînd mîinile care împărțeau peirea și binefacerile!
- 20 G e n u n e a: Ș-acum mă mîngîie ca și altădată...
P e t r u R a r e ș: Crezi tu?
G e n u n e a: Cum crez într-unul Dumnezeu cel de
- 25 o ființă și nedespărțită!
P e t r u R a r e ș (*iluminat*): Căci eu purced de la tatăl, și cine e împotriva mea împotriva lui este, și tatăl e viu, și cine mă izbește izbește pe tatăl, și cine izbește pe tatăl ridică mîna împotriva neamului, și mîna i se usucă și cade-n țărînă...
- 30 L o g o f ă t u l B a l o ș (*cu lacrămile în ochi*): Stai, măria-ta!
P e t r u R a r e ș: Cum de nu s-a uscat mîinile lor ridicate împotriva mea, și-a tatălui meu, și-a străbunilor mei?... Oh! am friguri, Oană... friguri, Genunea... Aici ne vom despărți...
- 35 M o g î r d i c i: Și eu să rămîi singur?
P e t r u R a r e ș: Cine? tu sau eu?
- 40 M o g î r d i c i: Și eu, și măria-ta... Și unde să mă duc și un' să te duci?

- P e t r u R a r e ș: Tu încolo și eu încoace... Tu-n Moldova și eu în secuime. Tu să măninci azimă caldă, frământată cu apă de la fântina din Suceava, și eu, de-oi mai fi, să roz pîinea uscată
- 5 G e n u n e a: Să mă despart? Niciodată!... Cînd te-i despărți măria-ta de sabie...
- (*Petru Rareș o privește lung și face o mișcare din cap ca și cum ar zice „bine“.*)
- 10 P e t r u R a r e ș: Uf! mi-e cald!... Vă sunt domn or umbra caraghioasă a fostului domn?
- L o g o f ă t u l B a l o ș: Ne-ai fost, ne ești, ne vei fi!
- P e t r u R a r e ș: Așa... Suntem la sfat... Tu, Baloș, ce să fii? Ce ești, afară dacă nu mi-ai lua locul...
- 15 A! grozav te-ai păcăli!... Tu să-mi fii spătar... M o g î r d i c i: Eu? Spătar șchiop?
- P e t r u R a r e ș: Tu, Oană, vornic... Tu, Genunea... logofăt e tat-tău... să fii hatman și portar
- 20 a l Sucevei...
- G e n u n e a: În locul lui...
- P e t r u R a r e ș: Da...
- G e n u n e a: Mai bine ostaș ca hatman...
- P e t r u R a r e ș: Ostașii nu intră-n Sfat...
- 25 G e n u n e a: Paharnic...
- P e t r u R a r e ș: Prea bine, paharnic... Înainte de Sfat... Paharnice, dă-mi un pahar de Tokai...
- G e n u n e a (*îi dă cu milă căușul cu apă*): Poftim, măria-ta!
- 30 P e t r u R a r e ș (*gustă*): Vinul tău e apă goală, și paharul tău e de lemn scobit ca șghiabul din care s-adapă vitele. Apa ta e vie și răcoritoare și căușul miroase a brad proaspăt de lîngă Suceava! Niciodată apa n-a fost mai bună ca cel
- 35 mai bun vin, și căușul mai frumos lucrat ca cornul de aur al chezarului, căci nici un stăpînitor al pămîntului n-a fost slujit de un paharnic c-o inimă mai bună, c-un chip mai luminos și c-o mină mai fermecătoare... Ah!... e cald...
- 40 am căldură...

- Genunea (*rugător*): Spală-te pe obraji, măria-ta... eu îți torn...
- Petru Rareș: Tu?... Toarnă-mi... (*Se spală.*)
- Genunea: Și pe gît, pe dupe urechi... așa...
- 5 Petru Rareș: Dă-mi, paharnice, un ștergar cu marginile alese-n fir de aur...
- Genunea (*caută*): Nu găsesc, măria-ta...
- Petru Rareș: Nu e un ștergar în tot castelul Sucevii?
- 10 Genunea (*își ia broboada de la gît*): A! Am găsit!
- Petru Rareș (*se șterge*): Nici smirna, nici tămîia din Arabia n-ar mirosi așa de aromitor ca ștergarul tău, paharnice... Miroase a fin co-sit... Ah! miroase a Moldova! (*Îl trec lacră-mile.*)
- 15

(*Toți plîng.*)

- Genunea: Fie-ți milă...
- Petru Rareș: Aș vrea să vă fac să rideți... O! mi-e milă de voi! Soarta nemiloasă mă face că
- 20 oriunde m-oi întoarce să storc lacrimi... De n-ați fi aici, din stîncile reci ar țîșni lacrimi fierbinți!... Să deschidem Sfatul... Despre ce era vorba?
- Oana: Să fim cu tine, frate, ori să te lăsăm singur
- 25 în pustietățile acestea?
- Petru Rareș: Al da! Sfatul a început... V-ați spus părerea... Să mi-o dau și eu p-a mea... Baloș, ca mai mare și mai vechi în Sfat, ce trage părerea domnului?
- 30 Logofătul Baloș: E hotărîtoare.
- Petru Rareș: În orice pricină?
- Logofătul Baloș: Totdeauna.
- Petru Rareș: Ați auzit? (*Toți pleacă capul în jos.*) S-apucați încolo și încoa!... A! să mai văz
- 35 Moldova o dată înainte d-a mă despărți... (*Se ridică mai sus.*) Da, văz fumurile din hornurile colibelor înălțîndu-se spre cer, auz doina spusă din frunză și talanca turmelor ce se întorc de la pășune, dar nici săbiile să lumineze ca fulgerul, nici săgețile să piuie aruncate din arcu-
- 40

- nici lăncile grele ale iunacilor, nici coasele gloatelor amărțite nu mai auz!... Peiștea s-a întins în locul strigătului de biruință!... Căci mi-ați umilit Moldova să n-o mai cunosc!... Care din
- 5 două mă zguduie așa de strașnic: rîvna de a domni, ori iubirea de țară?... Ah! aş vrea să fiu vornic, spătar, căpitan, sutaș... ostaș să fiu, numai să fiu în Suceava!... Și nu sunt nimic... nimic... nimic!... Un biet bătrîn cerșind adăpost
- 10 munților, o podoabă închipuită de om în care sălășluia un suflet tare, ce rătăcește pe trîmbele albăstirii și se pierde-n pîclele pustietăților! ...D-acum, Doamne, fă ce vrei cu mine! (*Cade în genuchi, și toți ceilalți. Se roagă încet.*) Sculați-vă. Am zis rugăciunea, mulțumind Celui-de-sus de harurile ce-a trimes asupra noastră... Și buzele au mințit, obicinuite să spuie adevărul... Și tu (*iși ia sabia*), care ai desfăcut calea biruinții supt trei domnii (*o sărută*), piei în
- 20 prăpastie, slugă credincioasă! (*O aruncă în prăpastie.*) Din negurile unde te-ai dus va țîșni apa bolborosind poveștile trecutului, și urmașii, auzindu-le, vor crede că aud basme!... S-a dus și ziua de azi, și nu ne-a fost mai ușoară ca ziua de ieri... Soarele a apus... Întunericul se lasă... Să-mi iau rămas bun de la voi... Să mă iertați... O! O! Oană! Nunea! Ce, plîngeți?... Ah! veniți încoa... să vă sărut. (*Îl trec lacrămile.*) E, e... va trece... (*Le sărută.*)
- 25 O a n a: Să te duci sănătos și să te-ntorci sănătos, frate!
- P e t r u R a r e ș (*sărutînd pe Genunea*): Cum, tu nu-mi spui nimic?
- G e n u n e a (*o înecă plînsul*): Nu pot... oh! că
- 35 nu pot...
- P e t r u R a r e ș (*lăcrămînd*): Ar trebui să fiu de piatră... Baloș... (*Îl sărută.*) Să ne vedem sănătoși dacă ne vom mai vedea...
- L o g o f ă t u l B a l o ș (*plîngînd*): Ne vom vedea, ne vom vedea, măria-ta...
- 40 P e t r u R a r e ș: Hîrea... Mogîrdici. (*Îi sărută.*)

- M o g î r d i c i (*iși șterge lacrămile*): Poi, poi, pe mine nu mă iei?... Să se ducă ei încolo și noi încoace... Da, da, măria-ta, că tot aruncași sabia în prăpastie... Să-ți fiu eu sabie... De ce nu?... Că mie mi-a spus o țigancă din ghioc... „Ei, că tu ai s-ajungi sabia domnului“...
- 5 P e t r u R a r e ș: Ai s-ajungi, dar n-ai să fii, ai ajuns, dar nu ești...
- M o g î r d i c i: Noapte... scorburii... cerbi... urși... și ursul e-al dracului, deși e fecior de popă...
- 10 P e t r u R a r e ș: Ei, și dacă ar fi urși?
- M o g î r d i c i: Măria-ta te-ai face mort și eu viu... Ursul nu mănâncă mortăciuni...
- P e t r u R a r e ș: Mort sunt între vii... Destul, Mo-
- 15 gîrdici... (*Îl sărută.*)
- M o g î r d i c i: Păi, păi, eu nu te-am sărutat...
- P e t r u R a r e ș: Sărută... Nu miroso a pământ?... Vecinica mea pomenire!
- G e n u n e a (*o podidește plînsul*): Ah! măria-ta...
- 20 P e t r u R a r e ș: Nunea, ce c, Nunea?
- G e n u n e a: Când s-o crăpa de ziuă și s-or stinge stelele, voi pîndi luceafărul meu de dimineață și-l voi ruga să ne-ntoarcă printre stelele noastre pe luceafărul nostru dătător de viață și de lumină...
- 25 P e t r u R a r e ș: În genunea apelor întinse și fără fund se frînge fața luceafărului scînteietor... Vin vînturile, și apa se încrețește, și fața luceafărului tremură, să rupe-n jos și se duce, se duce nesfîrșit... Apa se turbură, talazurile cresc, și luceafărul nu se mai vede... D-aș fi stat eu ogîndit în inimile tuturor ca [în] inima ta, Genunea, nici o vijelie nu m-ar fi smuls din inima Moldovii! (*O sărută.*) Du-te... Duce-
- 30 ți-vă... Și luați seama la brazii pe care i-am însemnat eu... Să nu vă pierdeți...
- 35 L o g o f ă t u l B a l o ș: De noi te îngrijești?
- P e t r u R a r e ș: Eu sunt pierdut.

(*Să despart și pleacă.*)

SCENA III

Petru Rareș, singur.

- Petru Rareș (*pleacă încet*): Se rupse și firul
de paiajen care mă mai lega de Moldova...
5 Singur, singurătății... Descurca-voi drumurile
ce duc la Ciceu?... Ș-acolo ce m-așteaptă?...
Doi copii mici și biata mea soție... Cum ridici
și pogori, Doamne, din nimic la mărire și din
trufie la umilință! (*S-aude un zgomot.*) A!...
10 Cruță-mă, Mîntuitorule, să nu simț frica de
oameni și de fiare! Sunt fără apărare... Pe pa-
loșul bătrînului Ștefan nimeni nu va mai pune
mîna... A!... Da... mi-e frică... mi-e frică... cu
toate că nu mai am la ce să mai țiiu... Ș-aș fi
15 jurat că nu voi cerca această rușine... (*Să nă-
rue petrele-n depărtare.*) Ce-o fi?... A, orce-ar
fi... (*Punînd piciorul p-o peatră, alunecă și
cade. Nu se mai vede. S-aude dintre brazi.*) O!
mi-e frică și să tac, și să strig! (*Vine repede pe
al doilea picior de munte.*) Cine e? Ce vreți?...
20 Auz șoaapte!...

SCENA IV

Petru Rareș și cinci pescari.

- Întîiul pescar: Cine ești? Și ce vrei?
25 Petru Rareș (*spăimîntat*): Tu ce vrei? Tu cine
ești?
Întîiul pescar: Om bun... (*Se apropie.*)
Petru Rareș: Poți să fii om bun și de departe...
Întîiul pescar: Cum tremură?... N-am la
30 mine decît cuțitul ăsta... De ce te sperii?
Petru Rareș: Cuțitul?... În mîinele tale ar fi
o primejdie, în mîinile mele, un fir de iarbă...
Întîiul pescar (*i-aruncă cuțitul*): Na, ți-l
dau dacă ți-e frică...
35 Petru Rareș: Mi-l dai?... Să vede că ești om
bun...

- Întîiul pescar: Nu ți-am spus?... Dar tu cine ești?
- Petru Rareș: Sunt o pîlpîire din soarele Moldovii, care s-a stins... o surcea care n-a sărit
- 5 departe de buștean, un biet creștin care a fost un stăpîn strașnic...
- Întîiul pescar: Aveai voloace și măji multe...
- Petru Rareș: Ce măji?... Sunt maje, și mama a avut multe măji...
- 10 Întîiul pescar: Pre legea mea... nu înțeleg nimica, verișcane.
- Petru Rareș: Nici eu nu-nțeleg... De ce mă-nțrebi de măji?
- Întîiul pescar: De, ca pescarul... În ce-aș prețui stăpînirea pe care ai pierdut-o?
- 15 Petru Rareș (*încrămenit*): Tu ești pescar?
- Întîiul pescar: Da, pescar... De ce te minunezi?... Suntem aci vro cinci...
- Petru Rareș: Sunteți pescari?
- 20 Întîiul pescar: Suntem, vezi bine...
- Petru Rareș: Dacă sunteți pescari, ce căutați pe vîrfurile muntelui?
- Întîiul pescar: Păi, aci, puțin mai la vale, e un iezer în munte, și pescuim și noi mrele și țipari...
- 25 Petru Rareș (*cu bucurie*): Sunteți pescari?... O, Dolca, și eu niciodată n-am crezut în vedeniile tale!
- Întîiul pescar: Ce bucurie te prinse fără veste... Ciudat om trebuie să fii!... O! și ești sîngerat la mină, și lovit... Cine să fii dumneata?
- 30 Petru Rareș: Sunteți moldoveni?
- Întîiul pescar: Dupe lege și dupe limbă tot aia am fi... dar noi suntem ardeleni... Iacă crucea... O facem ca ei...
- 35 Petru Rareș: Cheamă-i încoa...
- Întîiul pescar: Să-i chem... Mă!... uiu-iu... Veniți încoa... cu d-ale gurii... mă...
- 40 Petru Rareș: Da, că sunt hămesit de foame...

Întîiul pescar: Ai mînca ce-om mînca și
noi... pită rece... pește fript...

Petru Rareș: Ce-o da Dumnezeu...

5 Întîiul pescar: Ei, că dupe vestmîntul ăl
de desupt... ai fi om de obraz...

Petru Rareș: Am fost!

*(Vin și ceilalți patru pescari cu merindele pe cari
le așează jos.)*

10 Întîiul pescar: Iacă, mă, un om rătăcit pe
munte...

Al doilea pescar: Bună seara, vere...

Petru Rareș: Mulțumim dumneavoastră, vere.

Al treilea pescar: Miine, cînd s-o albi de
ziuă, ne-o fi și el de vrun ajutor...

15 Al patruilea pescar: Stai jos, ce nu stai...

Al cincilea pescar: Iacă, așa, ca mine...

Petru Rareș: Cam ce să prindeți voi pe pește?

20 Întîiul pescar: E, acoloa, niște oameni săr-
mani... Cît să ne înțolim și noi... mai cu coatele
rupte, mai cu opincile sparte... Ce să facem?

Petru Rareș: Știți voi cît face un galben?

Al doilea pescar: Ei, știm... Da' dracu l-a
văzut?

Petru Rareș: Îl cunoașteți dacă l-ați vedea?

25 *(Pescarii fac ochii mari.)*

Al doilea pescar: Eu, nu...

Al patruilea pescar: Eu, mă... c-am văzut
patru, l-alde popa Dima din Vărcăuți...

Petru Rareș: Era ca ista?

30 Al patruilea pescar: Ca ăsta... tocmai...
leit-poleit!

Întîiul pescar: Să-l văz și eu...

Al treilea pescar: Și eu...

35 Al doilea pescar: Ad' și mie... Î-i... frumos
ban... și e de aur!

Petru Rareș *(scoate o pungă)*: A voastră e toată,
dă mă-ți trece, fără să mă simță nimeni, pînă
la castelul baronului Feldici... Sunt șaptezeci...
(Pescarii rămîn cu gurile căscate.)

- Întîiul pescar: Șaptezeci?
Al patrulea pescar: Doamne, Doamne,
Doamne... (*Se închină.*)
5 Petru Rareș: Oameni buni, eu sunt Petru Rareș,
pînă ieri voievodul Moldovei și-al secuimii.
Întîiul pescar: Petru-voievodul?
Al doilea pescar: Cel care spăimîntă Bra-
șoul?
10 Al treilea pescar: Cel care... (*Pescarii cad
în genuchi înaintea lui Petru Rareș.*)
Întîiul pescar: Iartă-ne, măria-ta, iartă-ne...
Petru Rareș: Nu mi-ați greșit cu nimic... De
ce să vă iert?
15 Întîiul pescar: Te trecem, și n-are să știe
nici cucul... Te dezbrăcăm pe tine (*arată p-al
treilea pescar*) și îmbrăcăm pe măria-sa... Îi
punem în spinare o maje... Și-l trecem...
20 Petru Rareș: Mulțumescu-ți ție, Împărate ce-
resc, că ai aprins soarele, să se coacă griul...
luna, să străbatem cărărușile... stelele, să îm-
podobească cerul... și o rază de nădejde în su-
fletul oropsitului tău rob Petru, feciorul Ră-
reșoaii și-al lui Ștefan cel Sfînt!

C o r t i n a

NOTE ȘI VARIANTE

A apărut pentru prima oară în volum la Editura Socec et Co. București, noiembrie 1909, așa cum se anunță în *Bibliografia mensuală, Catalogul publicațiilor aflate de vânzare la Librăria Socec et Co.*, București, nr. 1, 1909, p. 7.

S-a retipărit la aceeași editură, în 1912.

Ediția de față reproduce textul din 1912.

Inițial, piesa a fost intitulată *Ștefan cel Mare*, așa cum se menționează în medalionul consacrat lui Delavrancea din *Fruntașii conservatori*²: „Ultima sa lucrare literară este drama istorică *Ștefan cel Mare*”

Se pare că elaborarea dramei *Apus de soare* a trecut prin două faze succesive, la un interval foarte scurt, consemnate în două manuscrise incomplet păstrate, aflate în posesia fiicelor scriitorului.

Prima formă la care ne vom referi în stabilirea variantelor, și pe care vom nota-o cu *ms. I*, este scrisă cu creion, pe foi mari de bloc de desen, în general pe o singură față a hîrtiei. Din actul I s-au păstrat p. 11—15 — paginația lui Delavrancea; din actul al II-lea, p. 16—24; din actul al III-lea, p. 34 — avînd pe verso p. 35, p. 36—38, p. 45—46; din actul al IV-lea, p. 47—50, p. 50 — avînd pe verso o schiță a Cetății Suceava, desenată de Delavrancea, p. 51—53, p. 53 — avînd pe verso o a doua schiță a Cetății Suceava, p. 54—60.

Cu p. 60 se termină textul piesei.

Din manuscrisul I lipsesc deci p. 1—10 inclusiv, p. 25—33 inclusiv, p. 39—44 inclusiv.

¹ Vezi și *Studiul introductiv* al ediției de față, vol. I, p. LX, p. XCIX—CIII; cf. și Virgil Brădățeanu, *Drama istorică națională*, Editura pentru literatură, București, 1966, p. 203—230.

² *Albumul partidului conservator*, București, [1910], Tip. Voinței naționale.

A doua formă, pe care vom nota-o *ms. II*, este scrisă cu cerneală, pe hîrtie semivelină, de caiet, din care s-au păstrat (paginația lui Delavrancea) p. 15—67, p. 84—102, p. 102 bis, p. 103—137, p. 140—153.

Lipsește deci p. 1—14, p. 68—83, p. 138—139 și sfîrșitul piesei, de la p. 153 înainte.

Dovadă că al doilea manuscris a servit în 1909 la pregătirea reprezentării dramei la Teatrul Național este că pe mai multe pagini ale manuscrisului găsim însemnările regizorului, cu creion negru, făcute ulterior de Delavrancea, cu cerneală, probabil atunci cînd a dat manuscrisul la tipografie.

Despre ediția princeps a dramei *Apus de soare* ne informează însuși Delavrancea la 22 decembrie 1908, într-o scrisoare inedită, adresată fiicei sale Cella, care se afla la Paris:

„Azi am luat 2.000 lei pentru imprimarea piesei și miine trimet din ei Ciocanului meu“

Elaborarea propriu-zisă a trilogiei Moldovei a durat doi ani, așa cum declară autorul ei mai tîrziu, într-o scrisoare inedită, scrisă pe coperta unui bloc de desen.

Scrisoarea pare să fie un răspuns adresat unui ziarist prieten, nemulțumit că n-a fost invitat la lectura piesei *Luceafărul* înainte de a fi pusă în repetiție la *Teatrul Național*.

Redactarea a fost precedată de o serioasă documentare asupra domniei lui Ștefan cel Mare și mai ales asupra ultimilor săi ani de viață. Copleșitoarea personalitate a eroului principal din *Apus de soare*, dominînd și domniile urmașilor săi, stîrnise admirația cronicarilor nu numai moldoveni, dar și a celor străini, iar istoricii contemporani cu Delavrancea publicaseră numeroase documente privitoare la epoca lui Ștefan cel Mare.

Delavrancea pornește în documentarea sa de la legende adunate de Ion Neculce în *O samă de cuvinte*; studiază *Letopiseșul Țării Moldovei*... al vornicului Grigore Ureche, publicat de Mihail Kogălniceanu¹, cronica lui Șincai², remarcabila lucrare a lui N. Iorga *Istoria lui Ștefan cel Mare, povestită neamului românesc*, București, Ed. Minerva, 1904, ca și documentele publicate de B.P. Hasdeu³ și I. Bogdan⁴; a mai

¹ *Letopiseșile Țării Moldovii*, Iași, Institutul „Albinei românești“, 1852, p. 117—145.

² Gheorghe Șincai din Șinca, *Chronica românilor și a mai multor neamuri*, tom. II, 1440—1614, București, Tip. Academiei Române, 1886, p. 162—168.

³ *Arhiva istorică a României*, I, București, Imprimeria statului, tom. 1, partea 1, nr. 10, 17 oct. 1864, p. 75; tom. 1, partea 2, București, Imprimeria statului, 1865, p. 23—26, 31—46.

⁴ I. Bogdan, *Cronice inedite atîngătoare de istoria românilor*, București, Ed. Librăriei Socec et Comp., 1895.

putut studia cuvîntarea rostită de Grigore G. Tocilescu, la Academia Română¹ cu prilejul împlinirii a patru veacuri de la moartea lui Ștefan cel Mare, ca și monografla de popularizare pe care i-o închinase acestuia poetul Dimitrie Bolintineanu.²

Printre manuscrisele rămase de la scriitor, găsim mai multe foi de bloc, scrise cu creionul, numerotate de la 1—11 și de la I—VIII inclusiv, pe care și-a rezumat materialele studiate, a făcut scurte comentarii sau și-a transcris citate edificatoare despre impresia pe care a lăsat-o Ștefan cel Mare personalităților epocii sale și cronicarilor mai vechi sau mai noi. În paginile manuscrise menționate întâlnim uneori trimiteri precise la sursă, alteori, Delavrancea nu socotește necesar să specifice izvorul informației sale.

În pergamentele din 1460, 1466, 1480, 1481, 1485, și altele, publicate de B.P. Hasdeu în *Arhiva istorică a României*, Delavrancea găsește numele multor boieri din sfatul țării, din timpul domniei lui Ștefan cel Mare.³

În aceeași *Arhivă...*, documentul nr. 310 din anul 1484 reproducea relatările florentinului Andrea Cambini despre asediul Cetății-Albe.⁴

Un material prețios de care s-a folosit scriitorul în elaborarea piesei a fost desigur cartea lui C. Esarcu, pe care l-a cunoscut personal, unul dintre fondatorii Ateneului Român, profesor, medic și diplomat, care publică documentele aflate în Biblioteca Marciană a Veneției privitoare la ultimii ani de viață ai lui Ștefan cel Mare.⁵ Aceste documente proveneau din colecția senatorului venețian al „consiliului celor zece”, Marino Sanudo, intitulată *Il Diario*, tom. 54, 55 și 56, cuprinzînd epistola lui Ștefan cel Mare în latinește, datată: „Suceava, 9 decembrie 1502”, în care domnul Moldovei ruga pe preaiubitul său amic, dogele Leonard Loredano al Veneției, să înlesnească lui Demetriu Purcivi, venețian de origine, aflat în serviciul Moldovei, cumpărarea unor medicamente⁶, prescrise de doctorul Matei Muriano, medic vene-

¹ Grigore G. Tocilescu, *În ajunul serbării lui Ștefan cel Mare*, București, Tip. M.S. Niculescu et. Co., 1904.

² D. Bolintineanu, *Viața și faptele lui Ștefan-vodă cel Mare*, București, Ed. Socec et Comp., 1870.

³ *Arhiva istorică a României*, I, București, Imprimeria statului, 1865, tom. 1, partea 2, p. 6, 7, 23—26, 30—46.

⁴ Andrea Cambini, *Libro della origine de turchi et imperio delli ottomani*, Firenze, 1537, p. 49—51, în *Arhiva istorică a României*, 1865, tom. 1, partea 2, p. 55—59.

⁵ C. Esarcu, *Ștefan cel Mare. Documente descoperite în arhivele Veneției*, București, Tip. Antoniu Mănescu, 1874.

⁶ C. Esarcu, *op. cit.*, p. 88.

țian la curtea din Suceava. Demetriu Purcivi, solul lui Ștefan cel Mare, devine, în drama lui Delavrancea, Purcevici, păstrindu-și rolul atestat de documente.

În colecția lui Marino Sanudo se mai află o scrisoare a lui Ștefan cel Mare de la 11 octombrie 1503, către același doge al Veneției, pe care îl roagă să-i trimită un alt medic, în locul lui Matei Muriano, mort de curînd. De data aceasta, solul domnului Moldovei era postelnicul Teodor, care-l încunoștințează la 21 decembrie 1503, din Veneția, că dogele „...și-ar da singele pentru sănătatea lui Ștefan”¹.

Într-adevăr, dogele îi satisface dorința, și la 28 decembrie 1503, din trei medici propuși să plece în Moldova — Giorgiu di Piamonte, Ieronimū da Cesena și Alessandru Veronese — sortii cad asupra celui de al doilea. Angajat cu 500 de ducați pe an, Ieronimo da Cesena pleacă spre Suceava² la 3 ianuarie 1504, și va îngriji pe Ștefan cel Mare timp de o jumătate de an, pînă la moartea acestuia.

Alături de Ieronimo da Cesena, *Il Diario* al lui Marino Sanudo mai pomenește pe Johann Klingensporn din Nürnberg și pe un medic evreu, trimis de hanul tătarilor, Mengli-Ghirai. În piesa lui Delavrancea se păstrează numele primilor doi medici care l-au îngrijit pe Ștefan, iar medicul evreu devine — în *Apus de soare* — Șmil.

C. Esarcu mai reproducea în cartea sa o scrisoare a medicului Leonardo da Massari din Buda către dogele Veneției, în care sînt relateate amănunțit ultimele momente ale vieții lui Ștefan cel Mare³ — operația prin ardere cu fierul roșu a rănii de la picior, complotul boierilor, înscăunarea lui Bogdan și moartea lui Ștefan — cunoscute chiar de la Ieronimo da Cesena. Scrisoarea lui Leonardo da Massari poartă data de „21 august 1504”, deci la mai puțin de două luni după moartea lui Ștefan. Sursa informațiilor și data la care ele au fost transmise de un martor ocular l-au determinat pe Delavrancea să încorporeze în piesă, cu mare fidelitate, faptele relatate de Leonardo da Massari: „... avînd rane pe picioare, cari dodată începură a se întinde așa de mult, încît medicii, venețianul Ieronimo da Cesena și un evreu de la hanul tătăresc, au fost siliți a recurge la ardere pentru reducerea plagelor și considerau cazul mortal, boierii s-au apucat a se certa despre alegerea unui nou domn, unii preferînd pe cel mai mare fiu, alții pe cel mai mic, ce se afla în Turcia. Acestea agiungînd la știrea lui Ștefan, pe cînd era aproape în agonie, «el s-a arătat la moarte ca și în viață și-n sănătate, teribil și prudente în același timp», făcînd să-l ducă cu

¹ C. Esarcu, *op. cit.*, p. 96.

² *Idem*, p. 100.

³ *Idem*, p. 101 — 102.

patul în câmp, unde se discuta alegerea domnească și acolo poruncind să prinză și să tale pe principalii agitatori. De aci ținu tuturor un discurs, declarînd că știe că moare și nu-i împiedică pe dîșii de a alege la domnie pe oricine vor voi din fiii săi, dar dorește să fie cel mai capabil de a apăra țara. Atunci toți au aclamat pe fiul cel mai mare, căruia au și giurat pe loc credință, însuși Ștefan urcîndu-l pe tron. După aceea, muribundul erou s-a întors la palat și peste două zile a murit... Cît privește pe medici, purtarea lor în morbul lui Ștefan a fost recunoscută ca corectă, și doi din ei, un chirurg din Buda și medicul evreu, au și plecat din Moldova¹; Ieronimo însă, îngrijorat, cerea intervenția guvernului maghiar ca să poată trece granița.

Prima notă pe care Delavrancea și-o face pe foile de bloc menționate este următoarea:

„*Vestitul necrolog* al lui Ștefan cel Mare «*însuși pînă azi țara aceasta cu dreptele lui așezări să țină*»“

Este vorba de necrologul tipărit pentru prima oară de Mihail Kogălniceanu² în 1840, al cărui autor anonim este comparat cu Bossuet.

Urmează în manuscris un lung citat din necrolog, semnificativ pentru trăsăturile morale reale ale lui Ștefan cel Mare, pe care Delavrancea avea să le păstreze pentru personajul său:

„*Acest viteaz nebîruiț, acest domn vestit, acest stăpînitor puternic au doară țărna va să se facă? Într-acest mormînt să se închiză toate vredniciile lui? Acest trup, carele cu armele fulgera peste vrăjmași și ca un trăsnet îi oboria, ce? acum pe năsalie, fără de mișcare, gătit spre putrejune și mîncarea viermilor! O! ceas groaznic! Stîncă primejdioasă de care toți ne lovim, unde nădejdele cele dulci pentru puterea noastră să sfarmă și norocirea noastră cade, moarte nemilostivă care pe toți ne cernești, ne rumpi întăi inimile, răpind pe fiii, pe frații, pe părinții noștri, și mai pe urmă și pe noi ne îngropi în pămînt! Viață amăgitoare, care ne îndulcești toate simțirile ca mai cu amar să te perdem!*“³

Cu acest citat încheie și Vartolomei Măzăreanu, egumenul Mînăstirii Putna, cuvîntul său de pomenire la mai bine de două sute cincizeci de ani de la moartea lui Ștefan cel Mare.

¹ C. Esarcu, *op. cit.*, p. 101 – 102; vezi și Gr. G. Tocilescu, *Manual de istoria românilor pentru școalele secundare de ambe sexe*, București, Tip. Corpului didactic, 1900, p. 232 – 233.

² Mihail Kogălniceanu, *Necrolog al lui Ștefan cel Mare*, în *Arhiva românească*, tom. I, 1840, p. 34 – 71.

³ Vartolomei Măzăreanu, *Cuvînt de pomenire vechinului Ștefan-voievod cel Mare, domnul Moldovei, făcut pre la 1762*, București, Institutul de arte grafice „Carol Göbl”, 1904, p. 35.

Sentimentele egumenului de la Putna se potriveau cu ale lui Delavrancea însuși, iar faptul că în anul răscoalei din 1907 se împliniseră 450 de ani de la urcarea pe tron a lui Ștefan cel Mare nu era mai puțin prilej de pomenire a marelui domn. Marginal, în dreptul citatului din notele sale manuscrite, Delavrancea rezumă esența însăși a conflictului din *Apus de soare*:

„Opoziție între domni, boierii noi și vechi.”

Majoritatea notelor manuscrite, însă, privind pe Ștefan cel Mare au ca izvor monografia lui Nicolae Iorga¹.

Transcriem întocmai însemnările scriitorului, indicînd paginația din manuscris și notînd în subsol sursa lor.

p. I: „+ 1451 Bogdan, tatăl lui Ștefan cel Mare, este prins de 100 călăr[eți] în frunte cu Petru Aron, fratele lui Bogdan, și ucis la *Răusenii*, sat lingă Suceava. Petrecere scaldată în sînge.

Bate p-ai lui Aron — între ținuturile Romanului, Sucevei și Hîrlăului — la vadul *Corn* al *Siretului*.

Bate la Orbic, în ținutul Neamțului. Apucă prin munți, intră în Bucovina.

1457 — Săptămîna patimelor —

1458 Bătrînul <i>Manuil</i>	— <i>Lazea Piticul</i>
unchiul său <i>Vlaicu</i>	— <i>Petru a lui Ponea</i> (Ponici)
Vornicul <i>Goian</i>	— nepotul <i>Șandru</i>
<i>Toma Cînde</i>	— <i>Albu Spătarul</i>
<i>Mic Craiul</i>	— <i>Hodco al Crefului</i>
<i>Hotco Știbor</i>	— <i>Ștefco</i>
<i>Iliaș Modruz</i>	— <i>Petrică</i> al lui Iachim
<i>Isaia</i> p. Neamț	

Slăvinca, *Cozmița* f. vistier, spăt. *Sacîz*, *Toader* pahar., stoln. *Zbiarea*. — Comis. *Bourean*, *Buhtea*, *Fetion*, vist. *Iuga*, postel. *Craniș*, logof. *Dobrul*.”

Din aceste nume el reține pe al lui Manuil, al lui Iuga, al lui Toader și al lui Cînde, pe care le bifează cu roșu și le va folosi în *Apus de soare*: apare astfel postelnicul *Toader*, dar și pîrcălabul *Toader*, părintele Ancuței de la curtea doamnei Maria; ceilalți trei vor fi pomeniți în actul I de Ilinca, fata pîrcălabului Gherman, de Irina, fata pîrcălabului Dajbog, alături de *Oană*, de postelnicul *Hvincu*, părintele Bălașei, de comisul *Huru*, părintele Revecăi. În afară de aceștia, Ștefan cel Mare însuși mai pomeneste pe vornicul *Duma*,

¹ N. Iorga, *Istoria lui Ștefan cel Mare, povestită neamului românesc*, București, Ed. Minerva, 1904.

tatăl Oleanei. Alți șase boieri viteji, căzuți în luptele de apărare a patriei, sînt amintiți de domn în discursul din actul al III-lea.

Scriitorul și-a notat an cu an evenimentele mai importante din viața lui Ștefan cel Mare, numele celor care au participat la izbînzile militare și localitățile în care s-au dat luptele:

„1461 — 22 iunie fu lovit la gleznă de o ghiulea — rană care nu se închise niciodată — (Chilia).

1463 — fruntașii clerului: *Teoctist* — Mitropolitul
Tarasie — episc. Roman
Egumenii — *Bistrița*, *Neamț*,
Moldovița; *Probrata*: *Teodor*
Ioasaf, *Anastasia*, *Statie*.

Rădăuți nepotul mai
tirziu de
Ioannescu“

În diagonală a scris: „frumoși bani de aur genovez“ și numele „Ioannescu“ Mai jos continuă:

„Ia *Hotinul*
Pîrcălabii în *Chilia*

1464 — *Pîrcălab* de *Hotin* *Goian* — de puțin timp în sfat D. *Goian* — *Vlaicul* post. puțin și el *pîrcălab* de *Hotin*.

1465 și bogatul *vistier* *Juga*.

Bătălia — *Chilia* — învinge pe unguri — și adunătura și lasă *pîrcălabii* *Isaia* și *Buftea*.”

p. II: „1466 — Războiul cu *Matiaș* trece prin pasul *Oituzului*; *pîrcălabul* *Oancea* — Roman.

Bourean — *Neamț*.

Baia... Biserica catolică — episcopia de *Baia* — trimese *Stanciul* *pîrcălabul* *Cetăței-Albe* —

Teodor diacul al lui *Prodan*,

vara 1469 — podidirea tătarilor. Hanul *Mamac*.

În ținutul *Sorociei* — 20 august 1469 — la satul *Lipnic* — bate — și prinse pe fratele lui *Eminec*, rupt în bucăți înaintea trămișilor — *Eminec*, închis în *Cetatea-Albă*, fuge în 1473.

Orheiu, cetate clădită pe țărmul *Răutului*, nu departe de vărsarea *Nistrului* în mare.

Pîrcălab, *Gangur* — *Ganguroaia*, moșie lângă *Puhoiul* în ținutul *Lăpușnei* peste *Pрут*.

1466 — ridică o minăstire care întrece pe celelalte

Rădăuții *Bogdăneștilor*, egumenie cu drept de episcopat *Neamțu* lui *Petru Mușat* și al celui dintîi mitropolit.

— *Moldovița* Al. cel Bun —, *Bistrița*, A.c.B., — începuse cea dintîi cronică, *Probrata* — mănăst. din *Poiana*, — Mănăstirea.

1469 — *Putna* — pe apa Putnei — Suceava.

Soroca — ciocnire — 3 sept. 1469 — Slujiră slujba mare Teotist episcop al Sucevei *Mitropolit* al Țărei — *Tarasie*, episcop de Roman — slujiră cu 64 de preoți — *Ioasaf*, egumenul Neamțu, — (Locul său Silvan) trecu la *Putna*.

1470 — *Brăila*.

1470 — *Stanciu* nu mai e pîrcălabul C. Albe și pe *Juga* postelnicul — altul decît vistierul — trimesi la poloni."

Marginal, Delavrancea își notează nume specifice de trupe turcești, în parte găsite la N. Iorga¹: „tăciunarii, ionicenii, vinargii, achingii, beșlii, muselmii, saialele, salahorii, ceașii"

Notele continuă pe pagina a II-a:

p. III: „1471 — 16 ian. — (Radu cel frumos) Ștefan taie 3 boieri — *Isaia* și *Negrilă* și pe *Alexa* stolnicul.

•

Schimbare în pîrcălăbii.

1471 — *Gangur* se ține tot la *Orhei* și *Fete Gotcă* de cetatea *Smevedovei* lingă Roman. — În locul lui *Zbierea* — fost stol — și *Mirza*, fiul *Stanciului* — pîrcălăbii Cetăței Albe — pe *Luca* stolnicul și pe *Bilcu* — nou între boierii mari ai țării. — La *Chilia*, dupe *Goian*, mutat la Hotin, și *Pascu*, fost postelnic, — pe *Neagu* și *Ivașcu*, boieri tineri, — *Arbure*, pîrc. la Neamț în locul lui *Albu* — (indescifrabil, n.n.).

Vornicul *Isaia* fu înlocuit cu *Bodc*, — paharnicul *Negrilă* înlocuit cu *Dajbog*.

1471 — 7 martie. La *Soci* — în ținutul Bacăului — bate pe Radu cel Frumos. — Schiptrul și buzduganul — taie pe cei ce-i cad în mînă — iartă numai pe 2 boieri: *Mircea* comisul și *Stan* logofătul... vechi tovarăși ai lui Șt. cel Mare înpot. Țepeș.

Radu c. Frumos ridică cetatea *Crăciuna* dasupra riulețului *Putna* — *Teleajenul* pe riul cu același nume — Cetatea Bucureștilor pe Dîmbovița de jos pe o înălțime — stăpînea Calea Giurgiu — *Crăciuna* — luîndu-i apa din șanțuri prin mutarea Siretului durează întărituri în față.

¹ N. Iorga, op.

- 1472 — Doamna stearpă — Maria din Mangup crește pe copiii din flori Alexandru, Bogdan, Petru și Iliș (mort îndată) și pe Olena (Elena), fata Evdochiei din Kiev — 77 moare. Însurat înainte cu Vochița sau Maria.

★

- 1473 — Bate pe R. cel Fr. — pe Rîmnicul-Sărat.
București — Ia pe doamna Maria și pe o fată a lor — Maria devine doamnă.”

p. IV: „1474 — Ia cetatea Teleajenului.

- 1475 — Racova — Podul-Înalt — Soliman Eunucul, beglerbegul Greciei — și amîndoi fiii lui Mihaloglu — Racovățul se varsă Bîrlad o mlaștină între păduri — pod înalt leagă ripele. — Tunuri din amîndouă părțile în pod. — Topeare, securile, ciomegele, ghioagele — (Vadul Obluciței).

- 1475 — În Buda se găsea — Stanciul bătrînul — fost pîrcălab și fruntașul boierilor — Duma, fiul lui Vlaicu — vărul lui Șt. — spătarul Mihai, un sfetnic mai tînăr. — (Arcași — hînsarii) —

Schimbarea pîrcălabilor din Cetatea-Albă — În locul lui Luca și Bilcu — pe Duma, pîrcălab de cînte — pîrc. primejduită — și pe un neamț Luțian Hărman. Dărimă Chilia.

- 1476 — Războieni (Valea-Albă) — Mahomet II — (Gangur tot la Orhei) — Pe păriul Alb. —
Morți: Stanciul și fiul său Mîrzea — Vornicul Bodea Pascu, Buhtea, Ivașcu al Hrincului, — Șteful al lui Isac, — Mihai spătarul, — Postelnicul Iuga, Dajbog, pîrcălabul Neamțului — Stolnicul Barsu, — Ilea Huru comisul și alții.

Sniatyn în Pocuția.

Duma și Hărman se reped din Cetatea-Albă asupra tătarilor, îi bat și dezrobesc miile de moldoveni."

★

p. V: „1477 — Își alege sftetnici noi în locul celor căzuți. *Hrană* sornicul — *Șendrea*, pîrcălabul Sucevei — *Costea* spătarul, — pe *Gherman*, — *Ion* ceașnicul, pe *Petru* stolnicul (Ponici?) *Groza* comisul, — iar dintre vechi pe cei 4 pîrc. de la *Dunăre*, — unchiul *Vlaicu* care apăraseră Hotinul de turci, — pe *Zbiarea*, — pe *Neagu*, fost pîrc. *Chilia*, — pe dregătorii de *Neamț* și *Orhei*, — pe *Dragoș*, pîrc. *Roman*, — pe *Fete* fost pîrcălab, — pe *Iașco Hudici* —

77/78 — pe un «unchi» al său, *Vez* — *Ion Țamblac*.

1481 — 8 iulie se izbește pe Rîmnicu-Sărat — învinge *Basarab* — doi mari boieri cad — *Șendrea*, cumnatul domnului; — *Costea* trimet 30 steaguri lui *Matiaș*. — Se luptă fiul său iubit *Alexandru* — flăcău 17 ani — alături de tat-său.

1482 — 10 martie — *Alexandru* ia cetatea *Crăciuna* și pîrcălabii pune pe *Vîlcea* și *Ivanco*.

+ 1479 — *Bogdan-vodă* — Marele f. vornic *Stanciul* (care leg. 1475 cu *Matiaș*).

+ 1480 — *Petru-vodă* — nu rămase decît *Alexandru* și *Elena*, unchiul și vărul *Vlaicu* și *Duma*.

1481 — 1 febr. — *Bogdan* fiul *Mariei* se naște.

1483 — *Elena* căsătorește cu *Ion* — fiul lui *Ivan*.

1484 — *Dimitrie*."

p. VI: „— Dupe *Mahomed II* — urmează *Baiazid* prin aceste meleaguri.

1484 — 6 iulie — cade *Chilia* — Pîrcălabii *Ivașco* + și *Maxim*

pus în locul lui Neagu 1480 — 8 zile trecură. — Nu se mai aude de numele lor.

Cetatea-Albă — pîrcălabii *Oană* + și *Gherman* +.

1485 — 16 sept. — la *Colomea* i să închină lui *Cazimir*.

1485 — 16 noiem. bate pe turci lângă lacul *Cătlăbugei* — aproape de *Chilia*.

1481 — 6 martie — *Scheia* — pe *Hromot* cu turcii.

1489 — pacea cu turcii — bir — ostatec pe *Alexandru*.

1496 — moare *Alexandru*.

În *Pocuția* nu întâlnește pe nimeni.

Arhiepiscopul din *Lemberg* și *Căpitanul* din *Haliciu*.

1490 — noi boierii — *Micotă* și *Reașeș Neamț*, pîrcălabi *Groza* fiul lui *Micota* la *Orheiu* — *Ion Săcară* la *Roman*, *Ion* și *Șteful* fost pitar *Hotin*. — *Clănău* e spătarul, — *Boldur* fost vistier, *vornicia* și sta cu vechiul logofăt *Tăut* în fruntea boierimii. *Andreico* (apoi *Matei*) ceașnici sau paharnici."

p. VII: „*Jeremia*, postelnic, *Șandru* comis, *Petru* stolnic, *Andreico Czartorisky* — deseori țin sfatul împreună cu cîțiva boieri veniți mai târziu: *Isac*, *Movilă*, *Frunteș*, *Dingă*.

+1490 — la *Colomeea* și *Haliciul* — în august în fața cetății *Sniatynului* *moliul* pașnic plîngător *Vladislav*.

1492 — 7 iunie moare *Cazimir* — arhiepiscop de *Gnesen*, neam *Jagellonilor*. Urmează *Ion Albert*.

Jurj și *Mihai* pitarul la curtea *Poloniei*.

★

— *bucata de pămînt ce se întinde de la pădurea de fagi a Haliciului și pînă în Nistru și pînă în munți*.

Staroste în *Cernăuți* *Ion Grumază* — spin în ochii J[ude-lui] *Buonaccorsi*.

Hans von Tiefen, marele maestru al cavalerilor teutoni.

1497 — Cozmin — lângă rîpa *Deretheului* — *Dumbrava Roșie* — trimete pe vistierul Isac (91) un boier mai tinăr — A doua oară Isac și bătrînul credincios *logofătul Tăut*; să oprește oastea la Mihalcea (în loc de *Cămenișa*) drept *Sniatyn Pocuției* — atinge calea Prutului — la *Colmani*, de unde începe ținutul *Sepenicului* alipit Moldovei; pun în lanțuri pe trimișii lui S. (Bartolomeu Drangfy — Bartoc — Byrtok), Suceava *Luca Arbore* vornicul *Boldur* nimicește pe *Mazovișii* la *Lențești*."

p. VIII: „Pradă ținutul *Haliciului* — oamenii săi *Braclaw* o ard — marginea Litvaniei.

pe bătrînul pîrcălab *Hărman* și *Ivanco* pisariul.

Pacea 1499 — în *Hirlău* — unde sărbătorirea vict. 1497.

Viteazul cel mare *vornicul Boldur* aruncă săgeți aprinse asupra cetăților de la Dunărea de jos — focul și peatra.
4000 ## birul

Colaciu pretinde că se oprește Moldova.

Clucerul *Hrincovici* staroste *Pocuției vameș* pe *Chiracola* $1\frac{1}{2}$ mile în jos de *Haliciu* — *Colomea*; 1502 *Ilie Steclea* poștește pe negustori.

De la unguri vine judecători *Marcu Firtat* — 2 noiembrie 1503 — De la Cardinal — plinse amar lui Ștefan că a călcat pacea — *Iacob de Buczacș*. Nu vine trimisul polon.

Ultima fază — La Hotin, după Mușat, *Toader* și *Negri-lă*; la Neamț *Ieremia* și *Dragoș*, — La Orhei *Ivanco* și *Alexa*, la Soroca cetatea cea nouă *Costea* (podidi tătari), la Cernăuți *Ion Grumază*, la Roman *Șandru*. Bătrînul *Tăut* trăia și poate și bătrînii *Hărman* și *Șteful* foști pîrcălabi — bat.

Duma fiul lui *Vlaicu* și *ver* și *Duma* zis *Brudur*. *Jurj* vornic în locul lui *Boldur* mort — *Cozma Șearpe* adăugise; Suceava tot *Luca Arbore*-Mit[ropolit] *Gheorghe* — *Vasile* la Roman — *Rădăuți Ioanichie*... (indescifrabil, n.n.).“

Această amănunțită și temeinică documentare a asigurat autenticitatea personajelor din drama sa, ale căror nume le-a găsit în paginile cronicilor, ca și numele localităților despre care relatează clucerul Moghilă, ori sînt evocate de domn în marele său discurs din actul III; adevărul asupra evenimentelor interne și externe, asupra relațiilor de familie, a raporturilor dintre domn, boieri și popor, asupra obiceiurilor și portului, a limbii, în stadiul ei arhaic, toate se află în documentele studiate, și din toate acestea dramaturgul realizează tabloul veridic al Moldovei la începutul veacului al XVI-lea.

Critica literară a remarcat semnificativa coincidență a etapei de elaborare a dramei *Apus de soare* cu timpul de consternare care a urmat înăbușirii răscoalei din 1907. Delavrancea simțise uciderea răsculaților „ca pe o lovitură de bardă pe care mi-ar fi dat-o cineva în cap”¹, și în fața coaliției partidelor de guvernămînt agreeate de rege, orice protest i se părea un strigăt în pustiu. Oratorul, care vorbise de atîtea ori despre țărănime și arta populară în termenii cei mai elogioși și despre imperioasa necesitate a ridicării satelor noastre din mizerie și ignoranță, se cufundă de data aceasta într-o tăcere îndurerată și deznădăjduită. Replica sa la actul criminal din 1907, transpusă însă pe plan artistic, va fi drama *Apus de soare*.

Întocmai ca Nicolae Bălcescu și Alecu Russo după eșuarea revoluției de la 1848, Delavrancea caută în trecutul nostru un model al iubirii de patrie și popor, pe care să-l opună, tacit, dar acuzător, prezențului pătat de sîngele celor 11.000 de țărani.

După un an de studiu al epocii lui Ștefan cel Mare, în vara anului 1908, Delavrancea se izolează la Goești, lângă Tîrgu-Frumos, unde Eugen-Tutka și Luciliu Ștefănescu, fiii celui mai mare frate al scriitorului, aveau o moșie. Aici va elabora Delavrancea, în două luni, poemul său dramatic.

Documentele iconografice ni-l înfățișează în ceardacul conacului din Goești, umbrit de rouruscă, în fața blocului de desen pe care și-a scris drama, sub o sophoră japonească uriașă, plantată de vechii stăpîni ai moșiei, de un veac și mai bine, citind sau meditănd la evoluția conflictului, plimbîndu-se cu nepoții prin parcul conacului ori mîîînd caii docarului, însoțit de Riros, cea mai mică dintre fiicele sale, și de ciinele său favorit, Năluca.

În noiembrie 1908 piesa era gata, și înainte de a o da la tipar și de a o prezenta Teatrului Național în vederea reprezentării ei, Delavrancea o citește în citeva cercuri de prieteni, control pe care îl mai folo-

¹ Delavrancea, *Discurs în Cameră*, 3 decembrie 1909.

sise și cu prilejul debutului său de nuvelist. Astfel, la 15 noiembrie 1908, ziarul în limba franceză *La Patrie*, care îi publica în traducere nuvela *Hagi-Tudose*, își informează cititorii că Delavrancea a citit de curând „într-un cerc foarte restrâns drama istorică *Apus de soare*” și că o mare emoție a stăpînit pe ascultători în timpul lecturii: „lacrimi curgeau pe obraji”

Trei zile mai târziu, la 22 noiembrie 1908, dintr-o scrisoare a lui I.A. Bassarabescu, adresată din Ploiești lui Simion Mehedinți¹, aflăm de încă un cerc de prieteni în care Delavrancea și-a citit piesa. Putem deduce că ascultătorii dramei lui Delavrancea și-au exprimat entuziasmul față de creația sa, stîrnind curiozitatea și nerăbdarea marelui public de a o vedea reprezentată, căci în scrisoarea mai sus menționată I.A. Bassarabescu declara:

„Voi face tot să pot auzi și eu mîine la d. Miculescu drama lui Delavrancea. O adevărată noutate de senzație.”

Comitetul de lectură al Teatrului Național aprobă reprezentarea piesei lui Delavrancea, și chiar în luna noiembrie încep repetițiile, sub directoratul lui Pompiliu Eliade. Autorul este nelipsit. Agepsina Macri-Eftimiu, Marioara Voiculescu, Ion Manolescu, Victor Antonescu — dintre actorii care l-au auzit dînd îndrumări pentru interpretarea rolurilor — își aminteau de Delavrancea ca de un admirabil profesor și regizor al textelor sale. Printre alte indicații, Agepsina Macri-Eftimiu, Grigoriță, cum îi ziceau fetele scriitorului, reținea pe aceea privitoare la rolul Oanei din *Apus de soare*, despre care relata:

„Oana trebuie interpretată nu în comedie, ci gîndită tragic — simbolul conștiinței lui Ștefan, chinuit în pragul morții de soarta Moldovei. Să nu faceți din ea o ingenuă de comedie”

Primei Oane — Marioara Voiculescu — Delavrancea nu i-a mai zis niciodată pe nume, iar cînd s-a îmbolnăvit, scriitorul a vizitat-o acasă, pentru ca tînăra interpretă „să nu se înstrăineze de atmosfera de la curtea doamnei Maria”. Evocările pe care le făcea aveau într-adevăr darul „de a te întoarce cu toată ființa ta la 1500, în castelul de la Suceava”, spunea Marioara Voiculescu.

Constantin Nottara însuși primea cu plăcere sugestiile lui Delavrancea, care izbucnea furtunos din stalul I:

„Nu așa, Costică, nu așa!”

Năvălind pe scenă, printre actori, explica starea sufletească a personajului, apoi rostea replicile cu vocea lui neasemuită. „Costică” trebuia să admită că cel ce făcuse din datele cronicilor colbăite ființe

¹ I.E. Torouțiu, *Studii și documente literare*, București, 1940, vol. XI, p. 139.

iarăși vii avea dreptate. Constantin Nottara a fost o strălucită intrupare a lui Ștefan cel Mare și singurul actor pe care Delavrancea l-a acceptat în rolul marelui domn din drama sa.

În februarie 1909, se pare că prima piesă a trilogiei lui Delavrancea nu ieșise de sub tipar, așa încît cronicile teatrale au premers tipăririi ei. Despre modul în care a privit-o Pompiliu Eliade, ca director al Teatrului Național, și despre părerile — uneori diametral opuse — pe care le-a iscat reprezentarea dramei aflăm chiar din raportul lui Pompiliu Eliade către Spiru Haret, ministru al instrucțiunii în 1909, aflat în manuscris la Arhivele Statului București¹. Paragrafele referitoare la *Apus de soare* sînt următoarele:

„Dintre toate piesele originale ale stagiunii, publicul a preferit *Apus de soare* al d-lui Barbu Delavrancea. Cu toate acestea, părerile spectatorilor sînt f. împărțite în privința ei și ne-a fost dat să admirăm mai mult ca oricînd spiritul exagerat al rasei noastre: «Piesa d-lui Delavrancea e shakespeariană», — «Piesa lui e cea mai nulă din cîte s-au jucat la noi vreodată». În mod precis, iată cîteva din învinuirile cele mai de frunte ce am auzit făcîndu-se acestei producții:

Spectatorul A. E o frescă. Și încă o frescă în care un singur personaj e cu desăvîrșire schițat, acela al lui Ștefan; lîngă dînsul, o fetiță mică, Oana, din care nu e pictată decît o pătrime; toate celelalte personaje: biată doamnă Maria, paharnicul Ulea etc. sînt numai creionate. Bogdan e un simplu figurant.

Spectatorul B. Acestei piese îi lipsește delicatețea sufletească. Marele voievod a păcătuit cu Răreșoia, spre a da la lumină pe Oana și pe Petru Rareș. Cînd acesta din urmă, îndrăgostit de Oana, vine să o ceară în căsătorie lui Ștefan, dînsul îl trimete dupe lămuriri... la Răreșoia.

Spectatorul C. Sunt cîteva contraziceri în țesătura piesei și oarecare lucruri neadevărate: cîți ani are Șt. cel Mare în anul morții lui? 76. Cîți ani are Oana, copila lui? 14. Nu se poate. Afară numai dacă nu admitem vorba lui Al. Dumas-fils: «*A soixante ans, on a toujours des enfants*»². În ce lună ne găsim în actul final? În iulie. De ce cîntă cucul? Și de ce boierii s-au îmbrăcat în straie groase?

Spectatorul D. Și ce monotonie, mă rog. Pînă acum țipam împotriva pieselor în care eroul principal murea în tot decursul actului final (Scarron al lui Catulle Mendès, Ovidiu lui Alecsandri). Ce să zicem de o piesă în care eroul moare timp de patru acte. Timp de patru acte pune mîna la picior și mai că nu-l auzim spunînd decît: «Î»!...

¹ Dosar nr. 48/1909 — 1910, p. 127 v., 130 v.

² La șaiszeci de ani ai totdeauna copii (fr.).

Spectatorul E. Eu felicit nu pe autor, ci pe public. Să îngăduie el ceea ce n-a mai îngăduit nicăieri vreun alt public, adică o lipsă așa de înspăimântătoare de acțiune, să vie să asiste numai la niște «*tableaux vivants*», și aceasta în votivul lui Șt. c. M. al lui Delavrancea și al lui Nottara, aceasta înseamnă că s-a subțiat mult și că s-a făcut vrednic de o artă mai fină.”

Și Pompiliu Eliade enumeră calitățile pe care trebuie să le întrunească o piesă de teatru: darul de a innoda și deznoda o intrigă, de a pătrunde sufletele personajelor, de a condensa esențialul unei acțiuni în câteva acte, darul dialogului — firesc, fără trivialitate.

Este greu însă — afirmă Pompiliu Eliade — ca aceste calități să se întrunească de la început într-o creație dramatică. Putem însă accepta piesa în care calitățile să fie mai mari decât defectele, altfel, capodopera „mult așteptată nu va sosi niciodată”.

De două păcate crede Pompiliu Eliade că nu poate fi absolvită o piesă originală românească: de lipsa de cuviință și de stil.

După aceste considerații generale, Pompiliu Eliade caracterizează dramaturgia originală din 1908—1909:

„Din cele cincizeci și mai bine de piese originale ce se trimit anual direcțiunii Teatrului Național, ea nu-și poate lua decât trei-patru (...) «*Inde irae*»¹.” Cu alte cuvinte, de bună sau de rea-credință, acei ce negaseră orice calitate scenică dramei lui Delavrancea erau lipsiți de obiectivitate.

La 2 februarie 1909, *Apus de soare* se reprezentase în avanpremieră, avînd ca interpreți următorii actori:

<i>Ștefan cel Mare</i>	— C. Nottara
<i>Bogdan</i>	— I. Manolescu
<i>Logofătul Tăut</i>	— G. Nebunelli
<i>Postelnicul Toader</i>	— C. Nedelcovici
<i>Vornicul Jurj</i>	— A. Barbelian
<i>Hatmanul Arbore</i>	— Z. Bîrsan
<i>Pîrcălabul Dragoș</i>	— C. Teodorescu
<i>Pîrcălabul Alexa</i>	— G. Economu
<i>Pîrcălabul Grumază</i>	— V. Romano
<i>Pîrcălabul Șandru</i>	— A. Atanasescu
<i>Pîrcălabul Costea</i>	— P. Iancovescu
<i>Pîrcălabul Negrilă</i>	— C. Duțulescu
<i>Bătrînul Șteful, fost pîrcălab</i>	— V. Mălcoci

¹ De unde ura (lat.).

<i>Bătrînul Hărman</i> , fost pîrcălab	— A. Mihălescu
<i>Paharnicul Ulea</i>	— G. Achille
<i>Clucerul Hrincoveci</i>	— V. Toneanu
<i>Vameşul Chiracola</i>	— A. Dumitrescu
<i>Clucerul Moghilă</i>	— I. Petrescu
<i>Stolnicul Drăgan</i>	— G. Constantinescu
<i>Jitnicerul Stavăr</i>	— G. Steriu
<i>Petru Rareş</i>	— G. Mihăescu
<i>Doftorul Ieronimo da Cesena</i>	— C. Belcot
<i>Doftorul Şmil</i>	— P. Liciu
<i>Doftorul Klingensporn</i>	— N. Grigorescu
<i>Țugulea Moghilă</i>	— Maria Giurgea
<i>Un pietrar</i>	— G. Economu
<i>Un curtean</i>	— G. Brezeanu
<i>Doamna Maria</i>	— Constanța Demetriad
<i>Irina</i>	— E. Ciucurescu
<i>Reveca</i>	— A. Mărculescu
<i>Bălaşa</i>	— L. Ronsard
<i>Ilinca</i>	— Maria Filotti
<i>Domnica</i>	— C. Ciucurescu
<i>Ancuța</i>	— O. Bîrsan
<i>Oleana</i>	— O. Culitza
<i>Fira</i>	— E. Mihăilescu
<i>Lixandra</i>	— Tina Barbu
<i>Joița</i>	— I. Leonescu
<i>Neaga</i>	— Elena Zimniceanu
<i>Ileana</i>	— V. Gîroceanu
<i>Hera</i>	— I. Bărbulescu
<i>Stănișoara</i>	— M. Luca
<i>Oana</i>	} — Marioara Voiculescu — Olimpia Bîrsan
<i>Dochia</i>	

La avanpremieră, rețeta Teatrului Național atinge o cifră neobișnuită în epocă: 2.912,50 lei.

Premiera propriu-zisă are loc la 4 februarie 1909 și a constituit un eveniment pentru viața teatrală, consemnat de numeroase periodice și de personalități marcante. Ziarul *Conservatorul* nota chiar în ziua premierii: „A fost o sărbătoare aseară la teatru. Ovațiile nu mai conțineau. Delavrancea a fost sărbătorit”, iar *Acțiunea* scria:

„Autorul, chemat și rechemat la rampă în aplauzele frenetice ale unui public foarte numeros, mai ales după actul III.”¹ Elevii liceelor veneau în fiecare seară să aplaude pe Const. Nottara, ale cărui replici le știau pe de rost.

Succesul atât de strălucit făcea ca actorii mari să regrete că nu li s-au încredințat în piesa lui Delavrancea măcar roluri de figuranți.²

Martoră a entuziasmului nereținut al sălii, Agepsina Macri-Eftimiu aprecia, după o experiență teatrală de mai multe decenii, că oratorul Delavrancea s-a bucurat de multe și mari succese la bară și la tribună, dar numai aplauzele de la reprezentațiile pieselor sale i-au dat emoții pînă la lacrimi.

Apus de soare derutează pe mulți dintre cronicarii teatrali, care-și spun părerea febril, în primele zile după premieră. *Verax*, probabil Radu D. Rosetti, consideră piesa lui Delavrancea o simplă „încercare” dramatică, o „înșirare de patru tablouri” și se miră că publicul socotește pe autorul unei asemenea piese un Shakespeare român.³

Este „o imagine de feerie, de basm adaptat la scenă, fără valoare ca artă dramatică, dar poate fi folosită pentru elevi”⁴, ca mijloc educativ.

Al. Davila, de la care se inspiră *Verax*, scrisese că *Apus de soare* este „un basm frumos povestit într-o limbă bogată, plină de acel farmec al graiului popular în care sînt așternute vechile cronici... aparițiuni luminoase a unor mărețe fantome evocate”⁵...

Două zile mai tîrziu, Al. Davila reia cronica sa, conchizînd că *Apus de soare* „nu are din însușirile cerute unei piese de teatru decît forma exterioară, dar nicidecum fondul”⁶, că este o simplă evocare. Al. Davila nu neagă că Delavrancea ar putea scrie piese, mărturisește că l-a rugat chiar el în 1889 să dramatizeze nuvela *Iancu Moroi*, dar Delavrancea a refuzat. Lui Al. Davila, lirismul de poem al piesei îi apare incompatibil cu dramaturgia: „Condeiful n-a fost purtat de autorul lui *Iancu Moroi*, ci de cel al *Sultănicăi* și *Între vis și vieață*”

¹ Emil Nicolau, *Cronica teatrală*, „*Apus de soare*” de d. Barbu Delavrancea, *Acțiunea*, VIII, nr. 1.768, 4 februarie 1909, p. 3.

² *Ibidem*.

³ *Verax*, *Note și discuțiuni*, „*Apus de soare*” de B. Delavrancea, *Noua revistă română*, vol. 5, nr. 19, 15 februarie 1909, p. 302–303.

⁴ *Ibidem*.

⁵ Al. Davila, *Noutăți*, *Teatrul Național*, „*Apus de soare*” — *Poemă în 4 acte de d-l Barbu Delavrancea*, în *Noua revistă română*, vol. 5, nr. 18, 8 februarie 1909, p. 274–275.

⁶ Al. Davila, *Teatrul Național*, „*Apus de soare*”, *poemă în 4 acte de d. Barbu Delavrancea*, în *Acțiunea*, VIII, nr. 1.773, 10 februarie 1909, p. 1–2.

Printre cei ce analizează mai temeinic piesa *Apus de soare* este Nicolae Iorga, care și în 1890—1893 procedase la fel cu nuvelistica lui Delavrancea. N. Iorga încadrează pe dramaturg în epoca și în condițiile sale concrete de creație, pe care le socotește vitrege pentru evoluția scriitorului:

„Prins de valurile politicii de ieri și, vai, așa de mult și de astăzi, smuls de dinsele de la țărnul pe care fruntașii cei adevărați ai neamului au alte lupte de purtat și de cîștigat alte biruințe, înălțat sus, pînă la culmile cele mai pasionante ale oratoriei de partid, aruncat în valburile clevetirilor, obosit și dezgustat de o largă mare a cărei capăt odihnitor nu se mai vede, Delavrancea, cel mai fin artist al cuvîntului între tovarășii săi de scris, părea că nu se va mai găsi în mijlocul poporului său, unit măcar prin aceleași amintiri și speranțe, pentru a-i spune și el, cu puterea de impresie deosebită a graiului său totdeauna nou, că s-au schimbat vremurile (...). Ștefan cel Mare l-a biruit însă și pe dînsul. Chipul marelui strămoș l-a urmărit îndelung, cum el a urmărit și urmărește încă pe atîția, cerînd ca și prin literatura națională să trăiască în timpuri care au așa de multă nevoie de vechea lui sabie sigură, de înțelepciunea lui, care nu știa să plece capul, de iubirea-i de neam ce nu se dezgustă de cei de jos, care, fiind mai aproape de pămînt, pot să-l iubească mai adevărat și știu să-l apere mai bine. Ștefan, care a cucerit sufletele unei epoci obosite și fără ideal, deprinsă a-și cheltui interesul în meschinării rafinate, Ștefan a pus stăpînire și pe acest suflet superior.

Pentru opera nouă Delavrancea și-a ales și un gen nou. A făcut... din atîtea înfățișări ale vieții lui Ștefan o dramă...”¹

N. Iorga surprinde frămîntarea scriitorului, forța cu care i s-a impus acestuia în împrejurările anului 1907, personalitatea complexă și uriașă a lui Ștefan. Stăpînirea pe care a pus-o pe sufletul lui este de fapt o fericită potrivire a idealului național și patriotic al creatorului cu personalitatea istorică spre care s-a îndreptat. Și Nicolae Iorga intuiește că în evoluția scriitorului, *Apus de soare* înseamnă un nou moment luminos, dar în același timp piesa reprezintă și o reînviere a dragostei de patrie în literatura noastră:

„*Apus de soare* se zice piesa... e însă de două ori un răsărit. La orizont apare din nou și se ridică un mare talent, la lumina căruia,

¹ N. Iorga, *Cărți nouă. A. Vlahuță, Delavrancea, C-ța Hodoș, în Neamul românesc literar*, I, nr. 4, 1 april 1909, Vălenii-de-Munte, Tip. Neamului românesc p. 259.

totdeauna puternică, dacă nu totdeauna caldă, s-au bucurat tinerețele noastre. Și un nou răsărit al trecutului nostru în teatru"¹...

Nicolae Iorga își încheie analiza spunînd că Delavrancea „ne-a dat un Ștefan și o Oană scoase din mintea sa“, adică mai puțin fidele adevărului istoric, dar care sînt prețioase prin măreția lor de epopee.

În mai puțin de două săptămîni de la premieră, ecoul aplauzelor, ca și al neîncrederii și al deprecierei cu care piesa a fost întîmpinată de unii contemporani, profesioniști ai condeiului și ai scenei sau simpli spectatori, ajunge la Berlin, stîrnind interesul lui Caragiale, ale cărui comedii, de peste un sfert de veac, ocupau primul loc în atenția publicului.

Mihail Dragomirescu, dorind să determine pe Caragiale să-și termine piesa *Titircă, Sotirescu et C-ie*, începută la Berlin, îi scrisese la 9 februarie 1909² că piesa lui Delavrancea este o capodoperă. La 17 februarie, după ce-i trimisese volumul, Mihail Dragomirescu revine cu noi informații: drama „amicului Delavrancea a umplut lumea“, că se traduce în italiană și va fi jucată în Italia, avînd în rolul lui Ștefan cel Mare pe celebrul actor Novelli. La 19 februarie 1909, Caragiale, trădînd o ușoară îngrijorare, îi cere lui Mihail Dragomirescu amănunte despre piesa lui Delavrancea.

De la 2 februarie pînă la 6 aprilie 1909, *Apus de soare* se reprezintă de 16 ori, aducînd Teatrului Național 31.894,40 lei, din care autorului îi revin 10%. Trebuie menționat însă că între 10 și 29 martie piesa lui Delavrancea este scoasă de pe afiș. Conducerea teatrului socotește că poate dubla rolul lui Ștefan cel Mare, strălucit interpretat de Constantin Nottara, cu un alt actor, dar Delavrancea refuză categoric, și directorul general al teatrelor suspendă piesa în plin succes. Această acțiune declanșează un protest vehement în Cameră, la 14 martie 1909, prin deputatul Victor Filotti, care interpelează guvernul: „...eu, publicul, am dreptul să protestez cînd sînt privat de reprezentarea unei opere de valoare“³. Se pare că, în urma acestui protest, piesa este reluată la 29 martie.

Dacă în scrisorile adresate lui Mihail Dragomirescu, I.L. Caragiale se arată neîncrezător în posibilitățile de dramaturg ale lui Delavrancea, în momentul în care *Apus de soare* este scoasă de pe afiș, el publică o cronică ale cărei aprecieri demonstrează că impresiile defavorabile se spulberaseră: *Apus de soare* este socotită de Caragiale „dramă în genul misterelelor sacre ale patimilor Domnului...“, caracterizate prin

¹ N. Iorga, *loc. cit.*, p. 260.

² Șerban Cioculescu, *Correspondența dintre Caragiale și P. Zarișopol, Revista Fundațiilor regale*, II, nr. 3, 4, 5, București, 1935, p. 48–49.

³ *Dezbaterile Adunării deputaților*, 18 martie 1909, p. 901.

„proporții largi, mai mari ca măsura naturală, simplitate maiestooasă, culoare hotărâtă, lipsă de nuanțe intermediare și de clarobscur, desen viguros și, mai presus de toate, o sinceritate de concepție și o naivitate de expresie pe care numai ferventa credință le poate insufla”¹.

Drama era într-adevăr o frescă de „calde tablouri din trecutul Moldovei... străbătute de acea lumină de artă proprie lui Delavrancea, care pulsează de o dragoste nemărginită pentru trecutul nostru și pentru acest tragic pământ”², cum o caracterizează Mihail Sadoveanu.

Peste Carpați, în *Tribuna* de la Arad, piesa *Apus de soare* este cîntărită cu mintea și cu inima celor ce veacuri de-a rîndul au pus condeiful în slujba apărării ființei naționale, și Delavrancea este solicitat să se inspire și din tragica moarte a lui Mihai Viteazul.³

Dintre contemporanii primelor reprezentații ale piesei *Apus de soare* poate că cel ce a formulat mai fericit și mai succint caracteristicile acestei piese și care a sesizat și insuficiența analizelor făcute, opacitatea cronicarilor dramaticei față de noutatea formulei dramatice încercate de Delavrancea este craioveanul D. Tomescu:

Critica n-a dezvăluit „frumosul care e turnat” în piesă — spune criticul craiovean — „tainele acestui frumos, mijloacele artistice”. *Apus de soare* nu încapă în calapod. E o piesă „rebelă”, „e ceva nou, îndrăzneț, atît în concepție, cît și în formă”. Ștefan este „transfigurat”. „Forma răsare și crește o dată cu concepția.”⁴

Dezbaterile asupra dramei lui Delavrancea au agitat opinia publică pînă la sfîrșitul stagiunii. Deschiderea noului an teatral însă se face tot cu *Apus de soare*, nu numai la București, ci și la Iași, unde cronicarul ziarului *Mîșcarea* crede că piesa va avea „altă primire și un succes mai desăvîrșit ca în București”. De altfel, și pe scena ieșană, protagonistul este tot Constantin Nottara în rolul lui Ștefan cel Mare. Delavrancea însuși asistă la repetiția generală de la Teatrul Național din Iași, care are loc la 12 septembrie 1909.

În stagiunea 1909—1910, *Apus de soare* se reprezintă de 14 ori. Se încasează 22.476 lei. Ion C. Bacalbașa, în cronică din *Epoca*, la

¹ Caragiale, „*Apus de soare*”. Cîteva note, în *Universul*, XXVII, nr. 70, 13 martie 1909, p. 1; nr. 71, 14 martie 1909, p. 1.

² Mihail Sadoveanu, *Barbu Delavrancea. Evocări*, Editura pentru literatură și artă, București, 1954, p. 159.

³ Leandru, „*Apus de soare*”, în *Tribuna*, Arad, XIII, nr. 71, 3/16 aprilie 1909, p. 1—2.

⁴ D. Tomescu, *Critica noastră și „Apus de soare”*, *Ramuri*, IV, nr. 4 și 5, 15 februarie—15 martie 1909, p. 209—210.

1 ianuarie 1910, remarcă „enormul succes” cu care s-a jucat *Apus de soare*, ca și primele reprezentații ale *Vișorului*, deși știe că au existat greșeli de regie, actori nepotrivii pentru unele roluri și rele condiții de pregătire și de reprezentație.

Ilarie Chendi chiar, care vorbește despre *Apus de soare* ca despre o „dramă greșită prin însăși concepțiunea ei”, care caracterizează actul IV ca o „vină estetică” și persiflează „apoteoza” lui Ștefan cel Mare „în cămașă”, în scena uciderii celor trei boieri, admite totuși că limba folosită de Delavrancea este frumoasă.¹

Mai puțin parcimonios în aprecieri, Victor Morariu subliniază mai multe calități de conținut dramei *Apus de soare* și „răpitoarea frumusețe a limbii”².

Mai trebuie să reținem părerile lui Mihail Dragomirescu: „Neobișnuită, extraordinară”, cu un personaj „unic în literatura universală”, avînd ca resort central dragostea de patrie, drama *Apus de soare* este „de un tip necunoscut în teatrul românesc”. Figura lui Ștefan este „una din cele mai mărețe și mai originale figuri omenesti”, „un Ștefan cel Mare al lui Delavrancea”; subiectul dramei „este expus cu arta fantastică a lui Shakespeare și cea contemplativă a lui Omer” Și ca să ajungă la aceste concluzii, Mihail Dragomirescu face critica criticii, fără să se sfiască a combate chiar părerile lui Caragiale și ale lui Al. Davila. După Mihail Dragomirescu, I.L. Caragiale „n-a prea pipăit *Misterele* cînd s-a gîndit să le asemene operei lui Delavrancea”, iar Al. Davila este „o mare personalitate cam lipsită de seninătate”³.

Clasînd-o printre cele mai bune opere dramatice, Mihail Dragomirescu subliniază caracterul epic al dramei lui Delavrancea, în care tragicul, „în loc să fie incisiv și deprimant, este exultant și explosiv”⁴.

În 1928, Mihail Dragomirescu va reveni asupra lui Delavrancea într-o interesantă caracterizare, care dă întreaga măsură a prețuirii pe care i-a acordat-o:

„Delavrancea este *primul scriitor eminescian* care a pus la contribuție tezaurul formelor, cuvintelor și frazelor create de Eminescu, rămînînd totuși în acest tradiționalism pe drumul său propriu.”

¹ Ilarie Chendi, *Viața literară. Ceva despre teatru. Teatrul și literatura. Curenții de azi. Succesul dramaturgiei istorice. Despre piesele lui Delavrancea*, Tribuna, Arad, XIII, nr. 282, 25 decembrie 1909, 7 ianuarie 1910, p. 1-2.

² Victor Morariu, „*Vișorul*”. *Drama d-lui Delavrancea*, în *Junimea literară*, Cernăuți, VII, nr. 5, 1910, p. 91-93; nr. 6, p. 117-122.

³ Mihail Dragomirescu, „*Apus de soare*” de Delavrancea, *Convorbiri critice*, III, nr. 2, 25 februarie 1909, p. 106; nr. 3, 25 martie 1909, p. 212-215.

⁴ *Ibidem*.

⁵ Mihail Dragomirescu, *Critici*, vol. II, București, Editura Casei școalelor, 1928, p. 47.

Mihail Dragomirescu socotește pe Delavrancea „maestrul verbului românesc. El a făcut pentru graiul bucureștean-ilfovean, în proză, ceea ce Eminescu a făcut pentru graiul moldovean în poezie. Delavrancea este înfrățit cu Eminescu prin «poezia» și *adîncimea sufletului*. Imaginile din realitate, pătrunzînd în atmosfera sufletească a lui Delavrancea, *se aprind* și dobîndesc o strălucire mai puternică decît realitatea însăși, și puterea lor plastică este evidentă cu deosebire în *Apus de soare*. Actul III atinge sublimul de cea mai înaltă calitate. Ștefan cel Mare, în discursul său, este însuși oratorul Delavrancea, devenit acum «poet-demiurg».”

Analiza cea mai emoționantă, în care se împletește dragostea pentru artă, pentru limba noastră și pentru trecutul de glorie al poporului nostru, este semnată de „măestrașul” Al. Vlahuță. Văzută și revăzută de nenumărate ori, drama prietenului său, „prin uriașa sa putere de evocare”, „prin puterea magică a cuvîntului, trezește cetatea Sucevei din zilele marelui Ștefan. Se redeschid gurile amuțite de patru sute de ani și-și reiau firul vorbei de unde l-au lăsat.”¹

Încercînd să-și lămurească sieși și altora secretul puternicei impresii încercate de spectatorii dramei *Apus de soare*, Al. Vlahuță intuiește perfectă sudură dintre conținut și formă, sinceritatea sentimentelor și expresia adevărată, crescută organic din fondul operei:

„Aș păcătui dac-aș spune că Delavrancea e numai un meșter de o neîntrecută iscusință, un vrăjitor al cuvîntului, care ocheste în sufletul nostru și trage, ca la țintă, c-o vorbă, c-o anume imagine, ticluită pentru o anume impresie. Se știe marea putere de sugestie pe care o exercită ritmul, revenirea aceluiași sunete la intervale potrivite, muzica cea fără note a gîndirii (...). Nu meșteșugul, nu iscusința retorică a potrivit vorbele — subliniază Al. Vlahuță — ci ele au izvorît de sine, îmbinate astfel și ritmate gata, picurate din preaplinul sufletului emoționat”² al creatorului acestui poem dramatic. Scene „de o simplitate antică, a căror frumusețe crește la fiecare citire”, povestirea bătăliei din Valea Hotinului, care va rămîne un model de „narațiune epică”, spune Vlahuță, adică de narațiune dramatică, identificarea autorului cu eroul său, tot atît de interesant ca om și ca domn, sinteza vieții lui Ștefan, concretizată în ultimul său cuvînt: „Moldova”, irezistibil prin

¹ Al. Vlahuță, *Apus de soare*, în *Universul*, XXVII, nr. 46, 17 februarie 1909, p. 1; Al. Vlahuță, *Scrieri alese*, 2, București, Editura pentru literatură, 1963, p. 498-499.

² Al. Vlahuță, *ed. cit.*, p. 501.

forța iubirii sale exemplare pentru patrie, îl fac pe Vlahuță să spună că drama lui Delavrancea „va trăi cît limba românească”¹.

Cu toate aceste calități, în stagiunea 1910—1911, abia dacă se reprezintă de 7—8 ori, dintre care de 3—4 ori în matinee, deși în ședința de constituire a Societății autorilor dramatici Delavrancea este ales, alături de Caragiale, membru de onoare.

La Iași, în 1911, unde director al Teatrului Național este Mihail Sadoveanu — admirator sincer al scriitorului — stagiunea se deschide cu piesa lui Delavrancea. Mihail Sadoveanu cere de la București cu împrumut cîteva costume pentru zilele de 3, 5, 6, 8 noiembrie 1911, iar pentru personajul principal al piesei solicită pe Constantin Nottara.

În acest an compania teatrală a lui Petre Liciu, invitată de Societatea pentru cultura și literatura română din Cernăuți, reprezintă cu un mare succes trilogia lui Delavrancea. La București însă, prima parte a tripticului dramatic este înlocuită pe afiș cu *Vîforul*. De altfel, în timpul vieții scriitorului, *Apus de soare* nu se va mai reprezenta la Teatrul Național din București decît în stagiunea 1914—1915 și, foarte scurtă vreme, în 1918—1919, reluare prilejuită de moartea scriitorului.

Succesul de public și de casă, obținut în 1909, pînă la închiderea stagiunii, încurajează pe Delavrancea să trimită la 30 decembrie 1909 15 exemplare din drama sa Academiei Române, în vederea concursului pentru premiul „Năsturel” din 1910. La 15 ianuarie, piesa se repartizează în lipsă lui Titu Maiorescu, spre a-și spune părerea, dar la 5 februarie 1910 Titu Maiorescu cere comisiunii premiului „Năsturel” ca piesa lui Delavrancea să se dea spre referire lui N. Gane sau A.D. Xenopol. Ca urmare, la 8 februarie 1910, secretarul general Gr. Ștefănescu se adresează lui N. Gane:

„Domnule coleg,

Comisiunea premiului «Năsturel», din care faceți parte, hotărîse în lipsa d-lui T. Maiorescu, asemenea membru în comisiune, ca d-sa să facă raport special asupra dramei d-lui B. Delavrancea *Apus de soare*.

D-l Maiorescu, prezentîndu-se în ședința de la 5 februarie curent, a rugat pe membrii comisiunii să-l descarce de această sarcină, întrucît relațiunile d-sale personale cu autorul ar lua raportului aparența de nepărtinire.

Membrii comisiunii, îndeplinind cererea d-lui Maiorescu, au decis să fiți rugat dvs. a face raportul special și asupra scrierii d-lui Delavrancea.”

¹ Al. Vlahuță, *ed. cit.*, p. 498.

La 13 februarie 1910, N. Gane încunoștințează comisiunea premiului „Năsturel-Herescu” de imposibilitatea în care se află de a face aprecieri cu privire la piesa lui Delavrancea, iar la 13 februarie revine, motivînd că este bolnav.

Este mai probabil însă ca N. Gane să nu fi voit să întocmească raport asupra unei lucrări pe care Titu Maiorescu refuza s-o prezinte la premiu, indiferent care ar fi fost motivul real al acestui refuz din partea lui Maiorescu.

La 12 martie 1910, comisia premiului „Năsturel” primește și refuzul lui A.D. Xenopol, care și în 1893 se opusese premierii volumului de nuvele al lui Delavrancea. Data decernării premiului se apropia, și Academia Română nu reușise să găsească un membru activ dispus să se pronunțe asupra piesei. Abia la 15 martie, istoricul I. Bogdan acceptă sarcina încredințată, și în ședința de la 12 mai 1910 a comisiei premiului „Năsturel-Herescu”, de 4.000 lei, prezenți fiind Titu Maiorescu, Gr. Ștefănescu, P. Poni, A.D. Xenopol, dr. Al. Marienescu, V. Babeș, N. Quintescu, N. Gane, Philipp, Mrazec, se citește raportul lui I. Bogdan:

„Domnilor colegi,

Mi-ați făcut onoarea să-mi cereți un raport asupra dramei d-lui Delavrancea, *Apus de soare*, prezentată la premiul «Năsturel», de 4.000 lei, pe care Academia Română are să-l decerne în sesiunea aceasta. Deși n-am obiceiul să mă ocup cu lucrări ce nu intră în specialitatea mea restrînsă, și deci m-am ferit să scriu pînă acum vreun studiu sau vreo critică asupra unei producțiuni literare propriu-zise, am primit totuși cu plăcere însărcinarea dv., deoarece ea îmi dă ocazia să aduc un omagiu public marelui talent de scriitor al d-lui Delavrancea și să cer comisiei speciale a Academiei Române să se asocieze și dînsa la entuziasmul aproape unanim cu care publicul românesc a primit această operă dramatică a d-lui Delavrancea. În adevăr, d-lor colegi, eu nu-mi aduc aminte ca vreo piesă de teatru, scrisă de un autor român și cu subiect românesc, să fi fost întîmpinată de public cu mai mare însofleteală decît *Apus de soare* al d-lui Delavrancea. La ce altceva am putea atribui acest succes decît calităților reale ale piesei?

Nu voi analiza, d-lor colegi, aceste calități din punctul de vedere al «artei dramatice», deoarece eu cred că regulile acestei arte sunt departe de a fi așa de inmutabile precum cred o sumă de teoreticieni ai ei. Nu mă voi întreba deci dacă există sau nu un «conflict de pasiuni» în *Apus de soare*, sau de ce natură e acest conflict, dacă așa-zisa «acțiune dramatică» e puternică sau slabă, dacă unele «episoade» ale piesei sunt potrivite sau nepotrivite ș.a.m.d. Asupra acestor lucruri

s-au pronunțat mai toți criticii noștri literari, și părerile lor sunt foarte variate, atât de variate cât de șubredă este «știința» lor pozitivă.

Eu mă mulțumesc să constat, înaintea dvs., că piesa d-lui Delavrancea a avut un foarte mare succes, că publicul nostru a consacrat-o, prin aprobarea sa unanimă, drept una din cele mai izbutite piese ale teatrului românesc.

Voi releva numai două motive ale acestui succes fără pereche. Întîiul este că drama d-lui Delavrancea se ocupă cu cel mai mare erou pe care l-a produs neamul românesc și îl prezintă, în urma unui studiu serios al mediului în care el și-a dezvoltat activitatea sa, cu o putere de intuițiune istorică pe care n-a arătat-o încă nici unul din cei ce s-au încercat la noi în astfel de producțiuni literare.

Publicul mare a simțit aceasta, fără să-și dea seama în mod conștient. Istoricul o simte și o explică, și de aceea admirația lui e îndoită, căci el știe ce greu este a înfățișa o stare din trecut sau o personalitate istorică în adevărata ei lumină. El știe că au fost puțini acei cari au avut darul de a zugrăvi astfel de stări sau personalități în așa chip ca privitorul ori ascultătorul să aibă iluzia completă a realității istorice.

D-l Delavrancea ne-a dat în drama sa un Ștefan așa cum trebuie să și-l închipuie și cel mai profund cunoscător al trecutului nostru. Impresia noastră, după ce am ascultat sau am citit drama d-lui Delavrancea, este că așa a trebuit să fie, așa a trebuit să se poarte, așa a trebuit să vorbească Ștefan în acele împrejurări ale vieții sale în care ni-l înfățișează scriitorul.

În momentul cînd părăsește de bunăvoie tronul, spre a pune în el pe fiul său Bogdan, cu credință că așa va fi asigurată opera vieții sale, Ștefan zice următoarele cuvinte cari rezumă în mod fericit tot rostul vieții și al luptelor sale:

«Am încercat să unesc Răsăritul. Ș-am trimes la unguri, la leși, la litvani, la ruși, la tătari... Au făcut cărări bătînd drumurile pustii oamenii mei, și degeaba. Învoieli cu peceti în calapoade, iscălituri fudule. Și praful s-a ales de învoieli. Vladislav — un molîu, un întristat; Alexandru — un fudul, un iagelon, o slugă a popii de la Roma; Ivan — un năuc, căzut în copilărie. Cînd voi fi în fața lui voi îndrăzni să-i zic: — Doamne, tu singur știi ce-a fost pe inima mea, că-n tine am crezut, că nici o deșertăciune nu s-a lipit de sufletul meu, că am stat zid neclintit în fața păgînilor... Dar toți m-au părăsit... Doamne, osîndește-mă dupe păcatele mele, ci nu mă osîndi de pacea cu turcii spre mîntuirea sărmanului meu popor!»

Pasajul acesta e o frumoasă sinteză a personalității și a politicii lui Ștefan cel Mare. Aș putea să citez și altele la fel, însă vă sunt desigur cunoscute. Închei aceste considerațiuni cu un singur cuvânt, că piesa d-lui Delavrancea va populariza figura lui Ștefan cel Mare mai bine decît orice încercare istorică și o va populariza în adevărata ei înfățișare.

Al doilea motiv care a făcut succesul piesei d-lui Delavrancea e limba în care e scrisă. Nu cred că pot caracteriza mai bine această limbă decît zicînd că e cea mai românească în literatura noastră contemporană. Nimic străin de limba poporului, cum a putut s-o vorbească chiar pe vremea lui Ștefan. Acesta este cel mai mare merit al d-lui Delavrancea, și acest merit trebuie să-l recunoască Academia Română premiînd drama d-sale. Ea îmbracă gînduri românești în cea mai curată, mai limpede și mai duioasă limbă românească. Cu *Apus de soare* eu am impresia că d-l Delavrancea a ajuns la cel mai înalt grad de perfecțiune la care talentul d-sale poate să înalțe limba noastră. Orice considerațiuni estetice asupra calităților sau defectelor țesăturii acestei drame trebuie să dispară înaintea acestei constatări. Academia Română trebuie dar să prindă cu satisfacție ocazia ce-i oferă d. Delavrancea ca să consacre o direcție literară sănătoasă în ce privește scrierea limbii române, acordînd piesei *Apus de soare* premiul «Năsturel», de 4.000 lei. Premiînd această piesă, Academia Română va aduce și un omagiu meritat întregii activități literare a acestui distins scriitor și orator al nostru și se va pune de acord cu publicul mare asupra căruia premiera lui Delavrancea din partea Academiei Române va face cea mai bună impresie, mai ales că de mai multe ori scriitori cu totul tineri și de puțină valoare au fost părtași la această onoare, pe care Delavrancea o cere de astă dată la vîrsta maturității depline a talentului său.¹

În prezentarea lui I. Bogdan, bunul-simț și intuiția se asociau cu rigoarea științifică a unui istoric valoros. Dr. Al. Marienescu însă este potrivnic premierii lui Delavrancea. Ideile sale învechite se potrivesc bine cu forma vetustă de formulare, influențată de ultimul talaz latinizant: „Pentru de a ști compune o dramă, trebuie să ști regulile artei dramatice. Compunerea unei drame e o artă, și tot ce e artă are regulile sale proprii, căci fără ținerea regulilor nu poți face nimic bun...”

Authorul dramei *Apus de soare* nu a vroit să se ieie în considerațiune chiar nimic, nimic din regulile artei dramatice...

¹ I. Bogdan, *Analele Academiei Române*, secția II, tom. XXXII, 1909, p. 375.

Nu e iertat să-l aduci pe scenă pe Ștefan umflat la picior, să-l treci ca pe un imoral, ca pe un mișel"¹...

Cu toată opunerea dr. Al. Marienescu, membrii comisiei premiului „Năsturel” votează, în ședința de la 14 mai 1910, premiarea lui Delavrancea.

Era, desigur, o satisfacție meritată, deși unele glasuri continuau să minimalizeze această creație.

Astfel, Eugen Lovinescu va vorbi despre *Apus de soare* ca despre un „spectacol într-un fotoliu”², mai potrivit pentru lectură și visare decît pentru scenă, căci „teatrul nu este o liturghie”. Const. Gerota, însă, compară piesa lui Delavrancea cu *Iuliu Cezar* al lui Shakespeare, iar în cadrul literaturii noastre, C.V. Gerota vede în Ștefan cel Mare „cel mai mareț voievod” zugrăvit într-o operă literară.³

Și cîntarul oscilează de la „un mare talent”⁴ la „scriitor genial”⁵. Prin perifrază, Victor Eftimiu vorbește despre „flacăra verbului său grandilocvent, știința frazei abrupte, bogata lui paletă, despre dialogul fosforescent”⁶, găsind că discursul lui Ștefan cel Mare din actul al III-lea se înrudește cu bocetele corului și ale regelui Xerses din *Perșii* lui Eschil.⁷

Drama lui Delavrancea s-a bucurat de aprecierile elogioase ale uneia dintre cele mai pătrunzătoare minți pe care le-a avut cîndva critica noastră literară. Acordînd mai puțină atenție comediilor lui Delavrancea, George Călinescu relevă valoarea artistică a trilogiei și în special a primei din tripticul său dramatic:

„Deși într-un fond fabulos și poetic, *Apus de soare* trăiește mai ales prin realitatea tipologică a eroului principal. Această dramă desfășoară conflictul dintre o mare energie, ce nu vrea să piară, și moarte. Însă interesul depășește simpla originalitate a subiectului și atinge valoarea unei creațiuni de întindere universală.”⁸

¹ *Analele Academiei Române*, secția II, tom. XXXII, 1909–1910, Partea administrativă și dezbaterile, București, 1910, p. 377–381.

² Eugen Lovinescu, *Cronica dramatică. Spectacol într-un fotoliu („Apus de soare”)*, *Flacăra*, IV, nr. 11, 27 decembrie 1914, p. 75.

³ C.V. Gerota, *Delavrancea. Teatrul: „Apus de soare”*, în *Ramuri*, Craiova, XV, nr. 1, 15 ianuarie 1921, p. 20.

⁴ N. Iorga, *Istoria literaturii românești contemporane*, vol. II, București, Ed. Adevărul, 1934, p. 199.

⁵ Mihail Dragomirescu, *Drama lui Delavrancea*, în *Luceafărul*, XIV, nr. 114, 1 iunie 1919, p. 241–242.

^{6,7} Victor Eftimiu, *Apus de soare*, în *Magia cuvintelor*, București, Ed. Cultura românească, 1942, p. 242.

⁸ G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*, București, Editura Fundației regale pentru literatură și artă, 1941, p. 506.

George Călinescu apropie pe Ștefan cel Mare de Taras Bulba prin ceea ce criticul numește „om arhaic”. Romantismul exteriorizat prin simetria retorice, sentimentul patriotic copleșitor, forța de caracter a marelui domn, duișoia și bunătatea, care n-au fost alungate de asprile neconținutelor sale griji din timp de pace și de război, sînt justificări incontestabile ale aprecierii superlative pe care George Călinescu o are despre *Apus de soare* — „capodoperă a dramaturgiei poetice și oratorice, și nu mai puțin o dramă de observație a tipicului, singura din literatura noastră în care toate aceste aspecte se unesc armonic”¹.

Înrudirile pe care George Călinescu le stabilește între Delavrancea și unii dintre cei mai mari scriitori ai lumii sînt convingătoare:

„În *Apus de soare* dezlănțuirea oratorică este extraordinară. Sînt părți de înaltă, sublimă truculență, la nivelul poeziei lui V. Hugo și a lui Eminescu. Enumerarea, simetria, sacadarea, năvala periodică, toate mijloacele unei bune retorici — fac o atmosferă epică de neuitat.”²

Cu prilejul centenarului nașterii scriitorului reținem cîteva opinii interesante. „*Apus de soare* — scria în 1958 Silvian Iosifescu — posedă principalele caractere ale evocării istorice de tip romantic. Dar ea aparține romantismului progresist, în care istoria (...) e privită din perspectiva patriotismului, cu sentimentul continuității între prezent și trecut.”³

Radu Popescu remarcă „factura shakespeareană” și „michelangelescă, monumentală” a eroului, care rămîne totuși un om:

„Ceea ce impresionează mai presus de orice în această mare creație literară este tocmai caracterul ei omenesc, singurul care păstrează titanul în marginile umanității.”⁴

Patriotismul eroului, exprimat, mai ales, în tiradele din actul al III-lea, „bătînd dintr-o aripă spre cer”⁵, justifică apropierea pe care Radu Popescu o face între *Apus de soare* și *Scrisoarea a III-a* a lui Eminescu.

După terminarea trilogiei Moldovei, scriitorul intenționa să scrie o trilogie a Munteniei, avînd ca eroi pe Mircea cel Bătrîn, Vlad Țepeș și Mihai Viteazul.

Proiectul a rămas însă nerealizat.

¹ G. Călinescu, *op. cit.*, p. 508.

² *Ibidem*.

³ Silvian Iosifescu, *Cu privire la Delavrancea*, în *Gazeta literară*, II, nr. 29 (71), 21 iulie 1955, p. 2.

⁴ Radu Popescu, *Sensul unei comemorări*, în *Contemporanul*, nr. 13 (599), 4 aprilie 1958, p. 2.

⁵ G. Călinescu, *Cronica optimistului*, *Delavrancea*, în *Contemporanul*, nr. 13 (599), 4 aprilie 1958, p. 1.

- p. 22, *Scena VII*. Cei de sus. Bogdan, bătrînul logofăt Tăut,
 r. 28—35 bătrînul postelnic Șteful, pîrcălabul Grumază, clucerul
 Hrincovici, vameșul Chiracola, postelnicul Toader, pa-
 harnicul Ulea, stolnicul Drăgan, jitnicerul Stavăr, clu-
 cerul Moghilă, Petru Rareș, mai mulți căpitani, hînsari
 etc. 1912, 1909/*Scena VII*. Bogdan, legat la ochi, pîrcă-
 labul Grumază, logofătul Tăut, vornicul Hrăman, postel-
 nicul Șteful, clucerul Hrincovici, vameșul Chiracola,
 postelnicul Toader, stolnicul Drăgan, paharnicul Ulea,
 jitnicerul Stavăr, clucerul Moghilă, Petru Rareș și mai
 mulți căpitani de oaste *ms. I/Scena VII*. Bogdan, bătri-
 nul logofăt Tăut, bătrînul postelnic Șteful, pîrcălabul
 Grumază, clucerul Hrincovici, vameșul Chiracola, postel-
 nicul Toader, clucerul Moghilă, Petru Rareș, mai mulți
 căpitani de oaste, hotnogi, hînsari etc. *ms. II*.
- p. 23, r. 2 Bogdan! De pe drumuri... Însemnat în bătălii înainte
 1912, 1909, *ms. II*/Bogdan! Dupe drumuri și însemnat în
 lupte înainte *ms. I*;
- r. 4—5 Așa se cuvine unui fecior de domn moldovean... Ești
 mai răsărit ca mine 1912, 1909, *ms. II*/Așa se cuvine unui
 domn moldovean... Ești mai nalt ca mine *ms. I*;
- r. 9 sabia vîjje și luminează ca fulgerul 1912, 1909, *ms. II*/ sa-
 bia ta vîjje și urlă și luminează ca fulgerul *ms. I*;
- r. 16—18 *Clucerul Hrincovici*: Că leșii se trag la judecată la căpită-
 nia Haliciului, rusnecii și moldovenii se supun 1912,
 1909, *ms. II*/*Clucerul Hrincovici*: Leșii se trag să se judece
 la Haliciu, rusnecii și românii să supun *ms. I*;
- r. 24—25 trufaș, leah... Ce nu e 1912, 1909, *ms. II*/ trufaș, iezuit,
 leah, ce nu e *ms. I*;
- r. 26—27 Și tu, Șteful? O! prietenii mei, cu bărbile 1912, 1909/
 și tu, Șteful?... și tu, Hrăman?... Bătrînii mei prieteni,
 cu bărbile *ms. I*/ și tu Șteful? O! prietenii mei, cu bār-
 bile *ms. II*;
- r. 28 albiți de griji și de vremuri... 1912, 1909, *ms. II*/ albiți
 de grije și de vreme? *ms. I*;
- r. 34 Postelnice Toader, ce știri 1912, 1909, *ms. II*/ Postelnice
 Toader, vîntură țară, ce știri *ms. I*.

- p. 24, Jeronimo da Cesena.
 r. 17—31 *Clucerul Moghilă*: După nume trebuie să aibă o barbă
 cit toate zilele...
Postelnicul Toader: Ras și cu plete lungi...
Ștefan: Acum la ale noastre. Boieri, știți că Alexandru
 al Poloniei iar a cerut zi, zi peste zi, lege peste lege, că
 n-ar fi fost față. Iar să ne judece frăține-său Vladislav.
 La 2 noiembrie. Degeaba s-a pus. Iacob de Buczacz,
 omul cardinalului, n-are să vie, ca și omul lui Ion Albert.
 Noi s-așteptăm în Cernăuți cu 5.000 de oaste aleasă.
 Toți călări. Sosește, bine; nu? o plimbare-n toată Pocu-
 cuția ș-o raită pînă la Haliciu, și poate și mai sus. Ș-apoi
 se va ști cine e pîrcălab acolo și cine nu e 1912, 1909,
 ms. II/ Ieronimo da Cesena.
Ștefan: Acum la ale noastre. Boieri, s-a pus zi, la 2 noiem-
 brie, că ni s-a cerut lege peste lege, să ne judece Vladislav
 al Ungariei, și să tragă hotarul Pocuției, dar degeaba
 s-a pus, — cum n-au venit oamenii lui Ioan Albert,
 tot așa n-au să vie oamenii cardinalului ș-ai lui Alexan-
 dru. Noi vom aștepta în Cernăuți cu 5.000 de oaste alea-
 să, toți călări. Sosește știrea că nu, o plimbare în toată
 Pocuția ș-o raită pîn' la Halici și pînă la Lemberg. Ș-apoi
 se va ști mai bine cine e pîrcălab și cine nu e ms. I.
- p. 27, r. 1-4 *Actul II*. Același tablou ca în actul întii, cu deosebire
 că e vară și arborii încărcăți cu fructe, unele coapte, altele
 pîrguite, altele verzi. S-aud păsările cîntînd. 1912,
 1909, ms. II/ *Actul II*. Parte din palat. Pridvoru. Vara.
 Fintina. ms. I;
- r. 6—7 Ileana, Bălașa, Hera, Oleana, Oana 1912, 1909, ms. II/
 Ileana, Oleana, Mușat, Hera, Grumază, Oana ms. I.
- p. 28,
 r. 17—18 Uitasem pe Bogdan, odorul meu. Pre urmele tată-său
 calcă. 1912, 1909, ms. II/ Uitasem pe Bogdan, copilul
 meu, mindria mea, odorul meu, pe urmele tătine-său
 calcă. ms. I;
- r. 30 Ție Domnul pe domnii noștri, doamnă! 1912, 1909, ms.
 II/ Ție-ne Domnul pe voievozii noștri, doamnă, facă-se
 voia lui, voia împărăției lui în cer și pre pămînt (se
 închină.) ms. I.
- p. 29,
 r. 2—3 de ce nici la 14 ani, aproape împliniți, nu s-a dus la răz-
 boi cu tat-său Moșoroi, asta, Moghilă 1912, 1909/ de ce
 nici la 14 ani nu să duce la război cînd pleacă preaslă-

vitul Ștefan, viteazul Bogdan și tat-său Mușoroi, asta, Moghilă *ms. I*/ de ce nici la 14 ani, aproape împliniți, nu s-a dus la război cu tat-său Moșoroi, asta, Movilă *ms. II*;

- r. 9 C-am zis: săracum de mine 1912, 1909/ C-am zis: aracămi de mine *ms. I*/ C-am zis: ăăracam de mine *ms. II*;
- r. 14—15 *Doamna Maria*: Mă băietane, pune sabia, că va sosi și ceasul tău. Și s-o porți... 1912, 1909, *ms. II*/ *Doamna Maria*: Aide, pune sabia, băietane. S-o porți... *ms. I*;
- r. 22—23 *Doamna Maria*: A fiert grîul cu lapte?
Dochia: Iacă-l aduc. Acuși. (*Dochia* și Țugulea ies.) 1912, 1909/ *Doamna Maria*: Adu grîul cel fiert cu lapte și miere.
Dochia: Iacă-l aduc *ms. I*/ *Doamna Maria*: A fiert grîul cu lapte?
Dochia: Iacă-l aduc... acuşic... (*Dochia* și Țugulea ies.) *ms. II*.
- p. 30, r. 9 Oi, moi...“ De doi ani îmi zice: „Băbătie 1912, 1909, *ms. II*/ Oi, măi“. D-acum doi ani,... m-am făcut mare... îmi zice: „băbătie“ *ms. I*;
- r. 29—30 *Dochia*: Grîul, spălat în zece ape, uscat, frecat, dezghiocat, puțintică miere 1912/ *Dochia*: Grîul, spălat în zece ape, uscat, frecat, dăzghiociat, puțintică miere 1909, *ms. II*/ *Dochia*: Grîu l-am spălat în zece ape, l-am dăzghiociat, l-am fiert în lapte dulce, pus puțintică miere *ms. I*.
- p. 31, Mai iute, Moghilă, mai iute!
- r. 12—13 *Clucerul Moghilă*: Nu e nici biruit 1912, 1909, *ms. II*/ Mai iute, Movilă, mai iute, ca fulgerul care rupe noaptea și-mi arată stîncă Simbetei, așa să cază vorbele tale. Licărești fața lui Ștefan și-a lui Bogdan, ș-apoi bîjbii eu în întuneric pînă să le aflu pe toate.
Movilă: Preaslăvitul domn nu e nici biruit *ms. I*;
- r. 14—21 rănit...
Doamna Maria: Cum e?
Clucerul Moghilă: Biruitor și cu rana vechiă ceva mai înrăită ca-n trecut...
Doamna Maria: A!
Clucerul Moghilă: Și ceva mai potolită ca acum șapte zile. Bogdan, slava Domnului... Mă... Țugulea taichii... Acum pe șart 1912, 1909, *ms. II*/ rănit, ci biruitor și

cu rana veche ceva mai înrăită ca-n trecut și ceva mai domolită ca acum șapte zile. Bogdan, slavă Domnului. Mă... Țugulea taichii... (Îl sărută.) Acum pe șart *ms. I;*

r. 23—24 *Clucerul Moghilă*: Mătură tot înaintea lui. Și toți îi jurară credință, și moldoveni 1912, 1909, *ms. II/ Movilă*: A măturat tot pînă-n Scorczka. Și toți i-a jurat credință cu popii în frunte, care de legea noastră, care d-a lui Ivan, care papistăși d-ai Cardinalului, și moldoveni *ms. I;*

r. 26 Lixandru... „in eternitate 1912, 1909, *ms. II/ Lixandru*, cum blogodorosiau, *in eternitate ms. I.*

p. 32, r. 4 nu l-ar fi încăput... Atît le zise: „Încălecați 1912, 1909, *ms. II/* nu l-ar fi încăput. Și îi scuipe în față și le trase patru palme, că cum erau ei îmbrăcați în zale și fireturi, le-a răsunat obrazul și a zornăit zalele. „Așa să spuneți cui v-a trimes! Încălecați.“ *ms. I;*

r. 14—18 într-alta... Pînă să se oprească leșii, înfierbîntați ca de biruință, s-aruncară valurile lui Bogdan chiuind și-i izbiră. Luca Arbore îi ia pe la spate, iar din coaste îi fulgeră ai domnului 1912, 1909/ într-alta. Pînă să-și stăpînească caii, leșii cari strigau biruință, încep să curgă valurile lui Bogdan din zăvoi, și-i lovește. Pînă să înceapă toiul bătălii[i] apare în spatele leșilor cavalerii lui Luca Arbore, iar din cele două coaste îi izbește ai marelui domn, *ms. I/* într-alta. Pînă să se oprească leșii înfierbîntați ca de biruință, s-aruncă valurile lui Bogdan chiuind și-i izbește. Luca Arbore îi ia pe la spate, iar din coaste îi fulgeră ai domnului *ms. II;*

r. 19—24 Ei, ș-apoi?

Clucerul Moghilă: Prinși de toate părțile, azvîrliră armele jos. Și curse sînge pînă la țurloaiile cailor... Strașnic răcnea leul Moldovei, că auia valea și codrii... Și vitejii crezură că 1912, 1909, *ms. II/* Ei, ș-apoi?

Moghilă: Praful și puzderia s-ales de ei. Cînd au fost prinși de toate părțile au mai stat ce au mai stat, apoi au trîntit armele. Și curgea sînge că să înroșise valea. Strașnic răcnea de auia toată valea și toți codrii, Ștefan, leul Moldovei, și vitejii lui credea că *ms. I;*

r. 25—26 Așa să stinse ca la jumătate din leși, pînă prinseră de veste care era porunca 1912, 1909, *ms. II/* Așa s-au stins

ca la jumătate (vreo trei mii) pînă au băgat de seamă moldoveni[i] care e porunca *ms. I*;

- r. 29 Tot să pierde ca în genunea morții! 1912, 1909, *ms. II*/ Tot să pierde într-un virtej orb, într-un freamăt. E genunea morții! *ms. I*;
- r. 32—34 fără să știi pe cine... Dădu poruncă să alegem și să îngropăm pe morții noștri. Puțini picară, dar mari suflete 1912, 1909, *ms. II*/ fără să știi pe cine. Am fost în multe, că sunt ca la 52 de ani... Să nu birui niciodată în 3 ceasuri și pe loc. La Cosmin a fost lupta crîncenă, că a ținut 2 săptămîni, dar n-am stat locului ca aici. El dăte ordin să alegem p-ai noștri din leși. Au picat puțini dar multe suflete *ms. I*.
- p. 33, r. 12—17 Apoi făcurăm moșoroaie și pietruirăm Pecuția cu bourii noștri, adînci d-un stîngen, ducînd dîră oablă din apa Nistrului pînă-n muntele al mare ce stă ca șira spinării la apusul Moldovei. În sus al lor, în jos, de supt pădurea de fagi a Haliciului, al nostru. Și... 1912, 1909, *ms. II*/ Apoi am făcut moșoroaie și am pietruit toată Pocuția cu bourii noștri adînci de un stîngen puși ca p-o moșie trăgînd o linie oablă din Nistru pe creștele dealurilor pîn în muntele care se îndoia și merge dîră spre tot apusul Moldovei (ca la 7 mile mai jos de Haliciu) $1\frac{1}{2}$ milă. Și... *ms. I*;
- r. 27—28 fășiea de drum. Voitiș, într-un ceas rău, alunecă de picioarele de dindărăt 1912, 1909, *ms. II*/ fășia de drum. Marele voievod tihnit pe Voitiș. Voitiș alunecă de piciorul de dindărăt *ms. I*;
- r. 29—30 Calul sări și căzu, apucîndu-i piciorul supt el... 1912, 1909, *ms. II*/ Calul sare și cade apucînd piciorul cu betesug al domnului sub el *ms. I*;
- r. 35 Voitiș tremura... Cînd l-am scos 1912, 1909, *ms. II*/ Voitiș tremura, parc-ar fi știut că de la el ține să se stingă slava neamului. Să sprijinea în picioarele dinspre prăpastie și precumpănind greutatea trupului să apese cît mai puțin pe sfîntul picior de supt el. Cînd l-a scos *ms. I*.
- p. 34, Ah!
- r. 1—3 *Clucerul Moghilă* (auzind buciumele): Dar iată-l 1912, 1909, *ms. II*/ Ah!
Oana: Vai de mine și de mine (Plînge încet.)
Moghilă: Dar iată-l *ms. I*;

- r. 7—8 cu inima scăzută... Doamnă, să plece fetele 1912, 1909, *ms. II*/ cu inima scăzută. Să plece duduele, doamnă... *ms. I*;
- r. 13 *Scena V.* Ștefan, alb ca zăpada, vine rezemat la brațul doftorului Cesena. Bogdan, logofătul Tăut, vornicul Jurj, hatmanul Arbore, postelnicul Toader, pircălabii Costea, Dragoș, Alexa, Șandru, paharnicul Ulea, stolnicul Drăgan, jitnicerul Stavăr și mai mulți curteni, căpitani de oaste, copii de casă, hotnogi, hînsari etc. 1912, 1909/ *Scena V.* Intră Ștefan îmbătrînit dus pe mîntii de ostași tineri printre cari Petru Rareș, Bogdan, Luca Arbore, postelnicul Toader, postelnicii Costea, Dragoș, Alexa, Șandru, stolnicul Drăgan, paharnicul Ulea, jitnicerul Stavăr, doftorul Ieronimo da Cesena, mai mulți curteni și hotnogi, flăcăi *ms. I*/ *Scena V.* Ștefan, alb ca zăpada, vine răzemat la brațul doftorului Cesena. Bogdan, hatmanul Arbore, postelnicul Toader, pircălabii Costea, Dragoș, Alexa, Șandru, paharnicul Ulea, stolnicul Drăgan, jitnicerul Stavăr, doftorul Ieronimo da Cesena și mai mulți curteni, căpitani de oaste, copii de casă, hotnogi, hînsari etc. *ms. II*.
- p. 35, r. 5-7 cald ca frig, ma preferisco recorito senza sentir il freddo. *Petru Rareș*: Cărbune 1912, 1909, *ms. II*/ cald decît frig, dar mai bine ar fi să vă răcoriți fără să vă fie frig. *Petru Rareș*: Cărbune *ms. I*;
- r. 11—13 al nostru... Io, Ștefan-voievod, m-am pus la porunca lui, ca și portarul Sucevei, ș-a biruit tocmai cum 1912, 1909/ al tău—Io, Ștefan woievoda, m-am pus la porunca lui tocma ca și hatmanul, portarul Luca Arbore ș-a biruit tocmai cum *ms. I*/ al nostru... Io, Ștefan woevoda, m-am pus la porunca lui, ca și portarul Sucevei, ș-a biruit tocmai cum *ms. II*;
- r. 27—30 (Rareș vine cu trei pahare, două de argint și unul de alabastru, frumos lucrat, ca un potir. Ștefan fărîmă între dește cărbunele și-l pune 1912, 1909, *ms. II*/ (Rareș intră cu trei pahare, două de argint și unul frumos de alabastru în formă de potir. Ștefan fărîmă cărbunele în dește și-l pune *ms. I*.
- p. 36, lăuza Moldovei... Moghilă, să-mi aduci pricinile ce-a jura decat Bogdan și-a rămas fără pecetea domnească... O!... (Ștefan iese la brațul doftorului Cesena și la al Mariei

pe ușa de pe terasă, urmat de toți.) 1912, 1909, ms. II/ lăuza Moldovei. Să-mi dea foaia pricinilor de judecat... O!... (Să duc. În urmă rămân paharnicul Ulea, jîtnicerul Stăvăr, stolnicul Drăgan și Oana dupe ghizdurile puțului, nu îndrăznește să plece.) ms. I.

- p. 47, *Actul III*. Sala tronului. De jur împrejur, cîte două rînduri de jețuri în stil bisericesc. În dreapta, lîngă tron, un jeț mai înalt cu stema Moldovei. Pe pereți se văd portretele străbunilor. În fund, în dreapta și în stînga tronului, două intrări. Pe laturea din stînga, planul al doilea, o ușă. Ferestre în dreapta. 1912, 1909/ *Actul III*. O sală din palatul domnesc. Pe pereți portretele străbunilor. În fund o perdea de mătase astupă sala tronului. Intrare în dreapta și în stînga. Un pat de stejar cam în dreapta perdelei. În stînga și aproape de perdea un jeț înalt cu stema Moldovei. Mai multe scaune și o masă. ms I/ *Actul III*. Sala tronului. De jur împrejur cîte două rînduri de jețuri în stil bisericesc. În dreapta, lîngă tron, un jeț mai înalt cu stema Moldovei. Pe pereți se văd portretele străbunilor. Intrare în stînga, intrare în dreapta și în stînga. ms. II.
- p. 48, *Doftorul Cesena*: L-am văzut, amestecat cu nemeții. r. 1—4 Gemea codrii de freddo. El ajuta și încuraja pe toți... Cu miei ochii... come un fulmine 1912, 1909, ms. II/ *Cesena*: Lo am vădzut amestecat cu nămeți, calare făcînd uno solo cu cavalul. Gemea codrii de frigo, freddo. El ajuta și încoraja pe toți. Văzut cu ochi miei... Come un fulmine ms. I;
- r. 13—15 *Doftorul Cesena*: Să-l încredințăm că e durere grozavă... „Serenissime, ma che dolore...” — „Io voglio...” Ho studiato questo uomo meraviglioso 1912, 1909/ *Cesena*: Să-l asecurăm că e dolora mare... „Che qual dolore? che qual dolore? Io voglio.” L’anno studiato, questo omo meraviglioso ms. I/ *Cesena*: Să-l încredințăm că e durere grozavă... „Serenissime, ma che dolore...” — „Io voglio...” Ho studiato’ quest’ omo meraviglioso ms. II;
- r. 19 Ștefan intră pe ușa din stînga, și mai îmbătrînit, cu piciorul înfășurat, la brațul doamnei Maria. Doamna îmbrăcată închis 1912, 1909/ Ștefan mai îmbătrînit, cu picio-

- rul înfășurat în fâșii de in. Sabia... de brațul doamnei Maria. Doamna Maria îmbrăcată în negru *ms. I*/ Ștefan intră, și mai îmbătrânit, cu piciorul înfășurat, la brațul doamnei Maria. Doamna, îmbrăcată în negru *ms. II*.
- p. 52,
r. 33—35 *Petru Rareș*: Bună...
Ștefan: Ca pita caldă.
Petru Rareș: Bună... săracă... și fără părinți 1912, 1909, *ms. II*/ *Petru Rareș*: Bună...
Ștefan: Ca mierea cu unt...
Rareș: ...Bună...
Ștefan: ...Și trumoasă ca un câmp de flori... ca răsăritul soarelui... ca... tîm... și tu vrei să adormi tocmai la răsăritul soarelui...
Rareș: Săracă...
Ștefan: Ca Iov... în pielea goală... attt mai bine...
Rareș: Și fără părinți... *ms. I*.
- p. 53, r. 24 același nume ca tine. Cînd o zice cineva 1912, 1909, *ms. II*/ același nume, în sfîrșit să i se cunoască și ei o viță, cînd o zice cineva. *ms. I*;
- r. 37—38 Oana de la cîrtea Mariei a bietului domn al Moldovei 1912, 1909, *ms. II*/ Oana de la curtea Voichiței a bietului domn al Moldovei *ms. I*.
- p. 62,
r. 24—25 un domn treaz, și-am vegheat ca să-și odihnească sufletul ei ostenit 1912, 1909, *ms. II*/ un domn treaz în trebile ei și-am veghiat pururea neadormit ca să odihnesc din cînd în cînd sufletul ei mare și ostenit *ms. I*;
- r. 33—36 a fost tîria!... Sunt bătrîn... (Se întoarce și privește grupul unde stau paharnicul Ulea, stolnicul Drăgan și jitnicerul Stavăr.)
Mulțimea: Nu! nu. 1912, 1909/ a fost tîria. Ostașii moldoveni sunt de cremene, scapără cînd izbesc, scapără cînd sunt izbiți. Credința în Dumnezeu e biruința... Sunt bătrîn! (Să oprește, privește la grupul celor trei)... Sunt bătrîn...
Mulțimea: Nu! nu... *ms. I*/ a fost tîria!... Sunt bătrîn... (Se întoarce și privește spre spatele lui unde stau paharnicul Ulea, stolnicul Drăgan și jitnicerul Stavăr.)
Mulțimea: Nu... nu! *ms. II*;

- r. 41—p. 63, Unde sunt părinții voștri? La Cetatea-Albă, la Cătlăbugi, la Scheia, la Cosmin, la Lențești... Unde sunt...
r. 1-7 bătrînul Manuil și Goian, și Ștîbor, și Cînde, și Dobrul, și Juga, și Gangur, și Gotcă, și Mihai spătarul, și Ilea Huru comisul, și Dajbog pîrcălabul, și Oană, și Gherman, și fiara paloșului... Boldur?... Pămînt... 1912, 1909, *ms. II*/ Unde sunt părinții voștri?... La Cosmin, Colomea, Haliciu, Sniatyn, Lențești; Nici un copaciubătrîn pe care am deschis ochii. Unde e Badea vornicul și Pascu și Buhtea și Ivașcu al Hrincului și Șteful lui Isac și Mihai spătarul, și Juga postelnicul și Barsu stolnicul și Ilia Han comisul și Djabod pîrcălabul și staroștii Oană și Gherman și toți... Pămînt... *ms. I*;
- r. 22 degeaba. Învoieli cu peceti-n calapoade, iscălituri 1912, 1909, *ms. II*/ degeaba. Învoială pe piele de vită, peceti în calapoade mindre, iscălituri *ms. I*;
- r. 31—32 în fața păgînilor... Dar toți m-au părăsit... Doamne, osîndește-mă după păcatele mele 1912, 1909, *ms. II*/ în fața păgînilor, că poarta Moldovei nu le-am dăschis-o... Doamne, osîndește-mă de păcatele mele *ms. I*.
- p. 65, r. 3 perdele de in. Perdelele acoperă patul. Lîngă pat, o piele de urs și două de lup 1912, 1909, *ms. II*/ perdele de in cu marginile alese. Perdelele sunt lăsate și acoperă patul. Lîngă pat o piele de urs cafenie și două piei de lup *ms. I*;
- r. 4—11 Pe masă, felurite doftorii și paharul de alabastru. În fundul patului Domnul nostru Isus Christos pe cruce. O ușe de paracelis. Un iconostas. În stînga, o ușe cu trei trepte și o fereastră care se deschide în curtea castelului. Intrare în dreapta. Să crapă de ziuă. La început s-aud păsările cîntînd. Un scaun cu stema Moldovei în planul întii. 1912, 1909/ Pe masă doftorii. Paharul de alabastru. O *Evanghelie*. Mai multe scaune. O ușe în dreapta și alta în stînga. O fereastră în stînga. Să luminează de ziuă. La început s-aud cei de pe urmă cocoși cîntînd *ms. I*/ Pe masă felurite doftorii și paharul de alabastru. În fundul patului domnul nostru Isus Christos pe cruce. O ușe de paracelis. În dreapta o ușe cu trei trepte și o fereastră care se deschide în curtea castelului. Intrarea în stînga. Să crapă de ziuă. La început s-aud păsările cîntînd. Un scaun cu stema Moldovei în planul întii *ms. II*.

- p. 69, Soarbe-l pe gură... Răsuflă bine... (Cască, se face că
r. 13—15 adoarme...) 1912, 1909/ Soarbe-l pe gură, Oană, trage-l
pe nas... răsuflă bine... Caz de somn dacă mai pot cădea...
(cască și încet se preface că adoarme) *ms. I.*
- p. 70, r. 6—8 de jaful tătarilor și de moartea voievodului nostru!
Ștefan:...Pe umărul sting 1912, 1909, *ms. II*/ de jaful
și robirea tătarilor și de moartea voievodului meu și al
Moldovei... Soarele s-ar stinge și lacrimile ar curge
șuvoaie din ochii oamenilor că ar îneca toată țara de la
munte pînă la Chilia...
Ștefan: Pe umărul sting *ms. I.*
- p. 71, Acolo s-o dai în mîna marelui vizir. Și să vestești tuturora
r. 22—26 —să nu uiți pe Ștefănel al răposatului Alexandru—că
ieri am pus pe Bogdan în scaunul Moldovei și azi, 2 iulie,
să strîng glasurile țării 1912, 1909, *ms. II*/ Acolo să dai
cartea marelui vizir și vestește tuturor că ieri Ștefan a
pus pe Bogdan în scaunul Moldovei și azi se strînge
glasurile țării *ms. I.*
- p. 73, r. 1 pe locașul meu ohavnic 1912, 1909/ pe locașul meu de
vecinicie. *ms. I.*
- p. 76, fașa asta...
r. 22—25 *Ștefan*: O! ho! ho! Dacă mi-ai da voie, ș-un laț de git...
Glumiți, Șmil...
Doftorul Șmil: Să glumim? 1912, 1909/ fașa asta... și
dacă mi-ai da voie să leg aci de pat... și dacă mi-ai da
voie... să fac un ochi la piciorul ăsta... și dacă mi-ai da
voie și la ăstălalt... și dacă mi-ai da voie și la mînă...
(Îl leagă cobză.)
Ștefan: O! ho! ho! Mi-ai pus ochi la picioare... dacă mi-ai
da voie... ș-un laț de git... Șmil... mă potcoviți?
Șmil: Potcovit?... Nu, măria-ta...
Ștefan: Așa să potcovește armăsarii proaspeți cînd îi
prinde cu arcanul... Dar eu?... Ce glumiți, Șmil?
Șmil: Să glumim? *ms. I.*
- r. 27 Desfă, Șmil! Ștefan al Moldovei 1912, 1909/ Desfă, Șmil,
ochiurile de la picioare și mîni, ia fașa de pe trupul
meu... Ștefan al Moldovei *ms. I.*
- p. 77, r. 4—17 Aide! (Scena se petrece după perdele.)
Doftorul Klingensporn: Acum încleștează mînele.
Ștefan (în torturi): Otce naș ije esi na nebeseh... Tatăl
nostru, carele ești în ceruri, sfințească-se numele tău...

Vie împărăția ta... fie voia ta... precum în cer și pe pământ... Pîinea noastră cea spre ființă, dă-ne-o nouă astăzi... Și ne iartă nouă datoriile noastre, precum și noi iertăm datornicilor noștri... Și nu ne duce pre noi întru ispită... ci ne izbăvește de cel viclean... Că a ta este împărăția și puterea... și mărirea... și mărirea... și slava în veci... și puterea...

Clucerul Moghilă: O! părintele nostru! 1912, 1909/ aide!

Șmil: Klingsporn... (Klingsporn scoate un fer roșu în timp ce Șmil îi desface fâșiile de la picior.)

Ștefan: Gata?

Klingsporn: Acum, măria-ta, încleștează minele... (trece cu ferul, iese fum și sfîrșie.)

Ștefan: Ceta... ta... voe — tu... care... Pentru rugăciunile... sfinților părinților noștri... Doamne... Isus Christoase!... miluiește-ne pe noi... Dă-ne nouă... pîinea noastră!... Cea de toate zilele... precum... precum iertăm... nu ne duce în ispită...

Moghilă: O! părintele nostru! *ms. I.*

p. 79,
r. 31—33 Toți, dușmani?... și tu, Oană? (S-aude din nou strigînd pe Ștefăniță. Se ridică în picioare.) 1912, 1909/ toți dușmani... (Se scoală pe pat.) Și tu, Oană?... Să mă omoare sau să mor?... (S-aude.) Încălțămîntea... *ms. I;*

r. 35—37 Oană! sabia... sabia... c-am să judec!... (Oana îi dă sabia.) 1912, 1909/ Oană!... (I-aduce niște cizme scurte, galbene. Trage repede în picioare.) Sabia... Sabia... (Oana îi dă sabia.) Să judic... [S-aude numele lui Ștefăniță (amestecat) cu Bogd.] *ms. I.*

p. 80,
r. 14—18 Ștefan se oprește pe treptele intrării, cu părul în neorînduială, turburat, ca un halucinat. De pe sabie curge sîngele. Toți fac cîțiva pași spre el și să opresc încremeniți de durere și de spaimă.

Ștefan: O! cine vrea 1912/ Ștefan se oprește pe treptele intrării, cu părul în neorînduială, turburat, ca un halucinat. De pe sabia fără teacă, curge sîngele. Toți fac cîțiva pași spre el și să opresc încremeniți de durere și de spaimă.

Ștefan: O! Cine vrea 1909/ Cei de sus. Ștefan vine în neorînduială și turburat. Se amestecă starea lui cu nebunia. Cu pulpana de la vesmînt ruptă, cu sabia fără teacă,

roșie de sînge, pe mîni și peste tot stropit de sînge — prin legăturile de la picior de asemenea. Se oprește pe treptele intrării.

Ștefan: O! Cine vrea *ms. I*;

- r. 22—31 e o fiară!... Iată-l... Pîndește călare... Calul îi tremură și joacă... Bagă pîntenii pîn' la rădăcină... Chiuie de-nfioară vaea Racovățului... Unde e mai greu, acolo cade... Un leu în mijlocul dihorilor... Zboară capetele pînă nu mai simte mîna din umăr... Cînd mă văzu, își coprinse fața cu amîndouă mînele, și eu cu amîndouă o învîrtii, și trecu prin el ca printr-un aluat ce se dospește... Dumnezeu să-l ierte 1912, 1909/ e o fiară... Pîndește călare... Calul tremură și joacă. Ceața s-a subțiat... Învălmășeala e nehotărîtă... Bagă pîteni[i] pînă la rădăcină. Ca o nălucă unde e mai greu chiuie de-nfioară vaea Racovățului... Un leu în mijlocul dihorilor. Capetele zbură pînă nu mai simții mîna din umăr... Cînd mă văzu își coprinse fața în amîndouă mînele, și eu cu amîndouă o învîrtii și trecu ca printr-un aluat care dospește... Ceilalți doi?... (face semn cu mîna) Dumnezeu să-i ierte *ms. I*.

- p. 82 r.1—2 Se cutremura Moldova și-o prăpastie se deschise... Și cu acest sfînt oțel 1912, 1909/ Se cutremura toată Moldova... o prăpastie se căscase gata să înghiță lucrarea mea și a ei împreună... Și cu acest sfînt oțel *ms. I*;

- r. 30 Frig... frig... (Se uită la doamnă, apoi se uită lung la Oana.) Mai bine... (Sughiță.) Mă... voi... odihni... (Se întinde în șira spinării. Face cruce.). O... o... o... Moldova...! (Îi cade capul pe pieptul Oanei.) (Din mulțime s-aude un gemăt lung.) 1912, 1909/ Frig... frig... Ah! sfînta împărtășanie... (Mitropolitul ia un pahar de argint de la icoane și i-l dă să bea...) Mitropolitul...

Ștefan (se uită la doamnă și la Oana) (sughiță): Mai bine... Mă voi odihni... (Se întinde pe spate.) O... o... ha! (Moare. În acea clipă mulțimea dă în genuchi și începe să plîngă.) *ms. I*.

A doua piesă a trilogiei lui Delavrancea a apărut întâi în foiletoanele ziarului *Universul*, începînd cu ziua premierei de la Teatrul Național: la 26, 27, 28, 30 noiembrie, continuînd la 1, 2, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 20, 22, 23, 24, 25 decembrie 1909. Ziarul *Opinia* din Iași, la 10 decembrie 1909, comenta că Delavrancea a încasat de la *Universul*, pentru aceste foiletoane, suma de 4.000 de lei.

S-a tipărit în volum la Editura Socec et Co., București, 1910. Ediția noastră reproduce textul din 1910.

Ca și *Apus de soare*, a cărui continuare este, *Viforul* a fost redactat de Delavrancea pe foi de bloc de desen, din care s-au păstrat p. 1—13, p. 13 avînd pe verso p. 20; p. 14, avînd pe verso p. 19; p. 15, avînd pe verso p. 18; p. 16, avînd pe verso p. 17; p. 21—40, p. 40 avînd desenate de Delavrancea arcadele și coloanele unui pridvor de castel; p. 41—56, p. 56 avînd pe verso p. 59; p. 57, avînd pe verso p. 58; p. 60—77, cu care se sfîrșește textul piesei. Manuscrisul este deci întreg.

Elaborarea a început, așa cum notează Delavrancea pe prima pagină, a manuscrisului său, în vara anului 1909: „8 iulie, început la Goești“.

Pe p. 77 și ultima a aceluiași manuscris, Delavrancea consemnează: „Terminat la 1 august, ora 7 seara. Cînta Ciocănelul“, adică fiica sa, Cella.

Cu alte cuvinte, *Viforul* a fost elaborat în mai puțin de două luni. La începutul lunii august 1909, presa ieșeană își informa cititorii că „în liniștea senină și pacea fericită a unui sat dinspre nordul Moldovei, d. Delavrancea (...) a terminat *Viforul*“ și că a treia piesă va fi *Rareș*; că va scrie apoi și „o triloghie muntenească“, avînd ca subiecte

¹ Vezi și *Studiul introductiv* al ediției de față, vol. I, p. CIII—CIV; cf. și Virgil Brădățeanu, *Drama istorică națională*, București, Editura pentru literatură, 1966, p. 230—244.

domnia lui Mircea cel Bătrîn, a lui Vlad Țepeș și a lui Mihai Viteazul. Prin creația lui Delavrancea, „literatura noastră dramatică, limba și cugetarea românească vor fi îmbogățite cu un adevărat tezaur de nobilă și glorioasă artă”¹.

Dacă la elaborarea dramei *Apus de soare* Delavrancea a folosit în special scrierea lui N. Iorga despre Ștefan cel Mare², pentru *Viforul* scriitorul își găsește informația în *Letopisișul Țării Moldovii...*, al vornicului Grigore Ureche³, în *Arhiva istorică a României*⁴, în care se reproduc documente privitoare la solii trimiși de Ștefăniță în 1519 la Cracovia, și în *Istoria românilor...* a lui A.D. Xenopol⁵, unde dramaturgul găsește numeroase informații, ca întemnițarea lui Laurentius Miedzieski, episcop de Camenița⁶, ori otrăvirea lui Ștefăniță de către însăși doamna țării, influențată de boierii pribegi.⁷

În cronică la Gr. Ureche găsim simbul celei mai dramatice din piesa lui Delavrancea:

„Cînd au perit Arbure hatmanul cu ficiorii lui (aprilie 1523) în cetatea Hirăului, Ștefan-voievod au tăiat pe Arburie hatmanul, pre carile zic să-l fie aflat în viclenie, iară lucru adevărat nu să știe. Numai atîta putem cunoaște, că norocul fieunde are zavistie, ales un om ca acela, ce au crescut Ștefan-vodă pre pîmîile lui, avîndu atîta credință, și în tinerețile lui Ștefan-vodă toată țara oțîrmuia, unde mulți vrăjmași i s-au aflatu, cu multe cuvinte reale l-au îmbucat în urechile domnu-său. Că pururea tinerii să pleacă și cred cuvintele ceale reale (a puhlibuitorilor). Și acea plată au luat de la dînsul, în loc de dulceță, amar, pentru nevoița lui cea mare, că nici judecatu, nici dovedit au perit. De care lucru mulți înpăimați din lăcuiorii țării au început a gîndi cum vor lua și ei plată, ca și Arburie, că nu multă vreme după aceeaia, într-același an, au tăiat și pe ficiorii lui Arburie, pre Toader și pre Nichita.”⁸

¹ *Ecouri politice, Evenimentul*, Iași, XVII, nr. 145, 6 august 1909, p. 1.

² N. Iorga, *Istoria lui Ștefan cel Mare, povestită neamului românesc*, București, Ed. Minerva, 1904.

³ Mihail Kogălniceanu, *Letopisișile Țării Moldovii*, Iași, Institutul „Albinei românești”, 1952, p. 153—156.

⁴ *Arhiva istorică a României*, tom. 1, partea 1, nr. 4, 1 sept. 1864, p. 27; tom. 1, partea 2, București, 1865, p. 3.

⁵ A.D. Xenopol, *Istoria românilor în Dacia traiană*, Iași, Tipografia H. Goldner, vol. II, 1889.

⁶ *Acta Tomiciana*, VI, p. 307, cf. A.D. Xenopol, *op. cit.*, vol. II, p. 530.

⁷ Cf. A. D. Xenopol, *op. cit.*, vol. II, p. 532.

⁸ Grigore Ureche, *Letopiseșul Țării Moldovei*, Editura de stat pentru literatură și artă, București, 1955, p. 135.

Mai departe, Grigore Ureche notează că „la 7 septembrie 1523 s-au ridicat boierii împotriva lui Ștefăniță...”, „ci nimica nu au folosit...iară pre Costea pircălabul și pre Ivanco logofătul și pre Sima vistiernicul și pre alții pre mulți i-au prins de vii și le-au tăiat capetele în tirgu în Roman”¹.

Letopisețul lui Ureche consemnează și împrejurările în care a avut loc sfârșitul lui Ștefăniță:

„14 ghenarie 7035 (1527)... pristăvitu-s-au Ștefan-vodă cel tinăr... în cetatea Hotinului...

Scrie la un leatopiseț moldovenescu de zice că pre acesta Ștefan-vodă l-au otrăvit doamnă-sa.”²

Singurul personaj pe care Delavrancea l-a introdus în piesă fără bază documentar-istorică este Cătălin, cel mai mare dintre fiii lui Luca Arbore în *Viforul*, cea dintii victimă a lui Ștefăniță. În felul acesta, cei trei fii ai portarului Sucevei alcătuiau un grup corespunzător eroilor din basmele noastre populare.

Se pare că inițial Delavrancea a intenționat să intituleze a doua piesă a trilogiei Moldovei *Ștefăniță-vodă*. Pe două foi de bloc scrise cu creionul găsim acest titlu, sub care sînt notate numele personajelor, vîrsta și rangul lor, data și, de cele mai multe ori, cauza morții lor.

Transcriem conținutul primei pagini:

„Ștefăniță-vodă — 20.

Luca Arbore — hatman, portar cu trei copii:

1 Cătălin, 34.

2 Toader, 26.

3 Nichita, 24.

Isac ##, log. omor., tăiat + 68.

Petru Cărăbăț — vorn. ##, tăiat fatalist 62.

Condrea pîrc. Neamț ##, tăiat ☐, + 55.

Hotin

Ieremia vistier ##, tăiat ☐, + 63.

Săcuanu pah. ##, tăiat + 54.

Răzvrățiți-Cățeleanu Toma com., tăiat, + 44.

Sima bivel-vistier ## tăiat, + 68.

Troțșanu Gavril, logofăt pribeag 59, logofăt mare.

Pribegi —

Șearpe Cosma ☐ postel., pribeag 50 sub Rareș.

1948 27

525 29

¹ Grigore Ureche, *op. cit.*, p. 133 — 136.

² *Idem*, p. 137.

- cu domnul { Petrică de Roman — (Novograd), dupe 24 în locul lui Luca Arbore.
Toader Baloș de Roman 50 — dupe 24 logofăt; durează în locul lui Troțușanu.
Hrană spătar — după 24 vornic, ## 52.
Luca Cîrje postelnic?.....28.
Țugulea Moghilă 34, nu e atît de bețiv! Mogîrdici 27.
Tana — doamna lui Ștefăniță — fiica lui Neagoe și a Despinei, soră cu Ruxandra a lui R. de Afumați. Laurențius Miedzileski, episcop de Cameniță, copii de casă.
Oana, 34.
Niculina, fata lui Cosma Șearpe, 15.
Irma, cu numele de Irmsky.
Armașul, un ungur, un vînător, un hăițaș.”
Pe a doua foaie de bloc, scrisă tot cu creion, Delavrancea notează încă o dată titlul, subliniat cu două linii, ca și numele personajelor, unele precedate de cîte una, două sau trei cruci, după cum urmează:
- „Ștefăniță-vodă
Logof. Gavril Troțușanu (523) pribeag — sub Rareș onorar.
+++ Biv. vel. logofăt *Isaac* — c. onorar... tăiat.
+++ Vornicul Petru *Cărăbăț*, — tăiat, — la 1518 bate pe tătari la Șerbeanca.
+ Pîrcălabul Negrilă — de Hotin, la 1514 clucer — repede suire onorar +.
Pîrcălabul Grincovici de Hotin — nu e răzvrătit.
Pîrcălabul Talabă — Hotin — pus în retragere mai de Cătar — nerăzvrătit.
Pîrcăl. Costea *Cîrje*, pîrcălab de Neamț — permanent — nerăzvrătit.
++ Pîrcăl. *Condrea* — la 24 dispărut — tăiat — /clucer medelnicer/.
Pîrcăl. *Scripcă*, Neamț — la 24 onorar biv-vel.
Pîrcăl. Petrică de Roman, Novograd, dupe 24 ia locul lui *Arbore*.
Logofăt Toader *Baloș* ia locul lui Troțușanu — comis (pîrcălab de Roman)...
Luca *Arbore* portar Suceava — tăiat { Toader ++
Spătar Hrană — ajunge vornic dupe 24... { Nichita ++

Luca Arbore . . . 1524.

Hrană spătar de la 1510—1512 — dupe catastrofă ajunge
vornic.

Ieremia vistierul (vistiernicul) dispare — 1513—1517—
1518; poate pîrcălab de Neamț 1497; Ieremia postelni-
cul, 1481.

Șarpe (Cosma), postelnic de la 1501.

(Dragotă) Săcuanu ceașnicul — 23 din pîrc. + confiscă
de Bogdan.

Străcia stolnicul — dispare de pe Șt. cel Mare.

Toma Cățelean, comis — dispare (de pe la 1513).

Luca Cîrje — la 1523.“

Delavrancea își urmărește personajele cu ajutorul informațiilor
date de cronici despre evenimentele la care acestea au participat, cu
intenția de a respecta adevărul istoric și de a desprinde faptele lor
cele mai semnificative, trăsăturile de caracter dominante.

În vederea înlăturării anacronismelor de limbă, Delavrancea re-
curge la aceleași cronici din care transcrie cuvinte și expresii specifice
secolului al XVI-lea. Astfel, pe o altă foaie de bloc, nenumerotată,
scrisă cu creion, găsim:

„Zavistnici

îmbunătători

tubuiugi

cu sate și vecini;

polimar la curțile domnești = terasă — balustradă;

nu se smintește.

Cu sulia la halca — O — / { norocirea
norocul

boldul de la cortul împăratului l-au fărîmat

copii de casă, f.d.b. garda domnească

sinete — p. vechi

să priimească la una ca asta

șențuise

masul

fără cislă — nemiluit de multă

izvodite;

îl socotea d-o mină

ursinica — h. d. mătase

făcea voroavă

cu voie vegheată — premedit

proclētu

adetiul țării — obicei

multă dobîndă — pradă...

îndărăpteze

cinste și potivală — pompă
să nu aibă friumbală (?) — pagubă, perdere.

★

Petru Albotă, logofăt — 1569.

Gheorghe Izlozeanu, pîrcălab de Hotin.

Și s-a ferecat cu mîna de țărîna a robului lui Dumnezeu, Iachim,
argintarul din Suceava pe anul 7019.

★

Uricul lui Ștefăniță-vodă din 17 ghenarie 7030 — concede M-re
Putna de 2 ori pe an pește cu 3 voloace în Dunăre, Iezer și Nistru.

Uric — S. vod. — prisaca Hrusca din Crasna Episcop. Rădăuți —
30 iunie 7030.

★

Șt. vodă — înfuriat — ce să mai fac... nabedernice... feloane...
epitrahile minăstirei Putna — ca la 13 ani? p. 109 — M-re Putna.

Arhimandritul Acachie — egumen la M-ea Putna.

Silvan { dupe 1552—1527

Silvan { diptinonul M-ei 1528

face clopotul cu cheltuiala sa la 1530.

La 1523, pribegea în Țara leșească.

Postelnicul Cosma Șerpe...

Tot în anul acesta tăia Ștefan-vodă pe hatmanul Arbure «pe cari
zic să-l fi aflat cu viclenie» (v. Ur.), «pe palmele lui a crescut Ște-
fan» —

În 1524 au tăeat pe feciori lui Arbur — Toader și Nichita.

În 1524, răscoala boierilor chiar milițiile năbușește răscoala. Pe
Pîrcălabul Costea, logofătul *Ivașcu*, vistiernicul *Sima*, pe mulți le
taie capetele în *Țirgu Romanului*.

Tot în anul acesta o parte din armata turcească — pradă le iese
Ștef. v. înainte pe apa Prutului — la *Taraseuc* — bate și puțini scapă
din 4.000.

Pacea cu leși?...

1526 — pradă Muntenia pînă la Țirgușor — nimeni.

Se vestește Petru Rareș — 1527 sept.

— 1527, genarie 14.

Seamănă *cauz* cu Ștefan primul al mare?

Moare în cetatea *Hotinului* (Corpaciu hatmanul)

(Vornicul Petre Cărbăb).

1518

moaște?

sfinte?

Arbori întinați.

Lupta lui Ștefăniță cu (1518) tătarii la Perecop — Între Prut și Ciuhru — robi — trimes pe la împărați — crai — voievozi.“

În primele zile ale lunii septembrie 1909, Delavrancea își citește noua piesă la Teatrul Național și în diferite cercuri de prieteni. *Tribuna*, *Viitorul*, *Acțiunea* și alte periodice consideră *Viforul* un mare succes.

Succesul dramei *Apus de soare* și calitățile scenice ale părții a doua a trilogiei fac să înceapă repetițiile imediat. Montarea *Viforului* a uimit prin bogăția și frumusețea costumelor, prin grija cu care pictorii Oreste Costin și C. Petrescu au lucrat decorurile. În dosarul nr. 35/1909—1910, Fondul Teatrului Național de la Arhivele Statului, se pot vedea sumele, neobișnuite pe atunci, cheltuite pentru montarea piesei: cca 8.879 lei recuzită și decoruri, în afară de costume. Printre obiectele cerute de șeful recuzitei și aprobate de Nottara notăm: „un bastonaș subțire de metal, poleit cu aur, un bastonaș subțire de metal, poleit cu argint; un leagăn de lemn aurit, 12 șervețele țesute cu alesații și bibiluri în stil românesc de epocă“.

Cele 56 de costume s-au comandat la Viena, la casa Wintermitz, și au fost, în afară de costumele prințeselor, cum specifică documentul aflat în dosarul nr. 15/1909—1910, p. 84, realizate ireproșabil. Prețul lor variază între 140 coroane — costume! de vânător — și 300 — costumele contelui Irmski.

Directorul Teatrului Național, Pompiliu Eliade, se adresează ministrului de finanțe pentru scutirea de taxă vamală, cu care prilej își exprimă și părerea despre valoarea piesei:

„Domnule ministru,

Pentru reprezentația piesei *Viforul* a d-lui Barbu Delavrancea, a cărei apariție înseamnă desigur o dată în istoria dezvoltării noastre dramatice, Direcția generală a teatrelor s-a văzut nevoită, în lipsa unui atelier național propriu de confecționare a costumelor teatrale, să se adreseze unei case străine, și anume, casei Wintermitz din Viena. Prețul total al acestor costume, executate după indicațiile oamenilor specialiști de la noi din țară, se ridică la suma de lei 6.500.

Aceste costume au sosit zilele trecute și se găsesc în vamă la Antrepozite. Ni se spune, deși părerile sînt împărțite în această privință, că scoaterea lor ar necesita plata unor taxe vamale cu totul disproporționate față de prețul lor total. Ne permitem dar a interveni pe lângă excelența-voastră spre a da ordine să fim scutiți de aceste taxe pe următoarele considerațiuni:

1) Instituția Teatrului Național este o instituție culturală, și toate cheltuielile pe care le face în țară și în străinătate sînt exclusiv

în vederea educației masei publicului — aceasta cu deosebire în ce privește piesa *Viforul...*"¹

Scutirea de vamă se refuză, și Teatrul Național plătește suma de 548,10 lei.

Transilvania urmărea cu interes activitatea de dramaturg a lui Delavrancea. *Telegraful român* din 12 septembrie 1909 își înștiința cititorii că duminică, 5 septembrie 1909, *Viforul* a fost citit la Teatrul Național în fața actorilor, cărora li s-au și distribuit rolurile.

Prima reprezentație a avut loc la 26 noiembrie 1909, cu următoarea distribuție:

<i>Ștefăniță-vodă</i>	D-l P. Liciu
<i>Luca Arbore</i>	C. Nottara
<i>Logofătul Troțușanu</i>	I. Livescu
<i>Vornicul Cărăbăș</i>	I. Petrescu
<i>Paharnicul Săcueanu</i>	I. Constantiniu
<i>Postelnicul Cosma Șearpe</i>	M. Virgolici
<i>Vistiernicul Ieremia</i>	V. Malcoci
<i>Pîrcălabul Petrică</i>	G. Achille
<i>Pîrcălabul Condrea</i>	C. Belcot
<i>Pîrcălabul Balos</i>	A. Barbelian
<i>Spătarul Hrană</i>	A. Atanasescu
<i>Comisul Toma Cățeleanu</i>	G. Constantinescu
<i>Bivel-logofătul Isac</i>	C. Duțulescu
<i>Bivel-postelnicul Luca Cîrje</i>	N. Grigorescu
<i>Bivel-vistiernicul Sima</i>	Al. Mihălescu
<i>Cătălin</i>	Z. Bîrsan
<i>Toader</i> { copiii lui Arbore	G. Mihăescu
<i>Nichita</i>	C. Nedelcovici
<i>Mogîrdici</i>	I. Brezeanu
<i>Țugulea Moghilă</i>	„ C. Mărculescu
<i>Doamna Tana</i>	{ D-ra Tina Barbu
	„ Agepsina Macri
<i>Oana</i>	D-na O. Bîrsan
<i>Contele Irmsky</i>	D-ra A. Cocea
<i>Niculina</i>	„ E. Zimniceanu
<i>Un copil de casă</i>	D-na M. Mihălescu
<i>Un ungur</i>	D-l Gr. Mărculescu
<i>Un vînător</i>	G. Niculescu
<i>Un armaș</i>	„ Gr. Mărculescu
Copii de casă, aprozi, vînători, bătaiași.	

¹ Fondul Teatrului Național, Arhivele Statului București, dosar 15/1909 — 1910, p. 53.

Spectacolul a fost cumpărat în întregime de Societatea Policli-nica „Regina Elisabeta” cu suma de 3.000 de lei. Împreună cu urmă-toarele 27 de spectacole ale piesei lui Delavrancea în stagiunea 1909, Teatrul Național realizează un venit de peste șaiszeci de mii de lei. Contemporanii comentează că numai *Viforul* lui Delavrancea și *Romeo și Julieta* de Shakespeare au adus în acea stagiune publicul la teatru. Actul III din *Viforul* se reprezintă în ianuarie 1910 în folosul victimelor provocate de inundațiile din acel an la Paris.

Piesa se reia în stagiunea următoare, aducând Teatrului Național, în cele 29 de spectacole date, suma de aproape 50.000 de lei.

Din documentele aflate în Arhivele Statului reiese că în stagiunea 1910—1911 *Viforul* nu s-a reprezentat în București decît de cinci ori.

În orice caz, *Viforul* lui Delavrancea devine piesă de rezistență pe afișele trupelor de teatru care dau reprezentații în provincie, cum a fost mai ales trupa lui Const. Nottara, care la 16 și 17 aprilie 1911 se afla la Birlad, reprezentînd ultimele două părți ale trilogiei, iar compania lui Petre Liciu o reprezenta în iunie la Cernăuți, unde serile de 15, 16 și 17 iunie 1911 sînt socotite *sărbători*.

La 16 septembrie 1912, stagiunea se deschide cu *Viforul*, matineu și seara. Succesul de casă, deci, și de public, se apropie de cel de la premiera din 1909, dovadă că spectatorii apreciau piesa lui Delavrancea în mod deosebit.

A doua zi după prima reprezentare a piesei, entuziasmat, Al. Vlahuță aduce un cald și prietenesc omagiu dramaturgului Delavrancea¹, alții, însă, printre care Ilarie Chendi², îi sînt defavorabili. Alături de el, Gh. Beldiman, după ce își informează cititorii că Delavrancea a introdus în piesă rolul lui Mogîrdici anume pentru Iancu Brezeanu, cunoscut din rolul Cetățeanului turmentat, critică lipsa de tehnică teatrală a autorului și nepotrivita alegere a subiec-tului dintr-un moment de decădere a Moldovei. Nebunia Oanei este după Gh. Beldiman „rău adusă”³. Cronicarul ziarului *Opinia* din Iași subliniază totuși frumusețea limbii, dialogurile „atît de ferme-cătoare încît nu te mai întrebi de ce admiri această strălucită operă literară”⁴. De asemenea, interpretarea rolului lui Ștefăniță de către Petre Liciu a fost eclipsată de Const. Nottara în rolul lui Luca Arbore.

¹ Al. Vlahuță, *Delavrancea cu prilejul reprezentării piesei „Viforul”, Epoca*, XV, nr. 274, 27 noiembrie 1909, p. 1—2.

² Il. Chendi, *Viforul, Cumpăna*, vol. I, nr. 2, 1909, p. 17—19.

³ Gh. Beldiman, „*Viforul*”, *dramă istorică în 4 acte de Rarbu Șt. Delavrancea*, *Opinia*, Iași, VII, nr. 884, 2 decembrie 1909, p. 2.

⁴ *Ibidem*.

Constantin Bacalbașa apreciază că deși rolul lui Cătălin este minor, el este necesar pentru reliefaarea caracterului lui Ștefăniță și pentru a prilejui marea scenă în care Luca Arbore cerșește o lacrimă, să-și poată plînge fiul ucis. Rolul lui Mogirdici este nejustificat de întins, în schimb, al lui Ștefăniță este cel mai puternic rol ce s-a scris în literatura română. Și cronicarul conchide:

„Cînd un scriitor poate produce actul III din *Vîforul* și zugrăvi un caracter ca al lui Ștefăniță, el are dreptul să ceară încetățenirea în patria nemuritorilor”¹...

Mulți critici literari contemporani cu Delavrancea și alții după moartea scriitorului au remarcat natura diferită a conflictului din *Vîforul* față de cel din *Apus de soare*.

În a doua piesă a trilogiei lui Delavrancea se confruntă voința domnului cu a boierilor, a domnului cu a Tanei, orgoliul lui Ștefăniță cu amintirea glorioasă a domniei lui Ștefan cel Mare. Pînda, încordarea, prăbușirea iminentă a personajului principal, după ce îi cad victimă atîția boieri și înseși așezările lăsate moștenire de Ștefan cel Mare, fac din *Vîforul* un spectacol cu reale calități scenice.

În „fantezia sa critică”, Mihail Dragomirescu pune în paralelă personajul principal din *Vîforul* cu eroii unor creații shakespeareene, cu trăsături puternic reliefate:

„Ștefăniță este în același timp Richard III, dar fără ambiția acestuia; Iago, dar fără gelozia lui; Hamlet, dar fără inteligența lui covârșitoare.”² Din literatura română, Mihail Dragomirescu alege pentru comparație pe Dragomir din *Năpasta* lui Caragiale, dar Ștefăniță nu e stăpînit de frica tragică a lui Dragomir.³

Două săptămîni mai tîrziu, criticul reia aceste idei, comparînd *Vîforul* cu o piramidă care s-ar fi înălțat din resturi arhitectonice și sculpturale de mare valoare, „splendide spărturi din niște statui geniale sfărîmate înainte de înfăptuire”. El consideră piesa lui Delavrancea „o mare operă, care va fi trăit multă vreme în sufletul extraordinar al acestui mare poet, care n-a putut ieși la lumină decît sfărîmată”⁴.

¹ Constantin C. Bacalbașa, *Cronica teatrală*, „*Vîforul*”, dramă istorică în 4 acte de Barbu Delavrancea, *Conservatorul*, IX, nr. 263, 2 decembrie, p. 1—2.

² M. Dragomirescu, „*Vîforul*” (*fantezie critică*), *Opinia*, Iași, 10 decembrie 1909, p. 2.

³ M. Dragomirescu, *loc. cit.*, p. 2.

⁴ M. Dragomirescu, „*Vîforul*” de Delavrancea (*fantezie critică*), *Convorbiri critice*, III, nr. 12, 25 decembrie 1909, p. 812—815.

Lui Mihail Dragomirescu i se pare că ar fi fost mai potrivit titlul *Stejarul*, întrucât centrul de greutate al piesei, prin virtuțile personajului, îl constituie Luca Arbore. Din întreaga cronică se desprinde admirația autorului față de creația lui Delavrancea.

Eugen Lovinescu îi găsește numeroase cusururi: „...e acumulativă, pletorică, retorică, încărcată de scene de prisos, deși pitorești, cu figuri mărețe, epice... cu aceeași limbă liturgică, arhaică, ușor muntizată...”¹

Din înșiruirea epitetelor reiese că drama *Viforul* nu corespundea gustului și concepției sale despre structura unei opere dramatice.

Alți cronicari dramatici, ca Herz, își exprimă, fără rezervă, admirația pentru „frumusețea replicilor”, „înțelepciunea cuvintelor” rostite de boierii din divan, pentru puternicul dramatism al unor scene și „avântul poeziei eroice” care străbate întreaga piesă², sau o caracterizează ca „legendă, fantezie brodată dintr-un fapt istoric”³.

Un alt grup de critici, printre care se află și Liviu Rebreanu, sînt de părere că *Viforul* este cea mai teatrală dintre piesele trilogiei lui Delavrancea⁴, reducîndu-i astfel calitățile la dinamismul acțiunii.

Spre deosebire de aceștia, George Călinescu, ținînd seama și de calitățile scenice ale piesei, o compară cu proiectele dramatice ale lui Eminescu, pe care desigur că Delavrancea le-a cunoscut. George Călinescu situează însă a doua parte a trilogiei mai prejos de *Apus de soare*:

„Retorica și-a pierdut echilibrul... Tot mai vădită se face înrăurirea lui Shakespeare în ceea ce este mai superficial”, și totuși, piesa „se susține prin buna arhitectonică, prin finale patetice de acte, pe alocuri prin sublimă oratorie”⁵.

În 1957, reluarea dramei a readus în discuție măsura în care Delavrancea respectă adevărul istoric. Regizoarea Marietta Sadova, mon-tînd *Viforul* pe scena Teatrului Național din Cluj, a intervenit cu

¹ Eugen Lovinescu, *Istoria literaturii române contemporane*, București, Ed. Librăriei Soccec, 1937, p. 328—329.

² Herz, *Cronica dramatică. Teatrul Național. „Viforul” (piesă în 4 acte de d-l Barbu Delavrancea). Rectificare, Convoorbiri literare*, XLIII, ianuarie 1910, p. 114—116.

³ Bel Ami, *Cronica teatrală. „Viforul” la Teatrul Național, Renașterea*, 8 octombrie 1918, p. 2.

⁴ L.R., *Deschiderea stagiunii („Viforul”)*, *Zburdătorul*, II, nr. 18, 11 sept. 1920, p. 287.

⁵ G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*, București, 1941, p. 508—509.

nuanțări în textul lui Delavrancea potrivit unei „viziuni scenice” personale. Această viziune făcea din Ștefăniță — istericul, brutalul, lașul, orgoliosul, ucigașul, soțul infidel, egoistul și tiranul urmaș al lui Ștefan cel Mare — un prinț al Renașterii, plin de demnitate, de conștiință și simțire pentru soarta Moldovei și pentru suferințele poporului, în luptă cu Luca Arbore, boier și — prin definiție — dușman al poporului. „Viziunea scenică” a regizoarei, susținută de articolul intitulat „*Viforul*” și *adevărul istoric*, de R. Ciocan, apărut în programul Teatrului Național din Cluj, stagiunea 1957—1958, nu are nici o justificare. Apariția unor boieri cu dragoste de țară în *Viforul* nu este o apologie a boierimii asupritoare din partea dramaturgului, a cărui origine țărănească nu-i putea inspira asemenea elogi, ci o dovadă a consecvenței realiste a scriitorului, care demonstrase în prima piesă a trilogiei, pe baza cronicilor și a documentelor, proveniența umilă a căpeteniilor de oști și a apărătorilor de cetăți din timpul lui Ștefan cel Mare.

V A R I A N T E

- p. 87, Un pridvor. O scară se coboară de la pridvor în ogradă.
 r. 2—4 Copaci crescuți în sălbăticie. Castelul are înfățișare 1910/ Un pridvor c-o scară care dă în grădina plină cu puieți printre copaci crescuți în sălbăticie. Supt balcon un gîrliciu. Pretutindeni cuiburi. Castelul are înfățișare *ms.*;
 r. 24 Știu eu?
Doamna Tana: Și-a rămas nemăritată 1910/ Știu eu?
Oana: Nu știi? Dar părul tău ca borangicul cine l-a poleit? Dar ochii tăi, din care picură păcură, cine i-a zugrăvit?
Niculina: O! dadă Oană? D-ta zici?
Doamna Tana: Și-a rămas nemăritată *ms.*
 p. 88, soarele de iarnă, care pare ca un taler spălăcit, ci la
 r. 8—9 soarele de cuptor 1910/ soarele de iarnă cînd apare prin ceață ca un taler roșu, ci la soarele de cuptor *ms.*;
 r. 31 p-aici...
Doamna Tana: Cum era 1910/ p-aici. Pasărea de-și schimbă cuibul își schimbă firea. (Să coboară pe scară în grădină.)
Doamna Tana: Cum era *ms.*
 p. 89, cu mine, cu minile lui înăsprite de mînerul paloșului
 r. 13—16 și de friele lui Voitiș. Odată veni, numa-n zale 1910/ cu

- mine, cu minele lui aspre de mînerul paloşului şi de friul greu al lui Voitiş. Odată a venit într-un suflet, numa în zale, *ms.*
- p. 90, cîine credincios... Că de cînd veni 1910/ cîine credincios.
 r. 21—22 Cu vremea mîişorului să face tot cotoi. Că de cînd veni *m.*
 r. 24—25 pune-i fuste... să juri că e femeie...
Oana: Subţire în talie să-l frîngi şi gros în şolduri... 1910/ pune-i fuste...
Oana: Eu aş jura că e fătălău... *ms.*
- r. 32 *Oana:* Viteaz în războaie şi blind la casă... Paisprezece ani ca ziua de ieri... 1910/ *Oana:* Pe cît e de viteaz în războaie p-atît e de blind. Paisprezece ani parcă fuseră de ieri *ms.*
- p. 94, *Ştefăniţă:* Căci nu pustii Moldova tătarii de Perecop
 r. 1—3 decît să-i fi bătut tu!... Te-a slujit norocul şi de-atunci ajunseşi 1910/ *Ştefăniţă:* Mai bine ar fi pustiit Moldova tătarii din Perecop decît să fi baţi tu la Şerbeanca. Te-a slujit norocul şi de-atunci ajunseşi *ms.*
- p. 96, cum am fost. Ce-ar mai dori 1910/ cum am fost, deşi
 r. 14—15 îmi tremură mîna de bătrîneţe. Noroc cu copilul ăsta că-mi mai ţine locul. (O clipă strînge de mînă pe Cătălin, care se trage deoparte.) Ce-ar mai dori *ms.*
- r. 33—34 *Arbore:* Ei, că d-asta nu ne dăm îndărăt nici faţă de măria-ta... Ne plecăm 1910/ *Luca Arbore:* că d-asta nu ne îndărăptăm nici în faţa măriei-tale. Ne plecăm *ms.*
- p. 97, *Arbore* (cam supărat): Ş-apoi de, eşti domn... Grijile
 r. 28—29 neamului mai întîi şi pe urmă micile zădărnicii... 1910/ *Luca Arbore:* Ş-apoi, eşti domn şi stăpînitor a toată Moldova, grijile neamului întîi ş-apoi micile zădărnicii *ms.*
- p. 98, în braţe... Iacă lucrul tău... Boierii stau 1910/ în braţe...
 r. 24—25 Ai rînduit tot ca să pridideşti pe domnul tău!... Boierii stau... *ms.*
- p. 99, Mogîrdici. Mai tîrziu, contele Irmsky şi doamna Tana.
 r. 17—21 *Ştefăniţă* stă p-o laiţă cu capul în mîini. Moghilă şi Mogîrdici vin binişor în pridvor şi privesc în toate părţile 1910/ Mogîrdici. (*Ştefăniţă* stă pe gînduri cu capul într-o mînă.) Moghilă şi Mogîrdici intră pe uşa din pâlmar binişor şi privesc în toate părţile *ms.*
- p. 100, *Mogîrdici:* Şi moldovenii de l-or vede să zică: „E he!
 r. 1—3 Domnul Moldovii seamănă cu moaşă-sa!“ Să coborîm

1910/ *Mogîrdici*: Domnul Moldovei să semene cu moașă-sa.

Moghilă: Slut ca un pui de corb.

Mogîrdici: Să coborîm *ms.*;

- r. 35 *Ștefăniță*!... O, *Moghilă*, boierii sunt niște nesocotiți! Vor să mă îngenuchie 1910/ *Ștefăniță*! *Moghilă*, toți veliții boieri ai Moldovei sunt niște nesocotiți, niște răzvrătiți, începînd cu Arbore și sfîrșind cu Cățeleanu. Toți vor să mă-ngenuche *ms.*

p. 101, *Mogîrdici*: Hî-hî!... Asta e stînga ș-asta e dreapta; cum

r. 38—99— mergi înainte o apuci la dreapta, apoi faci la stînga,

p. 102, ridici mîna-n sus și le agăți de creanga unui frasin; și

- r. 1—9 mîine dimineață, cînd îți vine așa, nu știu cum, te întrebi care e stînga și care e dreapta; ș-o apuci la stînga, apoi faci la dreapta; ridici mîna și le iei ca dintr-un cui... Vezi că se schimbă și dreapta și stînga... Mîine dimineață nu se mai schimbă... așa rămîn, unde-ai căzut...

Ștefăniță: Masa și scaunele... 1910/*Mogîrdici*: Hî-hî... (*Mogîrdici* revine.)

Ștefăniță: S-aducem masa și scaunele *ms.*;

- r. 19 *Ștefăniță*: Patru scaune... 1910/ *Ștefăniță*: Un godan de mistreț fript haiducește. Aduceți patru scaune... *ms.*

p. 103, Sfîntă Născătoare, ajută-mi!

r. 37—40— (*Moghilă* aduce ciomege. Și le alege. Le învîrtesc. *Ștefă-*

p. 104, niță se lasă să-l izbească la început. *Mogîrdici* se încu-

- r. 1—4 rajează.)

Ștefăniță: Una! (*Rîde.*)

Mogîrdici: Berheci! 1910/ Sfîntă Fecioară, ajută-mi! (Se dă ciomegele și încep să se bată.)

Ștefăniță (se lasă să fie lovit): Una! *ms.*;

- r. 9—10 *Mogîrdici*: Ai, Ai!

Ștefăniță: Vrei și cotnar?... Na și cotnar... Cot-cot-nar... Cot-cot-cot-nar... 1910/ *Mogîrdici*: De n-ei ostia, spargi urciorul și să varsă bunătat' de Berheciu...

Ștefăniță: Nu vrei și cotnar? Ține și cotnar... (*Moghilă* rîde.)... *ms.*;

- r. 12 *Mogîrdici*: Ai! Ai! Apoi dă-o dracului de șagă... M-ai făcut... 1910/ *Mogîrdici*: Apoi dă-o dracului de șagă... Am dreptul la trei pahare! M-ai făcut *ms.*

- p. 105, A umplut urechile lumii c-ar fi luat c-o săgeată boldul
r. 24—26 de aur din virful cortului sultanului 1910/ A umplut
lumea că ar fi luat c-o săgeată boldul de aur de pe cortul
sultanului *ms.*
- r. 31—33 zburară pe d-alături. Lumea abia se ținea să nu riză.
Să mă fi tăiat, n-ar fi curs picătură de sînge. Veni și
rîndul lui. Goni 1910/ zburară pe d-alături. Intră și
el. Goni *ms.*
- p. 109, Un luminiș pe muntele Ceahlău. Locul de pîndă al lui
r. 2—11 Ștefăniță. Printre pădurile întunecoase de brazi și de
molizi se vede, spre stînga, o muchie îngustă de piatră,
mărginind o prăpastie adîncă. Patru cărării dau în lu-
miniș, două la stînga și două la dreapta. Două se co-
boară într-o parte și ceailaltă a muntelui și două se ri-
dică spre creștet. Mai mulți bușteni răsturnați și aco-
perii cu ferige. Norii se ridică din păduri și se plimbă
alene. Vremea, posomorită, amenință a ploaie. 1910/ Pe
un platou din Ceahlău. Să vede o muche și o prăpastie
adîncă. Păduri întunecoase de brad. Patru cărări în-
guste, două la dreapta și două la stînga, se suie șerpuind
în sus. Un șipot curge repede la vale. Nourii se ridică
din păduri și să duc unul dupe altul *ms.*;
- r. 14—18 Comisul Cățeleanu, îmbrăcat în haine de vînătoare, cu
tolba de săgeți și arcul, cu cuțitul la brîu și c-o topo-
rișcă în mînă.
Comisul Cățeleanu: Se-mbună domnul? 1910/ Comisul
Cățeleanu, îmbrăcat în haine de vînătoare, cu tolba cu
săgeți, arcul și cuțitele la brîu.
Comis. Cățeleanu: Se mai îmbună domnul *ms.*
- p. 113, creștetele pădurilor ca sineala închisă... Ai zice că ard
r. 16—18 pădurile de brazi și de molizi... Cătăline, ați întîlnit
multe sălbătăciuni? 1910/ creștetele pădurilor, ai zice
că ard pădurile de brazi și de moliviți. Ați întîlnit multe
sălbătăciuni? *ms.*
- p. 114, *Vistiernicul Ieremia:* Băietanii ăștia să țintească bine,
r. 7—11 ș-are să-i treacă...
(Se duc înaintea domnului și ajută să dea dupe mă-
gari coșurile cu mîncare și cu vin. Domnul vine căutînd
în jos și șuierînd un cîntec bătrînesc.) 1910/ *Vist. Iere-
mia:* Băietanii eștia să țintească bine ș-o să-i treacă
(cu toții se duc înaintea domnului și ia coșurile cu vin
și mîncare. Domnul descalecă pe un arbore.) *ms.*;

- r. 30—34 Ieremia a să faceți la dreapta, pe cărarea asta, și înainte, pînă dincolo de cele trei stahii, la paltinul cu izvorul... Acolo rînduiți-vă cum veți socoti... A! și flăcăii 1910/ Ieremia, faceți la dreapta, pe cărarea asta, și țineți înainte dincolo de trei stahii, pînă la paltinul cu izvorul. Acolo vă rînduiți cum veți crede. A! și flăcăii *ms.*
- p. 117, Le-aș fi turnat potcoave de argint, numai să fi sosit la
r. 6—7 vreme 1910/ Le-aș fi bătut potcoave de argint cu cuie de diamant, numai să sosești la vreme *ms.*
- p. 126, cu miros de rozmarin... Aici... așa, așa, ... bine... (Irma
r. 3—4 se așează lingă dinsul.) De un an 1910/ cu miros de rozmarin și sinul cu miros de sulfină, așa, așa, bine... (Șade pe genunchi.) De un an *ms.*;
- r. 11 să-mi moi botul în orice floare 1910/ să-mi moi botul în toate florile, și ca armăsarul mă duc unde mă duce stăpînul *ms.*
- p. 128, *Un vîntător*: Ba mie mi-o spus Ion, și lui Ion i-o spus
r. 12—17 Dragu, și lui Dragu i-o spus a lu Maftei că s-ar fi auzit di pi muchia șeea o uruitură, ca și cum s-ar fi năruit toți bolhanii. Cică ar fi dat boierul de-a berbeleacul... Apoi dă, a hi, n-a hi... 1910/ *Un vîntător*: Mi-a spus Ion și lui i-a spus Dragu, și lui Dragu îi spusese a lui Maftei, că s-ar fi auzit de pe muchia ceia o uruitură ca și cum s-ar fi năruit stîncele... Cică ar fi dat boierul de-a berbeleacul. *ms.*
- p. 129, *Arbore* (simțind începutul unei temeri): Nu-i așa,
r. 36—37 Cărabăț... că... tu... i-ai învățat meșteșugul 1910/ *Arbore* (se luptă c-o îndoială): Nu e așa, Cărabăț, că i-ai învățat meșteșugul? *ms.*
- p. 130 r. 35 *Toader* (plîngînd): Mort! 1910/*Toader, Nichita*: Zobit... Mort! *ms.*
- p. 131, numele Domnului (Ștefăniță tresare) în veci binecuvîntat!... Mie mi s-au dus brațele și ochii, mării-tale cea
r. 3—6 mai tare platoșe de oțel și-un ostaș drept credincios... 1910/ numele lui în veci binecuvîntat! Mie mi s-a dus ochii și brațele, mării-tale una din platoșile de oțel a Moldovei și-un soldat viteaz și credincios, botezat într-unul Domnul nostru Isus Christos... *ms.*;
- r. 6—14 D-acum soarele va arde capul meu... pe ploaie și pe viscol nu-l voi acoperi... pînă voi închide ochii și se

va deschide pământul... Adevărat c-a murit?... Și nu plîng... Uitați-vă la mine că nu plîng, că nu pot să plîng!... Împrumutați-mi lacrămile voastre să plîng la capul lui Cătălin al meu!... O lacrimă... numai una!... Ah!... (Cade grămadă. Boierii plîng.) 1910/ D-acum soarele va arde capul meu pe ploaie și pe viscol nu-l voi acoperi pînă se va îndura Al-de-sus să închiz ochii și să-mi dau sufletul... (Din nou se grămădește la capul lui Nichita.) E adevărat c-a murit? Și nu plîng... uitați-vă la mine că nu plîng, că nu pot să plîng... (Gră-mădește.)

Un vînător: Ce e aici?

Ștefăniță: Ce să fie, nimic!

Un hăițaș: Un om...

Ștefăniță: Nu e nimeni!

Un alt vînător: E vai...

Ștefăniță: A! (Cortina.) *ms.*

- p. 132, Laițe pe părțile laterale. În fund, două rînduri de stîlpi
r. 2—8 subțiri susținînd o friză. Stilul ogival. Dupe stîlpi se
văd coridoare pierzîndu-se. Pe pereți, arme, străchini
și oale, șerpăre, furci, fuse și ștergare. Intrare prin fund.
Alte două intrări, una în dreapta și alta în stînga. În mij-
loc, mai multe scaune, unul ceva mai nalt 1910/ laițe de
jur împrejur. Policioare pe peretele din fund. Mai multe
scaune. Pe pereți, portretele străbunilor. Un policandru
cu opaițe în mijlocul tavanului. Două intrări în dreapta
și două în stînga. Panoplii pe pereții laterali. Străchini
și oale. Furci și fuse. Ștergare etc. *ms.;*

- r. 10—15 *Ștefăniță și Doamna Tana* (Ștefăniță, într-o tunică de
catifea ca vișina putredă. Pe șoldul stîng, un pumnal.
Doamna Tana, îmbrăcată într-un văsmînt închis, cu
guler și mînicuțe de dantelă.)

Doamna Tana: Te-aș asculta 1910/*Ștefăniță și Doamna
Tana* (Într-o tunică de catifea ca vișina putredă.
Cordon. Un pumnal i-atîrnă de brîu. Doamna, într-un
costum închis, c-un guler de dantelă la gît și la mîni,
coase o altiță.)

Doamna Tana (împăcîndu-se): Te-aș asculta *ms.*

- p. 133, sufletul lui, biruind și întinzînd stăpînirea ei peste sate
 r. 30—31 1910/ sufletul lui, aprinzînd-o cu para inimii lui, biruind pe toți și întinzînd stăpînirea țării peste sate *ms.*
- p. 134, Așa e...
 r. 5—6 Doamna Tana: Ei, cum se prăvăli 1910/ Așa e...
 Doamna Tana: Că vremea era a ploaie, că nu sufla vîntul, că nici o feară n-a năvălit asupra lui...
 Ștefăniță: Așa e!
 Doamna Tana: Ei, cum să prăvăli *ms.*
- p. 135, nu!... bărbatul Oanii... unchiul măriei-tale... cel mai
 r. 8—11 bun vînător... cel mai mîndru ostaș... căpitanul copiilor 1910/ nu! pe bărbatul Oanii, pe unchiul măriei-tale, pe cel mai bun vînător, pe cel mai blînd om, pe cel mai mîndru militar, pe capul copiilor *ms.*
- p. 137, Doamna Tana, Oana și mai tirziu Ștefăniță. (Doamna
 r. 2—8 Tana șade pe scaunul cel nalt. Oana intră prin fund, îmbrăcată în negru, trasă la față, galbenă, cu părul încărunțit, despletit, tăiat puțin și lăsat pe spate. Oana sărută mîna doamnei și-o aduce la frunte. Doamna o sărută de mai multe ori) 1910/ D-na Tana și Oana (s-așează pe două scaune) cu capul gol, cu părul despletit îmbrăcată în] negru, galbenă și trasă la față, părul puțin încărunțit, sărută mîna și-aduce la frunte — o sărută *ms.*;
- r. 11 de cine? Pe cine mai am pe pămînt? 1910/ de cine? Ce mai am pe lume pe care să nu-l fi înghițit negrul pămînt? *ms.*;
- r. 19 călare — și-mi zise 1910/ călare și în mînă cu sabia turnată de genovezi, și-mi zise *ms.*;
- r. 23—25 țării! Mă deșteptai. Încremenisem... M-apucă fiorii 1910/ țării! Încremenisem. El descălecă și să făcea că plînge pe cosciugul lui Cătălin și sculîndu-se făcu cu dreapta semnul pe care-l face Ștefăniță. N-am mai dormit pîn' la ziuă. Ce să fie? Mi se bate inima cît mi-a-dusei aminte de visul acesta aidoma ca și cum s-ar (fi) petrece. Să fie pricina căci mi-ai vorbit mereu de cele întîmplate? Nu crez. Mie mi-a rămas în minte din cîte mi-ai spus — iartă-mă, Tana — doar cîteva cuvinte fără nici o apropiere între ele... Ca visul pe care să făcu că-l avui cînd îmi mărturisi că sunt fata lui... Ași! Cine să prefăcea?... M-apucă fiori *ms.*

- p. 138, r. 13 leagănul lui, copilul se trăgea speriat 1910/ leagănul lui de aur, copilul să trăgea la mine speriat *ms.*
- p. 141,
r. 2—3 cîrmuiește... Paloșile ascuțite! Ca briciul!... Dăscur eu ițele... Nici un fir 1910/ cîrmuiește. Să se ascuță paloșile ca briciul. Toate sunt în mîna mea. Verzișorii de țară să fie gata. Descur ițele. Nici un fir *ms.*;
- r. 35 nu curge apă?... O! mi-e sete, măria-ta, mi-e sete! 1910/ nu curge vin. Ei! s-a dus zilele fericite d-altădată (*ștersături indescifrabile, n. n.*) N-aveam nimic și nu eram nimic, dar fiecă vadră era o împărăție și eu eram împărat care-mi înghițeam împărățiile! *ms.*
- p. 142,
r. 21—22 piele e mai strălucit ca soarele... Sfredelește lumea pe dinăuntru 1910/ piele de vițel e mai strălucit ca soarele, căci o sfredelește pe dinăuntru *ms.*;
- r. 24—25 se stinge, ca o sinie scoasă din foc 1910/ se stinge, cum se întinecă ca o ghiulea scoasă din foc *ms.*;
- r. 34—36 umbra ta, adevărul! Și cînd nu mai ești, și lumina își pierde arătarea, atunci lumina adevărului!... Moghilă, am aci cheia 1910/ umbra ta începutu de adevăr, și cînd nu mai ești și lumea-și pierde arătarea, lumina adevărului!... Am aci cheia *ms.*
- p. 145,
r. 17—22 de sus. Doamna Tana și Oana vin prin fund. (Oana e nebună, cu părul în dezordine, și peste rochia neagră, incinsă c-un curmei de tei. Doamna se încearcă s-o oprească și nu poate. Toți boierii privesc muți de durere. Arbore scoate un oftat de spaimă.)
Doamna Tana: Oană, Oană 1910/ de sus. Oana și Domnița Tana intră prin fund. (Oana cu privirea fixă pe d-asupra lumii vine spre Ștefăniță îmbrăcată în alb.)
Doamna Tana: Oană, Oană *ms.*
- p. 147,
r. 17—18 gătește... O! cățelu!... Ni, cățel...! Oh! cu bucele 1910/ gătește... și ăsta-l legumește... Oh! cățelu cum mușcă!... Lasă-l, Bogdane, să tragă în pace de părul meu. O! cu bucele *ms.*
- p. 148,
candelă...
r. 2—4 (Oana se duce dupe doamnă. Plecînd, își întoarce capul și privește spăimîntată pe Ștefăniță.) 1910/ candelă, îngeri de la icoane, și pe blîndul Isus cînd își dă suflarea pe muntele Golgota (Se lasă și se uită la Ștefăniță. Se duc.) *ms.*

- p. 149, țara... Învoiala de negoț cu Polonia ajungînd la sfîrșit,
r. 3—4 ne-am folosit de aceasta 1910/ țara. Jumătate negoțul nostru se petrece la miazănoapte cu Polonia. Ajungînd spre sfîrșit vechea tocmeală, ne-am folosit de aceasta *ms.*
- p. 150, De tot ce-avea... Aș fi vrut să mă fi strecurat dupe ușe
r. 2—5 și să fi văzut de i-ai scuturat mai mult buzunarele ca vestmintele... (Boierii se uită mirați unii la alții.) 1910/ de tot ce avea... Aș fi vrut să fiu mic cît o neghiniță, să mă strecor dupe ușe și să văd de i-ai scuturat mai mult buzunarele ca vestmintele *ms.*
- p. 151, cel Mare... (Ridicînd glasul.)... E scrisul meu și n-am
r. 11—13 scris-o eu! (Boierii, încremeniți, privesc în pămînt.) 1910/ cel Mare... (Se oprește. Tare.) E tocmai scrisul meu și n-am scris-o eu, că n-am scris nici supt măriia-ta, nici supt Bogdan, nici sub Milostivul, lui Petru, feciorul lui Ștefan cel Sfînt și al Răreșoaii... (Mișcare, o parte din boieriîngrijăți.) (Arbore liniștit suride.) *ms.*
- p. 152, r. 24 *Arbore:* Cînd se năpustesc 1910/ *Arbore:* Cînd urlă vîntul nu se aude om pe om. Minia n-are urechi. Cine vrea să cîntărească și să judece... (*indescifrabil, n.n.*) Îmi cunoașteți viața. Părul mi-a albit ș-a căzut, ochii m-au lăsat, picioarele și minele îmi tremură în slujba a trei domni ș-a țării în care m-am născut. Am luat eu pînă la adinci bătrînețe înaintea cuiva? În această vreme lungă și grea am luat eu...
Tofi: Nu, nu!
Ștefăniță: Înaintea domnului!
Arbore: Cînd era în primejdie, totdeauna înainte.
Tofi: Da, da!
Ștefăniță: Lăsați-l să vorbească!... Ah!...
Arbore: Am fost eu lacom și hrăpalnic? Mi-a plăcut mie zavistia? Am aprins eu urzeala?
Tofi: Nu! nu!
Ștefăniță: Lăsați-l să vorbească! Ah!
Arbore: Cînd se năpustesc *ms.*
- p. 155, i-am arătat calea binelui... ura, care s-a făcut puter-
r. 7—12 nică... ura, care-mi pîndește din senin amăritele mele zile... ura aceasta... (Îl înecă plînsul.)
Logofătul Cărbăț (mișcat): Tu plîngi 1910/ i-am arătat calea binelui ș-a adevărului — ura care s-a făcut pu-

ternică... Ai!... care din senin vrea să mă răpuie... ura
aceasta... (emoț. plinge).

Cărăbăș: Plîngi *ms.*;

- r. 14 fără păreche a răpus și pe Cătălin!... Acum le văz!...
N-am vreme să vă spui!... Cine pîndește a mai pîndit!
(Boierii rămîn încremeniți.) 1910/ fără pereche, a răpus
și pe Cătălin. (Mișcare în boieri.) A! (face semnul pe
care-l face domnul.) *ms.*

p. 157, O sală de arme cu tavanul de lemn și cu grinzi mari.

- r. 2—5 O friză cu arabescuri și în mijloc cu portretul lui Dra-
goș. La peretele din fund, tronul lui Ștefan cel Mare,
acoperit cu o perdea 1910/ Sala tronului lui Ștefan cel
Mare. Tronul e acoperit de o perdea. *ms.*;

- r. 6 masă întinsă. Paharul domnesc, în formă de pîlnie înaltă
și subțire, e de aur. În stînga 1910/ o masă cu bucate
și vinuri. Paharele pe jumătate goale de vin. Se vede
paharul domnesc de argint în formă de V înalt. În
stînga *ms.*;

- r. 8—14 fereastră ogivală, care se deschide și dă asupra pieței
din mijlocul castelului. În fund, în stînga, o intrare
largă, care dă într-un coridor. În partea dreaptă, un
leagăn aurit, în care se vede o păpușe blondă. La un
cap al leagănului atîrnă jucării, mătânii, farmece și
păpușele. O intrare în dreapta 1910/ fereastră care să
deschide asupra pieței din mijlocul castel[ului]. În
dreapta un leagăn aurit c-o păpușe blondă. O iconiță
de argint d-asupra leagănului. Amulete-farmece-mătă-
nii-păpușele-jucării. Intrare în dreapta și în stînga *ms.*;

- r. 23 Arbore ținea în ruptul capului la unirea cu Polonia,
și Ștefăniță, la unirea cu turcii.

Spătarul Hrană: Cum 1910/ Arbore vrea în ruptul ca-
pului unirea cu Polonia, și Ștefăniță ținea la unirea cu
turci[i]. La contră: veriga de plumb și veriga de argint.
Cea de argint taie pe cea de plumb.

Spăt. Hrană: Cum *ms.*

p. 159, știți ce-au pățimit... Asta e vina și păcatu... Moghilă!

- r. 4—5 1910/ știți ce-au pățimit! Și demonii au fost arhangheli
și s-au măsurat cu Dumnezeu, și de sus din lumina ce-
rului i-a prăvălit în focul gheenii... Moghilă!... *ms.*

- p. 161, *Ștefăniță*: De s-ar sui și-ar trece peste capul lui Dra-
 r. 18—19 goș, n-aș călca 1910/ *Ștefăniță*: D-oi umplea camera
 asta și-ar trece peste Alexandru cel Bun, n-aș călca *ms.*;
- r. 38—39 muiat! O! osîndit al întunericii!
 (S-aud strigăte de: „iertare! iertare!”) 1910/ muiat!
 Ești osîndit întunericii! (Se scoală.) (S-aude strigăt
 de: „iertare”) *ms.*
- p. 163, Nu vor să vie?
 r. 29—30 *Spătarul Hrană* (luîndu-și curaj): Nu! 1910/ Nu vor să
 vie?
Hrană: Lumea e aprinsă și cere pe Arbore și pe copiii
 lui.
Ștefăniță: Și nu știi s-o potolești?... Dar ei nu vor să
 știe?
Hrană: Nu! *ms.*;
- r. 34—36 Răzvrățiții!... O! ho! ho! Toți Arbori?... La pămînt
 codrul și să-mpădurim din nou!... Moghilă, ostași des-
 tui? 1910/ Răzvrățiții! Toți ca Arbore! Toți Arbori?
 Petrică, Balos, Hrană, Moghilă, să rețezi codrul! Și
 să împădurim din nou! Moghilă, ostași avem destui?
ms.
- p. 164, (Oana vine prin fund, cu cearcăne împrejurul ochilor,
 r. 17—19 cu furca-n brîu. Cum apare, se repede la leagăn.)
Oana: O! te-ai deșteptat!... 1910/ Oana intră prin fund,
 dreaptă, privire năucă, cu părul cărunț — cu furca-n
 brîu — merge spre leagăn.
 O! te-ai deșteptat *ms.*;
- r. 33—35 *Doamna Tana* (vrea să se ducă spre masă tîrîtă de o do-
 rință crîncenă, dar vede pe Oana și se sperie): O! ea e
 fericită! Toată 1910/ *Doamna Tana* (emoționată): Ea
 e fericită! S-a îndurat Ți-de-sus și i-a luat mințile.
 Toată *ms.*
- p. 165, nu vede... Dacă ar vedea ce se petrece aici... Oh! 1910/
 r. 1—2 nu vede. Ferice de ea! Dacă ar vede ce se petrece aici...
 Oh! *ms.*;
- r. 13—16 ești frumoasă ca înțelepciunea... (S-aude un tumult
 depărtat.)
Doamna Tana: Ce-o fi 1910/ ești mai frumoasă ca înțe-
 lepciunea... Vino soamne de-l adoarme și tu pește de
 fl crește...
Doamna Tana: Ce-o fi *ms.*;

- r. 22—23 n-auzi că episcopul Laurentius mi-a dat sticluța asta și mi-a spus 1910/ n-auzi cînd îți spui că episcopul de Cameniță ieșind din temniță mi-a dat sticluța aceasta (ce noroc) și mi-a spus *ms.*;
- r. 26 să nu fie! Ș-aș avea nevoie 1910/ să nu mai fie!... Ducă-se mărirea închipuită și plăcerile amărite ale unei vieți înșelate! Oană, Oană, l-ai ierta și l-ai iubi, or l-ai ierta ș-ai înnebuni?... Stana, Doamna Moldovei, a văzut capetele nevinovaților căzînd și s-a jurat înaintea iconostasului că va curma zilele fiarei care a furat înfățișarea de om... Ș-aș avea nevoie *ms.*;
- r. 30—33 mîna? Oh! mi se cutremură sufletul! Nu pot... Ș-am jurat înaintea iconostasului... Ah!... Oană, ce faci Oană?... (Se duce repede spre Oana.) 1910/ mîna? Carne, supune-te, îți poruncește sufletul! (Toarnă sticluța.) Să-i mai torn nițel vin ca să nu simțā amărăciunea sfîrșitului... Ah! (se duce la Oana, uitîndu-se) Oană, ce faci, Oană? *ms.*
- p. 166, Ștefăniță, Baloș și Oana.
- r. 30—36 (Ștefăniță vine însoțit de o mulțime de copii de casă, care se opresc la ușa din dreapta. E plin de sînge pe mîna stîngă și pe piept. Oana privește peste lume și daină leagănul; uneori își reazimă capul în mîini și se uită drept înainte.)
- Ștefăniță: O! cîinii, se bat 1910/ Ștefăniță și Baloș. (Ștefăniță, plin de sînge la mîna și pe pept, însoțit de vreo cîțiva copii de casă. Se apropie. Cine-o face ca ei, ca ei să pață.) (Apare în scenă.) Oh! Cîini să bat *ms.*
- p. 167, Logofătul Baloș: De multe ori se desprind, din vuietul
- r. 34—35 mării, fire de sunete 1910/ Logofătul Baloș: Din zgomotele mari se dăspart fire de sunete *ms.*
- p. 176, (Se uită pe fereastră. Scoate o pungă. O aruncă pe
- r. 3—19 fereastră.) Să fie a ta... da... da... a mutului... Păcat că nu vorbește!
- (În timpul acesta, Petrică, Baloș și Hrană privesc în pămînt și le curg lacrimile. Oana și-a luat capul în mîini, se uită înainte și tresare. Doamnei Tana îi trece o lumină pe față și, cu o bucurie groaznică, se repede la

masa domnului, îi ia paharul, toarnă otrava şi-l umple cu vin.)

Doamna Tana: Supune-te, carne... Îţi porunceşte sufletul! (Se întoarce spre domn.) Doamne, să bem!...

Ştefăniţă (tresărind): Tu, să bei?

Doamna Tana (tot timpul prefăcându-se): Să uităm!... Ce-a fost nu mai este!

Ştefăniţă: Un pahar, doamnei... Ia p-al meu 1910/ Domn!

Doamna Tana: Să bem în sănătatea domnului! (Se repede la masă şi ia un pahar.) Tu să bei.

Ştefăniţă (dupe ea): Un pahar, doamnei. Ia p-al meu *ms.*

- p. 177, r. 4 *Ştefăniţă* (îmbucind şi bind): Două zile mi s-a părut amar 1910/ *Ştefăniţă* (mănincă flămînd şi bea): De două zile stă masa întinsă... abia am gustat din pahar... şi mi s-a părea amar *ms.*;

r. 11 domniţă...

Ştefăniţă: Vinul e minunat! (Bea.)

Doamna Tana: Mă uit la Hrană...

Spătarul Hrană (cutremurîndu-se): Văz pe Cărabăţ 1910/ domniţă...

D-na Tana: Hrană, parcă ai fi (rîde) un iepure care gîndăceşte cu capul în jos.

Spăt. Hrană (cutremurîndu-se): Văz pe Carăbăţ *ms.*

- p. 178, *Doamna Tana* (gustînd): Parc-aş fi sorbit din capul lui
r. 10—14 *Ştefăniţă*...

Ştefăniţă (bea zdravăn): A! bun!... La rînd, boieri...

Doamna Tana: Cum preface vinul bun îndeopotrivă sufletele 1910/ *D-na Tana* (gustă, rîde): Beau parc-aş fi băut din capul lui *Ştefăniţă*.

Ştefăniţă: A! bun!

Baloş: Să ne trăiască doamna!

Petrică: Copii mulţi să vă dea Dumnezeu!

D-na Tana: Copii? (Rîde.) Cu cine?

Ştefăniţă: Cu mine... (O sărută.)

Hrană: Şi strălucire domnului!

Moghilă: Că amîndoi sunt lumina ochilor noştri!

D-na Tana (lui *Moghilă*): Uită-te la mine... drept în dreptul ochilor...

Moghilă: M-am uitat, doamnă!

- D-na Tana*: Oh! (furioasă)... Cum preface vinul **bun** îndeopotrivă sufletele *ms.*
- p. 179,
r. 35—36 lumină!... Ce vă uitați... 1910/ lumină! și de pe cutele mantiei mele se scutură atîta slavă. Și dupe carul meu de biruință vin tîrîți cu mînele la spate **chanii** tătarilor, sultanii turcilor, țarii muscalilor, craii leșilor și ai ungurilor, și împărați, și papi, și căpitani, într-o droaie nețărmurită, umiliți de mine și de ostașii mei! Ce vă uitați... *ms.*
- r. 39— p.180, (Dă într-o parte perdeaua de mătase care acoperă tro-
r. 1 nul. D-asupra tronului, portretul lui Ștefan cel Mare, lucrat în mozaic venețian.) Și tu 1910/ (Dă pînza într-o parte. D-asupra tronului apare portretul lui Ștefan cel Mare lucrat în mozaic venețian cu aur împrejur.) Și tu *ms.*
- p. 180,
r. 37—38 răcnet năbușit.)
Oana: A! a! 1910/ (răcnet) Ce mă arde? Flăcări... Să nu-l mai văz...
Oana (pare dezmeticită. Se scoală în picioare apropiindu-se puțin): A! a! *ms.*

A apărut într-o singură ediție antumă, la Editura Socec et Co., 1910. Menționăm că manuscrisul piesei s-a pierdut, cu excepția a trei pagini.

Scena a II-a din actul V s-a reprodus în *Făt-Frumos din povești*, București, 1915, nr. 2, p. 2—4.

Ediția de față reproduce textul tipărit în 1910.

Cea mai veche indicație privitoare la *Luceafărul* o găsim în scrisoarea adresată de Delavrancea fiicei sale Cella, purtînd data de 13/23 iunie 1910. Întreaga scrisoare dezvăluie cu cea mai mare sinceritate părerile și preferințele lui Delavrancea cu privire la capodoperele artelor plastice, la muzica lui Beethoven, la proiectele sale literare, printre care și *Luceafărul*:

„La vară termin partea a treia din trilogia Moldovei“, ceea ce înseamnă că la acea dată Delavrancea avea elaborată în parte drama sa, ori cel puțin documentarea necesară elaborării ei.

Într-un caiet de note, aflat azi la Muzeul Teatrului Național, sub nr. 994, se găsesc citate, rezumate, date și nume de personaje istorice pe care scriitorul și le-a extras din materialele studiate.

Cele mai multe din aceste însemnări au ca sursă *Istoria românilor din Dacia traiană*, volumul al II-lea, de A. D. Xenopol, material care include documentele publicate în *Arhiva istorică a României* și letopisețul lui Grigore Ureche, cum de altfel menționează și P. P. Panaitescu, editorul cronicii lui Gr. Ureche:

„Printre sursele de inspirație ale lui Barbu Delavrancea pentru trilogia istorică *Apus de soare*, *Visorul* și *Luceafărul*, se numără și cronica lui Ureche, alături de alte lucrări (...). În special ultima piesă,

¹ Vezi și *Studiul introductiv* al ediției de față, vol. I, p. CIV—CVI; cf. și Virgil Brădățeanu, *Drama istorică națională*, București, Editura pentru literatură, 1966, p. 244—251.

Luceafărul, urmează foarte de aproape povestirea rătăcirii în munți și în Transilvania a lui Petru Rareș, după povestirea așa de vie a cronicii lui Ureche, care la rîndul său reproduce o narațiune slavonă contemporană a evenimentelor.”¹

Notele lui Delavrancea din caietul menționat încep cu împrejurările în care Petru Rareș a luat tronul Moldovei, în 1527:

„...și adevărind că-i de osul lui Ștefan-vodă, cu toții l-au ridicat domn (...) ce de războaie s-au apucat și la toate mergea cu noroc.”

Citatul se găsește întocmai în letopisețul lui Gr. Ureche, la p. 156—157, după cum notează și A. D. Xenopol.²

Urmează însemnări laconic comentate de Delavrancea:

„În acea vreme urzi de jumătate Mănăstirea *Probota*, mănăstirea dura din sec. XV» și, cu toate acestea, pe soția sa Maria o înmormîntează «la locul de veci» în 1529, 28 iunie — la Putna.”

Cîteva inițiale și cuvinte rămase neidentificate ca izvor: „V. U. c.f. Rareș (Petru Măjearul).

Imediat ce se proclamă domn, prima grije fu d-a fi recunoscut de Polonia =— «Hî! trebuie! dar îi va veni rîndul».”

Acestea par să fie transcrierea cuvintelor lui Petru Rareș, care aștepta momentul de a se scutura de Polonia. Și Delavrancea își continuă însemnările:

„Trimise 2 pîrc[ălabi]: pe Vlad p[îrcălab] de Hotin și Toma Barnovski p[îrcălab] de Cernăuți.

15 decem. 1527 încheia (probabil, un tratat de alianță).

— «Nici să socotească, la caz că ar da ajutor turcilor, că Petru a rupt învoiala și s-a făcut dușman».”

Din anul 1528, Delavrancea notează, cu privire la lupta lui Petru Rareș contra secuilor:

„Oaste contra săcuilor = «în două pîlcuri pe două poteci și s-au întors în scaunul de la Suceava».

În același an — (Rex Ion Ungaria) Ianăș trimete sol la Rareș, făgăduindu-i «Bistrița cu tot ținutul dintr-acea țară și altele» — contra a cîțiva «Seigneurs Hongrois».

Regele trimise o armată sub comanda lui *Grozea* — vornicul cel mare — și a hatmanului Barnovski «carii era mai credincioși din boierii săi». — Pe doi cai pe la Brașov — «pe drumul Brașăului» — cealaltă, pe drumul Sucevei = — «au picat la apa Bîrsei».”

¹ P.P. Panaitescu, *Introducere, Grigore Ureche, Letopisețul Țării Moldovei*, București, Editura pentru literatură și artă, 1955, p. 31.

² *Istoria românilor din Dacia traiană*, Iași, Tipo-litografia H. Goldner, 1889, vol. II, p. 534—535.

Și notele continuă:

„A treia invazie — 1529.

Bistrițenii nu vor să-l primească nici «judecățele lui» — și chiar contra regelui lor Ianoș — Ioan — «Ianăș» (Zapolia) 21 oct. — Foc — (cuvînt nedescifrabil, n.n.) — la Brașov și la Feldioara (Marienburg-Földvar) Prosmar la 31 oct. Petru fiind cam împrejurul Brașoului scrie bistrițenilor.

14 decem. era chiar la Brașov — le scrie din nou bistrițenilor — analele Brașov la 1530.

— Vistiernicul Matheiu — scrisoare din Balvayos-Varalya (Unguraș) iulie 22 — 1530.

August 1529 trimete deputațiune ca să-și ceară Pocuția — Repus — trage altă brazdă Kolomea, Sniatinul, Tismenița (Tysmenica) pînă la Halici — se întoarce «făr' de nice o sminteală». Lasă garnizoana — Polonia — trimete pe *hatmanul Tarnovski*. Semn mare pe cer. Stea cu coadă; se bat în 12 părți deosebite. Cer ajutor. Oastea leșească sub Obertin = Rareș sosi cu oastea odihnită (Obertinum).

(1531) — noiembr. bătut Ianăș Craiul vrea și face pace. Leșii umplu țara. Moldovenii să năpustesc asupra lor — ucide și risipește — la *Tarascăuți*.

Ianoș Zapolia vrea să facă pace iarăși. Reușește — *une trêve de 5 mois* — prelungită pînă la 1 an.

Îndelungîndu-se pacea — leșii armați pe marginea țării n-au astîmpăr și intră, ard *Cernăuți* și alte sate și pînă la Botoșani — surprinși moldoveni (Pascu).

— Văzînd moldovenii[i] «această călcare de lege și amăgitură» dată în *Podolia* — «și-au dat cuvînt să-și potcovească caii» iarnă, chidă și ghețoasă.

Ard Cervona — Cervonograd Iagelnița și «s-au apucat de *cearno-cojniți*».

Cînd leșii aflară — preparară — sosiră pe *apa Siretului*. Aci atacă moldovenii — îi strînge așa de cumplit — vor să scape — Aruncați în Siret = tăiat și împuns — ca la 2.000 — boierii leșești = (Weglinski) Wenglinski, Pilețki (Pilecki) și Vlides prins viu și pre mulți alți.

Suleiman

Cînd au venit *Suleiman* împăratul turcesc asupra lui Petru-vodă cu toată puterea sa și muntenii cu domnul său și hanul cu tatarii și Tarnovski hatmanul cu oaste leșească în anul 1537, septembrie 20.

1532 — leșii reclama sultanului. E însărcinat Alois Gritti = cu afacerile moldovenesti.“

Și Delavrancea comentează: „Nu e pe vruta d-sale“.

Apoi continuă să noteze: „13 decem. 1527 tratatul cu Polonia — *clausa* tactica lui Ștef. cel Mare = întâi cu ungurii sub pretext că ține cu Ioan Zapolia — prințul Transilvaniei = Ș-apoi se va întoarce contra Poloniei.

Bătălia de la Mohaci 1526 = Soliman. Suleiman = răscola Cili-
cia — pleacă.

Ferdinand — frate Maria — soția fostului rege — Ludovic II. Loc-
țiitorul de împărat al lui Carol V era sprijinit de o partidă în Unga-
ria în cap cu Ștefan Batori = Izbește și bate pe Ioan Zapolia la
Tokai — Zapolia nevoit să se infunde în Transilvania. Ferdinand,
rege al Ungariei la 3 noiembr. 1527.

Zapolia trimete la turci se se închine pe Laski — Constantinopole.

Ferdinand intră în Transilvania dupe Zapolia.

Petru Rareș se hotărăște să intre în Transilvania (Ardeal). Pre-
text: să-și apere Ciceul (Ciceul) și Cetatea-de-Baltă de la Șt. cel
Mare.

Pretext: apăr p-un prinț supus *Turciei*.

Paul Giovio: «ambițiunei lui celei mari de a-și lăți țara; el visa
cucerirea Transilvaniei, folosindu-se de anarhia în care fusese arun-
cată Ungaria».¹

— apa Bîrsei

Marienburg
Földvár
1529"

Cu privire la lupta de la Feldioara, Delavrancea notează:

„Petru-vodă = întâlnește *Feldioara* (Țara Bîrsei = năprasnic atac
= sparge și pune pe goană armata lui Ferdinand — pune mîna pe
«50 de tunuri mari de spijă».”

Informația este luată din *Socotelile Brașovului*, reproduse de
Deutsch în *Honterus und seine Zeit*, din *Archiv für sieb. Landeskunde*,
III, 1876, p. 131, așa cum menționează A. D. Xenopol.²

¹ Paul Giovio (Pauli Jovis). *Novocomensis opera*, Basileae, 1578, din care se
reproduc în *Arhiva istorică a României*, Imprimeria statului, București, 1865,
tom. II, p. 26 — 43, *Relațiunea lui Paul Giovio despre aventurile domnului moldo-
vencesc Petru Rareș*; vezi și A.D. Xenopol, *op. cit.*, vol. II, p. 536.

² A.D. Xenopol, *op. cit.*, vol. II, p. 536.

În continuare, Delavrancea reproduce un citat din Paul Giovio: „Înmîndrit de această izbîndă, Petru-vodă nu vroi ca alții să culeagă roadele victoriei sale și se socoti deci a cucerii el singur Transilvania, punînd speranța lui mai ales pe artileria dobîndită de la dușmani.»¹

La 21 oct. 1529 — Pe cînd Soliman înconjura Viena.

Cum părea P. Rareș? = ca amic al Turciei.

Impune Brașovului plata în rate a 4.000 de florini.

Ei, brașovenii, dau boierilor «pinteni, scări de 10 florini, 14 aspri, 14 pălării, 15 părechi de mănuși și 14 legături de cuțite».

Somează pe cei din *Bistrița* = că le-ar fi cunoscut că regele lor Ioan i-ar fi dăruit lui Cetatea cu tot ținutul înconjurător. — Și să cunoască că asediază și Brașovul «de la care a luat unul din tunuri și nădăjduiește cu ajutorul lui Dumnezeu să pună mîna și pe dînsul»... că «de la mic pînă la mare vor fi puși în frigare și tăiați în bucăți».

Cade Brașovul și Bistrița tot să opune.”

Pe caietul său de note, Delavrancea face schița celor două drumuri pe care intenționase Petru Rareș să apuce: de la Suceava la Bistrița și de la Suceava la Brașov, comentînd:

„Jelea de cucerire Ardealului.”

Mai departe, transcrie fragmentar a doua scrisoare de amenințare trimisă către bistrițeni:

„Credem că nu ignorați că castelul Bolvanyos ne-a fost dat în stăpînire de către regele nostru prea milostiv, și de acolo ostașii noștri au venit la voi la Bistrița spre a o lua în stăpînire. Dacă cumva vă veți împotrivi, atunci viile voastre vor fi smulse din rădăcini și cetatea voastră va fi luată, iar pe voi împreună cu copiii voștri vă vom tăia și spinteca prin castelanii noștri, și nu va trece anul, cînd capetele voastre vor intra pe mînele mele”², reproducînd în continuare și comentariul lui Deutsch:

„Nu se știe, a fost luată sau predată: Atît știu, că la 22 iulie 1530 scrie prietenos Mateiu vistiernicul către bistrițeni: «Cunoscînd voi că stăpînul nostru prea generos este acuma lipsit la Rodna de cele trebuitoare, mai ales de pîne și de vin, vă cerem în numele lui, nu mai puțin însă vă însărcinăm și vă ordonăm ca îndată ce veți vedea aceste rînduri să trimeteți 30 de care cît mai curînd, spre a duce proviziile ce se vor vedea trebuitoare. Să nu cumva să faceți altfel de cum vă scriu, fiindcă știți bine că domnul nostru cere atît de la noi, cît și de la voi cea mai credincioasă slujbă, și de aceea tre-

¹ Cf. A. D. Xenopol, *op. cit.*, vol. II, p. 537.

² *Idem*, p. 538, nota 16.

buie să-l slujim cu toții cu credință. Dat în castelul Bolvanyos în 22 iul. 1530 — Noi Mateiu vistiernicul sau tezaurarul prea generosului principe Petru, voievod de Moldova.»¹

„Ion Zapolia îi mulțumește pentru biruința de la Feldioara; roagă să părăsească Ardealul. Petru cere Bistrița — cu atît mai mult că e în apropierea Ciceiului. Zapolia amenință cu Soliman. Nevoit se retrage în Moldova încărcat de nenumărată pradă, mai ales de vite.

Ura în contra lui Ioan Zapolia.

Socotește, ce?

Pocuția! Ea fusese amanetată de Vladislav Jaghello lui Petru Mușat și apoi lui Alexandru cel Bun — și datoria nu fusese plătită — ea costase sîngele moșilor sub Ștefan cel Mare — nu e vorba, fusese reîntoarse Poloniei de către Ilie, fiul lui A[lexandru] c[el] B[un]; mulțumi Poloniei de ajutorul dat.

Ce obicinuia să zică Petru Rareș?

«*Aut Camenia Chotinum, aut Chotinum cameniciam deglutiat*; — au Camenița pe Hotin, au Hotinul pe Camenița va înghiți.»

Recunoștința lui Rareș pentru aproape 20 de ani petrecuți în Polonia? — Nu — ci trimete oști în Pocuția — Oștile lui sunt respinse — și granița închisă. Suferă Moldova — Ceartă Sigismund pe Andrei Carandela Grecul — Moldoveni pun mîna pe cetățuia Gorosdecia, dar aruncați și d-aci. Petru intervine.

Tarnovius începuse a se retrage d-aci cînd auzi că vine Petru — cu 21.000 oameni — el n-ar fi fost avînd decît 4.500 călări și pedestri. Unii ziseră să părăsească tunurile. El: «sau învingem, sau să murim!»² Își întărise lagărul cu șanțuri și valuri și care. — Pedestrimea înaintea carelor. Călărima grea și ușoară la mijloc.

Petru pe un colnic — rănit — calul s-afundă în mocirlă, «scapă prin ajutorul oamenilor săi și iuțea fugarului»; «toate tunurile încăpură pe mîna leșilor».³ 22 august la satul *Obertin* = se arătase o cometă strălucitoare care dispare după bătălie — peirea și groaza moldovenilor, semn: tunuri mici de fer cu mai multe tunuri decît cele de spijă.

«Însuși Petru, carele, combătînd ca un viteaz, a fost zdrobit aproape tot primul rînd al cavaleriei polone, fu rănit și fugi cu puțini călări aleși, pierzînd toate tunurile.» Paulo Giovio.⁴

¹ *Transilvania*, Brasiovu, VII, 1874, p. 121; cf. A.D. Xenopol, *op. cit.*, vol. II, p. 538.

² A.D. Xenopol, *op. cit.*, vol. II, p. 542.

³ *Idem*, p. 543.

⁴ *Arhiva istorică a României*, II, București, 1865, Imprimeria statului, p. 35; cf. A.D. Xenopol, *op. cit.*, vol. II, p. 545.

Moldova leșii — dar sunt (...) și risipiți. «Iată craiul unguresc îmbla la mijloc să-i împace.»¹

În continuarea notelor, Delavrancea menționează o sursă pe care a găsit-o în aceeași lucrare a lui A. D. Xenopol — cronica lui B. Wapowski, în *Scriptores rerum Polonicarum*:

„După Wapowski: Zapolia trimete pe episcopul Ioan Statilius la Rareș să-l determine la pace — și Rareș susținea pe Zapolia contra lui Ferdinand, fratele lui Carol Quintus — 1532 — scrie lui C. Quintus: «Han acordato stra cu un lugar que se clama Werenhido etc., etc.»¹

Dar pînă să-i împace — invazie moldoveni la *Tarasanti* — *Tărăsauși* pe poloni și-i sfărîmă «de n-au scăpat nime de ei» prizonieri — niște răniți — fugari.

De nou Iată Kraiul încheie armistițiu 6 luni — se prelungește un an «fiind pace legată», năvălesc leșii în Moldova = pradă, ard Cernăuții pînă la Botoșani.

Moldoveni nu rabdă această călcare de lege. Dau cuvînt să potcovească caii, că-i «iarnă goală și ghețoasă» și au ars Cervona (Czerwien) și Iaghelnița (Iagielnica) și s-au apucat de *Ciarnokopinți* (Czer-nokozince).

Prinzînd de veste leșii de *sîrg*, s-au gătit de război și s-au bu-lucit și au ieșit pe apa Siretului — îi string vitejește — caută să fugă — pier în Siret = morți 2.000 afară de robiți și de răniți — Au pierit boieri distinși: Venglinski (Weglinski), Pilițki (Pilecki), apoi Vlides (Wlidesz) fu prins viu — Victorie!

Plîngerea leșilor. Să-l scoată, că de unde nu îl scot ei cu armele — Nu-l mai pot suferi — atîta vrajbă băgase între ei — trimet la Stambul pe Kreskowski (Kret, Kowski) castelanul (căpitanul) din Bresku (Brzesc).

Poruncă *tătarilor* și ei se pregătesc — și *muntenilor*. Și să zice că au pe taină au dat jalbă (jalobă) la împărăție. (Tarnovski, hat-manul leșilor).“

Delavrancea își notează lipsa de informații din acest izvor privitor la evenimentele din viața lui Petru Rareș între 1532—1537, apoi continuă:

„Treze Nistrul la Hotin.

¹ Citat din scrisoarea în limba spaniolă, publicată în *Monumenta Hungaricarum historiae diplomataria*, I, p. 151. Cf. A.D. Xenopol, *op. cit.*, vol. II, p. 546, nota 24.

Intervenția lui *Alois Gritti*, care pleacă din Stambul în 24 febr. 1532 — drept în Muntenia.

«Pallude.»

Dupe uciderea lui *Alois Gritti* ungurii să sperie de urmări. Majlath și Kun, agenții lui Ioan Zapolia (Ianăș). Mulți se tem de urgia lui Soliman și trec de partea pretendentului austriac Ferdinand. *Rareș* tratează cel dintîi cu Ferdinand. Ferdinand trimete doi agenți, pe *Reichensdorfer* și pe *Emeric Nagy*. La 24 aprilie 1535 încheie cu *Rareș* un tratat de alianță. Recunoaște suveranitatea Ungariei — în caz de război cu turcii sau cu tătarii să treacă cu toți boierii de partea lui Ferdinand. De va rupe jugul turcilor, să rămîie vasal Ungariei. Ferdinand să-l puie cu forță armată pe tron pe *Rareș* în caz de izgonire de turci. Și îi recunoaște posesiunea *Csicso* (Ciceiului), *Küküllóvár* (Cetatea-de-Baltă), *Bálványos* — *Várallya* (Unguraș) și *Bistrița*.¹

Mai departe, *Delavrancea* consultă, în afară de *Xenopol*, și *Istoria românilor și a mai multor neamuri* a lui *Gheorghe Șincai*, așa cum specifică el însuși într-o indicație bibliografică incompletă, pe caietul său de note:

„*Rareș* se asigura despre partea Ungariei, și știind pe turci în război cu perșii, el atacă Polonia (1535), pradă *Pocuția*. Cum a ajuns! În decembrie trimete un ambasador, *Abraham*, care cere convocarea unei comis. mixte la Hotin. Ordonanța regală din ianuarie 1536 fixează această convocare la 26 martie 1536»” (*Șincai*, II, 170).

Tot din cronica lui *Șincai* culege și notele din pagina următoare a caietului:

„*Secuii*, nemulțumiți de învoiala între Ferdinand și *Rareș* — fideli lui Zapolia — atacă și ia *Ungurașul* (*Bálványos*). Toată Transilvania e în arme. Și la 27 iunie invadează Moldova.»”

De aici înainte, *Delavrancea* își completează datele din *Arhiva*, I, cuprinzînd documente publicate de B. P. Hasdeu, așa cum însuși notează, cu unele greșeli, în caietul său:

„*François Lázár*, căpitanul secuilor, acuzat de înțelegere cu *Rareș*, fu osîndit la moarte.

Acest reviriment (?) hotărăște pe *Rareș* să trimeată pe *Matheiu* (vornicul) le vestiaire *Mathias*, la Zapolia, care se găsea la *Nagynárod* (Oradea-Mare) (*Gross Wardein*).”

¹ *Johann Christian von Engel, Geschichte der Moldau und Walachey nebst der historischen und statistischen Litteratur beyden Länder*, Halle, 1804, p. 136, cf. A.D. *Xenopol*, op. cit., vol. II, p. 298.

Pe Delavrancea îl interesează portretul lui Matei vistiernicul, și în *Arhiva*, I, 1, p. 48, găsește:

„Ambasadorul lui Carol V — Jean Wese — episcop de Lund, descrie pe Matei“¹, apoi, fără legătură cu notele de mai înainte, rezumă din nou un pasaj din cronica lui Șincai:

„Pacea cu I. Zapolia. S-aruncă din nou și pradă Pocuția și în-deamnă pe hanul tătarilor să invadeze statele lui Sigismund (Sinkai, II, 171).

1537, turcii. Nu uită moartea lui Gritti.

Vijelia izbucnește 9 iulie. *Soliman* — din Constantinopole — pleacă în fruntea a 150.000 la Iași — în puzderie — se întâlnește cu tătarii și hanul lor Sashib-Geraj.

Zapolia îi e frică să nu năpustească și în Transilvania; adună oaste ca la 100.000 sub comanda lui Ștefan Majlat și Emeric Balassa.

Fața avantgardei a trebuit să tangențieze: *Petru Rareș în fuga lui* (Hasdeu, *Archiv.*, II, 35—41; Sinkai, II, 172).“

Pentru actul V al dramei sale, Delavrancea consultă tot cronica lui Șincai; notează anul „1539“, apoi: „Matiaș vistiernic. Liov. Leopold., «împre țara de robie și pradă». Turcii și tătarii. Cereă sfat ca să poată hălădui de atâtea nevoi. Rareș pe gânduri «Chelarul Hirea», cum și țara (milițiile) «se vorovește ca să-l părăsească. Multă scîrbă a intrat la inima lui, că încotro vrea întoarce oastea mai întâi nu putea cunoaște... *mulțimea, iușimea tătarilor neoprită*. Cei dinăuntru slabi și plini de viclesug.»

Sfat cu boierii. Să-l împace *Ianăș* craiul *August al Poloniei*. Să s-arunce asupra tătarilor, și de-i va bate, ușor se împacă și cu turcul. Sfat bun. Ianoș pacea cu August. Pacea dintr-acolo. Curge puhoiaie tătarii — nu mai vrea să-l urmeze țara (milițiile).“

*

Este interesant că fraze pe care le vom întilni în cuvîntarea lui Petru Rareș către boierii trădători au fost rostite sau scrise de Delavrancea însuși, în zilnicele rechizitorii pe care le făcea în presă ori de la tribună publică guvernanților țării: „...oare nimic din bărbăția de odinioară nu mai trăiește...“ scria el abia întors de la Paris în amplul articol *Cum sîntem guvernați*². În vara anului 1910, cum am menționat, fraza intră în rolul lui Petru Rareș.

¹ A.D. Xenopol, *op. cit.*, vol. II, p. 552, unde se citează din *Mon. Hung. hist. diplomataria*, I, p. 367, în traducerea lui Hasdeu din *Arhiva istorică a României*, tom. I, partea I, Buc., 1864, p. 48.

² De la Vrancea, *Cum sîntem guvernați*, *Epoca*, I, nr. 2, 17 noiembrie 1885, p. 1.

La 25 iulie 1910, scriind Maryei și Cellicăi la Paris, Delavrancea le informează din Goești despre stadiul elaborării piesei *Luceafărul*¹ și chiar despre planul ei:

„...La 10 ore (sîmbătă, 24 iulie, n.n.), în tren și spre copiii pe care îi lăsasem singuri. Și pe bietul Rareș! Am sosit cu Mișu¹ la țară. Am dormit două ceasuri. Cum m-am deșteptat, am început să scriu. Act. III e pe sfîrșite. Mai am și mine. Și gata! Închipuiți-vă, cinci acte! Nu e posibil să condensez în patru. Primul — Rareș ajunge domn. II — Rareș cu tabăra lângă Suceava, și execută pe cei doi copii ai lui Gritti. III — Rareș la bătaie. IV — Rareș la Suceava, atacat și de poloni, și de munteni, și de turci, și de tătari. V — Rareș gonește pe munți, flămînd, lovit, urgisit și scapă în Ardeal. E un om copilul lui Ștefan cel Mare. Și mă silesc să-l fac om, ținînd cu poporul moldovenesc.“

Din bogăția de material documentar, din care Petru Rareș apare nu numai viteaz, ci și dur, ducînd o politică de duplicitate, chiar dacă ea era în favoarea Moldovei, Delavrancea mărturisește că intenționează să rețină pentru țesătura piesei sale numai ceea ce l-ar arăta ca fiu al marelui Ștefan, patriot în tot ceea ce întreprinde, și om, supus suferinței și tentației, luptînd cu unii și cu alții în vederea unui scop înalt, apărarea Moldovei, urmînd testamentul părintelui său. Ca și în cazul celorlalte două piese ale trilogiei, precizăm că elaborarea *Luceafărului* s-a făcut în același vechi conac de la Goești, Tîrgu-Frumos, în mai puțin de cinci săptămîni. La 6 august 1910, Delavrancea scrie din Goești două scrisori fiicei sale la Paris, unde se afla și Marya Delavrancea, și o scrisoare către Elena Miller-Verghi. În toate trei găsim informații despre *Luceafărul*:

„Scumpele mele adorate, Maya-Cioc-Cioc,

Cu ajutorul lui Dumnezeu sfîntul, am isprăvit cele 300 de p. de tipar, astăzi 6 august. Mîine repaos și poimîine transcriere — o primă corectare — apoi vor urma și altele. În sfîrșit: greul s-a isprăvit. Cînd veți veni vom citi-o împreună. Vezi bine că acestorlalte — care au ajutat la piesă — voi citi-o mai întîi dupe transcriere, care va dura 8—9 zile.“²

În aceeași zi scrie o a doua scrisoare, în care revine asupra timpului necesar transcrierii, precizînd:

„...dupe cum v-am scris, am sfîrșit cu *Petru Rareș* — cu *Luceafărul*... Poimîine, transcrierea — 8 zile.“³

¹ Mihail Suhășianu, nepotul său.

^{2,3} Scrisori inedite.

Elenei Miller-Verghi, căreia din „fiu adoptiv” îi devenise „nepot” prin căsătoria cu Marya Lupașcu, Delavrancea îi scrie: „...ți-anunț că nepotul d-tale a mai născut încă o a treia dramă istorică — *Luceafărul*, în 5 acte (*Petru Rareș*). Azi am sfârșit-o...”¹

Este probabil că transcrierea cu cizelările a durat cel puțin luna august, căci abia la 20—25 septembrie Delavrancea și-a prezentat piesa Teatrului Național. La 28 septembrie 1910, Vasile Leonescu, artist și autor dramatic, membru în comitetul de lectură al teatrului, referă:

„Domnule director general,

Am ascultat piesa *Luceafărul* de d-nul Barbu Delavrancea.

Comoara de frumuseți cuprinse în această operă literară dramatică sînt mai presus de orice laudă.

Plin de admirație, îmi fac o vrednică datorie rugîndu-vă să binevoiți a dispune ca această valoroasă lucrare să fie reprezentată cu toate onorurile cuvenite pe scena înaltei instituții ce cu atîta competență cîrmuiești...

Primiți...”²

În ce privește montarea piesei, după fotografiile actorilor care au interpretat rolurile și după chitanțele de plată³, se poate afirma că atenția acordată ultimei drame din trilogia Moldovei n-a fost cu nimic inferioară celei care s-a dat montării *Vîforului*.

Costumele lui Petru Rareș și ale unora dintre boieri s-au comandat la aceeași casă din Viena — casa Wintermitz — și costul lor împreună cu al costumelor lucrute în țară și cu al decorurilor s-a ridicat la aproape nouă mii de lei. Pentru ultimul act, decorul este realizat cu pămînt colorat adus din Italia și din Viena; pentru imitarea apei din actul I se cumpără 40 m² „pînză de gaze cu fire metalice”, iar Pompiliu Eliade, director general al teatrelor, cere comandantului pieței București opt toboșari de la Regimentul 6 „Mihai Viteazul”, care să stea la dispoziția Teatrului Național în seara de 9 decembrie 1910, cînd a avut loc premiera *Luceafărului*, tot timpul reprezentației.

Distribuția de la premieră a fost următoarea:

<i>Petru Rareș</i>	— d-l C. Nottara
<i>Logofătul Balș</i>	— V. Leonescu
<i>Vornicul Groza</i>	— I. Petrescu

¹ Scrisori inedite.

² Fondul Teatrului Național, Arhivele Statului, București, dosar 11/1910—1911, p. 54.

³ Fondul Teatrului Național, Arhivele Statului, București, dosar 11/1910—1911, p. 24, 56; dosar 30/1910—1911, p. 137, 196, 198, 211, 213, 214, 216—220, 223, 229, 240, 242—244, 271, 273, 293, 295, 357—360.

<i>Pîrcălabul Mihai, în urmă</i>	—	G. Achille
hatman		
<i>Pîrcălabul Matiaș</i>	—	A. Barbelian
<i>Postelnicul Albotă</i>	—	N. Grigorescu
<i>Pîrcălabul Liciu</i>	—	Z. Bîrsan
<i>Spătarul Șandru</i>	—	A. Atanasescu
<i>Biv-vel logofătul Troțușan</i>	—	I. Livescu
<i>Pan Crasnaș</i>	—	A. Bulandra
<i>Pan Cosma</i>	—	M. T. Cosmin
<i>Chelarul Hirea</i>	—	A. Mihailescu
<i>Mogîrdici</i>	—	I. Brezeanu
<i>Sandomir</i>	—	C. Duțulescu
<i>Corbea</i>	—	N. Soreanu
<i>Cremene</i>	—	C. Nedelcovici
<i>Doftorul Șmil</i>	—	P. Liciu
<i>I-iul ostaș</i>	—	M. Vîrgolici
<i>Al II-lea ostaș</i>	—	C. Nedelcovici
<i>Al III-lea ostaș</i>	—	G. Constantinescu
<i>Al IV-lea ostaș</i>	—	N. Săvulescu
<i>Un copil de casă</i>	—	P. Iancovescu
<i>O iscoadă</i>	—	V. Malcoci
<i>Andrea</i>	—	Almuly
<i>Antonio</i>	—	Niculescu
<i>I-iul pescar</i>	—	G. Constantinescu
<i>Al II-lea pescar</i>	—	M. Vîrgolici
<i>Al III-lea pescar</i>	—	I. Georgian
<i>Al IV-lea pescar</i>	—	V. Malcoci
<i>Al V-lea pescar</i>	—	P. Iancovescu
<i>Elena Doamna</i>	—	D-ra El. Mihăilescu
<i>Oana</i>	—	D-na O. Bîrsan
<i>Genunea</i>	—	{ D-ra Tina Barbu
		{ „ Agepsina Macri
<i>Nastasia</i>	—	A. Liniver
<i>Dolca</i>	—	E. Ciucurescu
Boieri, ostași etc.		

Opinia spectatorilor, ca și a cronicarilor dramatici, este nesigură. *Noua revistă română* (vol. IX, nr. 9, 26 decembrie 1910, p. 197—198) care găsește destule lipsuri primei drame a trilogiei Moldovei, consemnează de data aceasta: „Mare succes. Drama planează deasupra personajelor, căci este drama soartei și istoriei României însăși. Personajul trilogiei este Moldova.”

Și cronicarul Lazăr Cosma încheie, spunînd că *Luceafărul* este „un monument de limbă frumoasă și de artă literară”.

Alții, printre care Corneliu Moldovanu, au remarcat însă lipsa de coeziune dintre scene:

„...drama pare alcătuită din bucăți... o defilare de momente istorice, frumos, minunat povestite.” Și Corneliu Moldovanu se oprește cu justă intuiție asupra elementelor de conținut și de formă care dau totuși viabilitate acestei creații literare:

„...frumusețile de limbă în care Delavrancea este neîntrecut, minunății de detaliu și bogăție lirică, fac din Delavrancea un maestru al povestirii. Sînt momente impresionante cînd numele lui Ștefan cel Mare nu e rostit, ci înlocuit cu semnul crucii.”

Cronicarul apreciază de asemenea că prin drama sa Delavrancea „pune umărul voinicește la educația românească a neamului”¹.

Lirismul și abundența scenelor în care povestirea copleșește acțiunea propriu-zisă, specifică genului dramatic, sînt frecvent remarcate de cronicarii dramatici contemporani cu Delavrancea, sau de mai tîrziu.

N. Iorga, de data aceasta, mai mult ca istoric decît în calitate de critic literar, este deziluzionat:

„...ce dau izvoarele pentru complexa figură a lui Petru Rareș n-a putut prinde cel neobișnuit a trăi în această lume.”²

Într-adevăr, din marele număr de date adunate din cronica lui Grigore Ureche, a lui Șincai, din *Arhiva istorică* publicată de B. P. Hasdeu, din Paul Giovio și Wapovski, ale căror nume le întîlnim în notele manuscrise, scriitorul n-a reușit să facă o sinteză, sau, cum spune George Călinescu, Delavrancea a făcut greșeala „pe care era s-o facă Eminescu (în proiectele sale dramatice), tratînd viața lui Petru Rareș aproape biografic, în loc să-și aleagă un singur moment caracteristic. Domnul nu mai este om, ci o virtute întrupată, înconjurată de o ceată de alte virtuți, care sînt boierii. Marele patriotism al lui Rareș, urletele continui de vitejie ale credincioșilor săi purtați pe felurite cîmpuri de bătaie nu conving.”³

George Călinescu reproșează piesei „afectarea, dulceșăria, sentimentalismul” și constată că ea conține de fapt subiecte pentru mai multe drame.

¹ *Cronica dramatică. Teatrul Național, miercuri, 8 decembrie „Luceafărul” dramă în 5 acte de d-l Delavrancea, în Convorbiri critice, IV, nr. 12, 25 decembrie 1910, p. 813—817.*

² N. Iorga, *Istoria literaturii românești contemporane*, I, Ed. Adevărul, 1934, p. 199.

³ G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*, Ed. Fundațiilor regale, 1941, p. 509.

Păreră lui Eugen Lovinescu, mai sintetică, este favorabilă actului I al dramei, pe care îl socotește cel mai bun. În rest, piesa are un caracter strict biografic. Actul II este copleșit de episoade mai mult povestite; actul III — lupta de la Cirimuș; actul IV — conflictul cu boierii, iar actul V — cel mai slab.

Și Eugen Lovinescu încheie analiza, referindu-se la întreaga trilogie a Moldovei, căreia îi remarcă o concepție romantică, realizată pe baza contrastului de situații și de caractere, și un suflu patriotic exprimat printr-o adevărată „erupție retorică și prin frumusețea limbii arhaizante, îmbelșugată, dar și strinsă adesea într-o expresie sentențioasă, pe axa, tot romantică, a contrastului”¹.

De la 8 decembrie și pînă la 31 decembrie 1910, *Luceafărul* se reprezintă de 11 ori, dintre care, în ziua premierei, două spectacole, realizînd și cel mai mare succes de casă. În 1911 se reprezintă în luna ianuarie de cinci ori, iar în luna februarie o singură dată, deși încasările nu indicau dezinteresul publicului pentru piesă, căci rețeta scade abia o dată la 811,50 lei, realizîndu-se în cele 17 spectacole ale stagiunii 1910—1911 suma de 32.683 lei. Scoaterea ei de pe afișul Teatrului Național nu are justificare.

Ultima parte a trilogiei Moldovei nu mai vede luminile rampei decît o singură dată în timpul vieții autorului, în noiembrie 1911, cînd se joacă la Iași.

Abia după 53 de ani de la abandonarea ei în rafturile bibliotecilor piesa este reluată cu îndrăzneală de Teatrul Național din Oradea-Mare, care, prin includerea ei în repertoriul său permanent, caută să risipească prejudecata stabilită, încă de contemporanii lui Delavrancea, cu privire la *Luceafărul*.

Cea mai bună justificare a reluării este aceea că piesa face parte dintr-o uriașă frescă în care, într-o limbă plină de frumuseți, lucru recunoscut de cei mai puțin favorabili critici ai lui Delavrancea, autorul a zugrăvit trei momente din trecutul Moldovei. Cele trei drame, alcătuiind un întreg, nici una din părți nu poate lipsi, fără ca imaginea care a stat la baza concepției lui Delavrancea să nu sufere.

Menționăm că manuscrisele *Luceafărului* s-au pierdut în avaturile celor două războaie mondiale, cu excepția cîtorva pagini din a doua transcriere. În schimb, Biblioteca Teatrului Național posedă

¹ Eugen Lovinescu, *Istoria literaturii române contemporane*, București, Ed. Librăriei Socec, 1937, p. 329—330.

un caiet manuscris, copie făcută ad-hoc de un copist al teatrului, în vederea regizării piesei, care nu cuprinde decât actul I, II și III.

Din confruntarea acestui caiet cu textul tipărit în 1910 reiese că Delavrancea a predat Teatrului Național o variantă anterioară celei date la editură.

În cele mai multe cazuri, deosebirile privesc indicațiile de regie — adevărate pagini de descriere.

Lipsa unor modificări mai profunde ale textului arată graba în care a fost redactată întreaga piesă.

Copistul face multe greșeli, dovadă că a copiat de pe manuscris și n-a înțeles exact literele. De exemplu, la p. 245, r. 18, el copiază: *d-a ciredea muntelui* în loc de *d-a cindea*.

Replicile sărite de copist sînt adăugate de Delavrancea cu creion chimic, așa cum întîlnim la p. 251, 260, 276 etc.

TABLA ILUSTRAȚIILOR

B. Delavrancea în 1908, fotografie carte poștală adresată lui I.L. Caragiale.	32—33
Pagină din prima variantă a manuscrisului piesei <i>Apus de soare</i> , actul II, scena I.	32—33
B. Delavrancea în vara anului 1909, la Goești, lângă Tîrgu-Frumos, în timpul elaborării dramei <i>Apus de soare</i> .	64—65
Actul I, scena III din <i>Apus de soare</i> , premiera din 1909.	64—65
Const. Nottara în rolul lui Ștefan cel Mare din <i>Apus de soare</i> , în 1909.	96—97
Actul III, scena VIII din <i>Apus de soare</i> , în 1958, la Teatrul Național din București.	96—97
Actorul George Calboreanu în rolul lui Ștefan cel Mare din <i>Apus de soare</i> , în 1958.	96—97
Prima pagină din manuscrisul piesei <i>Viforul</i> .	128—129
B. Delavrancea la Goești, lângă Tîrgu-Frumos, în timpul elaborării dramei <i>Viforul</i> .	128—129
Actul I, scena IV din <i>Viforul</i> , premiera din 1909; în rolul lui Ștefăniță, Petre Liciu, în rolul lui Luca Arbore, Const. Nottara	160—161
Actul III, scena VII din <i>Viforul</i> , premiera din 1909.	160—161
Agepsina Macri în rolul doamnei Tana din <i>Viforul</i> .	192—193
O pagină din manuscrisul piesei <i>Luceafărul</i> .	192—193
Scriitorul cu nepoții săi, Eugen și Luciliu Ștefănescu, în grădina de la Goești, lângă Tîrgu-Frumos, în timpul elaborării piesei <i>Luceafărul</i> .	192—193

Const. Nottara în rolul lui Petru Rareș din	
<i>Luceafărul</i>	256—257
Agepsina Macri în rolul Genunei din <i>Luceafărul</i>	256—257
Actul III, scena VI din <i>Luceafărul</i> , în 1963, la	
Teatrul de Stat din Oradea.	256—257
Scriitorul cu fiica sa Cella, în 1910.	288—289
B. Delavrancea citind cronici, în grădina de la	
Goești, în epoca elaborării trilogiei istorice.	288—289

C U P R I N S

Apus de soare	9
Viforul	83
Luceafărul	183

NOTE ȘI VARIANTE

Apus de soare	299
Viforul	340
Luceafărul	366
<i>Tabla ilustrațiilor</i>	381

Redactor responsabil : ELISABETA BRÂNCUȘ
Tehnoredactor : MINA CANTEMIR

dat la cules 04.08.1966. Bun de tipar 24.02.1967. Apărut
967. Tiraj 15.180 ex. $\frac{1}{2}$ legate. Hirtie scris I B de
5 g/m². Format 540×840/16. Coli ed. 20,12. Coli tipar
4. Planșe tipo 8. A. nr. 7.448/1966. C.Z. pentru biblio-
ecile mari 8 R. C.Z. pentru bibliotecile mici 8 R—O.

Tiparul executat sub comanda nr. 60 504 la Combinatul
poligrafic „Casa Scintei”, Piața Scintei 1, București,
Republica Socialistă România